

Schimmen van schoonheid

Louis Couperus

editie H.T.M. van Vliet en J.B. Robert

bron

Louis Couperus, *Schimmen van schoonheid* (eds. H.T.M. van Vliet en J.B. Robert). Uitgeverij L.J. Veen, Amsterdam/Antwerpen 1991

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/coup002schi02_01/colofon.htm

© 2009 dbnl / H.T.M. van Vliet / J.B. Robert



De nacht van Ishthâr

Onder den hoogen, hellen hemel van starren was de nachtstad een laag firmament van lampen. Aan den Eufraat, wiens gouden wateren vloeiden langs de hooge muren - breed als verhevene straten en overwemeld door feestende menigten - breidden zich, onmetelijk, Babylons terrassen, oversparkeld met lichten en rijden zich hare portieken van gevleugelde stieren en rezen hare reuzentempels, zware kubieken gelijk, tegen de ruischende nacht en hief de Toren van Bel de zich versmallende verdiepingen naar de starren toe.

Dien dag was de koning, Assur-Bânipal, na dien van Elam te hebben verslagen, in triomf zijn stad binnen gekomen, aan het hoofd zijner overwinnende legers, hij staande op zijn strijddar en omgeven door de gevangene, Elamitische prinses, die, gekneveld, ten prooi waren gegeven aan de spotzucht des juichenden volks. En deze nacht was in dankbetuiging en feest gewijd aan Ishthâr-Astarte, de beschermster van Babylon, de koningin der koningen, de godinne der goden, de bezielende voorvechtster der heirscharen, de onfeilbare boogschutteresse der boogschutters; zij, wier gelaat is de maan en wier kleed is het gestarnte en wier liefde is de levenskiem van het heelal; zij, die den koning bemint als een zoon en als een geliefde, en wier glimlach is de welvaart voor het heilige land van Assur, god der goden.

De koning, Assur-Bânipal, was met zijne veldheeren gegaan op de hoogste verdieping van Ishthâr's tempel, en daar, in het heiligdom, zonder de priesters, alleen met de godin gelaten, had hij haar gezien van aangezicht tot aangezicht en was hij voor haar neêr gezonken ter aarde en had hij haar de stralende voeten ge-

kust, en nu...in de starreling der lampen, zag het juichende volk hèm, te midden zijner zegevierende krijgers, de terrassen van den tempeltoren af dalen. En de koning scheen het volk een god zelve te zijn. Hij was groot van gestalte en zijne met zware braceletten omcirkelde armen, die naakt uit zijn plechtgewaad bronsden, waren zwaar gespierd als die der helden, die de beeldhouwers houwen in het onverdelgbaar graniet. Zijn bronskleurig gelaat was getint met een blos van papaverrood en zijn oogen waren bovenmatig groot in de zwarte omschildering en zagen blijde, trotsch vóór zich uit. Zijn mond van vermillioen lachte in zijn zwaren baard, die kroesde aan de wangen en dan neêr kruifde in regelmatige, zwarte krullen, door een gouden draad te zamen geweven. Uit zijn mitra, - kegelvormig, van witte wol, blauw gestreept, met een hoofdband vol blauwe flonkersteenen om zijne slapen vast gehouden, - vielen eveneens de regelmatige krullen zijns hoofdhaars hem als een vacht op rug en breede schouders. Zijn korte nek was de gespierde van den heiligen stier. Zijn gewaad was een tuniek van donkerblauwe wol, met symbolieke arabesken van roode wol geborduurd, en om het forsche middel vast gehouden door een drieplooiigen gordel, afhangende met klaterende franjes van kralen. Van de schouders sleepte hem de lange, roode koningsmantel af, die, geborduurd met heilige tafereelen, geluk aanbrengt wie hem den zoom kust.

De koning besteeg zijn draagbaren troon en het volk, schreeuwjuichende, zag hem verdwijnen onder zijn stralend statie-scherf, tusschen zijn onophoudelijk heen en weêr gewuifde, langsteelige waaiers. En het volk verspreidde zich door de geheele stad, want de nacht was, ter dankbetuiging en feest, aan Ishthâr gewijd, die aan die van Assur gegeven had de onbetwistbare zege over Elam...

* * *

Over de pleinen wrongen zich in dans de priesteressen; hare naakte lichamen waren als buigende bloemestengelen en hare gewaden van enkel kralenfranje ruizelden als een regen haar middel af.

Onder de vernisglinsterende bladerenkronen, die de kwijnend ranke stammen der palmboomen opbeurden tegen de sterrennacht, ratelden de krotalen of snerpten de getokkelde harpsnaren. Over de gouden wateren van den stroom wiegelden de barken, waarin de overwinnaars, krijgers van Assur, en de priesteressen, dienaressen van Ishthâr. Zij is de verschrikkelijke en de liefallige. Haar pijl doodt helden en monsters en haar liefde is de milde stroom van het leven, die eeuwig en eeuwig ontwelt...

De barken dreven af en hielden stil in de goudplassige rivier voor de vlakte, die breidt onder de Hangende Tuinen. Van boven geurde het woud van reusachtige aloës en de groote kelken, ontluikerde in de nacht, waren er als schalen vol bloed, geheven door onzichtbare handen. En de krijgers van Assur, de juichend blijde, brallende overwinnaars, bestegen de bazalten trappenvluchten, want een banket, vorsten waardig, wachtte hen in de Tuinen. Tusschen de schalen vol bloed, die de kelken der aloës waren, bloeiden de vlamme bidders der lampen, en gloeide het vaatwerk van edel metaal.

Om de krijgers zongen en dansten de dienaressen van Ishthâr, die den overwinnaars in de Tuinen zouden bieden de bidders, gevuld met de sterkruidige wijnen en de bidders, gevuld met het bezwijmelend genot.

Maar in het midden der vlakte stond een reusachtige, blinde grijsaard, in witten, wollenen mantel, en hij drukte tegen zijn heup een korte, breede harp en ontlokte aan de koorden zware, daverende klanken. En om zijne daverende klanken hoorden allen uit, die feest vierden in de barken op de rivier, op de daken der huizen, op de terrassen der tempels, op de straatbreede muren, op de trappenvluchten der wondertuinen, en tegen de sterrennacht wemelde het van de feestende menigte, die luisteren wilde en stroomde, stroomde naar den grijsaard toe, die de daverende klanken ontlokte aan de snerpende harpesnaren. Want hij was een heilige zanger der gewijde poëmen en zijn zware stem klonk nu door de vlakte. Rondom verzamelde de menigte en zij hing te luisteren over de balustraden der Tuinen.

- Ik zing, zong de stem van den grijsaard; u van den held Ghilgâmes, die in Oeroek geboren werd, en heerschte over de landen van Assur en Elam. Ik zing u van Ishthâr, die hem beminde; ik zing u van Ishthâr, die hij versmaadde...Ik zing u van de groote godin en ik zing u van den held, die de groote godin versmaadde. De aarde was de tuin der monsters, die de helden versloegen, opdat de aarde zoû zijn de tuin der koningen. De monsters bedwaalden de aarde; de schorpioen-menschen en de griffioenen, en de leeuwen en stieren met mannehoofden, en de groote katten met vrouweborsten en vrouwegezichten. Zij weidden over de velden, zij nestelden tusschen de rotsen, zij doorbrulden de dichte wouden. En de held Ghilgâmes bestreed hen en de held Ghilgâmes koos onder hen zijn besten vriend en strijdmakker. Eâbani had het gelaat en de borst van een man, maar hij had het lichaam eens stiers, en zijn baard was lang en de hoornen op zijn kruin waren sterk. Hij was krachtig en hij was wijs. Hij was onverwinbaar, als Ghilgâmes, en hij was zacht. Hij stoeide speelsch met de gazellen in de lelieweiden. Maar stortte hij zich met zijn strijdmakker Ghilgâmes op hunne vijanden, zoo weêrston den monsters noch menschen den schok.

Hoort, gij van Babylon, hoort! Van de azuren wallen van het paradijs van Assur staarde Ishthâr, de groote godin, naar het slagveld en zij glimlachte, toen zij Ghilgâmes zag, den heerlijken held. En om Ghilgâmes te doen zegevieren boven Eâbani en àlle monsters, riep zij een reusachtigen leeuw op, met adelaarswieken en griffioenenklauwen, en richtte zij den leeuw op Eâbani, den strijdmakker van Ghilgâmes en de aarde dreunde onder hun schok. En Eâbani riep:

- Als Ishthâr, de voorvechtster der heirscharen, mij verlaat, is mijn tijd omgewenteld!

En Eâbani kwam om het leven onder de verscheurende griffioenenklauwen...Maar tot Ghilgâmes riep Ishthâr:

- Held der heirscharen, wreek uw vriend!!

En Ghilgâmes stortte zich op den reusachtigen leeuw en omhelsde hem in zijn machtigen arm, omhelsde hem in één machti-

gen arm en de leeuw trilde met de adelaarswieken en rekte de verscheurende griffioenenklauwen, en viel dood vóór Ghilgâmes' voeten.

Toen verliet Issthâr de azuren paradijswallen, en zij was schoon. Haar gelaat was de maan en bleek van liefde. Hare mond was rood als de kelk der aloë. Haar glimlach was als de glans van den regenboog. De sterren waren haar gewaad om haar heen. En hare oogen waren twee teedere dageraden en zij riep met een stem, die was als de zang van den bergstroom, in het voorjaar vloeiende de heuvelen af:

- Ghilgâmes, held der heirscharen, onoverwinbare, schoone, kràchtige! Ik heb u lief!! Ik ben Issthâr, de vreugde der goden! Ik ben Issthâr, de koninginne der hemelen en aarde! Ik ben Issthâr, die het lot van den krijg wendt en de liefde om de krijgers windt! Ik ben Issthâr, en ik heb u lief! Kom en wees mijn gemaal! Ik zal uw wijnrank zijn en gij zult zijn de boomstam, waaraan de liefde mij bindt! Ik zal u een strijddar geven van goud en van onbreekbaar glas, en ik zal zèlve u er voor de windsnelle, wijd gewiekte rossen spannen! Kom in de schaduw der cederen, opdat gij zijt mijn gemaal! De Eufraat zal u de voeten kussen, de koningen zullen uw slaven zijn, de hemelingen zullen u zegenen! Uwe wapenen zullen die der goden zijn, uwe kudden zullen slechts tweelingen en uwe rijkdommen slechts rijkdommen baren!

Maar Ghilgâmes, toen de groote godin hem naderde met de open iefde-vallei harer armen, deinsde terug en riep:

- Issthâr, wèg van mij! Gij zijt het, die mijn vriend, zacht, wijs en onverwinbaar, hebt doen verscheuren door den leeuw! Ik vloek u, godin, die uw aardse gemalen allen doodde, na het uur in de vallei der liefde! Wat hebt gij met Tammoúz gedaan, dien gij tot in de Hel zijt gaan halen? Wat met Alala, den held met de arendswieken? Wat met den hengst, wiens hoef den donder ontdreunde aan de wolken; wat met Tâboel, den schoonen herder der hemelsche kudden, wiens gelaat was als van een maagd?? Zoo gij mij lief hebt, is het om mij te dooden en ik wil de godin niet omarmen, die mijn strijdmakker heeft vernietigd, of ik zoû haar omarmen,

als ik den leeuw heb omarmd, dien gij zondt en die hier ontzield aan mijn voeten ligt!!

Zoo riep Ghilgâmes en de groote godin Issthâr verscheurde de starren van haar gewaad, trok zich de haren van maneglans uit en riep:

- Ghilgâmes heeft mij versmaad! Ghilgâmes beledigt Issthâr! Ghilgâmes wil Issthâr onteeren! Ghilgâmes heeft den goddelijken leeuw gedood! Ghilgâmes heeft den goddelijken leeuw gedood! Vloek, vloek over hem!

Hoort gij, o Babylon! De godin, die Ghilgâmes versmaadde, wist geen monster meer op te roepen, krachtig genoeg om Ghilgâmes te vernietigen, maar zij riep het heir der krankheden op: melaatschheid sloeg uit over het lijf van den held, en krankzinnigheid uit over zijn brein...

Tot Assur zich over hem ontfermde en zijn ziel tot zich nam in den tuin der helden...

* * *

Zoo zong de blinde zanger, in de nacht van Issthâr, van Issthâr, de groote godin, wie het géen held, zelfs Ghilgâmes niet, gegeven is te versmaden.

In de Hangende Tuinen, op de torenhooge terrassen, gloeide het vaatwerk van edel metaal en bloeiden de vlammende bekers der lampen. De overwinnaars der Elamieten legerden zich op de lage bedden in kussens van roode wol en de dienaressen van Issthâr dienden hun de dampende bouten der in de woestijn door de jagers geschotene aurochs, schonken in hunne schalen de sterkkruidige wijnen en hare naakte lichamen waren als buigende bloemesteelen in de kralenfranje's, die gelijk regenstralen af ruizelden langs hare wringende heupen...

Het raadsel

I

De middag trilde van hette, die als zichtbaar neêr goudde over de vlakke, waar de witte huizen blokten onder de sycomoren en de kokospalmen, slank schuin de sierlijke stammen, hare kruinen van lange bladeren als zonneschermen opstekende in het sidderende lazuur van de lucht. Maar achter het Huis des Konings donkerde het wondere cederenwoud en blankten de lelietuinen, en de valleien van de rozen van Saäron glooiden af naar den, onder het naaldenloover koel blauwen, Jordaan, en geurden.

Een kleurgloeiende menigte in feestdos woelde over de pleinen en straten en tuurde, de handen voor de oogen, uit. En plots wezen zij en riepen en juichten en liepen hier en ijlden daar. Over de vlakke was, aan den horizon, een stofwolk opgerezen, als een blanke, goud doorstippelde poeïering. In die poeïering, in dat wisselende licht teekenden de hooge vormen der kameelen uit, de diersilhouetten in die verte nog transparant violet. Maar zij naderden, naderden: de Nubische voorloopers der karavaan donkerden uit de naderende stofwolk te voorschijn; hunne gitten oogen flonkerden, hunne witte tanden fonkelden, en boven de duidelijker kameelen kleurden nu de baldakijnen der zonneschermen en de pluimenbossen der langsteelige wuivewaiers aan met hellere vlakken van karmozijn en scharlaken tegen het trillend lazuur van de lucht.

Rinkelbommen kletterden en krotalen klapperden; er zongen

schelle vrouwestemmen hóog op, en op eene der kameelen, purper-net-omhangen het grijs-schimmelige, ijlbeenige beest, verzichtbaarde als een zilver overwaasde schimme de vorstinne: de Koninginne van Seba.

Op de cederhouten trappen van zijn Huis was de Koning te voorschijn getreden, te mid van zijn machtigen hofstoet. Een stralende glimlach verheerlijkte het jeugdig edele en vreugdig ernstige, olijftintige gelaat van Salomo, waarom de koolzwarte lokken uit den diadeemband vielen tot op den stralend gouden koningsmantel, maar zijn karbonkele-oogen blikten, trots dien glimlach, met een raadselachtigen weemoed, diep als een donker water.

Terwijl het volk ter aarde viel, terwijl hare eigene trawanten zich beijverden om haar slank blanke kemelebeest, en het neêr deden knielen in het gestrooide azuurstuifsel des pleins, steeg de Koningin af, in de opgehouden handen der geknielde dienaren zettende haar gesandaalden kindervoet. En zij bleef even nog als een zilveromwaasde schimme. Het zilveren waas, dat haar omhulde, scheen geweven uit dauw en manelicht, en de vrouwen van Israël verwonderden zich. Maar nu op de eerste treê van het Koningshuis - de Koning, glimlachend, wachtte haar op de hoogste - wikkelde de Koningin zich los uit haar feeësluier en zij stond nu, slanker, naakter, werkelijker, in een enger gewaad, dat was als een gouden waas en dat geweven scheen uit enkel zonneshijn, en des Konings Salomo's vrouwen verwonderden zich: de dochter van Farao, en de Moabieten, en de Ammonieten, en de Edomieten, en de Sidonische, en alle de vreemde vrouwen van den Koning, die boven in de cederhouten portieken, tusschen de zuilen, uit zagen. Want de Koninginne van Seba, wonderschoon, een wezen gelijk uit de gezongen sproken der dichters, peri uit het Paradijs dier vreemder vrouwen vreemde godsdiensten, was slechts gesierd met haar maanlichtsluier en haar zonlichtkleed en geen enkel juweel versierde haar borst, armen, enkels, voorhoofd en vingers.

De Koningin, lieflijk als een kind, was de cederhouten treden

op gestegen en de Koning heette haar welkom op den drempel van zijn Huis. En zij beval hare trawanten en slaven heure geschenken den Koning te bieden. Zij knielden voor den Koning neêr met schalen vol aromaten, met schalen vol edelgesteenten, en zij zelve bood den Koning blozende aan een diepen, gouden schaal, waarin honderd-twintig gouden talenten en haar geschenk was zoo zwaar, dat de slaven den voet van den schaal steunen moesten in hunne palmen.

En toen de Koning Salomo zijne bezoekster met dichterlijke woorden bedankt had voor de edelmoedigheid van haar hart, bood hij haar de toppen der vingers, aan welke zij de hare, met de geurige nagelen, legde en geleidde hij haar in zijn Huis, naar de groote Zaal, waar de driehonderd gouden schilden hingen tegen de driehonderd cederzuilen, en besteed hij met haar de zes treden - iedere trede tusschen twee gouden leeuwen - van den ivoren troon, waar de ivoren zetels, tusschen weêr twee gouden leeuwen, hen wachtten.

En beval hij de dralende slaven aan hare voeten te stapelen zijne tegengeschenken, die haar zoo verblijdden, dat zij de handjes, een kind gelijk, in elkander sloeg...

II

De Koningin van Seba zag de wonderen van Jeruzalem, die de Koning Salomo had doen optooveren door talrijke kunstenaars. Zij zag den Tempel, dien de koning Salomo gebouwd had ter eere van den Eeuwige, die zijn God was. En zij verbaasde zich en zij sloeg. een kind gelijk, de handjes in elkaâr, want de tempeltreden waren van sandelhout en de tempel zelve was geheel van cederhout, met bladgoud overdekt; de altaren waren van goud; al het tempelvaatwerk was van goud; de groote cherubijnen, in het midden des tempels en wier wieken tot aan de wanden reikten, waren van goud en de geheele tempel straalde als een zon. En al het cederhout was gebeeldhouwd in den vorm van groote pom-

poenen en ontlokene bloemen en breidende palmladeren. En de Koningin van Seba zag de bronzen gedraaide kolommen met de kapiteelen, in den sierlijken vorm van granaatappelen en ontluikende leliën; en zij hoorde, dat de kolommen heetten Jakin en Boaz; en zij zag de Bronzene Zee, die rustte op twaalf bronzene stieren en die eigenlijk was als een wonder-, wondergrootte ontlokene, bronzen lelie, en zij zag de tien bronzene bekkens, die allen op bronzene leeuwen rustten, allen met groote bronzene cherubijnen ter zijde. En zij was zoo verbaasd, de peri-schoone, kleine Koningin van Seba, dat zij, hare geurige handjes telkens slaande in elkaâr van verwondering, bijna vergat de raadsels, die de wijzen haars lands hadden samen gesteld met groote, diepzinnige wijsheid en die zij den Koning wilde opgeven, om zijne wijsheid te beproeven. Want de Koning Salomo was zoo beroemd om zijne diepzinnige, alles wetende, alles radende, alles dóorziende wijsheid, dat de kleine Koningin van het verre, geurige aromatenland in Gelukkig-Arabië vooral naar de rozenboorden van den Jordaan was gekomen, om die wijsheid te beproeven...En nu, zij vergat bijna hare diepzinnige raadsels; zij was als verpletterd door de zonnepracht van dien Tempel en dat Koningshuis, door al die wonderkunst en heimelijk alleen troostte het haar, dat àlle vrouwen nieuwsgierig staarden naar hare eigene zilveren en gouden, zoo luchtige weefsels, die de geheimzinnige weelde waren van hâar eigen ver tooverland van het Zuid-Oosten, even als de geuren, die van hare vingertoppen vielen, de geheimzinnige der, nooit het land uitgevoerde en heilige, aromaten waren...Zoo was hare verbazing omhuld in zelve verbazing wekkende weefsels en geuren, en toen zij terug in het Huis was door den Koning geleid, had zij zich terug kunnen winnen, omdat allen haar blijkbaar tooverschoon en toovergeurig vonden. Het geen haar troostte. En zij gaf koning Salomo de diepzinnige raadsels op. De Koning, hoffelijk, bedacht telkens zich een pooze vóór elk raadsel, maar hij loste alle de raadsels op, die hare wijzen en profeten zoo moeilijk en ingewikkeld mogelijk hadden samen gesteld, opdat zij er Salomo mede zoû beproeven...En toen Salomo het laatste der vele

raadsels had opgelost, en zij hem naast zich zag zitten op den ivoren troon, tusschen de gouden leeuwen, en zij zijn stralenden glimlach zag en den diep donkeren weemoed zijner karbonkeleoogen, moest zij éen oogenblik met de kleine hand het kloppen van haar hart onder haar zonnelicht-glanzend gewaad tegen houden...Want zij gevoelde plotseling, dat zij Salomo lief had...Zij had hem zóo lief, als zij nooit had lief kunnen krijgen hare twaalf broeders, die, zoo zij terug in haar land kwam, hare twaalf gemalen zouden zijn. Zij had hem zóo lief, daar te midden van die zonnestralende pracht, terwijl voor den troon zich de vrouwen, de Moabieten, Ammonieten, Edomieten en de Sidonische, wrongen in weelderig dansbeweeg,...zóo lief, dat zij aan zijne voeten had kunnen vallen, om de bloem te zijn, die hij vertreden zou...

Maar zij zeide, de kleine, peri-schoone vorstin:

- Koning, gij beschaamt alle de wijzen van mijn land. Gij hebt alle de raadsels, die zij diepzinnig mij, opdat ik u beproeven zou, hebben samen gesteld, weten op te lossen...Duldt gij, dat ik een laatste raadsel u voorlegge...? Een raadsel, dat ik zoo onoplosbaar acht, zelfs door u, o Vorst van Wijsheid, dat ik u, zóo gij het oplost, belooft geven...wát gij mij vragen zult??

De koning Salomo vroeg de kleine Koningin het onoplosbare raadsel hem op te geven. En zij vroeg hem:

- Zeg mij, o Salomo:

'Welke gazelle, die vluchtte, keert weêr op desjagers roep? Welke zuivere welle is dieper dan de Groote Zee zelve? Welke is de geurigste myrrhe en groeit tóch niet in de velden? Welke is de lieflijkste roze en duurt toch meerdere dagen? Welke hemel is hooger dan het hemelblauw van het zenith? Welke onzichtbare schat is besloten in den levenden schijn?'

De Koning Salomo zag de kleine Koningin aan met zijn glimlachglans en zijn weemoedoog, terwijl zij terug lachte en blikte, hare hand steeds drukkend haar hart...Hij had het raadsel aanstonds geraden...Maar zijne groote wijsheid doorzag tevens, hoe het des Eeuwigen wil nièt was, dat deze kleine vorstin van het

verre, geurige tooverland, samen aan zijne zijde, op dezen troon van ivoor en goud, zoû zetelen blijven, zij beiden heerschende over hunne beide rijken. De Eeuwige wilde het niet. En des Konings Salomo's wijsheid doorzag dit, te gelijker tijd, dat hij, in zich, oploste het raadsel...O, het was een eenvoudig raadsel! Het was niet door de Wijzen van Seba...het was door de kleine Koningin zelve gesteld! En de Koning Salomo zeide, eindelijk:

- Vorstin...ik zoek...ik tast...maar ik vind niet...In der daad, *dit* raadsel...ik los het niet op...Geen gazelle, die vluchtte, keert op des jagers roep...Geen bron is dieper dan de Oceaan...De geurigste myrrhe is die in Seba groeit, en de liefelijkste roze is die van Saäron...Geen hemel welft zich hooger dan het zenithblauw, en de schat in levenden schrijn...ik zoek...ik tast...maar ik weet zeker, dat ik hem nimmer vinden zal...

III

De kleine Koningin verbeet zich, en zij werd heel bleek onder de zachte goudkleur harer rozig getinte wangen. Aan haar blauwzwart omschaduwde oogen van parelblank, waarin de pupil der gazelle zelve, tintelde een helle traan...Maar zij lachte blij luide op en zij klapte, klapte blij in de geurige handjes en zij riep uit:

- Ik wist het wel! Ik wist het wel!! Zoo wijs, o Koning, zijt gij niet als uw faam u prijst, want mijn laatste raadsel lostet gij niet op!! Wel nu, mijn raadsel beteekent: *Het Vrouwelijk Hart*, en nu gij het vrouwelijk hart niet vindt, o wijze Koning, zult gij nimmer het kennen...hoe vele duizende vrouwen ook de uwen zijn!

De volgende nacht, in de koelte der maan, vertrok de kleine Koningin van Seba. Op haar blanke kameel geleeke zij een zilveromwaasde schimme, in wier sluiers de maanstralen braken en bleven hangen...Maar tusschen die sluiers zat zij, klein en treurig gedoken, hare oogen nõg verblind van glans, haar hamerend hart vòl treurenis...

Want zij was de gazelle, die vluchtte en die niet keerde, omdat de jager niet riep...

Frynè

I

Ik bemin de kostbare, fijn gesnedene steenen, uit wier verschillend getinte lagen de zorgvuldige kunstenaar te voorschijn tooverde de kleine beelden van goden en antieke menschen, opdat de beminnaar der mythe en der historie die beelden steeds àan zich kon dragen en vóór zich zien, voor zijn verblijde oogen: in jaspis bloedrood en rozerood kornalijn; in chalcedoon melkwit of violepaarsch, in chryzopraas fulpig groen of purperpaarsch amethyst; in schitterend bergkristal of diep donkere steen-van-lazuur; in ongeslepen emerald en geheimzinnig beryl - àan zich kon dragen en vóór zich zien in den vorm van een ring aan zijn vinger of een gesp op zijn kleed.

En in mijn juweelharde taal wil ik fijn, als zulk een kunstenaar, thans snijden het kleine beeld der antieke hetaere, die ik bemin, opdat ik haar vóór mij kan zien, telkens wen ik wil, een kort oogenblik, bijna zonder te denken en zonder te lezen, omdat ik mijn klein woordsnijwerk uit het hoofd zal kennen, zoo als de verzamelaar kent uit het hoofd de klein-fijne bekoring zijner gesnedene cameeën en gemmen...

II

Frynè voor de Rechters

Voor het marmeren hekwerk, waar achter, op ronden zetel van marmer, drie treden verheven, gezeteld waren de rechters, met

even gefronste en strenge gelaatstreken, ge-etst in koppen vól verhevene waardigheid, de kruinen glimmend van deftig kaal, of omkruiveld met grauwend gelok - de eene Olympiesch gebaard; een andere glad geschoren zijn geestige vossekop; de derde dik gekwabd de vollige wangen, waar boven slaperige oogen nu ópwaakten - verscheen dejonge vrouw, schuchter en de scheelen neêr, het honigblonde haar golvende, weg van de slapen gehouden door drie smalle gouden linten, en opgewrongen in grooten amberkleurigen knoop, zoo dat de zuiver volmaakte hals zichtbaar was, terwijl der peplos plooiën neêr hingen in vele volle, weeke vouwen en vielen over den voet, rozig albast, geglansd in de goudene banden van de sandaal - verscheen zij verlegen en blozende de ronde wangen en het heel smalle, vierkante voorhoofd; de fijne vleugelen trilden aan de rechte neus als twee wijkjes aan een kapel; de heel kleine mond was, om aandoening niet te verraden, te samen getrokken tot niet meer dan een ronde, roode bes, en uit de peplos verzichtbaarde de onderarm met de trillende hand, die rustte in de hand van wie haar voorspraak zijn zoû, de hare klein en koud, in die warme mannehand van Hyperides, den roemruchtigen redenaar.

Zoo sidderde zij in heure aandoening en hare vrees, dat zij niet dan onhoorbaar antwoordde op de vragen der rechters, voor wier fronsende gestrengheid zij stond, beschuldigd van goddeloosheid en godlastering, zij, de uit, het door Thebe vernielde, Thespiaë, in Athene gevluchtene hetaere, die men Frynè noemde, en die een lafhartige, wien zij haar deur had gewezen, omdat zij hem niet beminnen wilde, wenschte met smadelijken aanklacht in verderf te storten. En nu hoorde zij Hyperides haar met luide zinnen welsprekendheid, ruischende als met gòlven in haar arme, suizende ooren, verdedigen en hem zeggen, dat wie de goden lief had in de goudene Afrodite en haar almachtigen zoon, alom overwinnenden Eros, lief had als Frynè had, die zich geheel en eenig had geofferd húnnen dienst, - nóoit de goden lasteren konde en zonder eerbied en geloof zijn aan de verhevene Olympiërs, tot zij plotseling...

Tot zij plotseling hem hoorde zwijgen, en zijne hand zag uitgaan naar de agraaf, die haar op den schouder vast klampte de plooiën van hare peplos, in vele volle, weeke vouwen vallende over heur voet van rozig albast...

Hij haakte de speld van de agraaf los...

De peplos viel open; de plooiën zonken neêr in weeke waaiering, in molligen val en toevouwing, geruischeloos, en de sneeuwen boezem, de heup van albast, glanzende en rozig gloeiende, schitterden te voorschijn, verblindend van zeldzaam smetlooze schoonheid, die edele lijnen, als van een beker rond en een lier gebogen, omvat hielden in wondere harmonie.

Hyperides sprak niet meer, hij wees alleen naar die ronding als van een beker, naar die buiging als van een lier, omdat zij welsprekender waren dan geheel zijne redenaarskunst.

Toen gingen de verheven eerwaardige koppen der rechters in waardeerende fluistering tot elkaâr toe, terwijl van boven, door ronde dak-opening heller de morgenzon overglansde de half naakte vrouw, wier beide handen voor haren schoot in één gebaar hadden de vallende vouwen gezameld. En zij hoorde als door een sluier de stemmen harer rechters, en de middelste, Olympiesch gebaard en grauwlukkig omkruiveld, zeide tot haar, diep en welwillend:

- Wij spreken u vrij...

Zij hoorde en zij begreep. En nu, terwijl zij ten schouder de vouwen van haar peplos weêr samen klampte in de groote, goud omzette camee-gesp, spleet als een rijpe, ronde, roode bezie open haar heel kleine mond, en glimlachte zij, terwijl voor het eerst hare oogescheelen zij òp sloeg en de blauwe vonk hare oogen uitschoot...

III

Uit de Zee opstijgende

Het amberkleurige strand; het bleek guldige zand; en de kalme, saffierblauwe zee, gegolfd tot aan den einder, en de turkooizen

koepel der hemelen, met nauwlijks een wolkenfloers, dat verijlt als een sluier, die zweeft. Effene kleuren en evene lijnen: de rondheid des hemels en de rechtheid der horizon; het zandige goud en het strandige geel; de diep blauwe golven, en de lucht, blauw doorzichtig, en op iedere golf de schuimkam van schitterend wit en in de lucht het enkele wolkfloers van doorzichtige blankheid. En dit verschiet wijd en ver, zilt en azuur, ruim en héel eenvoudig.

Zoo is de boord van de zee bij Eleuzis.

Twee wandelaren gaan voorbij. Zij zijn beiden jong en hunne woorden zijn enthoeziast, en hunne gebaren zijn sierlijk en levendig; zij gelijken wel broeders, maar zijn het niet; zij zijn beiden slank en bevallig; zij dragen beiden hunne hoofden hoog, hunne oogen glinsteren bij hun gesprek als met een heel lichte dronkenschap; die oogen zijn donker en stralend, hun haar is donker en kruivend kort, hunne koppen zijn zuiver rond, hunne nekken zijn als zuilen rond, en hunne korte witte chitoon laat de knie hun bloot, het onderbeen bloot, den onderarm hun bloot; om de polsen cirkelen smalle banden van goud; en de tred van hun gesandaalden voet, die het guldige zand opstuivelt, is te gelijker tijd vlug en doelloos, en krachtig en zorgeloos.

Zij spreken over lijnen en vormen en kleuren en tinten, over schoonheid; zij zijn de een een schilder, de ander een beeldhouwer; zij zijn Apelles en Praxiteles, en zij gaan levendig, doelloos en vlug langs den boord van de zee bij Eleuzis, vóór hen, zilt en azuur, het wijd verre verschiet, heel ruim en heel eenvoudig...

Plots blijft de een, Apelles, stil staan en wijst...

Ook de ander, Praxiteles, staat stil en zijn blik volgt de wijzing van den vinger zijns vriends...

* * *

Tusschen de evene lijnen der, van blanke schuimkam schitterende, golven, is opgerezen als een glanzende godin...Zij schijnt uit het schuim te worden, zij groeit hoger als de bloem van het schuim, zij bloeit omhoog als Afrodite zelve...Zij is omhoog gerezen in de rondingen harer volmaaktheid; in een parelmoêrige

harmonie van de rondingen harer schouders als omgekeerde, groote rozebladeren, de rondingen harer borsten als zuivere schalen, de rondingen harer heupen als de buigingen van een lier, de ronding van haren schoot, een schulp gelijk, de rondingen harer nauw aan een gesloten beenen, als beeldden zij een amfoor. En rond ook is de opwaartsche beweging harer zwanehals-achtige armen, òm haar hoofd heen en de handen wringende het zware, zilveren straal druipende, honigblonde haar, dat zij wringt en wringt, tot zij eindelijk het los laat hangen over schouder en rug als een volle, goudene slang, uit wier gulden bek de parelen tinkelen en weg glippen langs de zacht neêrwelvende ronding van den blinkenden onderrug...

* * *

Zoo, tusschen de evene lijnen der golven, schitterend van schuimkam blank, ontsteeg aan heur zeebad Frynè, de hetaere van Thespieae...

En de schilder, Apelles, die gewezen haar had aan zijn vriend, Praxiteles, den beeldhouwer, riep uit:

- Nu kan ik Afrodite schilderen...! Afrodite, uit de zee opstijgende, Afrodite Anadyomènè...nu ik Frynè heb uit de zee zien rijzen!!

Maar Praxiteles zeide niets: zijn extaze-oogen staarden alleen als verblind voor zich uit, en hij was heel, heel bleek.

En in zijn hart werd de Eros geboren, de weldra door geheel Hellas bewonderde god, toen hij hem uit een dood blok marmer van Paros getooverd had tot eeuwig leven.

IV

[Eros]

De ronde feestzaal, zestien marmeren Korinthische zuilen met sierlijk uitbladerend akanth-kapiteel, staande in het rond en omwonden met rozenfestoen en lauwerquirlande, hangende van zuil tot zuil. tusschen welke de beelden rijzen met rustig gebaar, en op

bronzenen driervoeten de geuren walmen in rustigen nevel. Boven de zuilen het dieldubbele, krokoskleurige velum, waar door de zonneschijn getemperd tot milden lichtschijn zeeft...In de zaal, in het rond, de aanligbedden en Frynè's vroolijke gasten, de blijspeldichters Antifanes en Alexis, de redenaars Demades en Hyperides, de schilders Nikias en Apelles, en Praxiteles, de beeldhouwer, der goden lieveling en, ter zijde der mannen, de bevallige hetaeren, en ter zijde van den lieveling der goden, de lievelinge van Afrodite, de haar gelijkende Frynè zelve, terwijl omgaan en omgaan de slaven en de slavinnen en op lage tafelen plaatsen de kunstig bereide gerechten en geurige wijnen van Chios. De gasten heffen den schaal en er weêrklinkt, gescandeerd, het vers, waarvan als parelen een voor een de zuivere woorden schitterend vallen langs de begeleiding van liere en tweefluit, en er vallen de bloemen van boven en de banketeerders bekransen zich met de kronen van viooltjes gevlochten, en zij bekransen de gastvrouw en haar geliefde met de kronen gevlochten van rozen, tot koninginne en koning des maals.

Maar uit den tuin, de duiven verstuivende, snelt een slaaf aan en stort neêr voor zijn meester, Praxiteles, en roept uit:

- Heer, toorn mij niet, maar uw werkplaats staat in laaien brand en de vlammen omringen uw werk! Welk beeld redden wij u het eerst: zeg gauw!

In hevige ontroering de gasten, en Praxiteles, bleek, rijzende, zegt:

- Red mij eerst, o allereerst...mijn Eros! Want zoo de vlammen mij *hem* vernietigen, is het leven mij waardeloos!!

De slaaf rijst op...maar een zachte lach weêrklinkt, en Frynè nadert Praxiteles, en legt beide handen aan zijne schouders, en zegt:

- Toorn ook *mij* niet, geliefde...Er *is* geen brand, enje slaaf deed naar mijn wensch, door je te zeggen, dat laaie vlam je werk zoude omringen...Want gisteren zeide je mij: kies onder mijn beelden één! En ik wist niet te kiezen uit zóó veel schoonheid en vroeg je raad en je wilde, ondeugd! mij niet raden, en ik wist niet en koos

nog niet...Maar nu kies ik: nu kies ik...den Eros, zonder welken je leven waardeloos is!!

- Zoo hij in vuur ware verzengd...niet, zoo hij je toe hoort, o Frynè!
- Hij is dus aan mij?
- Hij is aan jou!
- Laten wij hem dan gaan zien!!

* * *

Zij gaan, de gasten, de tuinen door, de tuinen van Frynè, Praxiteles. Achter des beeldhouwers huis is zijn werkplaats. En tusschen de goddelijke beelden, die zijn bezielde beitel uit het marmer riep, rijst, het allergoddelijkst, de Eros. Een jeugdige, geheel naakte knaap, slank en rank gevleugeld de efeberug, fijn en schraal; schraal en fijn ook de teedere beenen, en een der teedere armen rustende op zijn langen boog, een pijl in de andere hand. Het hoofd is hem even gezonken, de kin rust bijna op zijn eenen schouder en zijn gelaat is aanbiddelijk om schoonheid en weemoed, om weifeling en bevalligheid, om gedachte en peinzing en aarzeling...Het heel lange, heel dichte haar lokt zwaar langs de slapen, tot in den nek en hij bond het boven zijn voorhoofd vast in een knoop. Hij is niet gultig en schalks; hij is ernstig en godeschoon, hij is zóo schoon als een maagd, als een weemoedige maagd, hij is zoo schoon als een ernstige godenzoon, in wien de androgynische ziel weifelt, en de gedachte aarzelt, en de aandoening zwelt bijna tot overvloeijens der oogen van niet te weêrhoudene weemoedtranen...

De vroolijke gasten staan voor hem, en zij zijn stil.

En Frynè zegt:

- Hij is schóon...en hij is aanbiddelijk en allerliefst...Hij is om te troosten en te liefkoozen...Hij is nu van *mij!* Maar zeg mij, Praxiteles, *waarom* is hij zoo vol van onweêrhoudbaren weemoed? Waarover peinst hij, en wat aarzelt hij...?

Praxiteles nadert Frynè: hij zegt, hij fluistert aan haar oor:

- Aarzel ik niet...in mijn gedachte?? Peins ik niet...? *Wèet* ik...of je mij lief hebt, Frynè??

Zij lacht, zacht en parelhel. Zij neemt zich den rozenkrans van het hoofd en legt dien aan Eros' voeten. En zij zegt:

- Hij is van mij: Praxiteles' Eros is mij! Maar ik wil hem niet baatzuchtig verbergen in mijn huis, achter jaloersche gordijnen! Hij zal voor àllen te bewonderen zijn en te aanbidden. Ik wijd hem mijne stad, Thespieae; ik wijd hem mijn stadgenooten; ik wijd hem aan Thespieae's tempel. Mijn Eros, die de mijne is...en dien ik aanbid!!

Zij slaat om de fijn schrale knieën van den weifelenden knaapgod hare volmaakt ronde, jonge vrouwe-armen, en zij kust hem de marmeren voeten...

En de gasten, blijde om zóo veel schoonheid, die zij in godelichaam en godeziel vóór zich zien, nemen, als Frynè deed, zich de violekransen van de hoofden en stapelen ze aan des gods marmeren voeten...

Het schijnt, dat hij glimlacht door zijn weemoed en peinzing heen; het schijnt, dat zijn ziel opglanst door hare eigene aarzeling en niet weten wát en waarom...

V

In zonnegeel topaas en waterblauw-en-wit opaal schijnt het mij, dat ik mijn kleine beelden gesneden heb, en zal ik ze zoo dragen, als gemmen, in mijn herinnering...

De apotheoze

Bij de oevers van den Tiber, in de grassige weiden, waar de jonge Romeinen gewoon waren zich te verzamelen voor atletische en krijgshaftige oefening, rees de breed machtige toren omhoog, torende de trotsche marmeren bouw, drie verdiepingen òp, die verdiepingen zich versmallende, zich verslankende naar den blauwenden ether toe, en iedere verdieping uitbreidende een wijd terras, met aarde bedekt als een hangende tuin, waarin, regelmatig, en donkerend groen, tegen schel azuur, de groote cypressen op stonden. Zoo waren het op den marmeren toren drie ronde cypressehoven, de eerste de wijdste van omgang, de tweede nauwer, de derde het nauwst, en de drie terrassen, door trappen verbonden, tusschen de regelmatig geplante cypressen, met kleine marmeren kameren, pavillioenen, kapellen, van marmer en kostbare steensoort, mozaïekstraten er tusschen, overdekt als een kleine stad: een Babel gelijk, dat torende in de wolklooze lucht, maar symmetriesch van lijnen en bereikte volmaaktheid van wel heel trotschen, maar niet te vergeefs reikenden hoogmoed: de hoogmoed om de goden te naderen meer met het symbool, dan met een werkelijkheid van marmeren terrassen op terrassen in de wolken en de hemelen toe.

Dit monument, deze meer breedte dan hooge toren, was het Mauzoleum van den grooten Augustus. Dit monument was gesticht door den Stichter des Romeinschen Rijks om de asschen te ontvangen van hem, en alle de zijnen, en van alle hunne slaven en vrijgelatenen; dit monument was gesticht om er in de nissen der kameren, pavillioenen, kapellen duizende en duizende urnen te

plaatsen, die de asschen zouden bevatten van allen, die hèm, den grooten Augustus, verwant waren, die hèm en de zijnen hadden gediend.

De eerste, wiens asch hier was bij gezet, was Marcellus geweest, de zoon van Octavia, Augustus' zuster, de eerste gemaal van zijn dochter, Julia; de jonge man was aan koorts gestorven, te Baiae. De tweede was Agrippa geweest, Julia's tweede gemaal. De derde, Octavia, zuster des keizers, weduwe van Antonius, door een openbare lijkplechtigheid geëerd, en door Augustus zelve met lofredenen geprezen.

Nu was de groote Augustus zelve te Nola gestorven, en zijn lijk was naar Rome gebracht, opdat zijne asschen zouden verzameld worden, opdat zijne vergoddelijking zoû worden gevierd. Dezen blauwen, zonnigen September-morgen, op ivoren bedde in het Peristylum van het Palatium lag zijn wassen beeltenis, bedekt met purper en goudbrokaat, de beeltenis zelve gekleed in toga en paludamentum en gesierd met de insigniën van den Triomf. Jeugdige knapen woeien met pauwe- en struisveëren waaiers koelte om de wassen figuur, als ware het Augustus zelve, die daar nog sliep.

Livia verscheen, de keizerin. Zij was in rouw, blootvoets, in vaal witte wijde stola van ongebleekt lijnwaad, de gordel hing los langs hare lendenen, en hare lange, zilvergrijze haren hingen los over hare schouders en over haar rug. De klaagvrouwen gingen haar voor, en wrongen de handen, en zongen het weenende klaaglied, altijd het zelfde, met altijd de zelfde klagelijk opgalmende melopee, in rythmische, niet overdreven, langdurige smartbetuiging, en rondom die tragische figuur van de keizerin drongen Rome's aanzienlijkste matronen, in rouw als zij, in wijde ongebleekte stola, de gordelen los en de haren los. Met het bommen van doffe trommen, met het klagelijk uitschetteren van gulden trompetten, klonken koren op, van kinderen, van vrouwen, van mannen.

Ridders en jeugdige senatoren hieven het ivoren bedde op; de stoet zette zich in beweging. De Praetoriaansche lijfgarde daalde

de trappen af van het Paleis; pas voor pas schreden zij de Via Sacra door; aan weërszijden was de weg dicht bezet met het kijkende volk; het Forum was overvuld, volk op alle daken, volk op alle estraden, volk op alle tribunes. Achter het ivoren bedde, waarom de knapen de langsteelige waaiers bewogen, schreed de keizerin, oud, grijs, in de vormelooze, vaalwitte stola, tusschen Rome's matronen, tusschen hare vrouwen, vrijgelatenen, slavinnen. Tiberius, hare zoon, volgde, tusschen de Consuls en de Praefekten. De Vestaalsche Maagden volgden met den Pontifex Maximus; de hoogepriesters en priesters volgden...

De stoet, heel langzaam, vervloeiende weg naar het Campus Martius, naar het Mauzoleum, naar den marmeren toren, in de grassige weiden, waar de jonge Romeinen gewoon waren zich te verzamelen voor atletische en krijgshaftige oefening. Daar was het Leger opgesteld, en de zon spiegelde in het koper en brons der wapenrustingen en schilden. Op immense driervoeten waren aromaten ontstoken, en de geurwolken stegen omhoog: dikke walmen, die weg nevelden in de zon.

De stoet kwam aan langs den Tiber, door de openbare tuinen, die Augustus rondom het Mauzoleum had doen planten. Het scheen of de keizerin brak van smart en van moeienis; hare armen hingen over de schouders van twee matronen, andere matronen steunden haar aan de leest. Eentonige galm, verhief zich de klaagzang der klaagsters, het klaaglied der koren met den doffen bòm van de trommen en het hoogere uitgeschetter der gulden trompetten.

De stoet was het Mauzoleum genaderd en verdeelde zich. Want de keizerin, tusschen haar gevolg, steeg de trappen op naar het eerste terras, en zonk, tusschen twee cypressen, in marmeren thronus neêr. Rondom haar kropen de slavinnen en klaagsters, hurkten de matronen neêr in houdingen van ontroostbaren rouw. Het marmer was fèl blinkende blank tegen blauwe Septemberlucht; de cypressen donkerden groenig zwart, en van het Campus Martius schoten het brons en het koper der wapenen en schilden des opgestelden Legers lange, regelmatige bliksems en plotse, verblindende vonken.

Maar vlak over het Mauzoleum was de Brandstapel gebouwd. Dat was een houten gevaarte, vier vierkante verdiepingen hoog. De keizer Tiberius, toen zijne moeder de treden des Mauzoleums was opgestegen, had zich geplaatst voór het ivoren bedde, en de ridders en jeugdige senatoren droegen het met de zeer zichtbare, wassen beeltenis des keizers naar den Brandstapel heen, tusschen de rijen des wapenbliksemenden Legers. Zij droegen het, de houten trappen op, naar de hoogste verdieping, en de beeltenis op het bedde bleef van alomme te zien.

Terwijl het werkelijke lijk van den grooten Augustus, daár, reeds te dier zelfder plaatse, in het geheim in de nacht geplaatst, onzichtbaar bleef, tusschen bas-reliëfs van ivoor, tusschen met Etruskische symboliek beschilderde houten wanden, tusschen draperieën van purper en goud.

Boven het werkelijke lijk, op den spits van den Brandstapel, torsten de ridders en jeugdige senatoren het ivoren bedde met de wassen beeltenis en stelden het neêr. Het volk stroomde zwart samen, door de Tuinen, over het Campus Martius. Vingers wezen naar de keizerin, zeer zichtbaar, gezeten tusschen hare geknielde vrouwen, op het eerste terras van het Mauzoleum, en de oogen strak gericht naar den Brandstapel, óver haar, met het wapenblikkerende Leger er tusschen. Vingers wezen ook naar den nieuwen keizer, Tiberius: hij was verschenen op den spits van den Stapel; hij stond in de blauwe lucht bij het ivoren bedde, waarop de beeltenis fijn profileerde.

De ruitery, rondom den Toren, rondom den Stapel, volbracht sierlijke evoluties, als een rythmische dans en hooge-school van regelmatig steigerende paarden, en het voetvolk volbracht den pyrrhischen dans, als een spel van den oorlog, waarin ook regelmatig en rythmiesch de kleuren der wapenrokken en wimpelen en vanen - violet, blauw, groen, rood en wit - te samen en weêr uit vloeiden, in elkander smolten en weêr weg golfdén, in heen en weêr-marsch, rondom het monument.

Dan stegen de gebeden der priesters plots op, en de klaagmelopee onderbrak het gebed.

Op tribunen rondom het Mauzoleum zaten de Senatoren met hun gemalinnen, zaten Consulairen en Aanzienlijken. Het werd brandende warm, de zon straalde van heel hoog neêr; de schaduwen, blauw, sloegen ingedrongen klein af. In de stralende zon, gestadig, walmden de geuroffers op, en nevel dreef er om, om het Monument en den Stapel. Soms op den spits veronzichtbaarden Tiberius en het bedde, waarbij hij stond; soms, in den geurdamp, verijlde op het Mauzoleum de oude keizerin, werd de groep der vrouwen een droom, schimmevaag. Om Mauzoleum en Stapel, na de evoluties der legers, gingen rondgangen om, in plechtstatigheid: de gedragene beelden van de beroemdste Romeinen der Oudheid; statuen, die alle overwonnene natiën voorstelden, in dier kleêdrachten, met dier attributen; op nieuw standbeelden, van nõg levende, verdienstlijke burgers. Het eene uur na het andere verstreek: de optochten volgden elkaâr; de evoluties volgden elkaâr; de zon zonk, een gouden stofwemeling scheen te trillen, en de schaduwen, violetter, verlengden, en heel het blank marmeren monument scheen te verzachten, te verdunnen, te verijlen, in de goudstof wemelende moêheid, die begon te spreiden over menschen en dingen, over lijnen en kleuren, over marmer en brons, over boomen en vlakke en horizon.

De houten trappen langs van den Stapel, brachten slaven, stoeten van slaven, nu de geschenken van alle provincies, de geschenken van verwanten en burgers: zij bestonden, de geschenken, uit brandbare, geurige dingen: uit geurwerk en aromaten van Indië en Arabië, uit manden en korven vol vruchten, en bloemen en kruiden, uit amforen en vazen en kruiken vol geurige, brandbare vloeistoffen. Immense stapels van alle deze werden gebouwd rondom bedde en beeltenis, profileerende als met een slapend gelaat tegen de lucht, die lila purperde. Maar de amforen en korven vol aromaten en vruchten en bloemen en kruiden, waren zoo tallooze, tallooze velen, dat niet alleen om het bedde, dat op alle hoeken en treden van den Stapel de slaven de geschenken op hoopten, als overvloeden en torenende schatten van alles wat geurig en brandbaar was gezonden uit alle oorden des rijks.

De zon was gezonken. Priesters geleidden Tiberius naar omlaag, en alle halzen rekten toe, om hem te zien. Hij was groot en krachtig, streng en fronsend, en aan den voet van den Stapel stond hij roerloos, tusschen de biddende priesters. De Pontifex Maximus bood hem den fakkel.

Het duisterde. Tiberius, met krachtigen arm, strekte den zwaren, brandenden fakkel uit, tusschen de balken van den voet van den Stapel. Brandbare essentiën schoten een plotse helle vlam uit, blauw, toen geel. Van af het Mauzoleum klonk een weenende, lang steenend uitgestooten galm. Het waren de klaagsters. Livia, die uren lang, in diepste en deftigste droefenis gezeteld gebleven was in haar marmeren thronus, rees op. Alle de vrouwen rezen omhoog. Alle des volks oogen gingen heen naar het Mauzoleum. De oude keizerin had de armen, tragiesch, uitgestrekt, naar den Stapel. Rondom haar, verhevene Weduwe, galmden en kreten en snikten Rome's matronen, door de klaagsters bijgestaan. Het was een overprachtig schouwspel van rouw, en de Romeinen keken, voldaan en getroffen van schoonheid.

De vlam, heel hel, plots groot, zeer gevoed, zich verdeelende, leekende met telkens meer tongen, was als een immense draak, die den Stapel op kronkelde. De keizer Tiberius, door de priesters, ridders en senatoren, werd geleid naar het Mauzoleum. Men voerde hem de trappen op, tot het eerste terras. Toen hij zijn moeder bereikt had, kuste hij haar de hand. Zij zonk tusschen hare vrouwen neêr in den thronus: de keizer zette zich op een schabel aan haar voeten, fronsende naar den Stapel starend.

Ginds, in de vallende nacht, leekten de vlammedraken den Brandstapel op. Het ivoren bedde was door de duistering veronzichtbaar. De vlammedraken kropen naar boven, lekkende. Plotseling, hier en daar, schoten helle branden op; amforen barstten met hevigen knal, en de door brandbare essentiën gevoede vlam sloeg uit geel, rood, hevig scharlaken, in een uitgespat van gensters. Vonkenregens fonteinden plots op, brandende looveren wemelden door de lucht, een plotse wind woei heftig rooden walm, zwaar van overzwoele geuren, in de richting van het Mau-

zoleum. Over het Leger heen vielen brandende, door den wind opgevoerde luchtigheden, zwartende, van snel in vlam vergane dingen. De geheele hemel, tusschen de sterren, begon zich te vullen met dikken smook, waar uit de vonken wemelden, warrelden. En de vonkenregens fonteinden neêr.

In den hemel openden alle de sterren, als oogen van goden, die neêr blikten naar wat de menschen beneden daar deden. In de violetduistere nacht - rondom de vlakke van het Campus Martius, en de heuvelen donkerder silhouetterend tegen de nachtpaarsche lucht - was het wriemelzwart van volk, en bleef het Leger fel bliksemend van blikkerend wapengevonkel en schildgespiegel. Het Mauzoleum was helle verlicht van fakkelen, en tusschen die fakkelen, die bloed smeerden over het marmer, en de cypressen zwaar, zwart, regelmatig òp deden spietsen, bleef, als een tragische groep zichtbaar voor de oogen van alle Romeinen, de rouw van de Weduwe en van den Zoon, tusschen de armwringingen en smartbetuigingen der vrouwen, wier kreten regelmatig uit snikten in de luide gebeden der priesters.

Daar ginds was de Brandstapel eéne verschrikking. Er waren onder het zwartende volk kreten van angst en bewondering. De Brandstapel was eén immense vuurkolom, hevig op flakkerende toe naar den hemel. Het houten geraamte was geen hout meer, maar zengende vuur; de kruislingsche lijnen waren lijnen van vuur, en de vlammen hadden den spits bereikt. Zij waren blauw, geel, rood, violet, om de verschillende essentiën en aromaten. In hare onbedwingbare vuurrazernij was het ivoren bedde verdwenen. Toen de vlammen kronkelden rondom den spits, had de keizerin een kreet van smart geslaakt, en alle vrouwen, met haar, galmden meê: de klaagsters galmden luid op; de priesters galmden de gebeden uit.

Plotseling, als uit de vlammen, steeg een adelaar omhoog, breed van vlucht, en wiekte over het Mauzoleum heen, en verdween in de violetduistere nacht.

Luide roep uit het volk overgalmde de priesters, overgalmde de klaagsters, de vrouwen: alle vingers wezen naar den weg wie-

kenden vogel. Het was de ziel van den keizer Augustus, die weg wiekte van de aarde, om in den Olympus, tusschen de goden, te zetelen in herschapen, godlijke gestalte.¹

Maar de luide roep werd gillende schreeuw, van angst toch en van bewondering, want een hevig, angstwekkend gekraak werd gehoord en de Brandstapel stortte in een, in een laatste heftige woede van hoog op zuilende vlammen.

De morgen, over de oosterheuvelen, bleekte...

Nog heftigden de vlammen omhoog, en de dag rees vreemd bleek en grauw over het Leger, over het Mauzoleum, over den groep van rouw, over het uitbrandende Vuur daar ginds.

De dag ging om...

De lange dagen wentelden...

Vijf dagen, vijf nachten wentelden om en de Weduwe bleéf op haar thronus, staren naar de maar niet stervende vlammen, de vlammen, die om trots en hoogmoed gevoed waren geworden met een overdaad van brandbare schatten.

Eindelijk waren de asschen gekoeld.

En tusschen haar priesters en senatoren verliet zij met haar Zoon het Mauzoleum en begaf zich naar de heilige plek, waarheen zij vijf dagen en vijf nachten gestaard had, om eindelijk de asschen van haar gemaal te zamelen en ze in de urn te besluiten.

Haar gemaal, Augustus: hij, die nu, god, troonde tusschen de goden.

1 De Senator Numerius Atticus zwoer, na een gift van Livia, die 600.000 sestertiën bedroeg, dat hij de ziel van den keizer, in den vorm van den adelaar, had gezien en herkend.

De gladiator

Om haar gladiatorenschool was Ravenna beroemd. Toen Julius Caezar, vóór hij den Rubicon overtrok, zich ophield te Ravenna, te midden zijner tot hem gevluchte Romeinsche aanhangeren, had hij den dag vóór hij opbrak, om den vijand zijn geheim plan te verbergen, zich bezig gehouden met de stichting eener nieuwe gladiatorenschool...Sedert waren Ravenna's gladiatoren beroemd.

Buiten de havenstad Classis, door de villa-straat Caezarea verbonden aan Ravenna zelve, tegen de schaduw van het somberende pijnboomenwoud, was de kazerne en de school der jonge zwaardvechters. Het was, na een stoofwarmen zomernamiddag, dat een dikke man met moeite, door twee minderen geholpen, geheschen werd uit overhuifden reishagen, bespannen met drie buffels. De dikke man was een gewichtig, deftig, voornaam personage: hij was de keizerlijke Opzichter der Spelen uit Rome; twee andere buffelwagens volgden hem met zijn gevolg en zijn bagage; en nu hij was uitgestegen, keek hij om zich rond met voldoening, en hij zeide, zich wrijvende in zijn vette handen, zich de reishuif dichter trekkende om zijn vette manegelaat:

- We zijn er dus...De warmte was dragelijk en ik heb kunnen slapen: de keizerlijke postbuffels trokken gelijkmatig...We zijn tevreden. Alleen...

Hij wreef zich met de vette vingers in het rond over zijn zwaren buik, die bombeerde onder zijn mantel.

- Ik kan niet ontkennen, dat ik hóngers heb...Grooten honger...Gróoten honger...We zullen eerst goed en rijkelijk eten...voor

we werken...vóór we werken. Gaat ons voor - beval hij zijn ondergeschikte ambtenaren - kondigt ons aan, en bestelt het maal, rijkelijk en goed...

Hij knikkebolde gewichtig maar de janitor van de school - de deurwachter, - een niet meer strijdbare, oudere gladiator, naderde reeds en boog, en de voorname, vette man zeide:

- Wij zijn Publius Lavinius, de keizerlijke Opzichter der Spelen en wij zijn gekomen uit Rome om gladiatoren te kiezen...Maar ik kan niet ontkennen, dat vóór we werken kunnen, we eten moeten, we góed en rijkelijk eten moeten. Want ik voel mij hol als een leêg vat.

Publius Lavinius klopte zich op de, trots zijn honger steeds onder zijn mantel zwellende, maag en buik, en volgde den janitor, die Zijne Uitnemendheid gebeden had hem te volgen. Hij volgde hem in een ruim atrium en zoû dit oversteken met zijn beambten en zijn slaven, die volgden, toen, plotseling, uit de portiek van het Gymnazium, twee bijna geheel naakte jeugdige gladiatoren te voorschijn renden als jongens, die elkander na loopen in spel. Zij zagen noch den janitor, noch den gewichtigen, vetten man met zijn gevolg, want de een omgreep juist den ander in het midden des atriums, en buitelde met hem, worstelend, over den zandigen grond, in de nog blakende zon.

Publius Lavinius, nauwlijks verontwaardigd, weêrhiel dadelijk den janitor, die de jonge gladiatoren wilde berispen, en in de schaduw van den portiek volgde hij vergenoegd en welwillend den worstelstrijd en hoopte dadelijk, dat die eene blonde prachtkerel - natuurlijk een Barbaar - den donkeren Latijn zoû overwinnen, omdat wie worstelstrijd bij woont, aanstonds zijn voorkeur geeft aan één van beide worstelaars en hoopt, dat zijn gunsteling zal overwinnen, en gelukkig is, als hij overwint, en ongelukkig, wanneer hij verslagen wordt. Zoo zag Publius Lavinius in spanning toe, steeds met de hand op des janitors arm, om hem te weêrhouden tusschen beiden te treden...toen ter overzijde, in nauwen boog, die doortocht gaf naar de kazerne, een vrouw verscheen, een groote, blonde, bijna vorstelijke vrouw, de blonde

vlechten grijzende om edel gelaat door stil knagend leed gegroefd en ge-etst; een vrouw, die, hoewel zij zichtbaar geen slavinne geboren was, een leêge kruik had hangen aan hare hand, en nu riep:

- Thumelicus!

De blonde Barbaar, die reeds over zijn donkeren tegenstander lag, maar nog niet hem de schouders in het zand had gedrukt, liet zichtbaar onwillig los. De beide gladiatoren rezen op; de donkere lachte en stompte in scherts met zijn vuist in de maag van den blonde, en de blonde, Thumelicus, lachte nu ook, en de donkere blufte, en de blonde antwoordde vlug, dat hij toch bijna 'er bij' was geweest, en riep toen:

- Wat wensch je, moeder?

- Vul mij de kruik, zei de vrouw, de groep vreemden, in de schaduw der bogen niet ziende; en haal mij hout om het vuur te bereiden.

Thumelicus wilde zich naar zijn moeder reppen, maar nu riep Publius Lavinius, gebiedend:

- Thumelicus!

De jonge Barbaar stond stil, gedrild om te gehoorzamen, en zijne moeder, den voornamen vreemdeling met zijn gevolg nu bespeurende, verdween in den boog.

- Thumelicus, herhaalde Publius Lavinius; kom hier.

De jonge Barbaar kwam nader, in drilpas, stond pal, militair. Hij was een reus; zijn borst en zijn rug waren reuzebreed, zijn armen en dijen waren reuzezwaar; en terwijl zijn leden volmaakt waren in harmonische ontwikkeling van gespierdheid, was zijn blond, baardeloos, even overdonst gelaat dat van een kind, lacherig en jongensachtig, vroolijk en levensblij, met groote, gedachteloos blauwe kinderoogen onder zware blonde brauwen, zijn dik blond haar er krullende om als met het gekruif van de vacht eens lams. En hij stond, lacherig en jong, kinderlijk en gedachteloos, militair en eerbiedig, reusachtig en jongensachtig, voor dien vetten, gewichtigen, voornamen vreemdeling, die met gezag hem geroepen had.

Publius Lavinius zag hem aan. En hij vroeg:

- Je heet Thumelicus?

- Ja.

- Hoe oud ben je?

- Achttien jaar.

De vette opzichter knikte bewonderend.

- Waar ben je geboren?

- Hier...in Ravenna.

- Jij? Je bent toch een Germaan?

- Ja. Ik ben een Germaan.

- En je bent hièr, in Ravenna geboren?

- Ja. In gevangenschap. Mijn moeder was gevangen genomen, toen zij zwanger van mij was.

- Hoe heet je moeder?

- Thusnelda.

- Thusnelda?? zei de vette opzichter vol belang. Je bent dus...?

- De zoon van Arminius, antwoordde Thumelicus, verlegen.

Hij sloeg de blauwe kinderoogen neêr, en bloosde, als schaamde hij zich...Hij schaamde zich, één oogeblik, Arminius' zoon, die nooit zijn vader gezien had, dien zijne moeder in wanhoop, smart en gevangenschap, gebaard had te Ravenna, achttien jaren geleden. Maar ook slechts één oogeblik. Hij was jong, sterk, levensblij, en gelukkig gladiator te zijn, misschien eenmaal in Rome te zullen zwaardvechten: verder ging niet zijn eerzucht, de eerzucht van Thumelicus, den Germaanschen vorstenzoon, de eerzucht van den zoon van Arminius, vorst der Cherusken, door Germanicus eindelijk verslagen. En toen de vette vingers van den voornamen vreemdeling, wiens waardigheid hij raadde, uit gingen naar zijn arm, om zijn biceps te voelen en te keuren, spànde hij die en stond militair, ernstig nu en steeds reusachtig en jongensachtig, als een kind, dat tot een man is gegroeid.

Publius Lavinius knikte goedkeurend, en zeide, vol stil belang, dat hij niet raden liet:

- Nu Thumelicus...we zullen morgen eens zien tot wat je in staat bent en of je rijp bent voor...Rome, ventje. Ga intusschen nu naar

je moeder en maak haar mijn eerbiedige verontschuldiging, dat ik je ophield, en haal het hout en vul de kruik.

De oogen van den kind-reus hadden gevonkeld als met een blij, blauw vuur. Maar hij antwoordde alleen:

- Ja, heer.

En groette militair, en repte zich weg.

- Want van avond kan ik niet werken, legde Publius Lavinius uit aan den janitor en zijn beambten. Ik ben zoo hol als een leêg vat en moet eerst eten, goèd en rijkelijk eten...en daarna slapen...op een bedde en niet in een reiskar. Dan kunnen we morgen ochtend ons weêr frisch aan den arbeid begeven en het noodige aantal jongens kiezen, die we bàr noodig hebben om ons in Rome wat te verstrooien. Vooruit! Aan tafel!!

De naumachie

De dag brak aan. Er zeefde een grauwig schijn, die rozigde, door de nauwe ramen der gladiatorenkazerne van Marrubium, in het land der Marsen, in welke wij bij honderden, ja bij duizenden, op een gepakt als wilde beesten, de nacht hadden door gebracht.

Ik had toch geslapen. Hoewel er een makker lag te snurken in mijn rug, en ik in den rug van een makker mij zoo goed en zoo kwaad als het ging, genesteld had, met een vierkant gevouwen manteltje onder mijn hoofd als kussen, had ik geslapen. Ik was jong en zorgeloos. Ik was twintig jaar en sterk. Wie twintig jaar is, en zijn borst breed voelt en zijn armen spierhard en zijn krachtige beenen luchtig, om des noods, als het kan, de vlucht te nemen, en er van door te gaan naar de verre streken, waar de fortuin je wacht te midden van alle de wellusten, die de goden voor het geluk der menschen schiepen, kweekt geen zorgen in zijn ziel, ook al is hij maar een boef, ingelijfd bij een cohors gladiatoren, bestemd om het zij geheel, het zij gedeeltelijk om te komen in athletische spelen te land en te water. Er blijft altijd een kans tot heil, tot ontkoming, tot vlucht, tot geluk, tot fortuin.

De dag brak aan. Om mij ontwaakte men. Een immens geruisch steeg op van stemmen, want ik herhaal het, wij waren duizenden, opgepakt in de veel te nauwe kazerne. Onze decanus riep onze namen, verzamelde zijn tien mannen:

- Decimus!
- Silius!
- Marius!
- Paris!

- Quirinus!
- Ilius!
- Tarquinius!
- Probus!
- Sandarion!
- Pollio!

Ik was de laatste. Ik antwoordde, dat ik present was, en op eens kwam over mij de sombere gedachte, dat ik dit morgen misschien niet meer zoû roepen. Maar het was zeker geen oogenblik om te verwijlen bij donkere gedachten, want de decanus, die Aquilius heette, geleidde ons al op een kippenloopje, vlug, naar de thermen van het gymnazium.

- Jongens, vlug je bad maar nemen! zei Aquilius, die wel een goede kerel was. Er is nog water, al is het ook niet van je allerreinste! Maar voor duizenden is er zeer zeker geen bad, en de laatste, de zooveelste, duizendste zal geen kans hebben om te verdrinken...

Wij namen heel vlug ons zwembad. Gezalfd en gemasseerd werden wij er waarlijk niet bij, maar het frische je toch op, en je knipoogde tegen elkaâr, toen je na een paar minuten zwemmens er uit kwam, want, op kippenloopjes kwamen ze aan, het eene tiental na het andere: reken maar eens uit hoe vele tientallen, als ik je vertel, dat er negenduizend gladiatoren in en om de kazerne lagen, overal waar maar een woning, een hut, een stal was te vinden geweest. Ik weet niet, of het laatste tiental der baders verdrong, maar wel weet ik, dat wij heel vlug terug werden geleid, en dat, terwijl wij een van de eerste groepen waren geweest, die hadden gebaad, wij wel een uur lang wachten moesten, eer onze rusting ons werd bedeed uit het magazijn, waar het een herrie was van belang.

Wij kregen zware en complete wapenrustingen aan. Onze kurassen schenen van zilver, zoo schitterden zij, want nieuw waren de wapenrustingen; en wij gespten beenstukken om, zetten helmen op en grepen onze heel groote schilden en zwaarden.

Wij ontbeten met worst en wijn. De zon was opgegaan. Toen

wij weg marcheerden, zag ik over de heuvelen, bij manipulen, de gladiatoren zich verzamelen, de duizenden van gladiatoren en de wapenrustingen blonken wel prachtiglijk in de zon. Tusschen de golving der heuvelen lag het meer van Fucinus. Het was een heerlijke morgen en ik verheugde mij om de rijzende zon, omdat ik liever, dacht mij, in milden schijn van zon zoû sneven, dan onder lage, donkere lucht. Hoe zorgeloos ik was, toch, telkens, dacht ik even aan den dood, die mij kon wachten.

Rondom het meer, diepe kom, rijden de heuvelen zich en de hellingen waren als de treden van een natuurlijk amfitheater. Daar was het van volk zóo zwart, zoo dicht samen gestuwd, als ik nooit nog volk gezien had. Ik wist niet, dat er zóo veel menschen op de wereld waren, zeer zeker niet, dat er zoo veel menschen dien morgen zich zouden verzamelen, en van omliggende plaatsen en vooral van Rome zouden gekomen zijn, om de spelen te zien.

Om het meer dus, op de hellingen van de heuvelen, rijden zich de duizende en duizende toeschouwers, en tusschen die dichte menigte geleek mij het meer héel klein. Het volk zag aandachtig naar de voorbereidselen der spelen uit, en het was betrekkelijk stil.

Op het meer lagen de triremen en quadriremen: er waren er twaalf zoo genaamde Siciliaansche en twaalf andere, die van Rhodes heetten te komen: de Naumachie zoû plaats hebben, zoo genaamd, tusschen Rhodes en Sicilië. De roeiers hadden reeds hunne plaatsen ingenomen, en hunne riemen, uitgestoken, deden de vaartuigen op duizendpootige monsters gelijken.

Om het meer aan den boord, schaarden zich vlotten, waarop de Praetoriaansche troepen reeds waren opgesteld, en op die vlotten waren balisten en katapulten opgericht, torenhoog.

Wij marcheerden in verdubbelde rotten en treurig, zeide Sandarion:

- Pollio...ik weet niet waarom, maar ik geloof niet, dat ik de zon morgen zal zien.

Nu was Sandarion anders een jonge, vroolijke kerel, die nooit sombere gedachten koesterde, en ik schrikte van zijn woorden.

- Waarom niet, Sandarion? vroeg ik.

- Ik weet het niet, zeide Sandarion, en regelmatig stapten zijn omzilverde beenen naast de mijne; hij was zoo groot als ik en onze schouders raakten elkaâr soms aan, met een lichten klank van metaal. - Ik weet het niet, herhaalde Sandarion; maar ik voel het zoo: ik vind dit meer somber, en van nacht heb ik gedroomd, in jou rug, van drie 'vervloekte' vogels.

- Dat is zeker een heel slecht voortteeken, zeide ik; maar voortteekenen komen niet altijd uit: geloof dat vast, Sandarion.

Meer wist ik Sandarion niet te troosten. Wij zwegen dus, en onder bevel van onzen decanus Aquilius daalden wij het pad af, vrij gehouden tusschen de toeschouwers, naar de kom van het meer; wij zouden op de derde Rhodézische trireem moeten strijden.

Aquilius kommandeerde halt. Want er was aan de boorden van het meer, op het vlot, van waar een sloep ons naar de trireem zoû voeren, een opstopping, een gedrang, een gescheld, een geduw, een gevloek van de leidende officieren. Er schenen te veel gladiatoren, er scheen een verwarring met de lijsten te zijn; nummers en namen werden afgeroepen, er werd getwist en geredeneerd; wij moesten wachten.

Wij wachtten, op het nauw dalende pad. Naast mij, aan den uitersten rand der toeschouwers, die op de hellingen der heuvelen, als op natuurlijke treden, waren genesteld, gezeten, gehurkt, of lagen bij groepen, zat in het gras een vrouw. Ik zag op haar neêr; zij zat als het ware aan mijn voeten, waar ik te wachten stond, tot Aquilius ons 'voorwaarts' zoû kommandeeren. Daar zij opkeek, glimlachte ik op haar neêr. Zij zag mij aandachtig aan, ernstig een poos, en glimlachte toen terug. Daar ik echter een patricische in haar zag, was ik om mijn glimlach verlegen, en wendde mijn oogen naar het vlot, waar de officieren bedrilden en twistten; mij echter haar glimlach herinnerend, zag ik haar weêr aan, op haar neêr: zij zag mij terug aan, weêr ernstig.

Plotseling hoorde ik haar stem:

- Hoe laat begint de Naumachie, gladiator?

Ik haalde mijn metalen schouders op.

- Ik kan het je niet zeggen, Domina. Ik weet niets, wij weten niets. Ik geloof...tegen het derde uur. Als wij allemaal onze plaats hebben ingenomen, komen de keizer en de keizerin, denk ik. En dan neemt de vertooring een aanvang.

- Ben jij van Rome, gladiator?

- Neen, Domina, ik strijd in Neapolis. Ik ben nooit in Rome geweest. Ik zoû wel in Rome willen strijden en ik hoop er ook eens te komen. Ik ben jong en als de goden mij gunstig zijn, strijd ik wel nog eens in de Romeinsche arena.

- Ben je een mirmillo, gladiator?

- Ik ben eigenlijk een retiarius, Domina, en strijd met den drietand en het werpnet. Maar in een Naumachie is dat anders: dan strijden wij als werkelijk de zeesoldaten, de zwaar gewapende, strijden.

- Is je wapenrusting heel zwaar?

- Heel zwaar, Domina, omdat we toch niet van onze plaats komen: we strijden en overwinnen of sterven op onze plaats, en de wapenrusting moet heel zwaar zijn om ons weêrstand en steun te geven.

- Hoe heet je, gladiator?

- Ik heet Pollio, Domina.

- Hoe lang ben je in het Gymnazium?

- Twee jaar. Op mijn achttiende jaar heb ik in Neapolis een ouden wisselaar vermoord.

- Vermoord? Jij?! Waarom?

- Om mij meester van zijn geld te maken.

- Was je een slaaf?

- Neen, ik was vrij. Maar mijn vader was bordeelhouder en oefende dus een 'veracht beroep' uit.

- En je vermoordde den wisselaar?

- Ja, Domina. Ik woû rijk worden. Maar het gelukte mij niet. Ze snapten me.

- En ze veroordeelden je niet tot den strop?

- Neen; omdat ik jong en sterk was, lijfden ze me in, in de 'familia' der gladiatoren. Dan wordt je toch ook eens gedood, maar

dan dien je ten minste tot vermaak van je deugdzaam evenmensch. Ik weet niet of ik heden gedood word, maar in alle geval zal ik dienen voor uw vermaak, Domina, als straks de Naumachie aanvangt.

- Ben je bang òm te komen?

- Ik ben niet bang, maar ik zoû liever nog willen leven! Ik ben jong en het leven is mooi.

- Ook voorjou?

- Ik ben gezond en heel sterk. De zon schijnt voor allen. Het leven is mooi voor allen. Mooie vrouwen zijn mooi voor allen.

- Geloof je?

- Dat geloof ik, Domina.

- Mooie vrouwen zijn niet mooi voor àllen. Ze zijn mooi voor die ze lief hebben.

- Ik zoû niet gaarne al willen sterven.

- Je zàl niet sterven.

- Hoe weet ge dat? De toekomst is voor ons geheim.

- Toon mij je hand...

Ik toonde mijn hand, open, aan de patricische vrouw. Zij zeide:

- Je zàl niet sterven van daag.

- Domina, zeide ik. Geef mij iets. Geef mij iets, dat geluk aanbrengt. Geef mij iets, om aan u te denken, als ik strijden zal, binnen kort...

...Voorwaarts! kommandeerde Aquilius.

Maar ik voelde te gelijker tijd, dat zij mij in de palm iets drukte. Ik had geen tijd om te bedanken. Wij marcheerden voort, daalden af het pad, naar het vlot. Wij waren heel laat. In de verte klonken over de heuvelen fanfaren, den keizer, de keizerin aankondigend.

Marcheerend zag ik in mijn palm. Daar was een Egyptische scarabaeus van azuursteen: het was een heel gunstige talisman: alles wat uit Egypte komt, is geheimvol en gunstig, om te dragen. De scarabaeus, die was als een groote, dikke, blauwe tor, was een fibula, met een gesp. Ik bevestigde het juweel in het leder van mijn met zilver beslagen bandelier. Wij kwamen op het vlot.

De fanfaren schalden luider en luider, uit tubae en buccinae; zeer

zeker waren wij laat. De officieren vloekten. Wij stapten in de sloep, en de sloep gleed naar onze trireem. De trireem was een zeer groote liburna, oorlogsschip met een toren op voor- en achterplecht. Vijf onzer, waar onder ik, namen plaats op den voortoren, vijf op den toren achter. Wij bleven onder bevel van Aquilius, die aan den voet van den toren bleef. Sandarion was aan mijn zijde.

Wij zaten in de rondte, op den toren: Ilius, Tarquinius, Probus, Sandarion en ik. Ik zag uit. Het was een prachtiglijk schouwspel, de twaalf Siciliaansche en daar over de twaalf Rhodézische liburnen te zien, triremen en quadriremen, met drie en vier rijen roeiers. Want het was mooier dan het in den oorlog is, omdat het slechts een spel was. De vaartuigen schenen wel van zilver en brons te zijn, en hun rostra-snebben schenen verguld. Dat schitterde fel in de zon.

- Pollio, zei mij Sandarion.
- Wat is er, makker? vroeg ik hem.
- Zoû er geen enkele kans zijn, fluisterde hij.
- Waartoe?
- Tot de vlucht...

Ik zag in het rond. Het geheele meer was met vloten omzet; op die vloten rezen de oorlogsmachines, torenden katapulten en ballisten, en de Praetoriaansche troepen waren op die vloten opgesteld. Kans tot vluchten scheen er niet te zijn.

- Ik zie er geen, Sandarion.
- Dan is het met ons gedaan, zei Sandarion. Als wij hier niet omkomen door een geslingerd stuk steen, of als onze liburna in brand niet raakt door een brandende vuurpijl, zullen wij moeten strijden man tegen man op de mobile bruggen, die van toren tot toren geslagen worden...Zelfs al dood ik mijn tegenstander, heb ik de kans in het meer te tuimelen. Zwemmen kan ik niet met deze rusting aan...: zelfs al kon ik er meê zwemmen, en de vloten bereiken, dan...

Sandarion voleindigde niet. Hij was bleek. Hij zag den dood voor zich.

Helle fanfares schetterden.

- Kijk! Kijk! riepen de makkers. Daar komen de keizer en de keizerin!

In der daad, zij kwamen. Er was zoo veel te zien, dat ik nu eerst zag, op den heuvel, over de sluis, die het meer verbinden zoû met het kanaal, en voor welk prachtiglijk werk deze Naumachie werd gegeven, den keizerlijken troon: een tribune onder purperen vela, met gouden koorden. De keizer en de keizerin kwamen aan. Duidelijk zagen wij den keizer, Claudius; hij wankelde vreemd op de beenen, en zijn paludamentum stond stijf van goud; wij zagen hem grinniken; hij scheen mij oud, dik, en belachelijk toe: hij knikkebolde met het hoofd vermakelijk en wij moesten om hem lachen: het was de eerste keer, dat ik hem zag; ook de keizerin zag ik voor het eerst.

De keizerin was echter een prachtige vrouw, groot en trotsch en schitterend gekleed in een chlamys, die schitterde van gemmen: ik hoorde, dat zij Agrippina heette, en de dochter was van den edelen Germanicus, en de nicht van den keizer was, die was dus haar oom, en het huwelijk was eigenlijk bloedschendig, maar zij hadden zich daar niet aan gestoord en zelfs, naar het scheen, anderen van het hof, die elkander bestonden in dien zelfden graad van verwantschap, gedwongen huwelijk aan te gaan, opdat zij niet de eenigen zouden zijn. Dat hoorde ik van de makkers, die er meer van wisten dan ik: Tarquinius en Probus waren van Rome, en wisten die dingen goed.

De keizer en de keizerin zetten zich naast elkaâr op twee tronen, onder het purperen verhemelte, en toen wezen ons onze Romeinsche makkers de prinsen en de prinsessen, en noemden ons hunne namen. Het was Antonia, met haar gemaal Faustus Sylla, en de jongere Octavia; en het was Brittanicus, de zoon van den keizer en van zijn vorige vrouw, die hij had doen vermoorden, omdat zij hem bedroog, en het was de zoon van de keizerin, uit haar eerste huwelijk, Nero. Het waren jonge prinsen en jonge prinsessen, behalve Antonia en Faustus, bijna kinderen; zij zetten zich op schabellen aan de voeten van Claudius en Agrippina, en toen

wezen de Romeinsche makkers verder ook Narcissus, den vertrouweling, gunsteling en geheimschrijver van den keizer, en Pallas, zijn intendant, en den eunuch Posides, wien de keizer nog wel een 'hasta pura' geschonken had, een lans zonder ijzer, eerbewijs, alleen den allerdapperste waardig! Wij waren vol belang in wat wij zagen, en het was een prachtiglijk schouwspel: den keizer te zien en de keizerin, en de prinsen, de prinsessen, het Hof, en de Praetoriaansche wacht, en ik geloof, zelfs Sandarion vergat een oogenblik zijn zoo treurige gedachten.

Maar toen gebeurde er iets heel belangwekkends. Er was een muziek van trompetten en bazuinen geweest, vroolijk schetterend en feestelijk en nu, plotseling, zagen wij in het midden van het meer, tusschen de Siciliaansche en Rhodézische schepen, een groote zilveren figuur omhoog rijzen, die stelde een triton voor met een schubbestaart, een lange bazuin in de handen. Door middel van een machine rees het meer dan menschelijk groote zilveren beeld uit het water, hief den arm op, stak den bazuin aan den mond en schetterde zijn signaal. Dat was het teeken, dat de Naumachie begon, en het beeld verdween weêr in de diepte. Sandarion en ik, die van Neapolis kwam, hadden nooit nog zoo iets gezien en wij knikten tegen elkaâr, dat het van belang was en lang niet min, maar Tarquinius en Probus, die in Rome in de arena al meer wonderlijke zaken hadden aanschouwd, lachten luid om onze verbazing, en beweerden, dat het niet eens zoo heel bijzonder was, dat van het zilveren beeld.

Maar, zoo als ik zeide, het eerste signaal was gegeven, en dat was opdat de schepen het saluut den keizer brengen zouden. De riemen bewogen plots, heel gelijkmatig en de triremen en quadriremen, sierlijk en luchtig, als veelpootige waterbeesten, gleden over het gladde meer, manoeuvreerden en stelden zich in een lange rij.

Wij zagen den keizer knikkebollen en grinniken en wij lachten, omdat hij zoo gek deed, maar de keizerin was fier en trotsch, en heelemaal niet om te lachen. Toen klonk een signaal, te gelijkelijk van alle schepen en Aquilius kommandeerde, opdat wij groeten

zouden. En wij rezen in militaire houding. Op alle schepen rezen de strijders, en wij hieven ons zwaard en ons heel groot schild en sloegen schild en zwaard tegen elkaâr, en toen riepen wij alien, zoo luid als wij roepen konden, den groet aan den keizer uit:

- Ave. Imperator! Morituri te salutant!

Werktuigelijk keek ik naar Sandarion: hij riep als wij alien, maar terwijl wij eigenlijk - ten minste ik - niet veel bij den roep gedacht hadden, zag ik, dat Sandarions heele ziel geweest was in zijn roep, en hij zéker was, dat hij zoû sterven. Ik had hem wel iets willen zeggen tot troost, maar het was er geen oogenblik voor: er werd gekommandeerd, ik weet niet wat, ik verstond het niet, omdat het mij met verbazing trof, dat de keizer, wuivende met de hand, antwoordde op den roep van ons gladiatoren, en minzaam, luide uit riep:

- Avete! Avete, vos!!

Het was plotseling of er een oproer uitbrak. Op alle schepen ging een stormend gejuich omhoog, en ik begreep niet, waarom, maar Tarquinius en Probus, die van Rome waren en het wisten, juichten mede en schreeuwden en jubelden, of zij dronken, of zij krankzinnig geslagen waren. En toen Ilius zag, dat wij, jongens uit de provincie, het niet begrepen, zei Ilius, die, hoewel niet van Rome, toch slimmer scheen te zijn dan wij:

- Ze juichen, omdat de keizer gegroet heeft, want dat meent, dat hij ons genade schenkt, en dat we niet behoeven te vechten!

- Ja ja! riepen Probus en Tarquinius. De keizer heeft ons terug gegroet! Hij schenkt ons genade! We vechten niet!

- We vechten niet! We vechten niet! klonk het van alle schepen. Heil den keizer, heil den verheven, goddelijken Claudius: hij heeft ons: avete! geroepen; hij schenkt ons genade! We vechten niet!

- We vechten niet! We vechten niet! riepen toen ook Sandarion uit en ik, en Ilius stemde meê en we sloegen ons zwaard op ons schild en juichten en schreeuwden en Sandarion dàcht aan den dood niet meer.

Ik zeg, dat het was of een oproer uitbrak. En zoo schenen de officieren het ook te begrijpen, want zij vloekten en zij bevelen,

maar niemand luisterde meer. En zoo scheen ook daar ginds de keizer het te begrijpen, want wij zagen hem, in zijn stijf gouden paludamentum, oprijzen en heftig knikkebollen van neen, zóo gek, dat Sandarion en ik elkander vast hielden van het lachen, vooral omdat Ilius den keizer kluchtiglijk na deed, en óók begon te knikkebollen, zoo als hij ginds den keizer zag doen. Ja, de keizer knikkebolde heftig van neen en bewoog van 'neen' met den vinger en hij riep zelfs, héel luid - het was te verstaan:

- Zoo heb ik het niet bedoeld! Zoo heb ik het niet bedoeld!

- Jawel! Jawel! klonk het toen van alle kanten, en wij stemden meê:

- Jawel! Jawel!! riepen Sandarion, Ilius en ik, en riepen om het hardst Tarquinius en Probus. Jawel! Je hebt ons avete! geroepen! Je hebt ons genade geschonken! We vechten niet! We hoeven nooit meer te vechten! We zijn vrij! We kunnen gaan waar we willen! Heil, heil keizer Claudius, de verhevene, goddelijke Imperator!

- Neen! Neen! Neen! riep de keizer kwaad, en hij was rood en hij schuimbekte van woede; zijn groote mond ging als een bek open en dicht van razernij, hij balde de vuist, en naast hem was de keizerin, ook heel toornig, opgerezen, en die zag er uit of met hâar niet te spotten zoû zijn, maar ze kon op dit oogenblik niets toch doen; want negenduizend gladiatoren riepen uit:

- We vechten niet! We zijn vrij! We kunnen gaan waar we willen!

Toen werd de keizer héel kwaad. Hij strompelde op zijn beenen, die erg los geschroefd in zijn lichaam schenen te zitten, en struikelde over de sleep van zijn mantel en viel bijna in de armen van Britannicus en Nero, die hem opvingen, en terwijl zijn officieren hem met wanhopige bewegingen volgden, begon hij om het meer te loopen, boven den heuvel over, en alle toeschouwers zagen naar hem heen, want hij deed heel gek en heel boos. En hij betuigde hier, en betuigde daar, het was niet meer te verstaan wat hij zeide, omdat wij zoo bar moesten lachen. Het was zoo een vermakelijk schouwspel, omdat ik had gedacht, dat een keizer

altijd was om ontzag voor te hebben en dat keizer Claudius heelemaal niet ontzagwekkend was, maar eer om je doòd te lachen. Sandarion lachte ten minste zoo onbedaarlijk, en had zoo geheel en al zijn droom van de drie 'vervloekte' vogels vergeten, dat ik hem bij den arm moest schudden en moest waarschuwen, dat beneden op het dek van ons schip de nauarchus, de officieren en Aquilius stonden te vloeken en te schreeuwen en te bevelen. Want bevel was van den keizer gekomen, dat, als de gladiatoren weigerden te strijden, zij allen verdelgd zouden worden met vuur en met zwaard. Nu, wij waren negenduizend, op de vier-en-twintig liburnae; en hoeveel duizenden soldaten waren er òm het meer en den keizer? Misschien wel het dubbele aantal: in àlle geval zouden wij afgemaakt kunnen worden als muizen in een val, en ik haalde dus maar mijn schouders op terwijl Ilius, Tarquinius en Probus scholden en vloekten en vóor mij Sandarion, die gehoopt op genade had, heel bleek weêr werd met den dood voor zijn plots starre oogen...

Signaal schetterde, en de zilveren triton dook weêr op uit het midden van het meer. En de riemen bewogen, en ook al vloekten en scholden nog tal onzer aan boord van de schepen, en òp de torens, de liburnae gleden weêr voort en ter zijde, en maakten bevallige manoeuvre op het nauwe meer. Het oproer bedaarde. Wat kònden wij doen? Wij moesten wel strijden, niets bleef ons over dan te strijden, tot vermaak van den keizer en al dat volk. En wij zagen nu den keizer weêr zitten en tegen de keizerin kwaad betuigen, en knikkebollen, en zeker beweren, dat hij het zoó niet bedoeld had!

Plotseling zag ik, dat de schepen in slagorde waren opgesteld, in twee halve manen, tegen over de tribune des keizers. Weêr dook de zilveren triton op, en schetterde zijn signaal, en van overen weêrszijden werden toen door katapulten kolossale steenen geslingerd. Die katapulten waren als torenhooge hefboomen. Maar zij waren meer dreigend van aanzien dan machtig van werpkracht, omdat men gevreesd had, dat de steenen onder het publiek terecht zouden komen. Er vielen dus enkele enorme rots-

blokken in het meer tusschen de beide vloten; het water spoot schuimend op, en het verwonderde mij, dat de mooie zilveren triton, ook al was hij onder gedoken, niet bij ongeluk werd getroffen. Maar ernstiger scheen het mij toen de ballisten, die waren als immense bogen, bediend door tien en twaalf schutters, lange ijzeren pijlen, met haken, en daaraan brandende zwavel op katoenen proppen over en weêr van de vlotten begonnen uit te schieten. De vlammeende pijlen bereikten de schepen; één Siciliaansche trireem stond in enkele minuten in brand, de bemanning vluchtte in sloepen, die omkantelden en de zwaar geharnaste gladiatoren verdronken. Het was een dood zonder eer of genoeg, maar jubelende vreugdekreten gingen op onder het publiek, omdat zij dat brandende schip en die kantelende sloepen zeker mooi vonden en belangwekkend. Wel, van onzen vloot, de Rhodézische, werden drie schepen in brand gestoken, maar van twee werd de brand gebluscht: slechts één quadrireem ging in vlammen op. De roeiers zwommen naar de vlotten toe, maar de gladiatoren verdronken. Het deed er niet toe: het was toch een mooi gezicht, die hoog opblaaiende vlammen van dat brandende schip. Toen manoeuvreerden de beide vloten: er was een geschetter om dol van te worden: de trompetten toeterden, de bazuinen klaterden, het volk jubelde en schreeuwde en klapte de handen en vuurde aan met al die kreten en zoo veel laweide, en wij begrepen, dat wij moesten vèchten, voor ons leven en voor hun plezier. Want de vloten waren elkaâr genaderd in het midden van het meer - wat er met den zilveren triton gebeurde, weet ik niet!

- de vloten waren elkaâr genaderd en mengelden en de mobile bruggen werden geslagen van toren naar toren, van het eene schip naar het andere. Ook van ons schip, van onze voortoren, sloegen wij de mobile brug naar den toren van een Siciliaansche quadrireem, en toen zouden dan wij met ons vijven moeten zwaardvechten tegen het vijandelijke vijftal van de quadrireem.

Beneden, bijna buiten gevaar, stond de nauarchus met zijn twee officieren en stond Aquilius en zij hitsten ons aan:

- Vooruit, jongens! Vecht voor je leven! Je bent onder de oogen

van den keizer, vooruit! Steekt je vijanden dood, redt je zelve!

Zoo riepen zij, daar beneden op het dek van het schip. Wij hadden ons zwaard gegrepen, en ons schild en wij stonden in positie en wij zagen naar onze vijanden. Zij stonden als wij, in afwachting, op hun toren. Wij herkenden hen alle vijf: het waren brave jongens, hoewel het allemaal boeven waren, dieven en moordenaars: wij waren allen begenadigde misdadigers. Nu, we moesten dan vechten. Over en weêr scheen er weinig lust te zijn. Maar de nauarchus van de Siciliaansche quadrireem vloekte zoo bar, dat plotseling één van de Sicilianen - een enorme vent - op den brug sprong, en naar ons toe, en toen zijn zwaard zwaaide en het neêr liet bliksemen op den helm van Ilius. Hij kliefde den armen kerel door en door, als of hij van koek was geweest, dat je met een mes zoû hebben gesneden, en dat gezicht maakte ons zóo razend, dat wij alle vier aan vielen op den reus.

- Vèchten, jongens! riep onze nauarchus; en niet moorden, hoor, en dood slaan als een Barbaar, maar vechten, volgens de regels van jullie kunst!

Jawel, regels en kunst! Je leven verdedigen, dat deden wij! We dachten niet aan kunst en de regels, in de kazerne geleerd! We vochten vier razenden tegen vijf razenden, en we vochten om geen anderen reden dan om, ten vermake van den keizer en van het publiek, ons leven zoo duur mogelijk te verdedigen, ons leven, dat ons toch niet behoorde, omdat we misdadigers waren. Was ik het of was het Tarquinius, die den reus neêr velde? Ik weet het niet, maar hij tuimelde van den brug, plomp! in het water, dat schuimend op plaste, rood van bloed. En op het zelfde oogenblik zag ik, dat onze trireem in brand stond, in fellen brand, getroffen door de vuurpijlen van de ballisten, en dat de nauarchus en zijn officieren en Aquilius den sloep neêr lieten glijden en zich redden. Veel meer kon ik niet zien: ik moest mijn leven verdedigen, al had ik gaarne ook de Sicilianen toe geroepen, dat het krankzinnigheid was langer te strijden. Ik moest mijn leven verdedigen, ik zwaaide mijn zwaard, en plots zag ik Sandarion neêr tuimelen. Hij was als een rund in de keel geslacht, en terwijl hij in het water viel, ont-

moetten zijn oogen de mijne...Arme kerel! Het was of hij dit zeggen wilde:

- Wist ik het niet, dat ik sterven zoû?

Ik was razend en sloeg om en om met mijn zwaard, op den brug, blind van razernij en van wanhoop. Ik wilde niet sterven! En plots...zag ik, dat ik als een dolle stond te zwaardzwaaien...tegen niemand! Want de tegenstanders waren allen geveld, en waren getuimeld in het bloedroode water! En ook mijn makkers waren geveld en getuimeld en ik stond alleen, heel alleen, op een dunnen, wankelenden, mobile brug tusschen twee brandende schepen. De smook verstikte mij bijna. En toen...toen kwam het plots, juichende blij over mij, dat ik gered was! Dat ik vrij was, als ik maar van hier weg wist te komen! Maar hoe! De schepen brandden in hoog laaiende vlammen, de vlammen bereikten den toren, den brug, en ik begreep, dat ik niet aarzelen kon. Ik wierp mijn helm af, mijn schild weg, mijn zwaard neêr, en plotseling heel koelbloedig, ontgespte ik mijn verzilverde beenstukken, mijn zwaar kuras. Ik behield alleen mijn ondergewaad en mijn bandelier. Toen sprong ik in het meer. Het water proefde naar bloed. Om mij lijken en stervenden, en ik tusschen brandende schepen. Ik zwom...Ik zwom naar de vloten. Ik zwom naar de zijde, van waar wij gekomen waren. Ik weet niet waarom; ik geloof, dat ik, instinctmatig, dáar heen zwom...Ik zwom...Ik bereikte een vlot. Daar waren de Praetorianen opgesteld, die bedienden de ballisten en katapulten. Ik sloop door ze heen, en ze lieten mij. Er waren geene bevelen gegeven omtrent de gladiatoren, die, gedwongen tot de vlucht, zwemmende de vloten bereikten. Maar een decanus, dienstdoener, riep mij toen aan:

- Gladiator...wat heb je met je wapenrusting gedaan?

Ik had hem willen vragen of hij dacht, dat ik soms met die rusting aan, zijn vlot had kunnen bereiken, maar zijn centurio wenkte:

- Laat hem...Laat hem maar!

En, zonder te bedanken, slipte ik door. Ik klom op, tusschen het publiek. Hier jouwden zij, en daar schreeuwden zij, en van alle kanten scholden ze mij uit: het kon me niet schelen. Ik voelde mij

heel vrij, en gered. Plots stond ik voor háar. Ik hijgde en kon nauwelijks spreken. Eindelijk wist ik te zeggen:

- Domina...je scarabaeus heeft me geluk aangebracht...

En ik toonde haar de speld, op mijn bandelier.

Zij begon als een kind te lachen, en ik vond, dat zij heel mooi was, zoo rozig en blank, zoo fijn, en zoo goud van hoog opgekruifd haar.

- Waarom lach je, Domina? vroeg ik.

- Omdat je er zoo kluchtig uit ziet, gladiator! zeide zij; met dien bandelier om je ondergewaad!

- Ik had niet kunnen zwemmen, met mijn rusting aan: daar kan je zeker van zijn, Domina!

Zij was opgerezen. En toen zeide zij:

- Sla mijn palla om!

En zelve sloeg zij mij nu haar mantel om.

- Domina, zeide ik; ik zie er zeker kluchtig uit, met mijn ondergewaad en mijn bandelier, en je bent wel heel lief me je palla te geven, maar een vent als ik kan toch niet loopen in de jas van een vrouw!

Zij schaterde het uit van het lachen, en ze was zoo mooi, zoo blond, zoo fijn, net een kindje; ze reikte tot aan mijn kin, en ze zei:

- Gladiator, je kan best met mijn palla loopen. Hij is heel eenvoudig, niet eens geborduurd, omdat ik geen mooie kleêren heb aan gedaan; dat doe ik niet, als ik onder het volk ga, zonder slaven en zonder geleide. En je bent zoo groot en zoo breed, dat mijn palla niet meer dan een penula lijkt, zoo om je schouders heen, nu ja, een penula met franjes, en een beetje lang: dat is dan maar Syrische mode. Maar je kan hem best om houden, hoor, en hij droogt je en hij kleedt je te gelijker tijd, en hij staat je goed, want je bent een mooie kerel! Dus je hebt den dans weten te ontkomen, omdat ik je een talisman gaf! Dan behoort je ook verder aan mij toe, begrijp je, gladiator? Begrijp je, mijn Pollio? En omdat ik honger heb, en jij ook, o Pollio, wel honger zult hebben gekregen, zullen we nu eens uit kijken waar we een *cena* kunnen krijgen! Er wordt een festijn aangericht, ter weêrszijden van het kanaal. Als de Nauma-

chie straks gedaan is, komen de keizer en de keizerin ook banketteeren, aan de eene zijde met hun genoodigden, een zeshonderd zoo wat...en aan de andere zijde zijn tafels voor het volk aan gericht. En gedurende het banket, worden dan de sluizen geopend van het nieuwe werk, om het meerwater te laten weg vloeien in het kanaal...

Ik weigerde hare noodiging niet. Ik sloeg de palla sierlijk rondom mij, en zag er niet al te gek meê uit. Trouwens, er was zóo een gedrang, zóo een als mieren krioelende menigte, dat niemand lette op mijn gewaad. Dat krioelde alles naar de volkstafelen toe, aan de eene zijde van het kanaal, om den keizer straks met de zijnen aan de andere te zien banketteeren en het signaal te zien geven van de opening der sluizen. Dat kanaal was zeker een wonderwerk: elf jaren was er aan gewerkt door meer dan drieduizend slaven, en verschillende rijke bezitters hadden er gelden voor gegeven, met de voorwaarde, dat, zoo het meer droog was geloopen, zij het gewonnen land zouden verdeelen. Een afstand van drieduizend passen was het kanaal dwars door den berg getrokken, die gesloopt en ge-effend was. Het was dus waarlijk een wonderwerk, en hoewel ik keizer Claudius heel belachelijk vond, de eer er van kwam hem wel toe.

Wij begaven ons dus op weg, meê met de krioelende menigte, die niet wachtte op het einde der Naumachie, om plaats te vinden aan de volkstafelen. Zij waren op de heuvelen ter eene zijde van het kanaal op geslagen, op de helling en op den dijk, en ter andere zijde, onder een verhemelte van purperen vela met gouden kwasten, wachtte de keizerlijke tafel, er om heen tafelen voor de genoodigden, die wel zeshonderd zouden tellen. Het was heel moeilijk plaats te vinden, maar wij slaagden toch twee plaatsen te bemachtigen aan een tafel op den dijk, van waar wij de sluizen konden zien, en ook de tafel des keizers. Gewikkeld in de palla der patricische vrouw, die glimlachte aan mijn zijde, dacht ik, al was ik geen wijsgeer en slechts zwaardvechter, toch even over de niet voór te raden wisselingen van het lot. Daar zat ik dan rustig aan, wel wat vreemd gedost, - maar wie lette daar op - en ik was vrij,

en geen gladiator meer, en geen misdadiger meer, en geen boef. Niemand had iets over mij te zeggen: gaan kon ik waar ik wilde. Nauwlijks kleederen had ik aan, geld had ik niet, maar aan mijn zijde glimlachte een wonderlijk mooie vrouw mij toe. Zij bestelde de *cena* voor ons, maar het was zoo een verwarring, en er waren zoo vele duizenden, die eten wilden, dat wij niets erlangden dan twee droge oliebollen, zuren wijn en drie verschrompelde vijgen! Het deed er niet toe: naast mij, als een kind, dat zich vermaakte, lachte de patricische vrouw, en ik at de twee oliebollen, de drie vijgen, en dronk den wijn. Het maal smaakte mij heerlijk. Om ons waren slangenbezweerders; Marsen, in wier land wij immers waren, en op de klanken van hun fluit lieten zij dunne slangen dansen op de punten der staarten, het geen ik nog nooit gezien had. Er waren ook Egyptische vrouwen, munt-overhangen, en die dansten, zich lenig wringende en de buiken schokkende, en klepperden met krotalen en er waren allerlei goochelaars en tovenaars, die slikten zwaarden in, aten vuur, of verdwenen in een korf, waarin zij onzichtbaar werden. Dat was alles vermakelijk om naar te kijken. Plots schetterden schelle fanfares en kondigden ons aan, dat de Naumachie was gedaan, en de keizer zoû komen. En in der daad, spoediglijk, over den weg, die langs de heuvelen liep, naderden in lektieken de keizer en de keizerin en de prinsen en de prinsessen en wij zagen hen héel duidelijk, vlak bij, het kanaal, droog, slechts tusschen hèn in en het publiek, dat hen aan gaapte. De Praetorianen stelden zich op langs het kanaal, maar achter hen zagen wij den keizer uit stappen en aan liggen, terwijl de keizerin zich zette op een hoogen zetel; de prinsen lagen, en de prinsessen zaten. Er was muziek van harpen, die heel mooi klonk, en danseressen zwierden zóo fijn uit haar sluiers, dat ze wel vogels en vlinders geleken. En wij zagen den keizer en de zijnen eten: wat weet ik niet, maar zeker waren het geen drooge oliebollen en geen verschrompelde vijgen. En als steeds knikkebolde de keizer, hij sprak druk en gebaarde veel, en zijn mond hapte als de bek van een visch, open, dicht, open, dicht. Ik wrong mij van het lachen om hem en ook, naast mij, was de mooie patricische vroolijk: zij lachte meê als een kind.

Nu, toen de keizer dan zijn eersten honger gestild scheen te hebben, stond hij op en liep nu van den een naar den ander en hij wakkelde zoo gek op zijn beenen, die als los geschroefd in zijn lichaam zaten, dat ik mij wrong van het lachen en de patricische mij zeide, dat ik niet zoo hard moest lachen, want dat ze keken naar mij. En eindelijk rezen allen op, en schaarden zich om den keizer, en Narcissus, de intendant, gaf bevelen aan de ingenieurs bij de sluizen, en er was getoeter van trompet en bazuin. En plots zagen wij de heel hoge sluizen van het kanaal aan kettingen rijzen en het water golfde dadelijk met een waterval in het kanaal. Al het volk jubelde heel hoog op, en de keizer klapte in de handen, en wees, en gebaarde heel trotsch, als of hij het geweest was, die dat waterwerk gemaakt had. Maar toen werd het stiller, en allen zagen wij naar den waterval, die breed gulpte door de opene sluizen. Het was of die waterval breeder en breeder werd, zwol en meer en meer zwol, schuimende en neêr kletsende in het kanaal, dat heel spoedig vol vloeide, en plotseling voelde ik de hand der patricische mijn arm klemmen.

- Ik word bang! murmelde zij aan mijn oor.

Maar ik lachte. Wat was er om bang voor te zijn. Ik had wel andere vreezingen door gemaakt. Ik was niet bang, ik keek naar den waterval, en ik keek naar den stroom, die weg vloeide door het kanaal. Maar plotseling scheen het mij toe, dat allen, om mij heen, en over mij, de troepen, en achter hen de keizer en de zijnen...bang waren geworden! Zij keken allen angstig, ingespannen van angst, naar den waterval, en in der daad, het werd angstverwekkend. Want de waterval zwol maar steeds in omvang en kracht, het watergeweld werd ontzettend en het scheen mij of het geheele meer, daar achter, in éenen, door een reusachtige kracht uit gegoten werd in het nauwe kanaal. En in het kanaal steeg het water reeds tot aan den boord en golfde al aan de voeten der Praetorianen, die weken! En aan onze zijde golfde het water al onder de eerste tafelen; een paniek beving het publiek. Over de tafelen, die kantelden, stortte het volk, en vluchtte, de handen omhoog, schreeuwende.

- Kom meê! Kom meê, Pollio! riep de patricische. Wij zullen verdrinken!

Wij hadden geen tijd te verliezen. Ik trok mijn gezellin de heuvelen op, want zij zwijmde bijna van angst. Daar, hoóg, waren wij buiten alle gevaar, om ons duizenden als wij gevlucht, en zàgen wij de verwarring aan de overzijde. Want het water stroomde over uit het kanaal, dat veel te nauw scheen; het water overstroomde de keizerlijke tafelen en zitplaatsen, die dreven; de palen en stokken, die het verhemelte schraagden, wankelden in het watergeweld en sloegen neêr, en te midden van een onbeschrijfelijke verwarring zàg ik, terwijl de patricische zich klemde om mijn arm, keizer Claudius, wakkelende op zijn losse beenen, en struikelende over de sleep van zijn paludamentum, vluchten, zag ik Agrippina vluchten, zag ik de prinsen, de prinsessen, àllen vluchtten, de hoogere heuvelen op...Dáar was het, dat Agrippina, razend, den vinger uit gestrekt, en met bliksemende oogen, Narcissus, den intendant, verweet, dat het kanaal te nauw was - hare stem was hoorbaar, hare woorden waren verstaanbaar - en tusschen hen stond keizer Claudius, de beide armen belachelijk heftig naar boven geslagen en hij knikkebolde van zijn vrouw naar zijn intendant, en van zijn intendant naar zijn vrouw, en dat was a lervermakelijkst...

* * *

Het feest, het banket, alles was geëindigd; naar alle zijden krioelden en vluchtten de duizenden de heuvelen over, bang om te verdrinken. Maar op de heuvelen was geen gevaar meer, en omdat wij vlak bij Marrubium waren en ik die plaats kende, stelde ik mijn patricische voor dáar, in een goede herberg, waar ik bekend was, bij een beter maal dan drooge oliebolle en verschrompelde vijgen, te bespreken wat ons te doen stond, daar zij mij toe had vertrouwd, dat niemand van hare familie in Rome - haar echtgenoot niet en geen harer slaven - wist, dat zij bij het Fucinusmeer was, en allen haar dachten te Antium, in de villa van bloedverwanten...

De doop

- Vader! smeekte, stervend, de keizer Constantinus. Vader, dóop mij, opdat mij mijn zonden vergeven worden!!

Hij vouwde de trillende handen, de heerschershanden, die al in machteloosheid sidderden en hief ze naar den bisschop Ozius van Cordova, den Spanjaard, die aan zijn bedde stond, groot, streng, en zonder erbarmen.

Het was te Nicomedië, in het Paleis der Afgezanten. De keizer Constantinus, al lange slepende ziek, aan een ziekte, die als een melaatschheid was en in witte vlakken uit sloeg over zijn leden, - dekeizer, op weg om de Perzen te tuchtigen, wier koning Sapor iederen dag in driestheid groeide en op het gebied des Romeinschen Rijks strooptochten ondernam, was plotseling in Nicomedië zoo verergerd, dat men voor het einde vreesde. De groote Constantinus was vijf-en-zestig jaar. Zijn krachtig gestel was ondermijnd. De dood, die zelfs keizers niet spaarde, was nabij. Om de stad lagen de legers; boodschappers waren gezonden naar des keizers zoon Constantius, te Antiochië, dàar zich op makende om de Perzen te gemoet te trekken.

- Vader! herhaalde de keizer. O, vader, doop mij, dóop mij! Opdat mij mijn zonden vergéven worden!

Hij wentelde in angst op zijn bedde, de groote oogen nóg grooter in angst, puilende. Om hem was de haastig geschikte weelde der opperste macht. Gouden leeuwenpooten torsten zijn bedde. Boven het bedde ontplooid als een vlam zich het *labarum*, de standaard, van purperen zijde, aan een lans, en bestikt met het juweelen monogram van Christus. Want de keizer was Christen sedert jaren, maar gedoopt was hij niet.

- Doop mij, vader, doop mij! kreunde hij, smeekte hij radeloos; er kwam bijna bevel in zijn stem.

- En waarom, sprak streng, koud, Ozius; heeft Uwe Goddelijkheid (hij grinnikte bijna om den overdreven titel van majesteit) niet in der tijd den heiligen doop willen ontvangen, in Rome, van bisschop Silvester, aan het doopvont van het Lateraan?

- Ik weifelde, vader! bekende de keizer. Ik dorst niet, ik wist niet zeker; ik vreesde, ik vreesde den toorn der goden! Vader, doop mij, doop mij nu nog, voor het te laat is!

- Uwe Goddelijkheid vreesde...den toorn der goden! smaalde de bisschop. Zij vreesde niet den toorn van God? En toch was het God en waren het niet de goden, die Uwe Goddelijkheid de overwinning deed behalen over Maxentius, op de Pons Milvius; toch was het God, die Maxentius deed omkomen in den Tiber, en zijn leger vernietigde! Toch was het Jezus zelve, het vleesch geworden Woord Gods, die u verscheen in droom en vizioen en u dezen standaard toonde, opdat gij in dit teeken - Zijn teeken! - zoudt overwinnen! En waren niet de goden, de valsche, doemwaardige goden, de duivelsche goden, de goden, die Maxentius met tal van praktijken bezworen had hem te helpen en te vergeefs! zonder macht gebleken tegen over den Vader en tegen over den Zoon??

De stem van den bisschop smaalde en donderde te gelijk. Onder dien smalenden donder kreunde de stervende keizer van angst, de groote oogen uit puilende en hief hij te vergeefs de sidderende handen, de machteloos smeekende heerschershanden.

- Ondankbare! schold de bisschop. De geest van uw vader, Constantius de Bleeke, hij heeft zelve met lichtende legioenen van geesten u tot de zege geleid...en gij hebt nu gewiefeld, steeds getwijfeld! Ondankbare, driewerf ondankbare!

- Vader, vader, dóop mij! kreet de keizer.

- Ik doop u niet! donderde de bisschop. Ter helle zult gij gaan, ongedoopt! Uw zoon, Crispus, gij deedt hem vermoorden...

- Hij boelde met Fausta, mijn vrouw!!

- Gij wéet, dat zij hem, onschuldig, aanklaagde! Gij wéet, dat hij niet haar boel was! En toen uw moeder, de heilige Helena, - eere

zij h aar! - u uw schanddaad verweet, toen deedt ge Fausta verstikken in den stoom van een overheet bad. En ge wilt, dat ik u doop? Ik doop u niet! Gij hebt uw broeders vermoord, uw neven, uw vrouwen, en uw eigen zoon!

- Doop mij, vader, d oop mij!!!

De keizer Constantinus gilte het uit. Ginds, in de zuilenzaal, hoorden zij hem het gillen. De wachters aan zijn deur, de geneesheeren, de silentiarii verder op, de patricii en graven der hofhouding, en zijn eigen kinderen, zijn zonen en dochters en broer en neven. Zij waren daar allen wachtende, wachtende tot hij zou sterven, in de lange, lange zuilenzaal, waar telkens, achter de gordijnen-aan-ringen, met de twee zijden pauwen doorweven, die links en rechts dronken uit een fontein van goudborduurzel, gezichten uit gluurden, nieuwsgierig. Daar waren de beide zonen des keizers, Constans en Constantinus, en zij verwachtten, zij zagen telkens uit naar Constantius, den derden broer, die met zijne vrouw Euzebia van Antiochië moest komen. Daar waren ook de jongere dochters, Constantia en Helena, twee jeugdige meisjes, die in zwarte gewaden, eng sluitend, als nonnen, lagen te bidden voor een kruisbeeld van den Verlosser, waar boven zijn heilige monogram: de letter x, met een staaf, even gebogen doorsneden; monogram, dat niet alleen op den standaard, maar overal was aan gebracht: boven de poorten der zalen, op vaatwerk en juweelen en kleedingstukken. Daar was des keizers broeder Hannabalianus, de eenige over en vrij der vier broeders, zonen van den Bleeken Constantius, maar hij uit Theodora geboren, en niet uit Helena, des keizers moeder, zij gestorven in groote heiligheid, na het Heilige Land te hebben gezien. Blikken van haat en nijd gingen over en weer tusschen de keizerlijke prinsen en hun oom, die met den filosoof Sopater, en den praefectus-praetorio Albanus in geluidlooze bespreking was.

En Constantinus zeide, gesmoord, tot zijn jongeren broeder, tegen wien hij weldra als vijand op zou trekken:

- Alleen aan *ons*...ons drieen...ons, de zonen van onzen vader...zal de Heerschappij zijn in naam van den Verlosser en het vleesch

geworden Woord. Alleen aan zijn zonen...nooit aan zijn broêrs!

- Waar toeft Constantius zoo lang...murmelde de jongere prins Constans.

- Hoor! zeide Constantinus zacht en de jongere broeder hoorde hem dadelijk huichelen. Aan jou zullen Italië zijn, Rome, Afrika, Sicilië, Macedonië, Achaïa, de Peloponezus...

Hij liet het schitteren voor zijn broeders oogen, maar de jongere Constans bleef op zijn hoede.

- En aan jou? vroeg hij.

- Geheel het Westen...en het Oosten zal zijn aan Constantius...Waar blijft hij??

Hormisdas was binnen gekomen. Hij was de ontferde door zijn broeder Sapor onttroonde Perzische prins, gevlucht van Ctezifon, naar den grooten keizer Constantinus, dien hij diende en wiens zonen en neef hij zoû dienen, later, tegen zijn eigen volk in. Hij was groot en zoo krachtig, vooral in het spieswerpen, dat hij zijn vijand trof op de plek, waar hij wilde. Toen hij den keizer, daar ginds, achter de zware gordijnen, hoorde schreeuwen om gedoopt te worden, bleef hij staan, als plotseling versteend...En zijn oogen zochten de beide prinsen en hij bedacht, wie de sterkste zoû zijn...Constantinus...Constans...of Constantius, die nog maar niet kwam.

Plotseling bespeurde de Pers Julianus. Het was een kind, een knaap van veertien jaren, de neef van den keizer, en de Pers wist, dat de keizer den vader van den knaap en zijn eigen broeder, in gevangenis hield om geheimzinnige redenen. De knaap stond achter de beide prinsessen, en weifelde of hij meê zoû knielen met haar. Maar zijn lippen murmelden mede, zacht, werktuigelijk, in het luide gebed, dat schel en schrill van de jonkvrouwelijke lippen der dochters van Constantinus op klonk door de immense ruimte...

- Vader, vader, doop mij!! gilde daar ginds de keizer.

In de zuilenzaal hoorden allen hem gillen. De prinsessen, verschrikt, staakten haar gebed; een huiver ging door de zaal, een angst sidderde door aller zielen, een angst, dat de nieuwe God, die

overwon, zonder erbarmen zoû zijn wie verscheidde en niet was gedoopt door een bevoegde in Zijn naam en dien Zijns Zoons en dien Zijns Heiligen Geestes. De beide prinsen, trots hunnen zorg om de aanstaande erfenis van de macht over de Wereld, maakten het teeken des kruizes. Zij waren, allen, de prinsen en de prinsessen, in de nieuwe vroomheid getogen, door Lactantius er in opgevoed, sedert hun vader in den hemel het lichtende kruis had gezien en den Verlosser zèlven, die hem het vlammende *labarum* bood, geteekend met *Zijn* monogram - sedert hun grootmoeder, Helena, uit het Heilige Land naar Rome had mede gebracht de Heilige Trap, waar langs de Verlosser gestegen was, waarvan hij gedaald was, de trap van het paleis van Pontius Pilatus, - en zelfs het Heilige Kruis, in fragmenten door haar gevonden, toen zij op den Kalvariënberg de kerk van het Heilige Graf stichtte! En zij hoorden de donderende en smalende stem van Ozius, die riep:

- Gij zijt altijd een heiden gebleven! Gij hebt den valschen goden tempels gesticht en ze met geschenken overladen, en wanneer ge een stad binnen trokt, droeg men voor u uit tusschen de banieren en standaarden de verdoemde standbeelden der valsche goden! Gij eerdet zelfs bijzonderlijk Apollo, als uw patroon en beschermer, en de demon, die hij is, hoe stralende ook van valsch licht, is u verschenen in vizioen om u de zege te konden!

- Vader! schreeuwde de keizer. Ook de Verlosser verscheen mij in vizioen, tusschen het vlammende Kruis en den Standaard, den Standaard, onder wiens schaduw ik sterf en u smeeke mij te doopen, vader!!

- Gij zijt altijd een heiden gebleven! donderde de bisschop voort. Ge duldde, dat uw lofredenaars u vergeleken bij den demon Apollo, en zelfs toen gij u hebt bekeerd, duldde ge, dat de valsche goden ge-eerediend werden naast *God*!!

- Vader, ik meende goed te doen door verdraagzaam te zijn! smeekte de keizer. Het bloed was in stroomen vergoten al!

- Gijzelve vergoot het bloed van uw zoon en uw vrouw!

- Het is daarom, dat ik sidder van vreeze! Doop mij, doop mij, vader! Want ik voel: het is het einde....: ik sterf...!!

In de zuilenzaal hoorden allen uit. De prinsessen, in huiver, baden niet meer, hielden elkaâr geknield, omarmd, als twee zwart omhulde, jeugdige nonnen. De jonge Julianus, achter haar, stond bleek, met in zijn kinderziel de vage weifeling tusschen de beelden van schoonheid der goden, die hij lief had, en het beeld van den overwinnenden, strengen, glanzenden Vader-en-Zoon: het vleesch geworden Woord - sedert het Concilie van Nicea de dwaling van Arius had veroordeeld, die den Zoon en het Woord van minderwaardige substantie gedacht had...

Op dit oogenblik trad de tweede zoon des keizers, lange verwacht, binnen. Hij was Constantius, hij kwam van Antiochië, waar hij zich opmaakte om de Perzen te gemoet te treden en zijn vrouw Euzebia vergezelde hem.

- Is vader dood? vroeg hij zijn broeders.

- Neen, zeide Constantinus; maar het einde nadert. En ik meende, als de oudste van ons, Constantius, dat wij in vrede en vroomheid vaders erfenis moeten verdeelen tusschen ons, zijn zonen en kinderen - zonder gindschen broêr te dulden, - en zoo dan aan Constans Italië is, met Rome, Afrika, Sicilië, Macedonië, Achaïa en de Peloponezus...kan het Oosten je erfdeel zijn, en vergenoeg ik mij met het Westen...

Constantius wilde antwoorden. Maar ginds, aan het sterfbedde des keizers, die men hoorde smeeken in een luide snik, scheen de bisschop Ozius toe te geven. Want, om allen te doen zien, werden de pauwbestikte gordijnen vóór de sterfkamer weg getrokken. Ook dàar waren gordijnen-aan-ringen ter zijde verschoven, want in verschiet zagen Constantinus' kinderen en hovelingen een immens, albasten doopvont, op lagen voet, als een wijde vaas, waar diakenen uit breede amforen het gewijde water in goten, als bereidden zij een bad.

- Doop mij, vader, doop mij! smeekte de keizer met veege stem, en allen in de zaal zagen zijne heerschershands sidderend gevouwen, tot de eenige smeeking, waartoe hij zich ooit had vernederd.

Toen gaf de bisschop Ozius, genadig, het teeken. En vier Praetorianen, krachtige blonde Barbaren, hieven het lichaam des

stervenden keizers, omhuld in witte wade op van zijn bedde, en droegen het naar het vont van albast, terwijl de bisschop zelve den standaard greep en het Labarum, als een wimpelende vlam, hield boven Constantinus.

Toen dompelden de Praetorianen het veege lichaam des keizers in de gewijde wateren, en terwijl de bisschop Ozius het Labarum bewoog, zacht waaiende boven het al ooggesloten maar in voldoening verzachtende, wasbleeke gelaat, hoorden allen daar ginds hem met volle stem, waar de booze donder nog na in trilde, het uit spreken:

- Ik dóop u, Constantinus, in naam des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geestes...

Uit de zaal steeg op een stemmengolf van gebed.

De meditatie

A.D. 430

In een stille glorie van zomerzonneshijn, onder de klare, middagblauwe lucht, droomde de kalme stad, Ravenna, maar langs de cypressen van de paleisplaats vielen de schaduwen al langer neêr als zacht violette doorzichtigeden: de even amethystkleurige schimmen van den klaren dag, de ontastbare lila-kleurige zielen der zuilen en boomen, die langzaam vergleden over marmerplaveisel en langs marmeren muren, als of het in den goudlichten dag tusschen donkere boomen en blanke gebouwen spookte...

Tusschen de ter-zijde zuilen van het peristylum des paleizes, dat zich daar bij de hoofdkerk, de Basilica Crucis, uit breidde in de kalme, klare schaduwdoorspookte stilte van het zonnemiddaguur, werden de gordijnen, die, naar de gewoonte des tijds, in het midden samen geknoopt, dus ten deele neêr vielen met een zwaren bundel plooiën, lichtelijk gebeurd, om doortocht te verleenen, en een groep van drie vrouwen trad uit. De middelste was klaarblijkelijk de meesteres, de heerscheres; zij was, trots den witten sluier, die haar omgaf, in haar nauwsluitend malve-kleurig gewaad - om het middel een zwaren gouden gordel, die, met een breeden band van groote paarsche chalcedonen, zacht regelmatig kletterend, neêr viel tot den rand der stola - dadelijk kenbaar als een fiere, strenge, krachtige vrouw, hare trekkenforsch en mannelijk, de dracht van haar hoofd hóog, het rythme van haar gang energiesch, de tred van haren purperen sandaalvoet regelmatig en zonder aarzeling.

De beide andere vrouwen waren slavinnen: de eene droeg

een met groote, ronde steenen bezet gebedenboek; de andere, aanstonds, buiten, breidde een met franjes omgeven zonscherm uit, op langen steel, en overschaduwde het hoofd harer meesteres.

Over de eenzame paleisplaats, langs de cypressen, begaf zich de groep der vrouwen naar de overzijde, waar, als een kleine baziliek, een koepelachtig gebouw verrees, omgeven van bogen en zuilengang. De eene slavin opende met grooten, gouden sleutel de deur en bood toen gebeêboek en sleutel der vrouwe. Zij zeide alleen, zacht en hoog:

- Laat mij.

De slavinnen bogen, knakkruipende tot den grond, en trokken de bronzen deur toe, die met twee muzikale tonen viel in haar slot.

In heur Mauzoleum was de keizerin Galla Placidia alleen. Zij had den sleutel gegleden in de plooiën van haar stola. Zij legde het juweel-bezette boek voor zich op marmereen bidstoel, en den sluier openende, den chalcedonen stola-band beurende, viel zij neêr op de knieën, op kussen, en bad, gevouwen de vingers harer handen frisch en blank.

Om hare biddende silhouet koepelde het Mauzoleum, dat zij zich had bouwen laten, waar zij hoopte eenmaal den laatsten slaap te slapen, waar zij dien laatsten slaap niet slapen zoû. Het licht, door kleurige glazen van ramen hoog in de muur, gedempt, dommelde. Geen geluid kwam van buiten, om de dikte der muren. Binnen koepelde het om de vrouwe, die bad, in een gedempte pracht van mozaïeken, op donkerblauwen grond, bóven den onderwand van rossig geel marmer. Het blauw en goud der tallooze mozaïeksteenen boven dat bloedwarme geel in het gedempte middaglicht, schel en fel buiten, nauwlijks hel binnen en verdoft in gedemptheid van tonen, lazuurde, gloorde, gloeide, glansde en azuurde weêr met de nieuwe mystiek der jonge Christelijkheid, smolt samen en straalde de atmosfeer uit, die nieuw was, mystiek en jong: droompracht van nieuw geopenbaard paradijs, na gebootst in kleuren zacht en stralend: zacht stralende droompracht,

die nòoit in antieke tempels gewaasd had, maar die ontbloede als met nieuwe bloemen des gebeds en der overpeinzing in de nieuwe bazilieken, de jeugdige kerken, in dit voorbarige Mauzoleum.

Toch, in bouw en versiering, verluchting, sierlijkte en glimlachte zacht nog de heidensche Oudheid, en de slanke vaten, op puntigen voet en dubbel geoord, die, meterhoog, in elkaâr gestoken, op verrassend zeldzame wijze het verwulfsel als met fijne zuilen schraagden, getuigden van de antieke fantazie van den bouwmeester, ook al was hij zeer zeker een Christen. Maar er was meer. Nu de vorstin het hoofd uit de handen op richtte naar boven, zag zij op naar het mozaïek van den Goeden Herder. Daar was Jezus gezeten, tusschen naïve palmtakken en lauriergebladert, en zijne schapen waren om hem heen. En hij zat, zoo zacht en droomend; hij zat in een antieke houding van gratie; hij zat als een jonge, heidensche god. In den breedten gouden aureool droomde zijn gelaat, vrouwelijk week en baardeloos; in den aureool droomde zijn baardeloos godegelaat met weeke, groote oogen; zijn hals was bloot en vol; zijn gewaad plooidte antiek om hem heen; zijn eene arm, rond als die eener vrouw, boog zich om zijn staf, die een kruis was; zijn andere zacht mollige hand reikte streelend naar een lam, dat den kop naar hèm reikte, en zijn gesandaalde voeten waren onbewust bevallig gekruist. En hij was week, beminnelijk, vrouwelijk zacht, de Goede Herder, als een droomende Bacchus; hij was nog niet gebaard als men later eerst beelden hem zoû; hij was nog niet ascetiesch mager van onthouding en boete en lijden; hij was schóon, hij was rond, zuiver en mollig van gelaat en van leden, en hij droomde, zittende te mid zijner lammeren; hij droomde als een Goede Bacchus!

En zijne Apostelen, over wie, ook in mozaïek, de vonken des H. Geestes daalden, geleken zij niet geheel en al heidensche wijsgeeren, waardig en wijs en antiek, bezielde staande en, tusschen beiden, twee aan twee, de symbolische duiven, de hemelsche vogels, die God de Vader zond, zoet en sierlijk en gratie-vol nippende uit marmereen kom, op wier rand zij wiekende trilden,

de pootjes geklemd, zoo als zoo kort geleden de duiven zelve van Venus en Afrodite genipt hadden uit kommen op vloermozaïeken of offerschalen van doorzichtig albast, onder aan de beelden der nu onttroonde godin!

O, de sierlijke krullen, de gratie-meanders, die looverden om het monogram van Christus met druivebladeren en druivetrossen en druiverankjes: geheel de blijde levensvreugd van Dionyzos en Bacchus, sierlijk weligend rondom den symbolischen naam van den nieuwen, zegevierenden god, die op den ontvroonden god geleek, als een broeder, als zijn evenbeeld, zijn goddelijke dubbelganger - daar ginds op dat mozaïek! O, de versierings- en verluchtingsweelde dier zwaardere meanders en krullen, die cirkelden om de symbolische herten - kracht en volharding - wijl zij zich laven aan de bron des geloofs! De kunstenaars, die deze mozaïeken hadden gebeeld en ontworpen, Christenen zeker waren van belijdenis zij geweest: geen heidensche kunstenaar zoû Galla Placidia - de vrome vorstin, die paleizen, bazilieken, kerken vooral, - gebouwen en kunst, om zich heen beval - gekozen hebben om haar Mauzoleum te verluchten met goud stralende mozaïeken op lazuren grond -; maar...waren hunne zielen al Christelijk? Of waren zij nog, onbewust en onontkoombaar, de nakomelingen der heidensche oudheid, de kinderen, kindskinderen van heidenen; erfgenamen van de vereerders der nu verschemerde, overwonnene goden; erfgenamen, die in genie, fantazie, in bloed en ziel, den schat hadden geërfd van de eeuwige, onvergankelijke, heidensche Schoonheid?

De vorstin, Galla Placidia, aanvoelde zeer zeker niet deze heidensche ziel, die nog weifelde in haar, zij meende, geheel Christelijk Mauzoleum. Maar hoe verre hare gedachte ook bleef van het paganisme haars prachtsepulkers, zij kon, trots geheel haar aandacht en wil, toch niet verwijlen bij de gebeden, die zij las uit haar juweelen gebedeboek. Want haar hoofd hief zich weêr op, onrustig, ter zijde, naar de mozaïekfiguur van den kerkvader, die zich gereed maakt een boek met kettersch Arianische dogmen te werpen over het vuur van een rooster, terwijl in open boekenkast

de heilige Evangeliën zichtbaar zijn¹ en ten laatste, met moedeloos gebaar, sloot zij haar gebedboek en rees op. Het woelde in haar, en zij ging op en neêr, op en neêr. In de mystieke goud-blauwe stilte van het sierlijk verwulfsel, dat was als een juweelschrijn voor de ziel, klinkelde alleen, even, op, telkens en telkens, de rinkelring van den chalcedonen gordelband, die neêr hing. De vorstin zonk neêr in de blauwe kussens van marmeren troon, legde haar boek op marmeren tafel. En zij dacht en zij overpeinsde, omdat zij niet bidden kon...

Zij dacht...Zij overpeinsde...Zoû zij ooit iets kunnen verhinderen? Iets tegen houden, trots àl hare kracht en energie?...O, jàren lang heerschte de rust, heerschten de vrede weêr en de welvaart en bloeiden, met mystieke, vrome bloemen, de kunsten, maar...hoorde zij het niet, juist òm die rust, kraken, onheilspellend geheimvol, hoorde zij het niet kraken boven zich, barsten onder zich, vreemd en zonderling, geheimzinnig en dreigend, kraken en barsten overal in dat olympiesch ideëele Gebouw, dat het Romeinsche Rijk nog was?...

Zij luisterde, zij luisterde uit...Maar de dikte der muren liet géen geuid door van buiten en alleen, wereldsche rinkelring, rammelde zacht de juweelen band, die viel tot haar voeten...Waarom kon zij niet bidden? Waarom kon zij nauwelijks denken? Waarom rezen in deze middagure, de ure anders van stil gebed en van vrome meditatie, dwars door haar angst, dat zij kraken hoorde den olympieschen Bouw van het Wereldrijk, de schimmen van het Verleden...?

De schimmen rezen: zij zàg het Verleden, haar eigen verleden, zij, de dochter des laatsten wereldheerschers, de dochter des grooten Theodozius...Na vaders dood was zij gekomen met haar

1 De betekenis van dit mozaïekbeeld is door geen kunstvorscher of historieschrijver uitgemaakt. Het blijft in het vage wat het bedoelt. Men heeft, om den rooster, in de figuur den H. Laurentius willen zien, maar dit is ongerijmd, want de H. Laurentius stierf zelve den marteldood op gloeienden rooster, maar wierp geen boek daar op. Men heeft in de gebaarde figuur Christus zelve willen erkennen, het geen ook niet is aan te nemen, daar de 'Goede Herder' nog ongebaard werd voorgesteld.

broeder, Honorius, den nieuwen keizer, van Constantinopel naar Rome, en zij bléef er, terwijl de jonge keizer naar het sterke, onneembare Ravenna vluchtte...Want Alarik en zijn West-Go-then doortrokken het Latijnsche land, maar de Barbarenvorst waagde niet de bestorming van het sterke Classis, de oude havenstad van Ravenna, met de wijk Caesarea, aan haar verbonden tot éene onneembaarheid van muren, en wallen en torens, van leger en vloot...Daar bleef Honorius veilig...Alarik ging voorbij en zijne woeste, blonde horden wierpen zich op het openere, als verlatene Rome, Rome, dat Placidia niet had willen verlaten, om haar broeder in zekere schuilplaats te volgen...Zij trachtte met hare legers te weêrstaan, maar te vergeefs; de onweêrhoudbare vloed der Barbaren overstroomde de stad en de fiere keizersdochter werd hunne buit, hunne kostbaarste buit...Zij herinnerde zich nog hoe Ataulf haar in de oogen gezien had, driest en bewonderend, brutaal en verlegen: een blik vol verlangen en eerbied uit donkerblauwe, groote Barbaren-oogen...hoe hij later, Alarik dood en *hij* heerscher, haar, de gevangen prinses, had verzocht zijn vrouw te worden...Door zijn drieste bewondering en zijn eerbied en zijn hartstocht had zij gezien zijn eierzucht en stille staatkunde...Want de Barbaar, hoe hij ook verwoestte, verdelgde, verbrandde en moordde rondom zich heen, voelde geheimen eerbied en geheime bewondering voor alles wat hij verwoestte, verdelgde, verbrandde en moordde; eerbied en bewondering voor dat heilige Rijk des Verledens - zij, de Barbaren, de jeugdige Toekomst! - en bewondering voor al de kunst en de schoonheid, in de heilige, verledene eeuwen ontbloeid, en eerbied voor de allerlaatste vorstekinderen van dat Verleden...Ataulf had haar brutaal verlangd, maar met blikken alleen, en haar steeds geëerbiedigd: haar, de dochter van Theodozius, de laatste Latijnsche vorstebloem, de laatste lelie der Latijnsche velden, over welker antieken grond de dreunende tred van zijn ijzeren horden gegaan was als een vernietiging en een vertrapping tot waar *zij* rees, recht en fier en trotsch...

En hoe diep die eerbied geweest was, was duidelijk toen geble-

ken...Hoe hevig de Barbaar verlangde Latijn te worden, lid van het Latijnsche vorstenhuis, dat hij overwon en onttroonen kwam, was duidelijk toen gebleken...Placidia had toe gestaan Ataulfs vrouw te worden en heerscheres over de West-Gothen, zoo de bruidegom met zijne horden vrijwillig den heiligen, Latijnschen grond verliet...De voorwaarde scheen bijna onvoldoenbaar, te véel, gesteld door een gevangen prinses, zuster eens machtelloozen keizers, die schuil bleef in sterke vesting...Maar Ataulf nam de voorwaarde aan van zijn bruid...Hij verliet Italië, met zijn blonde horden, en toog naar Zuid-Gallië...Naar Narbonne had Placidia haar bruidegom toen gevolgd en was zijne vrouw geworden en heette sedert Galla Placidia. Zij glimlachte nu, dat zij dacht aan de hoogtijdsfeesten...Zij, aan het maal, getrouwd op den hoogsten zetel; hij, in Romeinsch gewaad, gezeten lager en aan hare linkerzijde; de feesten geheel gevierd volgens Latijnsch en Romeinsch gebruik.

Zij had hem lief gekregen, haar Barbaarschen gemaal. Zij had hem lief gekregen, zoo als een fiere vrouw een sterken man lief krijgt, die voor haar wijkt, niet uit zwakte, maar uit achting en eerbied en liefde. Zij had hem gevolgd, rusteloos, naar Iberië. Het was het geluk, maar het ongeluk volgde. Te Barcelona stierfeerst haar kleine zoon...toen, door sluipmoord, kwam Ataulf om...! De nieuwe Gothenkoning, zijn moordenaar, deed haar de vreeslijkste vernedering aan; hij dwong haar, in zijn triomftocht, met andere gevangen Romeinsche matronen, vier uren lang voor zijn paarden te loopen, en verdreef haar toen met smaad uit het paleis. Maar hij heerschte nauwelijks enkele dagen, de moordenaar, de koning Segerik. Zijn opvolger, Wallia, duldde, dat Honorius haar voor een schat bevrijdde...Zij keerde naar Italië, Ravenna, haar broeder, terug, haar broeder, wien *zij* door haar huwelijk zijn troon had gered...

In Ravenna was zij ten tweeden male gehuwd, op Honorius' verlangen, met zijn veldheer Constantius, dien hij eeren wilde. Zij had haar tweeden gemaal twee kinderen gebaar, Valentinianus en Honoria, maar zij was weduwe geworden in het zelfde

jaar, dat Constantius door den keizer tot mederegent werd verheven, met den titel van Augustus...Toen, de twist met haar broêr, om zijn noodelooze wreedheden...Zij, met hare kinderen, verbannen naar Constantinopel...Nauwlijks daar geland, het bericht van Honorius' dood; de overweldigers om den Latijnschen troon: hare erfenis, en die harer kinderen...De terugtocht naar Ravenna met talrijken Oost-Romeinschen vloot...De vreeslijke storm, en het wónder, dat haar redde, nadat zij den H. Johannes luide om hulp gesmeekt had, wien zij later een kerk bouwde. Hare landing, de zege harer troepen over de geweldenaren, haar zoon Valentinianus keizer, en zij regentes!

* * *

De bewogenheid van haar leven woelde en golfde als een zee voor hare starende oogen. Zij had geglimlacht bij de herinnering aan hare hoogtijdsfeesten, zege voor den Latijnschen geest; zij had zich verteederd gevoeld bij de herdenking haars kort geluks, zoo verrassend zacht en vriendelijk lieflijk; zij had geweend bij het weêr voor zich oproepen van die afgrijselijkheid: de moord op den man, dien zij lief had gekregen: haar grooten, blonden Ataulf, reuzesterk, stervende in enkele oogenblikken, als doorpriemd in haar armen zelve! Neen, zij kòn niet bidden, heden! Zij kon zelfs niet in vrome verpeinzing zich verliezen! Er wàren die dagen, dat alles golfde en woelde vóor haar uit als een zee, als een zee...

Hoor! Wat was dat? Wat kraakte boven haar, wat barstte onder hare voeten, als met een geweldigen scheur van aardbeving en cataclysmen...? Neen, het was niets: in de overspanning, waarin hare herdenking haar achterliet, was dat als een korte, wakende nachtmerrie en niet meer...booze droom des ziele-gehoors na het vizioen der in het Verleden gestaard hebbende ziele-oogen...Neen, het was niets...Toch wel...Buiten, nu, hoorde zij stemmen...En er werd geklopt op de bronzene deur van het Mauzoleum...

Zij liet even kloppen...toen rees zij. Het was om haar donker geworden, en in den schemer verdiepten de blauwe en gouden

koepelmozaïeken tot een, als met sterrevonken hier en daar op lichtende, nacht...Daar het kloppen, als met angstigen klop, aan hield, zocht zij eindelijk in hare stola-plooien, den grooten gouden sleutel. En ontsloot de bronzene deur, die met twee muzikale tonen open week. Voor de opene deur stond een groep van mannen en vrouwen en er waren twee fakkeldragers, want het duisterde...Het was de jonge keizer zelve, Valentinianus, ter zijde hem de soldatenfiguur van Aëtius, den opperveldheer, om hen geschaard wachten en slavinnen. En zij groetten allen de keizerinmoeder, Galla Placidia, de Augusta, haar, die heerschte, hoewel haar zoon was de keizer.

- Komt gij mij halen? vroeg Galla Placidia zacht en hoog.

- Ja, Moederlijkheid! sprak Valentinianus eerbiedig, met een zweem van verwondering. Uwe moederlijke Verhevenheid toefde zóo lange in vroom gebed en meditatie, dat wij ons veroorloofden ongerust te worden, ongerustheid, die onze trouwe Praefekt, en àllen ten Hove waagden te deelen, zoo dat wij het ondernamen u te storen in uw heilige werk, voor welke storenis wij eerbiedig vergiffenis smeeken, aan uwe voeten, aan welke wij tevens neder leggen onze innige blijdschap, dat geen ongeval u overkwam, zoo als wij ons vermaten, in onzen angst, te vreezen...

Zij zag hem aan. Hij had sierlijk en toch oprecht gesproken in de hoofdsche bewoordingen, die op bloeiden in de toenmalige hoftaal. Hij boog voor haar en kuste de hand haar. Zij glimlachte een weinig weemoedig: zij zag hem voor haar buigen, jong en sierlijk, week en bevallig, geurig van zalf, kleurig van kleedij, in een gevonkel van juweelen. Zij had hem wel lief, maar het was niet of zij een zoon had; het was of zij twee dochters had: Honoria en hèm...

En terwijl zij, met een snik, dien zij weêrhiel, dacht, dat haar kind, Ataulfs kind, in Barcelona gestorven, een zoon haar geweest zoû zijn, legde zij, steeds glimlachend met weemoed, hare forsche hand in zijn bejuweelde, zachte vingers, en liet zich door hem terug leiden ten paleize - Aëtius ter andere zijde, een groot gevolg rondomme, zij denkende:

- Hij...? Valentinianus: mijn zachte, sierlijke jongen...Neen, niets, *niets* zal hij weêr houden, terug houden, rêdden kunnen...*Niets* zal hij kunnen redden...En àlles...òveral, barst...kràakt...àlles...en òveral...

Naschrift

Het Mauzoleum van Galla Placidia is nog immer, met zijn heerlijke mozaïeken, te zien in Ravenna. Het is niet historiesch zeker, dat de keizerin, in Rome gestorven, hier begraven is. In de veertiende eeuw ontstond de legende, dat werkelijk haar lijk hier werd bijgezet, in een sarkofaag, in zittende houding, gebalsemd, in vol ornaat van keizerin en zichtbaar door eene opening. Later zouden nieuwsgierige knapen brandende kaarsen gehouden hebben in die opening en zoû het lijk zijn verbrand. Historisch zeker is dit alles niet.

De obsessie

A.D. 1000

I

Zoo als op den kalkwand van paleis of kapel zich een fresco af beeldt, waarop de historische figuren, hier verbleekt, daar duidelijk uit geklaard, beginnen te leven voor onzen blik, de teedere tinten, die taanden, heller opkleurende in den zonnestraal, die binnen helt door een boograam...

II

Onder de bogen van de antieke baziliek van St. Pieter...Op de trede van het Hoogaltaar knielt de blonde knaap, Otto, voor den pauslijken knaap, Gregorius v, die is zijn eigene neef en hem kroont...

Thans staat Otto 111 en staart voor zich uit...Als leliën vallen de orgelklanken van het *Te Deum* om hem heen...Hij staat en staart en zijn starende oogen zijn van het Germaansche blauw...Maar in die starende oogen gloeit immer als een koorts...

Hij is rank en fijn van gestalte, de nieuw gekroonde Duitschkeizer, en hij is beeldschoon, als een engel. Zijne Grieksche moeder, Theofano, gaf hem het gelaat van een antieken god. Zijn vader en zijn grootvader, de beide vorige Otto's, gaven hem zijn blonde lokken, die vallen uit zijn keizerskroon op de schouderen

van zijn gouden wapenrok, waarop de adelaren fluweelzwart donkeren. Zij gaven hem zijne azuren oogen. Zij gaven hem een Noordelijken geest. Maar zijne moeder, Theofano, zij gaf hem een Zuidelijke ziel...

Otto 111 staat en staart, voor zich uit, over de knielende menigte. In den wierookwalm is hij als een aartsengel zoo schoon, zoo blond. De keizerskroon omprangt met de juweelen spangen, waar boven het kruis, zijn blonde knapenhoofd. Zijn eene hand beurt den Rijksappel, zijn andere den schepter. Het Rijkszwaard hangt hem ter zijde. En hij staat, en staart en hij ziet vóór zich uit, boven de menigte, gloeien als met stralende cijferen, een getal...

Dat getal is een fatidiek getal...

Dat getal is: 1000...

Om den keizer zijn zijne Rijksgrooten, de Duitsche en Italiaansche baronnen. Ter zijde troont zijn oude grootmoeder, Adelaïde, tot dit oogenblik de Regentes...

De keizer Otto 111 is zestien jaar; hij is zoo blond en zoo schoon als een engel en in zijne groote, azuren oogen gloeit immer als een vreemde koorts...

En in dien koorts ziet hij steeds het fatidieke getal: 1000...

Want het jaar Duizend nadert...Het is nog niet het jaar Duizend...Het zal nog vier jaren duren eer het jaar Duizend genaderd is...Maar als het heilige, vreeslijke, stralende Jaar is genaderd en aan gewenteld...dàn zal het duizendjaren geleden zijn, dat Onze Lieve Heere Jezus Christus te Bethlehem geboren werd in een stal, tusschen ezel en os...Duizend jaren na zijne geboorte zullen zijn omgewenteld...En het Jaar zal zijn de Glorie der Hemelen of het Einde der Wereld, of het Jaar zal misschien zijn een Openbaring voor den Vorst van de Aarde; het Jaar kan misschien aanbrengen een cataclysmen en een heir van ziekten, maar het kan ook misschien deze zondige wereld doen herbloeien tot een tuin van deugden: over de Aarde kan de Hemel wellicht zich openen, zoo zich onder haar de Hel niet opent...

Wat zal het zijn? Wát zal het zijn?

Terwijl de orgelklanken van het *Te Deum* vallen als leliën rond-

om den knaap Otto 111, zien zijne starende, azuren oogen het fatidieke getal: 1000...

En het getal is soms in vlammen geschreven en dan weêr omhuld in zware wolken...

De jeugdige Paus nu schrijdt door de menigte, die knielt, en zegent haar...

Achter hem volgt de keizerknaap, tusschen zijne Rijks grooten...

En zijne starende, koortsige oogen zien steeds het fatidieke getal:

1000...1000...

III

Het vlamt voor hem in zijn droomen...

Het straalt voor hem, terwijl hij zich omringt met tal van geleerde meesters, onder welke Filagathos...Zij leeren den keizer de schoonheid der Helleensch-Romeinsche Oudheid...Hijzelve, de keizer Otto, is hij niet Helleensch, om het bloed zijner moeder Theofano, is hij niet Romeinsch meer geworden dan hij ooit Germaansch was, hoe azuur ook zijn oogen zijn en hoe blond ook zijn lokken? En ook zijne gemalin zal als een tooverprinses uit het Oosten komen en Filagathos zal haar in Byzantium zoeken...

Otto's droom is de Oudheid op nieuw weêr op te tooveren in Italië...Zijn droom is het Rijk van Augustus weêr op te roepen, of minstens het Rijk van Charlemagne...Zijn droom is Rome weêr te doen zijn *Caput Mundi*, het Hoofd der Wereld. In zijn Romeinsche hof omringen hem de Grieksche waardigheden der Byzantijnsche waardigheidbekleeders: die van Protonotarius, Protospatarius, Logothetus...Op de fresco des knapejeugdigen keizers, Otto 111, omringen hunne exotische gestalten zijne Germaansche blondheid...

Maar door zijn droomen en voor zijn blikken vlamt en straalt steeds het fatidieke getal:

1000!

IV

Het vreeslijke Jaar nadert, onafwendbaar, onafweerbaar...

Het wentelt aan; onherroepelijk wentelt het aan, als een vlamvend noodlotswiel door de luchten der Eeuwigheid...

Zal het meer brengen dan oorlog en oproer? Zie, nu de jeugdige keizer te Aken is, maakt zich Crescentius meester van Rome en noemt er zich *Patritius Romanorum*, en de oorlogskreet weêrklinkt tegen den blonden, vreemden heerscher, die verre is...De Paus Gregorius v vlucht; de bisschoppen vallen hem af en Filagathos zelve - hij, die reeds in Byzantium de jonge tooverprinses vond - zal Paus zijn...Op de fresco kleurt de silhouet van Castel Sant' - Angelo...Daar is het, dat zich Crescentius verschuilt, nu de keizer de Alpen over trekt...Diens jeugdige droomervoorhoofd fronst; de koorts in zijn oogen ziet bloed en wraak purperen en grijnzen door de obsessie van het fatidieke getal...Hij neemt Crescentius gevangen...Zie, van de muren van het kasteel wordt de aanmatiger naar omlaag geslingerd...Op den Monte Mario wordt zijn lijk gehangen bij de voeten, aan een galg...En hier slepen de soldaten voor den keizer Otto Filagathos - eenmaal zijn leermeester, toen de afgezant naar eene verre bruid, nù de verrader en tegenpaus...

- Genade! smeekt de verrader. Ik was uw meester en leerde u de Schoonheid! Ik was uw afgezant en vond u uw bruid! Zij is als een bloem, die ontluikt in het morgenlicht! Zij maakt zich reeds op tot u te komen! Gij zult haar weldra zien en omhelzen! Ik was verdwaasd: genade!!

Maar de jonge keizer is niet de droomer alleen met de zuidelijke ziel; hij is ook de zoon der Barbaarsche vaders...Filagathos worden; bisschops-dalmatiek en mijter ontrukkt...Hij staat naakt...Des keizers soldaten steken hem de oogen uit, snijden hem de neus af, de ooren, de tong...Zij binden hem, achterom, op een ezel en voeren hem de stad door...

Maar voor den keizer verschijnt een reuzegestalte, die hem verschrikt, en het volk valt bevend ter aarde...Die reus is een

honderdjarige grijsaard, in heremietenpij; die reus is de heilige Nilus, die anders zijn grot niet uit komt...Maar nu verschijnt hij voor den keizerknaap Otto en dondert zijn stem zelfs tegen den Paus Gregorius, die naast den keizer troont:

- Gij hebt wie zondigde, niet vergeven! Ook u Paus, ook u, keizer, zullen niet uw zonden worden vergeven! De tijden wentelen, de tijden wentelen!!

Voor zijne koortsige, verschrikte oogen ziet de keizer in een wolk van smook, waaruit de donder rolt en het weêrlicht flitst:

1000...!

V

Het Jaar wentelt aan. De jonge Paus is gestorven, vergiftigd door zijne vijanden en de jonge keizer smacht naar zijn bruid, die talmt...Hij heeft haar nooit gezien en hij heeft haar lief...Maar, diep in zich, vreest hij, dat hij haar nimmer omhelzen zal...Zijne zonden zijn te vele...En de tijden, die naderen, zullen tragiesch zijn en den ondergang brengen der wereld en den ondergang der Machtigen op Aarde, ter verheerlijking van Jezus Christus alleen.

1000...! 1000...! Het nadert...

Nu gordt de blonde Otto het boetekleed om, de harige pij, die zijne leden schuurt...Nu gaat hij barvoets, de bleeke pelgrim blond, naar Monte Cassino, naar Galgano, naar Benevento...Nu zoekt hij den heiligen Nilus op, die woont in zijn grot bij Gaëta...Hij knielt aan den zijde des heiligen. En de heilige, die hem dóor ziet in zijn smachtende ziel, zegt hem...

- Denk alléén aan uw hemelsch heil: àl het andere is waan...

De jonge keizer leeft nu met de heremieten en bidt met hen en Romualdus, een heilige man maar onbeschaafd, ongeletterd, schimpt hem en smaadt hem...Otto buigt zijn blonde hoofd en diep in zich smacht hij naar zijn bruid, die talmt...

VI

Het nadert, het vreeslijke Jaar...Zal de hemel bloedrood zich welven en de aarde van vlammen kronkelen? Zullen de starren regenen en draken zon en maan verorberen? Zal de Pest zwieren hare zeisen en de afgrond de Alpen verslinden? Ofzal het Paradijs zich openen en God de Vader zichtbaar zijn, met het Lam aan zijn voet en de Maagd en de Dooper weêrszijden...

De jonge keizer smacht naar zijn bruid...En hij is heel vroom en noemt zich der Apostelen Dienaar en Dienaar Jesu Christi...

Hier is het jaar! Hier is het jaar 1000!!

...Er zijn geen bloedroode luchten, er zijn geen helsche vlammevelden...Maar de Hemel ook opent zich niet...1000! 1000! Het is het Jaar...! Hoe zal het wentelen naar zijn einde om...?

VII

Het Jaar is gewenteld...De Wereld is niet vergaan, maar het Heilige Graf is in de macht der Sarrazenen...De jonge keizer is ziek en moê...De koorts zijner oogen wint zijn bloed...In een klooster bij Classis, bij Ravenna, maant de heilige Romualdus hem alle aardsche belang vaarwel te zeggen en, kluizenaar, het hemelsche belang te beöogen...Zoo heeft de heilige Romualdus reeds gepreêkt tot den Doge Orseolo, die de wereld vaarwel heeft gezegd...

Maar Otto 111 is het kind zijner moeder, Theofano...Hij is jong, hij smacht naar zijn bruid, die reeds met haren vloot de zee over steekt en die nadert, als de tooverprinses van het geluk, zijn bruid en zijn keizerin...Hij wil de schöonheid en de liefde...Hij wil naar Rome terug, Rome, Rome!

Romualdus vloekt den keizer.

- Als ge naar Rome terug gaat...zult ge nimmer Ravenna terug zien...!

VIII

De keizerknaap gaat. Hij is een-en-twintig jaren. Hij is blond en schoon als een aartsengel. Maar Rome wil niet meer den vreemdeling, die toch een barbaar is, trots zijne Grieksche moeder. Rome, zijn zoo door hem geliefd Rome, sluit hem hare poorten...

Hij is jong, de keizer Otto, maar het is hem of hij ziek is en oud. De obsessie weegt niet meer op zijne ziel, het fatidieke getal vlamt niet meer voor zijne koortsige oogen...Maar de boete en het gebed hebben hem ook niet den zielekoorts gestild...Hier ligt hij op zijn bedde in een eenzamen burcht, Paterno, op de helling van den Soracte, dien de Romeinsche dichters bezongen. Het is winter en de top van den berg is blank van sneeuw, als hem Horatius zag...

En de lucht is kil van grauwe wolk...Er is geen obsessie meer; het jaar Duizend heeft geen Hel of Hemel geöpend...De keizer is niet meer dan een ziek, bleek kind, wien de koorts der kwade luchten het merg op vreet...En in zijn ziel is alléén de smachting nog naar zijn onbekende tooverbruid...

Maar hij zal haar nooit omhelzen...

Wie haar hem gevonden heeft, is hij onvermurwbaar geweest...

IX

Daar opent zich de deur van de sombere, steenen burchtkamer en er is als een vizioen...Er is als een ijle, tooverlieflijke gedaante, die verschijnt in een zachten glans van blonde haren en zilverzijden gewaad en snoeren van matte parelen en gouden leliën aan de slapen, en een gouden lelie in de hand...

Het is als een zon, die op gaat uit het morgenland...

Het is de prinses: Otto's bruid...

En hij strekt haar de smachtende armen toe van zijn doodesbed...

Terwijl de koude sneeuwvlokken warrelen om den burcht...

X

Zoo als op den kalkwand van paleis of kapel zich een fresco uit beeldt...

Uit de jeugd van San Francesco van Assisi

I

Er woonde in die dagen te Assisi een koopman in laken en zijden stoffen, die Pietro Bernardone heette en door zijn handel rijk was geworden. Assisi, dat tegen de helling van den berg Subasio lag, was een levendige, aanzienlijke stad; de straten waren nauw, maar de huizen hoog en sterk gebouwd als vestingen; er waren paleizen voor de edelen, maar er waren ook paleizen voor de rijke burgers, en tot deze behoorde Pietro Bernardone, want de handelaars waren te dien tijde bijna edelen en zij hadden een grooten invloed. Zij waren ook onvermoeide reizigers, vooral de laken- en zijdehandelaars; zij reisden met escorte en groot gevolg van het Oosten - waar sedert de dagen der Oudheid nog steeds de mooiste zijden stoffen werden geweven - tot het Zuiden van Frankrijk toe, tot in Provence en Montpellier, waar de groote, altijd-duren-de laken- en zijde-kermis was, en zij waren steeds mannen, die veel avonturen hadden beleefd. Zoo trokken door het Zuiden van Europa, tot Syrië en Egypte toe, de blanke en donkere kooplui, zoo wel Franschen als Italianen en zoo wel Grieken als Turken en Mooren en Spanjaarden; zij spraken alle talen door elkaâr, en in de stad, in het kasteel, de taveerne, het kamp, waar zij kwamen, werden zij altijd met blijdschap ontvangen, want, behalve, dat zij mooie dingen te verkoopen hadden, vertelden zij van vreemde, verre steden en oorlogen, van struikroovers en zeeroovers, en zij gaven veel afleiding en vroolijkheid.

Pietro Bernardone was een krachtige, nog jonge man van even veertig jaren, donker van oogen en baard, sterk van bouw, vlug en beslist van beweging, met een bruischende stem, sluw in zijn bedrijf, maar daarbij fier als een baron, en wie hem aan zag, als hij te Assisi thuis kwam en in zijn winkel brokaat, zijde en laken door zijn dienaren liet uit plooiën voor de verrukte edel- en burgervrouwen, hijzelve in zijden hozen en een surcoet van geplet fluweel, bont omzoomd, baret met pluimen op zijn tot in den nek toe dik krullende haren, zoû niet anders gedacht hebben dan dat hij een edelman was en een ridder in huisgewaad. En zoo was ook zijn vrouw, Madonna Pica, als een teedere edelvrouw: een Provencaalsche, met voorname fijne handen en bewegingen als zachte muziek, bruine reeë-oogen in een effen blank, smal gezicht onder huif van fijn neteldoek, en hoewel haar zoon Francesco al bijna een jongman van twintig jaren was, scheen zij nauwlijks een moeder, zoo slank was haar leest omgoten in haar gewaad van zilvergrijs sindaal, dat sleepte als het gewaad van een hertogin, den rand met grauwsossebont afgezet. De bruischende stem van Pietro prees-aan en verhaalde, tusschen de groep der luisterende en van verrukking in de handen klappende vrouwen: hij lachte levendig, dreef de dienaren aan nõg meer stoffen uit te plooiën, plooide, waren zij hem te langzaam, ze zelve uit met groote uitbundigheid en ritselgeruisch en kreukelgekraak en de goudstukken tinkelden over zijn toonbank. Dat was een groote vroolijkheid, een weidsche wereldschheid in den winkel; door de opene deuren en opene luiken stroomde de zonneshijn binnen, het geld flonkerde, de stoffen glansden, luidruchtig bruischte Pietro's stem, en te midden der koopzieke vrouwen bleef Pica waardig en als een gastvrouw glimlachend. Tot er plots wel eens een lawaaïge bende door de nauwe straat aan stormde: jongelieden, zonen van edellieden en rijke burgers, arm in arm hossende zingende; zij stormden met jeugdig geweld, met blijden roep en gezang den winkel binnen; het was Francesco, de zoon, met al zijn feestvierende komuiten, en als spreeuwen twetterden zij en maakten zij gekheid tusschen de vrouwen en de wanorde der ontplooide stof-

fen. Dan zeide vader Pietro, lachende, dat Francesco beter deed achter de toonbank te blijven, dan dol te doen dag en nacht door Assisi, maar hij meende het niet: hij bedierf zijn zoon, omdat Francesco fijn was als een edelknaap, trots al het geweld van zijn dolle vroolijkheid, en er als het kind van een hertog uit zag, met zijn gekrulde haren, en kostbare kleeding, en overdreven lange tootschoenen, en als er dan zoo veel geld op tafellag, streek Pietro achteloos wat bij elkaâr, en gleed het in Francesco's zaktasch, opdat hij zijn vrienden onthalen zoû.

Ja, des dags niet alleen, ook des nachts, hosten en dansten als dollen Francesco's vrienden, altijd aangevoerd door den rijken lakenkoopmanszoon, de nauwe heuvelstraten van Assisi op en af, tusschen de hooge vestingpaleizen, waarvan de luiken open kierden, om een glurend vrouwegelaat, rossig opgeglansd door een geheven lampje, wel eens een enkel oogenblik te ontdekken. Maar Francesco was een vreemde jongen, want midden in die dolle vroolijkheid en dat uitbundig nachtelijk burengerucht overviel hem de onweêrstaanbare behoefte zich van zijn kameraden terug te trekken in een zijstraat, ongemerkt de bende pretmakers te verlaten, en alleen verder te dwalen langs de muren der stad en de wallen, van waar hij de onmetelijke nacht in het gelaat zag...De nacht spreidde zich over Umbrië uit; Umbrië lag uitgestrekt in een waas van zilveren schijnsel, dat de starren weefden tusschen elkaâr: van de wallen van hoog Assisi zag Francesco de sluimerende landstreek onder de licht wevende nacht...Er zonk een eindelooze kalmte neêr...Er was iets eindeloos wijd van ver, ver weg vluchtende vage bergen en nauwlijks te raden bosschen, en nauwlijks hoorbaar bruischenden vloed. De wind woei aan, als van heel ver, koelde Francesco's brandende slapen, en veegde dorre bladeren van eersten herfst weg voor zijn voet. De wind zong in de dorre bladeren, en er was een geheimzinnigheid in de nacht. Achter Francesco, lag Assisi als een forteres in sluimer; vóor hem lag Umbrië in de, zilverschijn wevende, nacht, en de zingende wind vaarde aan, altijd aan...Poozen, poozen lang bleef dan de jonge man staan, als betooverd door een zaligheid, en gelukkig te

moê, toch tranen in zijn oogen en weemoed in zijn hart...De luidruchtige vrienden waren ver, zochten hem misschien, riepen hem misschien, maar zouden hem die nacht niet meer vinden. De jonge man stond als betooverd en, zijn handen gevouwen, aanbad hij de onmetelijke nacht, die met den wind tot hem sprak...Hij hoorde zachte, zachte stemmen en hij zag zachte, zachte gezichten...Scheen de maan, dan zag hij een zacht gezicht, bleek blond, doornomkroond, en het straalde, straalde hem aan. Hij kende dat gelaat en hij had het lief. Het bleef hem altijd bij...Daar stond hij dan, de lakenkoopmanszoon, in zijn opzichtige, bonte kleedij, een groote keten als van een ridder over de borst, en hij staarde, staarde in het zachte gezicht, dat hij aanbad te gelijk met de nacht.

Maar dikwijls hielp hij ook in den winkel zijn vader, en hij was zoo beleefd en vriendelijk, dat de koopers zich gaarne door hem bedienen lieten. Hoe vroolijk en dol hij kon zijn, hij was nooit grof, en zijn ingeboren zachtheid weêrhield hem ooit een ruw woord te zeggen, en eens, toen hij uit den winkel een bedelaar had weg gejaagd, gevoelde hij hierover diep in zich een zóó onaangenaam gevoel van pijn en van wroeging, dat hij besloot nooit meer een bedelaar zijn weldaad te weigeren.

II

Francesco Bernardone was klein en tenger-fijn van handen en voeten, smalletjes van schouders, zijn gelaat was smalletjes en fijntjes, en in zijn prachtige kleêren leek hij waarlijk wel een prinsje en had hij niets van een jongen uit den middenstand. En zijn oogen waren groot en zwart en zóó diep, dat men er als door heen kon kijken, in zijn vroolijke blijde ziel, die vol joligheid was, wel wat dwaas soms en dartel en dol, maar altijd beminnelijk en vriendelijk, enthoeziast en zonnig, en daarom betooverend. Wel mocht in Assisi hem iedereen gaarne lijden, al schudde men eens het hoofd over hem: over zijn nachtelijke feestvierende uitbundigheid, die burengerucht verwekte, waarom men toch maar niet

toornen kon; of over zijn onbegrijpelijke grillen, als hij in het fluweel van zijn mantel stukken grove stof had laten naaien. Toch bleef hij ook wel eens thuis en zat dan als een rustige zoon op laag stoeltje aan Madonna Pica's voeten; zijne moeder verhaalde hem dan Provençaalsche legenden in het Fransch, of zong hem, op de luit begeleidend, de liederen der troebadoers, en hij vond die heel mooi en was heel gevoelig voor die gedichten en die muziek, zoo als hij gevoelig was voor alles wat mooi in het leven was. En dan zeide hij haar hoe zijn groote wensch was ridder te worden, avonturen te hebben en in den oorlog te gaan; het geen zijn moeder, die van edele afkomst was, ook weinig verwonderde. Toen er dan ook oorlog ontstond tusschen Assisi en Perugia, ging Francesco meê met de strijdmacht van zijn stad, maar hij werd gevangen genomen. Het was wel heel vreemd, maar in den kerker, tusschen zijn zuchtende, vloekende, kermende lotgenooten, bleef hij beminnelijk en zacht en zelfs vroolijk, zoo als hij altijd en overal was, en toen hij liederen zong met zijn heel mooie welluidende stem - de mooie stem van zijn moeder - dachten zijn medegevangenen niet anders dan dat hij gek was geworden. Maar hij was niet gek. Het was zijn ingeboren natuur zoo te zijn, zoo beminnelijk, zacht, en vroolijk en daarbij zonnig en enthoeziast, en er was altijd over en om en in hem iets, hij wist zelve niet wat: een beminnelijk zachte vroolijkheid, als een licht, dat tot hem scheen en teêr in hem straalde, onbewust voor hem zelve, en dat hem zeker daarom zoo zonnig maakte en ook zoo enthoeziast. Dan lachte hij verklaard en zijn oogen straalden en waren zóó open, dat men zijn ziel er achter zag liggen, en dat men hem zag IN de ziel. Dan scheen het bleeke, blonde, doomomkroonde gelaat hem weêr toe en hij herkende het uit de maanzilveren nachten en hij wist wel wie het was: hij had het innig lief, zoo lief als hij nooit en aan niemand zeide, en hij verwonderde zich, dat niet iedereen het zóó lief had als hij, hoewel het toch de gelijkenis was van wie het allerbeminnelijkst geweest was ter wereld. Maar dan begreep hij wel, dat niet iedereen het zoo beminnen kon, dat bleekblonde gelaat; niet iedereen zag het misschien zoo blank aanbiddelijk als

hij het zag; anderen zagen het misschien wel, maar anders, en de meesten zagen het misschien als dat van den Prins van de Kerk, gekroond, met een gouden mantel om, op een juweelen troon, terwijl hij het zoo eenvoudig en dicht bij genaderd zag, vlak bij, als zouden die bleeke, even smartelijk weemoedige lippen hem een kus op het voorhoofd gaan drukken. Dan was er stille weemoed even in hem, en nadenken, en bepeinzen, en de wereld niet begrijpen, zoo als die geworden was, en zichzelf niet begrijpen, zijn makkers, zijn ouders niet, den Hertog niet, den Keizer niet, de Kerk niet en den Paus. Het was alles heel ingewikkeld raadselachtig, dat de wereld zoo was geworden als zij geworden was, terwijl alles toch heel eenvoudig had kunnen zijn, en wel vrediger en zonder oorlog, als iedereen het bleekblonde gelaat altijd zoo gezien had als hij het zag. Maar de oorlog was er nu eenmaal, en voor Assisi, dat hij lief had, zoû hij zeker zijn bloed vergieten willen, en zoo bloeide uit zijn weemoed zijn enthoeziasme weêr dadelijk op, en drong uit zijn peinzing de drang tot doèn, zich niet vèr van de vreemde wereld te houden, maar er vroolijk avontuur en heldere kleur te zoeken, alles wat mooi was en blijde en te gelijk beminnelijk.

III

De vrede tusschen Assisi en Pisa gesloten, werd Francesco bevrijd en kwam hij thuis, de zelfde naar het scheen, levensblij en tegelijk zachtmoedig; het scheen alleen, dat zijn zwarte oogen waren grooter geworden...In hem was dikwijls zijn weemoed grooter nu dan zijn blijheid, maar toch vierde hij luidruchtig feest met zijn makkers en trok 's nachts dansende en hossende en zingende met hen Assisi door, en de burgers in hun slaap gestoord, beminden hem zoo, dat zij niet konden toornen. Toen overviel hem de zware ziekte en bijna was hij gestorven. Maar hij werd beter na weken ziekbeds, en met zijn groote, groote oogen lag hij nu kalm op zijn lage leger te staren voor zich uit, en zag nauwlijks Madon-

na Pica, die bij hem waakte. Hij staarde en zag het bleekblonde gelaat; het staarde hem weemoedig glimlachend tegen, en hij vouwde de handen en bad het zwijgende aan...Wat was het wit en lijdend, zoo erbarmelijk en zoo aanbiddelijk, zoo als van een stil berustenden broeder, een bedelaar, die nauwlijks hem iets dorst vragen, en zoo heelemaal niet als de Prins van de Kerk, van glorie en pracht omringd. Als Francesco in het aanbiddelijk gelaat zag, vulden zijn groote oogen vòl tranen, en de weemoed in zijn bewogen ziel zwòl, o zwol of ze over zoû vloeien. Madonna Pica vroeg hem angstig, hoe hij zich voelde, maar slechts even drukte hij zijne moeder de hand; en hij staarde, hij staarde steeds...Het was of de dunne lippen in dat bleeke gelaat daar zacht glimlachend nu, weemoedig glimlachend, iets zèggen gingen...Zij bewogen...zij murmelden...Maar Francesco hoorde geen klank...O, lief gelaat, dacht hij, lief gelaat, zèg mij: wàt kan ik doen? Kan ik iets voor je doen? Ik heb je zoo lief, o lief gelaat; lief gelaat, ik heb je liever dan àlles...Ik heb je overal altijd gezien...Nauwlijks schudde je je doomomkroonde hoofd;...nauwlijks las ik iets van verwijt in je zachten blik, dat ik niet deed als je wenschte...Ik weèt niet wat je wenscht...Maar ik ben zoo weemoedig, o lief gelaat, en ik haat, o ik haat mijzelfen...Ik weet niet, waarom ik mij haat...Weet jij het ook, lief gelaat? Ik ben nu zwak, omdat ik ziek ben geweest, maar ik voel mij ook zwak niet in mijn leden alleen, ik voel mij ook zwak in mijn hart...in mijn ziel...Mijn hoofd is leêg van duizelige zwakte, en mijn hart is leêg als mijn hoofd...En mijn ziel is mij soms een woestijn, zoo wijd, zoo dor, zoo onbegrensd en zoo leêg, en alsjij er niet was, o lief gelaat, dat als een bleeke zon er boven straalde, dan zoû ik niet weten hoe ik ademen kon en hopen kon en leven...

Zoo dacht, op zijn ziekbed, Francesco, maar hij werd beter, hij rustte uit aan zijn moeders knieën, gezeten op een laag stoeltje, en zij zong hem Provençaalsche legenden, die zij begeleidde met haar luit. Hij sterkte aan en verlangde naar buiten nu, omdat nieuwe kracht wakker in hem werd: hij verlangde naar de bosschen en bergen, naar de wereld met haar avonturen en bewe-

gelijkheid, naar oorlog en ridderlijkheid, naar geblikker van wapenen, en roem en grootheid. Die zag hij, iederen dag, dien hij beter werd al duidelijker wenken, groote roemruchtige dingen der wereld, en des nachts droomde hij ook er van, en herschiep in zijn vizioen zich de stoffenwinkel van zijn vader Pietro in een machtig arsenaal van wapenen, waar zich de gouden gecizeleerde halsbergen stapelden, de schilden blikkerden aan den wand, en de zwaarden in panoplieën uit staken als de flitsende stralen der zon. Hij vertelde er van aan zijn vader, die blij was, dat Francesco weêr beter werd, en levenslustiger, en niet zoo weemoedig meer was. Toen gebeurde het, dat een vriend van Francesco, een medestrijder voor Perugia, een lotgenoot van zijn kerkerschap, een ridder van Assisi, zich stellen zoû onder bevel van een graaf, die Gauthier van Brienne, den roemruchtigen veldheer van Zijne Heiligheid Innocentius 111, in het Zuiden des lands zoû volgen. Gauthier van Brienne zien! Hem volgen in den strijd! Roemrijke daden volvoeren! Tot ridder misschien worden geslagen! Een ontzettende blijdschap, verlichting, een schitterende illuzie starrelde als een glorie voor Francesco's groote staarogen; zijn hart bonsde bij de woorden des vriends, die hem overhaalde meê te gaan, hij sprak met zijn vader, hij sprak met zijn moeder; zijn vader opende hem zijn trezoor, zijn moeder weende in verrukking, dat zoo ridderlijk bloed in haar zoons aderen vloeide, en Francesco gaf zijn vriend den handslag, beloofde hem meê te gaan, en bereidde zich koortsig voor. Met meer weelde zelfs dan de graaf, onder wiens bevel zich de vriend stelde, en die zeer verarmd was, bereidde de rijke lakenkoopmanszoon zich voor; zijn uitrusting werd schitterend fraai en kostbaar; zijn wapenen, zijn paarden, zijn dienaren, Francesco koos ze allen of hij de graaf zelve ware geweest, en men sprak in Assisi van niets anders dan van Francesco's buitensporige geldverkwisting, waarvoor vader Pietro al zijn rijkdom veil had; en toen hij vertrok, rijdende als schildknaap aan de zijde zijns vriends, schitterend vanjeugd, blijheid, opgewondenheid, blinkende wapens, op een geharnast ros...toen stroomde Assisi aan de Porta Nuova samen om - niet

den graaf, noch den ridder - maar den schildknaap toe te juichen!

Dien eersten dag ging het tot Spoleto, en Francesco wist niet waarom, maar hij voelde zich onweêrstaanbaar moê. Hij voelde zich ziek en legde zich dadelijk te bed in de herberg. Het aanbiddelijk gelaat starde hem aan...O, wat starde het bedroefd en beminnelijk, maar tegelijk ellendig en armelijk, als of het koud was en uitgeput van gebrek...Was dat een bedelaar, of de Zoon van God, de erfgenaam der Hemelen, de Prins van de Kerk, aan wiens voet de geheele Christenheid lag, en tot wiens genade alle kathedralen en kerken hare spitsen rekten in durende aanbedding...? Was het een Prins, of een broeder en een bedelaar? Francesco, op zijn harde herbergleger, zag het met groote oogen in de oogen groot, en hij weende, en hij zag het weenen, het aanbiddelijk gelaat...De lippen naderden als tot een kus, en schenen onhoorbare woorden te murmelen...

- Wat wil je, o lief gelaat? dacht Francesco. Kan je niet tot mij spreken? Wie ben je, als je niet bent de Heilige Zoon? Ik durf het nauwelijks denken, omdat ik je zoo dikwijls en dicht bij zie! Ik zag je in zilveren nachten, in donkeren kerker, ik zag je over mijn ziekbed rijzen, ik zie je nu, ik zie je nu...Heilig, heilig gelaat! Lief aanbiddelijk, heilig gelaat! O, mijn zachte, heilige Jezus, zeg mij, wat kan ik doen? Wat kan ik voor je doen...en voor mij...en voor allen...voor allen misschien...??

Het gelaat zag de geheele nacht Francesco aan, en dien volgenden morgen, gaf Francesco zijn rijke uitrusting, zijn paarden, zijn wapenen, zijn dienaren aan zijn vriend, den ridder, nam teeder afscheid van hem, en keerde te voet terug naar Assisi, waar nu in den winkel weêr allen samen stroomden, om met eigen oogen te zien, wat zij niet konden gelooven.

IV

De dagen, de maanden gingen voorbij. Zachtmoedig en wèl toch altijd vroolijk, stiet Francesco zijn vrienden niet van zich, hoewel

hij zich heel los van hen voelde worden, en aan het festijn dikwijls geheel afgetrokken aan zat, zoo dat de vrienden hem niet meer herkenden.

- Benje verliefd en denk je aan trouwen? vroegen zij spottend.

- Ja, antwoordde Francesco; ik heb, geloof ik, heel lief, en de bruid, die ik mij wensch, is zoo zuiver, en mooi, en heerlijk als moeilijk is voor te stellen.

Hij dwaalde rond, eenzaam, alleen. Hij dwaalde langs de heuvelen, de bosschen in; hij zag van de heuvelen over de Umbrische vallei, die zich wijd, wijd aan zijn voeten strekte, terwijl de wind en de zon samen speelden door de looverenree der grijszilveren olijven en er schaduwen deden op glinsteren. Koren golfde of wingerds bogen van trossen zwaar. Er dreef een groote weldadigheid rond, en de lucht was een blauwe glimlach, doór glanzende tusschen de wolken uit. Ginds, forteresachtig, lag Assisi. Dan stond Francesco en voelde zich zwaar van weemoed, terwijl de natuur toch zoo blij was, - zwaar van zelfontevredenheid...In maanden had hij het lieve gelaat niet gezien, en zijn leven was leêg...Hij feestte met zijn vrienden, hij ging met zijn vader meê naar de jaarmarkt van Foligno om stoffen te verkoopen; hij hielp, in den winkel; zijn moeder was vriendelijk en zong...Maar zijn leven, zijn leven bleef leêg...Als hij staarde over de olijvenvallei, zuchtte hij diep, of zijn ziel ziek was... 'Kom terug!' smeekte hij tot het gelaat, dat ver bleef. Hij poogde het tusschen de wolken te zien, in de glimlachende lucht: het was er niet...Dan dwaalde hij treurig verder, het bosch in en door gehuchten armoedig. Armen en zieken en bedelaars stroomden samen rondom den rijken, bevalligen jongman, en hij sprak gaarne met hen over al hun ellende, die was gekomen om oorlog, ziekten en mislukten oogst. Hij gaf hen al het geld, dat hij bij zich had; hij gaf hen wel eens zijn mantel. En meer dan zijne weldadigheid troostte hen zijne beminnelijkheid. Rustiger, tevredener, kwam hij thuis. Hij was rijk; gelukkig, dat hij wèl kon doen. Zoû het hem mogelijk zijn de armoê te verdragen, koude, honger, gebrek...? Hij wilde, hij wilde het weten. Dat te weten in Assisi was moeilijk voor den

zoon van den rijken lakenkoopmanszoon, maar hij wilde, hij wilde het weten...En op reis ging hij naar Rome, vast beslist...Op het plein van St. Pieter ontdeed hij zich van zijn surcoet en zijn mantel, sammeet bont-omzoomd, gaf ze een bedelaar in ruil voor diens raggen mantel, en hongerig bleef hij aan de poort van de baziliek, tusschen een zwerm van miserabelen, den geheelen dag hongerig uitstekend smeekend de hand...

Een dag had hij koude, honger verdragen...Het was dus mogelijk, dat hij het deed! Bijna gelukkig keerde hij naar Assisi terug. Er zong een nieuw lied in zijn ziel! Hij was blijde...Maar op dien terugweg ontmoette hij een melaatsche, geheel onverwachts, op den hoek van den weg. Zijn paard schrikte, hijzelve schrikte, wierp zich achterover van afkeer.

Het was of de lucht plots om hem donker werd. Het was of zijn nieuwe blijheid tot een schrijnende smart verduisterde. Of het nieuwe lied krijschend valsch klonk in zijn ziel. Hij voelde zich als weg zinken in wanhoop...En plots sprong hij van zijn paard, liep den melaatsche achterna, gaf hem zijn geld, en toen hij, zijn afkeer bedwingend, de hand greep van den ongelukkige, om die aan zijn lippen te brengen, zag het gelaat van den leproos hem aan met de oogen van het Lieve Gelaat, zonder dat Francesco het merkte...

Enkele dagen daarna, als een weldoende prins, verscheen Francesco plots in een leprozerij.

Zijn vader was niet tevreden. Bernardone had gaarne voor Francesco zijn trezoor ontsloten, uit onverstandige liefde en ijdelheid, opdat zijn zoon veel geld verspillen zoû aan kleêren en festijnen, maar niet opdat hij het uit zoû deelen aan bedelaars en leprozen. O, het leven in het winkelhuis aan de Porta Nuova, was Francesco, sedert hij onverrichter zake terug was gekomen van Spoleto, zonder wapenen en zonder ridderlijke eerezucht meer, moeilijk te dragen tusschen de bruske boosheden van zijn vader, den spot van zijn broeders, en de wel altijd zachte, maar nu toch hoofd schuddende en niet meer begrijpende afkeuring van Madonna Pica. Maar de bosschen, de bergen, die hij lief had, de lucht en de wind, waarmede hij vertrouwd was, geheel de natuur, ieder

beekje en iedere bloem, de weêrschijn in de olijven en het getwetter der zwaluwen, ieder insektje, dat een glanzig atoompje leven was in de zon, troostte Francesco voor zijn verdriet, in het ouderlijke huis geleden, en uit die troostende natuur blikte daarenboven nog zoo lieflijk en aanbiddelijk het aangebeden Gelaat te voorschijn, dat de liefde van Francesco's ziel was. Zoo dwaalde hij veel om, en bad in de vele kapellen verspreid her en der aan de wegen en in het woud. Die van San Damiano had hij het liefst, en toch was het een heel oud en vervallen kapelletje, maar het stond zoo aandoenlijk nederig en zelve aandoeningsvol op een bergje tusschen van den wind altijd min of meer ruischende donkere cypressen, en beneden, naar verte en wijdte heen, golfd en de olijvenvalleien, graanvelden en wijnbergen van Umbrië. Er woonde daar alleen één arme, oude priester, en er kwam nooit iemand voorbij, omdat het niet in den weg lag. Daar ging Francesco dikwijls heen, praatte met den priester als met een vader, en bad in het kleine kapelletje, - dat dreigde in een te storten - gekniel voor het crucifix. Het was, boven het eenvoudige altaar, een eenvoudig houten crucifix, geschilderd naar Byzantijsche wijze, door een klaarblijkelijk minderwaardig kunstenaar, misschien een monnik - maar zeker beheerscht door vroomheid en innig gevoel. Francesco had het kapelletje, den ouden priester, het onaanzienlijk crucifix zeer lief. Lang, lang kon hij hier blijven bidden. Eens, het was in het late uur van den namiddag, scheen het als kon hij zijn gebed niet staken. Hij bad, hij bad steeds door. Buiten woei de wind door de cypressen en de schemering, langs de groenzwarte bezems der boomen, viel door het ruitjes-gebroken boograam vaal naar binnen, langs de in lang niet gekalkte muren, die spleten. Het was of de wind zong, altijd het zelfde, en op de melodie van den wind, die hem lief was, murmelde Francesco zijn gebeden, want het was hem natuurlijk de dingen der natuur samen te mengen met de gevoelens van zijn hart. Plotseling lichtte de vale schemering bleeker en glanzender op, en het was of er zachte lichtglans begon te stralen uit het crucifix, en het Byzantijsche gelaat van den Gekruisigde bezielde, o bezielde

zich tot Francesco het herkende: het was, levend, het lieve Gelaat, dat hij kende, maar zóo duidelijk en zoo aanbiddelijk, als het nog nooit voor Francesco verschenen was. De oogen waren wijd open, vol weemoed, vol liefde, met een zweem van treurigheid, en zij zagen Francesco aan; de lippen openden zich, en wat zij nog nooit hadden gedaan: de lippen, die maar soms hadden onverstaaubar gemurmeld, duidelijk, duidelijk verstaanbaar nu, spraken zij Francesco's naam uit.

- Francesco...

De jonge man bleef, handen gevouwen, bleek, bijna zwijmend van geluk, staren. Hij dorst niet antwoorden, hij staarde alleen.

- Francesco, herhaalde heel duidelijk nu het Aanbiddelijke Gelaat. Je hebt tot mij gebeden, opdat je mij vinden mocht, en handelen zoû naar mijn wil. Hoor nu naar mij, want hier ben ik, en ik heb je heel lief en ik heb je verkozen. Kom tot mij, en volg mij, Francesco. Maar het is niet voldoende mij te volgen in liefde alleen: laat het je doel zijn mij in liefde te dienen. O, Francesco, zie je dan niet, dat mijn Huis dra in puinhoop dreigt neêr te storten? Francesco, bouw aan mijn Huis, breng steenen aan voor mijn Huis...

Plotseling woei de wind heftiger op, de cypressen buiten ruischten heviger, en tocht woei door de spleten der barstende muren; om het crucifix was de aureool gedoofd en alleen het Byzantijnsch geschilderd gelaat van den Gekruisigde zag Francesco met zijn gewonen dooden lijdensblik aan. Maar een bijna niet te dragen vreugde overstelpte den jongen man. Een onmetelijke liefde vervulde hem. Hij stond wankelend op; buiten, op de houten bank tegen het kapelletje aan, las de oude priester in den wind zijn brevier.

- Ik heb Hem aangezien, en Hij heeft tot mij gesproken,...zei Francesco, zijn zwarte oogen in verrukking vergroot, zijn stem bleek en huiverend. Hij heeft mij bevolen deze kapel op te bouwen...Vader, ik zal het doen...Wij zullen bouwen, wij zullen samen bouwen...Hier, neem het geld, dat ik bij mij heb, en onderhoud de lamp vóór het Heilig Gelaat, dat zich bezielt heeft,

dat ik herkend heb, en dat mij heeft toe gesproken. Ik ga nu...maar ik kom gauw terug...

Hij liet den ouden priester in verbazing achter, en als in een droom liep hij het rotsige pad af, en weêr op, naar Assisi toe. Hij zag om...In de grauwwolkige avondlucht, als een nederig hutje, teekende zich even daar ginds op het bergje het bouwvallig kapelletje af, en in den felleren wind bezemden de kegels van de cypressen, als veegden zij de wolken weg. De oude priester stond daar, zijn grauwe haren fladderden, zijn hand wuifde Francesco afscheid toe. Om Francesco, in den wind, zongen als tal van stemmen. Uit de grauwe, schemerende vallei aan zijn voeten, zongen de stemmen, en de hemel was vol van stemmen, die verward en onduidelijk, maar jubelend samen stemden tot een blijden orkaan. De boomen kraakten, of een ontzaglijke vreugde het trillend woud bezielde. Door Assisi's, op dat late nachtuur verlatene, straten, bruischte de orkaan en zongen de stemmen. Francesco sloop het winkelhuis binnen, iedereen sliep, zijn vader, zijn moeder, zijn broêrs. Morgen was het markt te Foligno, en hij moest geld hebben, om de kapel te herbouwen...

Zijn vader was niet meer mild, sedert Francesco zijn geld aan bedelaars spilde...Daár lagen stoffen, die, voor zijn vader, hij verkoopen moest, zijde, brokaat, damast en laken...

Haastig maakte hij er een bundel van, torste dien op zijn schouder, sloop in de nacht de trap af, de deur uit, den stal in, zadelde er zijn paard, dat even blijde hinnikte. Vroeg zoû hij te Foligno zijn, zoû hij zijn stoffen hebben verkocht...Hij zat op, den bundel op het zaâl gebonden...In de orkanende nacht reed hij weg...De weg was donker, de wind huilde, neen, de wind zong, zong met duizend stemmen, die kwamen van alle kanten, van de vallei, van den hemel, en die jubelden te samen tot éen immense hymne...Meer dan drie uren reed hij, de lucht klaarde op; ginds, tegen den nieuwen morgen aan, lag Foligno...

Dien middag kwam Francesco te voet te San Damiano terug, want ook te gelijk met het laken en het damast had hij zijn paard verkocht en blij wilde hij den ouden priester het geld ter hand

stellen voor den opbouw van de kapel. Maar de oude priester, bang voor Bernardone, Francesco's vader, weigerde, en de jonge man legde het geld rustig neêr op den rand der tafel.

- Vader, zei Francesco; laat mij bij u blijven. Duld, dat ik voortaan geen andere woonplaats heb dan dit arme huis van mijn lieven Heer Jezus, dat ik op moet bouwen, zoo als zijn aanbiddelijke lippen mij duidelijk hebben gezegd. Ik zal er steenen voor samen brengen...

De oude priester, hoofd schuddend, gaf toe en dagen, dagen bleef Francesco te San Damiano. Maar zijn vader, die hem niet thuis terug zag komen, en wist, dat hij te Foligno geweest was, en wist, dat hij uren lang in San Damiano verbleef, ontstak in groote woede want hij begreep zijn zoon niet meer, dien hij had lief gehad zoo lang Francesco had feest gevierd en geld verspild en lichtzinnig en sierlijk geweest was als een jonge edelman. Pietro Bernardone verzamelde dus in groote woede en opgewondenheid vrienden en dienaren en trok met hen naar San Damiano...De oude priester zag hen aankomen, hij beefde voor het lot van Francesco, dien hij lief had; van verre herkende hij Bernardone's luide, toornige stem. Hij waarschuwde Francesco in de kapel...In radeloosheid verborg de jonge man zich in een grot vlak bij en zij vonden hem niet. Vloekende en vuisten ballend keerde Bernardone met de zijnen terug.

Toen zij henen waren, barstte Francesco in blijde snikken uit. Bezorgd naderde hem de oude priester, maar Francesco zeide hem, dat hij in de grot wilde blijven, omdat God hem van zijn vader gered had...Hij bleef die nacht in de grot, in een langdurig dankgebed verzonken, maar ook smeekend, dat hem verdere weg geopenbaard zoû worden. Dien morgen, voor de kapel, trof de oude priester een grijsaard aan.

- Ik ben een dienaar van Bernardone, zeide de grijsaard. Mijn jonge meester is hier, spreek dat niet tegen, ik weet het. Vrees niet voor mij, ik zal hem niet verraden...Ik heb hem heel lief, mijn jongen meester, want hij is heel beminnelijk. Hij is altijd heel vroom geweest, geloof ik, ook toen wij niet anders dachten, dan

dat hij lichtzinnig en dartel was, en zeker, hij is nu in vroomheid gegroeid. Vader, als messer Francesco nog niet terug komt in zijn vaders huis, duld dan, dat ik hem hier bedien, dat ik hem bedien in zijn grot. Want hij is geen kluizenaar, vader, ook al doet hij nu groote boete. Hij is een verfijnd jongmensch, hij houdt veel van mooie kleêren, van geurwerk, en hoe zal hij hier eten, als ik u niet zeg hoe zijn spijsen toebereid moeten worden. Heel kieskeurig is hij voor zijn spijs en zijn drank. Duld dus, vader, dat ik mijn jongen meester bedien. Niemand, die het zal weten...

En de oude dienaar verscheen voor Francesco en wilde hem zoo dienen als hij gezegd had, omdat hij Francesco heel lief had, die altijd zoo beminnelijk was. Maar nauwlijks duldde Francesco een dikkeren mantel voor de avondkoû, en nauwlijks raakte hij de zorgvuldig bereide schotels aan. Hij bleef in de grot weken lang. Hij sliep niet, hij at niet, hij zuchtte en smeekte, hij wist niet hoe en wat te doen. Een groote verwarring was in hem. Het was als kon hij zich niet los rukken uit de banden van zijn verleden. Hij wist niet voor zich. Het Aanbiddelijk Gelaat had hem gezegd zijn Huis op te bouwen...Overal aan den weg waren de kapellen op instorten. Er was meer te bouwen dan alleen te San Damiano. De zoete Jezus had vele huizen; en zijn Huis, was het niet de Kerk...? Maar Francesco was bang voor den Hoogmoed, die hem bestookte...Neen, neen, hij was niet hoogmoedig; hij voelde zich o zoo zwak en zoo weinig...Hij wist niet hoe te bouwen, hij wist niet voor zoeten Jezus, noch voor zichzelf...Weken bad, klaagde, weende hij in de grot...De oude dienaar zette slechts enkel voedsel vlak bij...De oude priester dorst Francesco niet storen. In een donkere, donkere nacht verscheen voor Francesco het Aanbiddelijk Gelaat. Lang staarde het hem uit den ronden lichtkrans aan...In glimlachende verrukking staarde Francesco het aan, bad het aan, uren lang onbeweeglijk. Dien morgen wist hij wat hij doen moest.

Het was laf hier in deze grot te blijven zuchten, smeeken en klagen. Het Aanbiddelijk Gelaat wilde, dat hij ging. Dat hij terug ging naar Assisi, uit zoû roepen, dat hij redder en dienaar was van

onzen zoeten Heere Jezus, en zich naar diens voorbeeld bloot gaf aan de slagen zijner vervolgers.

Zoo gebeurde het, dat op een morgen te midden van het rumoer der spelende kinderen op de Piazza Nuova een mizerabele jonkman verscheen, dien niemand herkende; bleek was hij en hol van gelaat door langdurige vasten; zijn kleêren hingen in rafel en rag, en de kinderen, die hem erbarmingloos dadelijk omringden, meenden dat hij een gek was, en wilden zich met hem vermaken.

- Gek! Gek! riepen zijzelve als gekken, opgewonden, uit; uit alle straten stortten kinderen toe, en ook groote menschen; of zij zagen uit de ramen en van de balkons; zij wierpen hem wreed met steenen, zij slingerden hem slijk en rotte appelen in het aangezicht, zij poogden hem den voet te lichten, en toen Francesco zacht om meêdoogen smeekte, deden zij zijn snik en smeeking na, namen elkaâr bij de hand, drongen hem op, en dansten een dolle ronde rondom hem heen.

Zoo kwam Francesco tot voor den lakenwinkel, en zijn vader, Bernardone, gelokt door het rumoer, verscheen voor het middenbalkonraam, maar plots hoorde hij zijn eigen naam, en herkende hij zijn eigen zoon, Francesco...

Hij stortte de trap af, stortte naar buiten, stortte door den kring van kinderen toe op zijn zoon, hij greep zijn zoon, en sleepte hem binnenshuis en wierp hem in een donker hok.

Daar stond hij voor hem, de vuisten gebald, dol van woede, zijn gezicht rood van schaamte gezwollen, en hij eischte, dat Francesco voortaan àf zoû laten van zoo krankzinnige praktijken. Maar de vader begreep al den zoon niet meer, en de zoon voelde niet meer voor den vader, omdat het Aanbiddelijk Gelaat gehéel hem het hart vervulde. Toen knevelde Bernardone Francesco stevig en sloot woedend het donkere hok toe.

Dien avond moest Bernardone op reis en Madonna Pica dorst Francesco's gevang openen.

- Francesco! smeekte zij zacht. Waar ben je geweest? Wat heb je gedaan! Hoe heb je geleefd! Als een kluizenaar?? Francesco, wie zal je willen tegen streven in vroomheid, mijn kind, maar waar-

om vader noodeloos te ergeren, en schande te brengen over den edelen naam van je moeder! Francesco, zoo handelt niet de zoon van een edelvrouw! Ridderlijkheid was nog kort geleden in je geest, en nu ben je gelijk aan een bedelaar! Waarom? Waarom, mijn Francesco, is je gelaat, zijn je haren, je handen bezoedeld, je kleêren in rafel en rag, jij, jij, mijn Francesco, die zoo verfijnd was als het kind van een hertog! O, mijn Francesco, kom tot ons terug! O, laat mij je niet verliezen! Je zat aan mijn voeten, ik zong je de zoete Provençaalsche liederen voor! Laat mij je wasschen, verzorgen, en trek schoone en mooie kleêren weêr aan! Wees vroom, maar blijf met ons! Laat je geest niet verdwalen, mijn kind!

Zoo smeekte de arme moeder, maar Francesco zag haar niet meer, hoorde haar niet meer: hij zag alleen het Aanbiddelijk Gelaat, en hoorde het weder murmelen:

- Francesco...kom tot mij...!

- Ga dan, mijn zoon! riep Madonna Pica eindelijk wanhopig; ga dan en vlucht, ga dan ver van ons allen, vlucht voor je vader, en mogen God en zijn Zoon je vergeven!

Snikkende sneed ze zijn boeien door, en Francesco, in de sombere nacht, ging, zonder te vluchten, als in een droom, naar San Damiano terug.

Toen Bernardone terug was, sloeg hij Madonna Pica, omdat zij Francesco had laten ontvluchten; zijn toorn tegen zijn zoon was zoo hevig, dat hij hem uit Assisi wilde doen verbannen. Maar vooreerst ging hij naar San Damiano, om nog voor het laatst met Francesco te praten. Niet vluchtte Francesco nu meer voor zijn vader, zijn wil was sterk geworden, zijn doel zag hij duidelijker stralen voor zich uit en rustig trad hij Bernardone te gemoet en deelde hem mede, dat hij geen bevelen meer van hem had te wachten, daar hij een dienaar geworden was van onzen Heiligen Heere, Jezus Christus.

- En al het geld, dat je mij gekost hebt! riep Bernardone woedend uit.

Francesco wees hem, op den rand van het raam der kapel, het geld, dat hij in Foligno gewonnen had, en daar achteloos had neêr

gelegd. Maar de vader was er niet tevreden meê, en hij klaagde zijn zoon voor de consuls aan.

Zij wilden er niet meê te doen hebben, omdat Francesco zich als dienaar van Jezus beschouwde, en zij verwezen den vader naar de rechtspleging van bisschop Guido. De dag was bepaald; op de Piazza di Santa-Maria-Maggiore stroomde de menigte samen, en voor het bisschoppelijk paleis, op een marmeren zetel, zat monsignore Guido, en daar klaagde de vader den zoon aan. Toen raadde de bisschop, die Francesco niet ongenegen was, den jongen man afstand te doen van alle zijne aardse goederen. Maar Francesco, in zijn rijksten dos verschenen, trok zich in een portiek terug, en toen hij terug kwam, was hij geheel ontdaan van zijn kleêren en legde die aan de voeten des bisschops, met het weinige geld, dat hij nog bezat. Bevend van koude en van aandoening, zeide hij zacht:

- Ik noemde eenmaal Pietro Bernardone vader en ik diende hem. Nu geef ik hem alles terug, wat ik terug kan geven, want nu dien ik geen ander dan onzen Heer en voortaan zeg ik alleen: Onze Vader, die in de Hemelen zijt...

Weedend raapte Bernardone de kleêren bij een en de bisschop wierp om Francesco, die weende, een slip van zijn eigen mantel, omhelsde hem, en gaf hem zijn zegen.

De bezitting van Messer Donato

A.D. 1464

Over de breede trap van het paleis, tusschen de marmeren antieke beelden, ging, door deurwachters voor af gegaan, de door verschillende korporaties uit Parijs afgezondene groep van Fransche aanzienlijke bankiers en handelaars.

Zij zouden in gehoor ontvangen worden, dezen morgen, door Piero de' Medici; zij waren deftige, fluweel omtabbaarde, zeer rijke mannen van zaken, en zij kwamen in Florence, om met Piero, Gonfaloniere der Stad, en Hoofd der Republiek, te spreken over gewichtige handelszaken en nauwere relatie-aanknooping tusschen Florentijnsche en Parijsche kooplieden.

Zij werden gevolgd door hunne notarissen en geheimschrijvers, door rechtsgeleerden en mannen-der-wet, geleerd en gewichtig, en een dicht gevolg, met hun klerken en dienaren, aanstuwende achter de zes, zeven indrukwekkende gestalten dier schatrijke handelaars en bankiers, allen met zorgvuldig geschoren, kwabbige wangen, glimmende van wèlleven, glanzende als met den weêrschijn van gouden dukaten.

Achter hen allen, de trap op, liep een knoestige, oude man, groot en krachtig nog voor een tachtiger, grauw lokkig en grauw gebaard; hij droeg een grijzige werkmanskiel, lang, tot aan de kuiten en over zijn grauwe lokken een grauwen hoofddoek, gebonden als muts, en die ter zijde neêr hing met één breed eind.

De groep der Fransche bankiers en handelaars, boven aan de trap, werd ontvangen door twee edellieden-van-dienst, die hen hoffelijk binnen leidden in een groote, ruime, hooge wachtzaal,

donker van tapijtwerk aan de muren en gebalkte zoldering. Er stonden hellebaardiers, twee, aan de deur, en twee aan een andere deur, die toegang gaf tot de gehoorzaal van den Gonfaloniere. Er liepen pages druk rond, de eene deur in, de andere deur uit, en er waren klerken en secretarissen, die torsten perkamenten rollen ergens heen, en zij hadden allen over hunne geschoren gezichten een trek van groote gewichtigheid, als of ieder van hen onmisbaar was voor het welzijn der Republiek en de glorie van Florence.

Achter het gevolg der van wèlleven en gouden dukaten weêrglanzende, buitenlandsche mannen-van-zaken, achter hun klerken en geheimschrijvers en notarissen en mannen-der-wet, was de knoestige grijsaard gekomen, kalm, onverschillig, hoog en krachtig, en er was bijna een trek van minachting om zijn grauwen baard, en leuken spot in zijn donkere oogen, als hij van ter zijde gluurde naar de gewichtige, dikke, fluweel-omtabbaarde kooplui, die hem óf niet zagen of óver zijn groote werkmansfiguur heen staarden naar de gewevene tafereelen van het donkere muurtapijt. Tot een der edellieden-van-dienst, zich uitputtende in beleefdheden tegen over zulke schatrijke mannen-van-zaken, den grijsaard gewaar werd, die rustig, afwachtende, zich gezet had op een gebeeldhouwde bank in het boograam.

De jeugdige edelman schrikte, even verwonderd, en haastte zich toen naar den grijsaard, die glimlachte en op rees.

- Gij hier, Messer Donato! zei de jonge edelman, blij, verrast, en de bankiers en kooplui fluisterden, vragend.

Messer Donato, leukweg, glimlachend in grauwen snorrebaard, haalde de schouders op.

- Zoo als je ziet, cavaliere mio, bromde hij, in zijn baskeel. Zoo als je ziet! Ik zoû gaarne Zijne Doorluchtigheid een oogenblikje maar spreken. Maar ik kom niet op een gunstig oogenblik, schijnt het, en zal wel lang moeten wachten...Want eer al de gewichtige zaken zijn afgehandeld met die breedsprakige heerschappen van over de grenzen, zal het uur van gehoor wel verstreken zijn, wat denk je, cavaliere Francesco?

- Dat zoû wel kunnen, Messer Donato, zei de jonge Francesco.

Vooral omdat op het oogenblik de Podesta nog toeft bij Zijne Doorluchtigheid en er allerlei gewichtige bespreking is. Maar je weet, je bent niet de eerste de beste en je mag wel een potje breken; je hebt eigenlijk zelfs vrij binnenkomst en uitgang in het Paleis, en zeker zoû Zijne Doorluchtigheid niet tevreden zijn als ik je liet wachten tot het einde van de audiëntie, wanneer er geen tijd meer zoû zijn om je te hooren. Heb dus een oogenblik geduld, Messer Donato, en dan zal ik zien, wat ik doen kan voor je...

Messer Donato dankte den vriendelijken edelman met stevigen handdruk, en omdat de jonge Francesco zich weêr wendde tot de Parijsche bankiers en handelaars en hen beleefde dingen zeide, verontschuldiging vragende, omdat de Gonfaloniere hen niet onmiddellijk gehoor kon geven, zette de grijsaard zich weêr rustig, stram, krachtig en knoestig in de gebeeldhouwde bank van het boograam.

Er klonk een bel, zilver en luid en doordringend.

En langs de hellebaardiers der tusschendeur haastte zich Francesco, de jeugdige edelman-van-dienst.

Er was een vierkante vestibule, en er waren zuilen en er was de gehoorzaal, ruim, hoog, geheel open op overdekt arkadenbalkon, van waar binnen geurde de aroom der tuinen in zon. Er waren donkere tapijten, vol gewriemeld met gewevene antiek Romeinsche figuren, tegen de wanden. Er was een plafond van vierkante, vergulde, gebeeldhouwde caissons. Er was in het midden een zeer groote, zware tafel, bedekt met blauw fluweelen kleed, dat franje-viel tot den grond. Over de tafel papieren, perkamenten, schrijfgerei. Achter de tafel, staande, Piero de' Medici, zoon van Cosimo, hem, die genoemd was de Vader des Vaderlands. Gladgeschoren, in fluweelen tabbaard, scheen de Gonfaloniere niet meer dan een waardig man-van-zaken.

Hij had de luid zilveren bel doen klinken, om de Podesta uit te leiden, eerste magistraat der Stad. Om den Podesta waren de Gedelegeerden van den Algemeenen Raad en leden der Signoria. Zij waren gehoord, en zij bogen en trokken zich terug door een galerijdeur, aan welke twee pages de zware gordijnen hieven.

De Gonfaloniere groette hen nog minzaam na met de hand, en zij verdwenen. Het jonge riddertje wachtte, tot zijn meester hem toe zoû spreken.

- Zijn de Fransche heerschappen daar, Francesco? vroeg Piero; geheimschrijvers waren bezig haastig papieren bij elkaâr te schuiven over het fluweel der tafel.

- Ja, Doorluchtigheid, antwoordde het riddertje.

- Laat hen binnen.

- Alleen...

- Wat?

- Er is...nog iemand anders. Gelijk gekomen met hen...

- Wie dan?

- Messer Donato.

- Messer Donato?? riep Piero de' Medici, verwonderd, verrast, glimlachend. Wat komt hij doen?

- Dàt weet ik niet, Doorluchtigheid...

- Wat heeft hij noodig? Zoû hij wat geld behoeven, niettegenstaande hij nu heereboert te Caffaggiuolo?

- Dat zoû wel kunnen, Doorluchtigheid. Zoû u hem een oogenblik willen hooren?

- Natuurlijk!

- Voor de Fransche heerschappen?

- Natuurlijk! Lang van stof zal onze Donatello niet zijn. En dat zullen de Fransche heerschappen wel. Leid dadelijk Messer Donato binnen, Francesco.

Het riddertje glunderde van plezier, haastte zich weg tusschen de hellebaardiers, en, de deur open, de gordijnen geheven, riep hij, bijna jubelend:

- Messer Donato!!

In de wachtzaal voer verwondering, sprakeloos, door de groep der bankiers en mannen-van-zaken. En zij vroegen den anderen edelman-van-dienst, die ook Messer Donato vriendelijk groette, nu hij langs hem ging op weg naar de gehoorzaal:

- Maar wie is dan toch die onverschillige kerel, die er uit ziet als een werkman?

- Die onverschillige kerel, heerschappen, die er uit ziet als een werkman...schertste de edelman; is...Donatello, onze beroemde beeldhouwer, een glorie van onze stad, schepper van méer schoone werken, dan *ik* u thans op kan noemen, en ge zult een oogenblik geduld moeten oefenen, want Zijne Doorluchtigheid - als alle wij Florentijnen - heeft wel wat met hem op!

* * *

In de gehoorzaal kwam Piero de' Medici met beide handen toe naar den beeldhouwer, den schepper van David en San Giorgio, den schepper van peinzende profeten en lachende, dansende kinderen, den schepper van een geheel werk van schoonheid in marmer en brons. En ter zelfder tijd gluurde van af het balkon een beeldschoone knaap naar binnen, Piero's zoon, Lorenzo: de blonde haren lang tot aan de schouders golvende over een buis van scharlaken sammeet met smaragd-groene satijnen poffen, zijn slanke jongensbeenen omgoten in scharlaken hosen, een juweelen dolk in zijn steenbezette gordel bengelend; een jonge knapefiguur van zóo schitterende bevalligheid als zijn vader ernstig eenvoudig zich vertoonde en zakelijk koopmanwaardig.

- Wel, Donato, wel Messer Donatello, riep de Gonfaloniere; dat doet me plezier je te zien!

- Ik vrees, dat ik u storen kom, Doorluchtigheid, zei Donatello. Er was juist de Podesta...en er zijn de Fransche heeren...

- Welnu, zij wachten een oogenblik...En wij hooren gaarne naar wat je ons komt vragen...Je weet, het is je bij voorbaat toe gestaan! Wat is het, Messer Donato? Zoû het ook...geld kunnen zijn?

- Doorluchtigheid, ik vrees, dat U mij erg onbeschaamd zult vinden, sprak leuk de oude Donato. Want...in plaats, dat ik U vrâgen kom, kom ik u bieden.

- Kom je mij bieden? Wat kom je mij bieden, Donato?

-...Kom ik U mijne bezitting aanbieden, Doorluchtigheid, mijn bezitting van Caffaggiuolo: de hoeve en bouw- en weiland, die U zoo vriendelijk was mij in bezit te geven. Kom ik u eerbiedig

verzoeken, Doorluchtigheid, die bezitting, die hoeve, dat bouwland, dat weiland, met de koe, en de varkens en de schapen en de kippen, en het ezelbeest, wel weêr terug te willen nemen en te doen overschrijven als weêr behorende tot Uwer Doorluchtigheid domein en eigen eigendom, want *mij*, o Heer, zijn ze te lastig en te bezwarend. Zij zijn de nagel aan mijn doodkist, ze zijn de gruwelijkheid van mijn leven. Ik voel ze centenaarzwaar op mijn leven drukken! Mijn bezitting...dat is mijn last, mijn wanhoop, mijn ergernis van iederen dag...!

- Maar, Messer Donato, zei Piero ernstig; ik had toch juist gedacht door, met je die kleine bezitting te schenken met het daarbij behorende vee, pluimgedierte en ezelbeest...je te behoeden voor ongemak en voor armoede, geheel in den geest als mijn vader Cosimo het mij op zijn sterfbedde verzocht had: je nooit te vergeten, je altijd de hand te houden boven je wel wat eens heel erg ondoordachten kop...Ik had gedacht, dat je daar nu buiten prettig wat zoû heereboeren, en rustig en tevreden kon leven van de inkomsten van je bezitting en...

- Rustig, Doorluchtigheid?? riep de oude Donatello uit. Rustig, op mijn bezitting? Noemt u bezitting rust? Noemt u 'bezitten' rust smaken in het leven, en de schoonheid van het leven genieten?? Rustig op mijn bezitting? Maar ik heb nooit zoo veel onrust in mijn leven gekend, o Heer, als sedert ik door Uw goedheid 'bezit'! Het is een onrust van iederen dag, het is een onrust van ieder uur! Telkens voor mij verschijnt de boer, nu omdat de wind de duivetil heeft omver gewaaid, dån omdat de koe ziek is, dan weêr omdat de kraaien de pruimen hebben gesnoept, en de hagel den wingerd geteisterd, en nooit in mijn leven, dan sedert ik 'bezit', heb ik geweten hoe steeds slechte oogst volgt op slechten oogst en kwaad vruchtejaar op kwaad vruchtejaar. Het bedenkelijk bakkes van mijn boer is wel een karakteristiek motief om na te beelden, bij voorbeeld in gebakken klei en die dan gekleurd...maar om het smoel altijd voor me te zien verschijnen met zijn hangende lip, nu omdat het kalf verdronken is, en dan omdat er de boter verzuurt in de ton, waarlijk Heer, dat is meer dan Dona-

tello verduren kan op zijn ouden dag! En daarom kom ik u vragen - ik herinnerde mij, dat u gehoor verleende van dààg - wees edelmoedig, Doorluchtigheid, en heb genade met mij, die steeds uw trouwe dienaar blijft, die de dienaar was van uw grooten vader, en de dienaar zal zijn van uw schalken zoon, blonden Lorenzo, daar ginds!...Wees edelmoedig Heer, en weiger mij niet, wat ik weêr terug kom geven, ook al schijnt dat ondankbaar en heel onhoffelijk: uw eigen geschenk, in uw eigen handen, de hoeve en het bouwland en het weiland, en de koe, de varkens, de kippen, met het ezelbeest, en de duivetil, en het verdrongen kalf en de geheele santekraam er bij! Want waarlijk, Heer, voor 'bezitter' ben ik niet geboren, en liever ben ik arm en zelfs hol van maag, dan rijk en goed doorvoed, maar zóó ter neêr gedrukt en bezwaard door omslachtige 'bezitting', zoo lastig en kommervol te bestieren!

Een luide knapelach weêrklonk van achter de arkaden: het was de jonge Lorenzo, die zich niet houden meer kon, en nu lachte ook de Gonfaloniere zelve, Piero de' Medici, en de ridder Francesco lachte en lachten de pages aan de deuren, en de geheimschrijvers in de hoeken der zaal, maar zij lachten alien en glimlachten met een blijden lach, met een lach van sympathie en liefde voor Donatello, hun grooten Donatello, de glorie van Florence, hij, die schiep peinzende profeten en dansende kinderen en lieflijke maagden en David en San Giorgio, een wereld in brons en in marmer: schepping, die nooit hem verstoord had zijn rust: immens werk, waarin hij leefde en gelukkig rustig was...terwijl een kleine hoeve, met een koe en een ezel en wat duiven, hem zijn rust verstoorde, een klein bezit hem ongelukkig maakte en radeloos. Zoo dat de Gonfaloniere zeide:

- En als ik dan gehoor geef aan je verzoek, Donato en mijn geschenk aan jou weêr terug neem in eigene handen, wat ga je dan doen, Messer?

- Rustig leven in mijn huisje, Doorluchtigheid, in de Via del Cocomero, waar ik nog wel eens wat werken zal, als de stijve vingers het toelaten, en waar ik de vrienden ontvang bij een glas

wijn en kout over kunst, zonder altijd dat bakkes van mijn boer te zien verschijnen als de aankondiger van het onheil.

- Goed dan, Donato, zei de Gonfaloniere. Ik neem mijn geschenk terug. Met vee, pluimgedierte en ezelbeest!

- O, Doorluchtigheid! riep Donatello uit; wat ben ik U eeuwig dankbaar en wat is U onbeschrijflijk goed. Ik kán U niet zeggen hoe verlicht en gelukkig ik mij nù voel!!

- Alleen, zeide Piero; doe mij het genoegen - en hij schreef iets op een gezegeld papier; vertoon dit simpele blaadje iedere week, Maandags, aan onze eigene Bank, hier ter stede, niet waar Donatello, en het zal je zijn of goed vruchtejaar volgt op goed vruchtejaar, en rijkelijke oogst op rijkelijken oogst...

Donatello glimlachte en strekte de hand al uit. Maar achter zijn vader had de jonge Lorenzo gegluurd op wat die neêr geschreven had en onderteekend.

- Het is te weinig, murmelde Lorenzo.

- Zoo, mijn zoon? antwoordde Piero. Vindt uw heerschapp dat? Is vader niet edelmoedig genoeg? Nu, noem dan zelve ùw bedrag.

Lorenzo fluisterde het, en Piero, even, schudde waardeerend het hoofd, omdat Lorenzo's bedrag het zijne wèl overtrof..Maar toen schreef hij bet neêr...

En teekende...en bood het 'simpele blaadje' Messer Donato aan.

De oude man had een vochtigen glans over zijn grauwe oogen.

- Ik kàn u niet zeggen, Doorluchtigheid, hoe gelukkig ik mij nù voel! herhaalde hij.

- Hang alleen je wekelijksch inkomen niet weêr in een zak in je werkplaats, Donatello, zoo als je gewoon was te doen met je geld, tot welzijn van iedereen, die maar putten wilde! waarschuwde de Gonfaloniere. En nu...moet ik de Fransche heerschappen ontvangen...en hebben wij gewichtige zaken. Tot weêrziens, vriend Donato; leef nu gelukkig en wees niet meer bezwaard!

Reeds hieven de pages den voorhang op. Francesco leidde de Fransche bankiers en gewichtige mannen-van-zaken binnen. Zij glommen in hun fluweelen tabbaarden van gewichtigheid, wèlle-

ven en weêrglans van gouden dukaten, en de Gonfaloniere heette hen met eerbiedige neêrbuigendheid welkom...omdat zij allen zéer rijk waren en er zaken tusschen Florence en hen waren te doen.

Maar de blonde Lorenzo had de knoestige hand des ouden beeldhouwers genomen en leidde hem zelve weg, door de galerij der arkaden, langs de pages en hellebaardiers, die allen glimlachten, tot in de tuinen, die geurden van aroom in de zon. En hij vroeg, schalk:

- Ben je nu tevreden, Messer Donato, en niet meer bezwaard?

- Ja, mijn Heerlijkheid, zeide de beeldhouwer. Nu is de oude man tevreden en niet meer bezwaard. Hij verlangt *niets* meer...niets meer dan een kus te mogen drukken op uwer Heerlijkheid lief voorhoofd...

Toen boog de oude man in werkkiel over den vorstelijk mooien knaap zijn knoestige gestalte en Donatello's eerbiedige lippen, in ruwen grauwen snorbaard, drukten Lorenzo's kindervoorhoofd.

De samenzwering

26 April 1478

I

In de Via Larga¹ blokte het vierkant paleis omhoog, dat Cosimo zich had gesticht, dat Michelozzo hem had gebouwd. Het was een woning van sierlijke kracht, en de drie verdiepingen verhieven zich tot de, op vele consolen rustende, kornis, die wèg schoot tegen de teedere Aprillucht, terwijl de tuinen, achter, zongen van tal van vogels, terug keerende nu de middag taande in de nacht. Zonder torens, met hare vele ronde boogramen, was het paleis minder forteres dan het had kunnen zijn. Het scheen of de bewoners vertrouwden op wie hen omringden. De lagere huizen warrelden hunne dakelijnen om het paleis heen, ze brekende tegen elkaâr tot een gewirwar, dat verschoot de bredere hoofdstraat langs en de nauwere Via de' Gori in. Want het paleis vierkante op den hoek der beide straten, waar de open loggia doorzichtigde.

De silhouet van het paleis was eenvoudig en imponant, tegen de goudende, latere lucht van den lentedag. De rustieke stijl der eerste verdieping - de zware, ruw gehouwen en bijna cyclopiesch gestapelde rotsblokken - gaven het een basis als uit primitieve oertijden, en deze stijl - later zoo vaak na gevolgd - was het eerst door Michelozzo voor Cosimo's nieuw paleis bedacht. De zware, ongelijke, ruwe, vierkante en langwerpige rotsblokken waren echter met zoo veel kunst en overdenking gestapeld, als

1 Thans de Via de' Martelli; het paleis is het Palazzo Riccardi.

nooit cyclopische bouwmeester, als alleen Michelozzo had kunnen bedenken. In die sterke muurwal rondden zich de poort, enkele ramen. Lichter verhieven zich de twee bovenverdiepingen met gepolijster muurvakken en in hare meerdere ramen verdeelden Corinthische zuiltjes de openingen dier ramen in telkens twee lange, smalle bogen. Boven de zuiltjes waren gehouwen de wapens der bewoners, de zeven ballen der Medici en de drie pluimen van Cosimo. Een FANALE - lantaren van Niccolò Caparra's edele ijzersmeêkunst - was als een bevallig kleinood aangebracht op den hoek van het paleis en lager rondden de ijzeren ringen, die dienden om banieren en fakkelen in te steken.

In het tanende, teedere, goudene licht was het paleis aangeveegd met glans over zijn grauwe steen en in de Via de' Gori duisterde al de zijmuur. Uit de tuilmuren staken de granaatboomen, ilexen en oleanders omhoog en de looverkruinen vingen den laatsten gloer, zoo als de tuin-keerende vogels ze vingen in hun dalenden, krijschenden vlucht, zoo als ginds, verder af, hooger op, de Domkoepel van Florence hem ving en Giotto's blanke klokketoren, zoo als langs het paleis, laag, in de straat, de roode kaproenhuif van een voorbijganger hem ving of de plots blinkende hellebaard van de stoeren wachten in de opene poort leunende staand, of zittende op de steenen bank, die geheel het paleis ten algemeene gerieve omgaf.

II

Tusschen de wachten door gingen telkens tal van lieden het paleis in, de c o r t i l e door. Het waren hovelingen in korten, brokaten mantel en roode hozen en vederbaret; het waren kunstenaars, in tot de knieën neêr plooiende grauwe en bruine tunieken; het waren geleerden - velen gebaard, omdat zij Grieken waren - in lange fluweelen tabbaarden van sierlijken snit. Zij gingen in en uit, rustig, als waren zij thuis, of druk pratende in kleine groepen en zij groetten elkander hoffelijk. De vierkante c o r t i l e , open,

boogde in een bevallige lijnengang van ronde bogen boven Corinthische zuilen, en de arkaden schaduwden terwijl het nog goudene licht neêr viel in den openen hof en glansde langs de marmeren medaillons, die Donatello had gehouwen naar antieke gemmen en wier ronde sierlijkheden in de fries waren in gevoegd als groote marmeren munten. In nissen stonden marmeren en bronzen beelden en vooral onder hen trof Donatello's bronzen David, de jonge, langlokkige herdersknaap, de jeugdige naakte held, met den omkransten herdershoed op, en de gecizeleerde beenstukken aan en het reuzenzwaard in de hand en den voet geplant op het af geslagen hoofd Goliaths, wiens helmvlerk zich voegt tegen de ronde kuit van den knaap, die òp rijst uit de lauwerkroon zijner overwinning.

Door den CORTILE heen, onder de arkaden, groende het verschiet der tuinen en zij zongen, nu de middag taande in de nacht, van de terug keerende vogels.

III

In de tuinen waren kunstmatige, rotsige paden, en kunstmatige watervallen en er waren groepen van schermpijnen, en hoewel de tuinen niet groot waren, gaven zij door de kunstmatigheid van hun aanleg de illusie van een, zich in de verte verliezend, park, dat een breede laan door sneed. In waarheid eindig de die laan spoedig achter het pavillioen, dat villa-achtig zich verschool tusschen het geboomte en stuitte op een blinden muur, achter welken zich de donkere straten van Florence verwarden.

Langs de schijnbaar lange laan wandelden twee jonge mannen. De oudste had den arm geslagen om den schouder van zijn jongeren broeder en zij wandelden op en neêr, met gelijkmatigen, veerigen stap. Zij waren Lorenzo en Giuliano, negen-en-twintig en vijf-en-twintig jaar. Ze waren de een bruin, de ander blond en zij waren beiden geheel geschoren, maar Giuliano vooral was zeer schoon. Hij hield zijn fijnen kop, gesneden als een camee, wat

achter over en in zijn oogen was als een durende scherts en om zijn lippen een durende glimlach. Zoo was zijne camee-schoonheid verlevendigd als door een leuke knape-achtige spot, en over zijn voorhoofd viel een weêrstrevige lok. In hunne enge wambuizen van brokaat, in hunne nauw hun de beenen omgietende hozen, waren zij lenig en rank en was Lorenzo vooral groot en sterk, was Giuliano tengerder en eleganter. Uit de naar Giuliano neêr gewende oogen van Lorenzo glimlachte een innige liefde voor den jongeren broêr.

- Maar toch niet ernstig? vroeg hij vol zorg.

- Neen, stelde Giuliano gerust; niet ernstig. Ik struikelde, ik weet niet hoe, over de trap, viel en ik had mijn been kunnen breken maar ik verwondde mij enkel hier, aan de dij, met mijn eigenen dolk, die uit schoot...Ik bloedde, ik bloedde...een oogenblik, als Adonis, door den ever verwond...Maar nu is de pleister onder mijn hoos over de wond gelegd en is het eenige ongemak, dat ik mijn dolkriem heb af gelegd, want de dolk, die mij telkens sloeg op de wond, hinderde mij...Het is niets...

En hij wees naar zijn dij; in der daad droeg hij niet, als Lorenzo, den met steenen bezetten dolkriem, waar de dolk met het juweelene heft in hing.

- Dus je bent ongewapend? vroeg Lorenzo.

- Ja, zeide Giuliano en keek verwonderd op naar zijn broêr en hij vroeg na:

- Waarom vraag je dat zoo vreemd??

- Ik weet het zelve niet, zeide Lorenzo somber. Maar dat de Pazzi het bezoek ontvangen van Raffaele Riario, den jongen Kardinaal en van den Aartsbisschop Francesco Salviati...wat moet dat eigenlijk beduiden als onze heilige Vader Sixtus IV in Rome niet tegen òns iets in den zin heeft...

- Je overdrijft, broeder, lachte Giuliano; uit angst omdat ik mijn dolk heb af gelegd! Kom, alle twist met de Pazzi is nu toch bij gelegd en onze eigene zuster Bianca heeft onze grootvader Cosimo reeds, om de vrede tusschen ons beider geslachten, uit gehuwd aan een Pazzi. Je overdrijft...Wat zouden zij in den zin

hebben! Het bezoek van des Pauzen lieveling-neefje aan de Pazzi, die hun bankiers zijn, komt mij niet anders dan natuurlijk voor. En hoffelijk tegen over òns zijn de Aartsbisschop en de jonge Kardinaal toch geweest. Zij bezochten ons en gisteren zoû het banket in de villa te Fiesole immers plaats hebben gehad te hunner eere...zoo ik, helaas, mij nièt verwond had en het bed had moeten houden...

- En ben je nu beter, broeder...

- Ik ben beter, Lorenzo, zeide Giuliano; en heb geen sombere gedachten, omdat ik ongewapend ben. Zoo de Paus ons ook al niet lief heeft...geheel Florence heeft ons lief en wat kàn Sixtus IV tegen ons. Wij zijn machtig hièr...als hij machtig daàr is...

En Giuliano, zwierig, groette wuivende met de hand naar de achterloggia van het paleis, waar eene groep vrouwen, verschijnende, uit zag naar de beide broeders. Het was hunne moeder Lucrezia - zij, eene Tornabuoni -; het was Lorenzo's vrouw Clarice Orsini; het waren der broeders drie zusters: Bianca, Nannina, Maria. Om de statige moeder, met het fijne, verstandige gelaat, waren de jonge vrouwen een groep van jeugd als een lente-schilderij van Botticelli: de fijne kopjes, om welke het blonde haar op ingewikkelde wijze gekruifd, gevlochten, gewrongen was, rezen met de fijne halsen uit de lage, slechts door mousseline halsdoek verhoogde keursen van bloemerig brokaat, terwijl de soupele rokken rijk neêr plooiden in glansvegen pakkende plooiën, in wier vouwen zich nu, als kleine kopjes van PUTTI, uit teekenden de heel blonde kopjes van twee, drie der kindertjes van Lorenzo. Een juweel, hier en daar, in haar of aan hals, schitterde met de, den laatsten glans der zon op vangende, facetten...

IV

De volgende morgen was die van een wolkloozen lente-Zondag. De Romeinsche gasten der Pazzi, de Aartsbisschop en de Kardinaal, waren op bezoek gekomen bij de Medici en Lorenzo en

Giuliano hadden hen rond geleid langs hunne verzamelingen. Want het verzamelen was vooral Lorenzo ingeboren en hij verzamelde kostbare handschriften en antieke munten, gemmen en cameeën, antiek beeldhouwwerk en schilderijen en geheel het paleis was gevuld met schatten van kunst en Oudheid. De klokken luidden van den Campanile en het gezelschap zoû ter misse gaan; slechts de vrouwen bleven ten paleize, daar zij ter vroegmisse waren geweest en de gasten bij hun terugkeer uit den Dom ontvangen wilden aan het banket. Velen der Pazzi waren gekomen: Jacopo, en zijn twee broeders; Guglielmo, de echtgenoot van Bianca, was daar met de jongere neven...Tusschen hunne Florentijnsche, langlokkige typen was de Aartsbisschop Salviati een hooge, in het violette gewaad, reeds grijzende figuur en was de jeugdige Kardinaal, Raffaele Riario, van een opvallend vrouwelijk jeugdige zachtheid, in zijn sleepende purper, dat hël op vlamde tusschen de donkerder tinten der gebloemde zijden en schaduwrijke fluweelen van wambuizen en korte, plooirijke mantels.

Van het paleis naar den Dom was het slechts honderd passen...Achter de hellebaardiers, die voor-af gingen, achter enkele edellieden-van-dienst, tusschen hunne pages, ging Lorenzo het eerst, begeleidende den jeugdigen Kardinaal. Zij liepen, samen pratende, en de menigte knielde voor den Kardinaal, die zegende met het bevallige gebaar zijner kleine, witte, bejuweelde hand, terwijl hij schertste met Lorenzo en zijn purperen sleep over het plaveisel sleepte met de gratie van het kleed eener vrouw...En het verwonderde de menigte, dat de Aartsbisschop niet met hen was...Achter hen beiden volgden Giuliano, tusschen Francesco Pazzi en Bernardino Bandini, bloedverwant en huisvriend der Pazzi...Ook tusschen die drie jongelieden ging schertsende kout om en de menigte hield van Giuliano, en groette hem vol genegenheid, en hij groette minzaam terug...

- Gij zijt wël bemind, Giuliano, zeide Francesco.
- O, waarlijk niet meer dan Lorenzo, verdedigde zich Giuliano.
- Ze zouden u, meen ik, wel allen omhelzen willen...zoo als ik u

thans omhels, schertste Francesco en in der daad sloeg hij zijn arm om Giuliano heen en drukte hem, als in scherts, tegen zich aan.

Giuliano lachte en schertste terug, maar een blijdschap glânsde over Francesco's gelaat...

Hij had gevoeld, dat Giuliano geen maliënhemd verborg onder zijn donker fluweelen wambuis!!

V

In den Dom zeeft de mystieke schemering door de hooge, smalle, kleurige ruiten. Er was in die ruiten als een gloeiende bloei van paradijsbloemen: gloeiend rood en gloeiend blauw, uit welke de zachte gezichten uit blankten van heiligen, tegen den morgenschijn aan van buiten. In den Dom, in het afgesloten koor, onder den koepel van Brunelleschi, zat op een troon de jeugdige Kardinaal, maar officieerde niet.

Voor het altaar vierde een priester de mis. De beide broeders Medici stonden even buiten het koor, Lorenzo links; Giuliano meer rechts, tusschen Francesco Pazzi en Bernardo Bandini...

De menigte knielde en stond achter hen, maar het immense middenschip van den Dom - een hal gelijk - bleef leêg. In de mystieke schemering dier altijd duisterende ruimte waren het altaar en het koor er om heen eéne starreling van hooge, brandende kaarsen. Zij brandden in de marmeren luchters op de koorbalustrade, zij brandden in de zilveren outerluchters. In de gezwaaide wierook wolken, in de kaarsenstarreling was er de telkens herhaalde genuflexie des priesters, zijner akoliethen en koorknepen. Op zijn troon volgde de jonge Kardinaal, gevouwen de vingers, den dienst. Er galmde het orgel, er zongen de hooge stemmen.

Een schel klonk en alle hoofden bogen zich...Het was dit heilige oogenblik, dat de Pazzi, in hunne samenzwering, hadden bestemd voor hun schanddaad. Onverhoeds trokken Francesco Pazzi en Bernardo Bandini zwaard en dolk. Hoog het zwaard gezwaaid, kliefde het Giuliano over den schedel, diep. Laag de

dolk gericht, stiet Bernardo hem dien in het hart. Giuliano, in een vloed van bloed, viel neêr op het purper overstroomde marmer. Om Lorenzo hadden de andere Pazzi ook zwaard geheven en dolk. Maar Lorenzo, die zijn broeder had zien vallen, had met de gesloten vuist het zwaard weg geslagen, had de dolk ontwongen. Met één sprong sprong hij over de koorbalustrade, in de verwarring der priesters. Van zijn troon was gerezen de Kardinaal, bevende, bleek. Zijne blikken ontmoetten vluchtenden Lorenzo's blik. Zij begrepen elkaâr. Maar Lorenzo, met één tweeden sprong, sprong de koorbalustrade weêr over, verdween in de sacristie, terwijl zijne aanhangeren om hem drongen en de deuren achter hem sloten.

In den Dom was de verbijstering, de verwarring, de hevige schrik, de smart om Giuliano's lijk; toen, de razende woede tegen de Pazzi. Zij drongen bij elkaâr, tusschen vele aanhangeren, en schreeuwende, den dolk omhoog, dreigende hier en daar, drongen zij naar den uitgang. Maar vuisten balden zich tegen den Kardinaal en het volk, verwoed om Giuliano's dood, drong in het koor. Toen vluchtte Raffaele op de treden van het altaar. Hij stond er bleek, blond, bevende, een kind, een vrouw bijna in zijn purperen sleepgewaad. De oogen vol tranen van angst, had hij het groote crucifix omhelsd, klemde er zich aan vast, om veilig en onaantastbaar te zijn. De priesters hielden het volk tegen met opgehevene armen. Het deinsde terug, bang voor heiligschennis. In het midden van den Dom, in de laatste wemeling van den wierook, bleef de Kardinaal, de armen om het crucifix heen, radeloos uit kijkende naar zijn soldaten, die niet kwamen...

VI

Buiten was er het oproer. Er klonken de kreten: 'Vrijheid!' van de aanhangeren der Pazzi; er klonken de kreten terug van 'Palle!', de leus van de Medici. Er werd gevochten tusschen Dom en Palazzo della Signoria; er werd vooral gevochten op de Piazza. Plotseling

zagen die buiten waren op de Piazza, dat verschillende tegen strevende lichamen uit de hoge ramen van het Paleis werden geslingerd, aan koorden; die lichamen, stuiptrekkend, bengelden weldra. Een dier bengelende lichamen, was de Aartsbisschop, Salviati. De anderen herkende de menigte als enkelen van de Pazzi en hunne aanhangeren. Een woest gejuich ging op en jubelend klonk het:

- Palle! Palle!! Pàlle!!!

Maar in het Mediceïsche Paleis, bij den Dom, was ongedeerd Lorenzo binnen gevluht. Vóór verzamelden zich allen, die hem getrouw waren. Zijne moeder, zijne vrouw, zijne zusters, boven aan de trap, omringden hem gillende in hare armen.

- Waar is Giuliano?! schreeuwde Lucrezia Tornabuoni. Lorenzo, waar is Giuliano??

Hij wuifde met de hand, een afwerend gebaar. Hij maakte zich los uit hare aller armen. Zij weenden luidkeels en zij juichten en zij juichten, dat hij behouden was en zij vroegen uit naar Giuliano...

Maar Lorenzo, tot den hopman van zijn wacht, beval:

- Ga naar den Dom...De Kardinaal is gevluht op de treden van het altaar...Voer hem hier en zorg, dat hem geen haar worde gekrenkt...voor de eer van Florence, wier gast hij is...

- Heer, zeide de hopman; men zegt mij, dat het lichaam van den Aartsbisschop reeds uit een raam van de Signoria bengelt, en...

- Doe als ik heb bevolen! dreigde Lorenzo.

Hij wachtte, beneden in den CORTILE. De zon viel schuin binnen en verguldde met een fellen zijglans de gratie van den David van Donatello. Lorenzo, hijgende, wachtende, vol ontroering om Giuliano, zag als onbewust naar die aangelichte, bronzene schoonheid. Hij hoorde de kreten, buiten, van:

- Palle! Palle!!

En hij stond, en hijgde, en leunde op zijn zwaard...

Plotseling, tusschen de wachters, in het zonnegeflinker hunner hellebaarden, voerde de hopman den Kardinaal binnen den CORTILE. Hij had hem gezocht, tot op de trappen van het altaar. En nu hij, de blonde, knaapjeugdige prelaat, voor Lorenzo verscheen,

vatte deze hem ruw de hand. En beet hij hem toe:

- Ik weet alles, ik begrijp àlles! In Rome is veilig Girolamo Riario achter gebleven, de lafaard. Maar jij en Salviati hebben met de Pazzi het hier voor hem klaar willen spelen, opdat hij hier zoû heerschen, en Salviati hier Aartsbisschop zoû zijn. Girolamo is veilig in Rome, de lafaard. Salviati bengelt buiten een raam van de Signoria. Wat moet ik met jou doen?!

Lorenzo rukte Raffaele aan de hand, liet hem toen los, als met verachting. In Raffaele's bevende oogen zag Lorenzo den angst van een kind voor zijn leven. In zijne half knielende vrees zag Lorenzo de gratie van een vrouw, zoo als dat purperen sleepgewaad golfde om Raffaele's angst. En in Lorenzo's groote ziel vlamde weêr op de eerste, nooit geheel gebluschte edelmoedigheid.

- Maar ge zijt mijn gast, Eminentie, zeide hij kalmer; nu gij niet meer die zijt der Pazzi. Is de Paus Sixtus ook mijn vijand, zoo zijn neef mijn gast is en de gast van Florence, is hij veilig. Wil, bid ik u, de trap op gaan van mijn paleis!

Hij wees Raffaele gebiedend, trots de hoffelijke woorden, de trap. De jonge Kardinaal steeg hem op, zonder een woord, met een blik van haat, een minachtenden lach. Boven aan de trap wachtten sidderende de vijf vrouwen; de vier jeugdige kopjes van Lorenzo's zusters en vrouw dicht bij het angstige matrone-gelaat van Lucrezia. De Kardinaal ging langs haar heen en werktuigelijk bogen de vier jonge vrouwen diep voor het hoogmoedige purper van dit kind, dat de vijand der Medici was. En de jonge Kardinaal, werktuigelijk, strekte de kleine, witte juweelenhand zegenend uit, hoe trotsch zich ook Lucrezia richtte, zonder zich voor zijn zegen te buigen...

VII

Maar plots was er een gedrang aan de opene poort van het paleis. En er was geweest en gesnik. En er werd aan gebracht een baar,

waarop een lijk, overdekt met een donkeren mantel.

- O God! God!! riep Lorenzo uit. Giuliano. Mijn aangebeden broêr! Mijn Giuliano!

Boven aan de trap gilden de vrouwen en wrongen de armen en snikten en riepen:

- Giuliano! O Giuliano!!

Maar, als eene Niobe, daalde Lucrezia Tornabuoni de trap af. Hare handen, hare armen, bevende, gingen van zoo verre de baar te gemoet, die men binnen getorst in den CORTILE had...En nu, nu, met een grooten kreet, terwijl Lorenzo den mantel beurde en met snikkende radeloosheid staarde op het, den schedel diep doorkloofde, hoofd, dat jong, kalm en wonderschoon daar lag in den martelkrans van lokken, bloed-geplakt, stortte Lucrezia neêr voor het lijk van haar zoon en schreeuwde zij uit:

- Giuliano! O Giuliano! O, mijn Giuliano...!!

Benvenuto

I

Stil fluitende tusschen de lippen was de jonge man langs den dommelenden deurwachter, die zat op steenen bank bij het hek, binnen gekomen in den tuin van het villino. Zijn kapje stond scheef op zijn bruine haren, die, lang in den nek, voor neêr vielen tot op zijn sombere, geknepen oogen; oogen, waar in soms de droom aarzelde; oogen, die soms plotseling op vlammelden om snelle driften en felle beroeringen. Zijn wambuis van terra-cotta-kleurig laken was gevlakt, zijne kastanje-bruine hozen waren verkleurd; zijn schoenen waren gesleten. In zijne kleederen, die weifelden tusschen die van een werkman en die van een schilder, was toch gebleven een zekere natuurlijke bevalligheid, onbewuste gratie: er was in de even slingerende gang van Benvenuto de nonchalante sierlijkheid van den artiest, er was ook in de wiegende onverschilligheid van een handwerksjongen. En onder zijn arm, tegen zich aan, droeg hij een groote portefeuille.

Verrast zag hij op: in de laurier-en citroenboomen van den tuin zongen de vogels. Er weefde al de lente. In den vroegen Aprilmorgen rees over den Tiber, zichtbaar tusschen de zuilige stammen der boomen, een schitterige nevel, een waas, maar een waas van licht, omdat de zon door brak. Er was een felle geur van oranjebloesem en de prikkelend groene aroom van het pluimige gras. Enkele treden op, en de vogels, met een onbewust vroolijken glimlach na fluitende, trad Benvenuto nu de groote galerij binnen van het villino; zag links, en zag rechts...

Er was niemand...MENO MALE, dacht de jonge man, en dat het zoo blijven mocht: dat er niemand, niemand meer komen zoû...Zóo zoû hij wèl zoo goed werken...Als er meerdere jongelui kwamen studeeren, naar de goddelijke werken van den alleruitstekendsten Raffaele da Urbino, dan was het toch maar klappaaien; klappaaien als van oude wijven...kletsen, klètsen, klètsen...Terwijl, als hij alléén bleef, - mocht de Madonna hem verhooren! - dan kreeg hij van morgen zijn Jupiter-kop wel af...

En uit een hoek, bij de trap, haalde hij nu zijn stoeltje, opende zijn portefeuille en begon, telkens òp kijkende en òp kijkende, met aandacht, met ijver te teekenen aan zijn kopie van den kop van Jupiter, die den knaap Cupido omhelst, staande die, slank gevleugeld, tusschen des oppergods knieën, wien hij vertelt van zijn liefde voor Psyche.

De weelde van de lente walmde naar binnen: het waren de geuren van het bloeiende gras, de wierook uit de oranje-gaarde, en zij weefden samen met het schellere vogelengetjèlp: over den Tiber trok de guldige nevel omhoog, de stroom verklaarde; als de jonge man, af geleid, door de opene galerij, gluurde naar buiten, zag hij tusschen de stammen het water spiegelen als met smeltend smaragd en verdropsen goud...Maar hij wilde zich niet laten af leiden; hij wilde nù door werken, blijde, omdat hij alleen was...

Want soms waren er tál van jonge schildersknapen bezig aan copiëeren, aan het studeeren naar de goddelijke voorstellingen op dat plafond, waar, volgens de teekeningen van Raffaele, zijne leerlingen Giulio Romano, Francesco Penni, hadden uit gebeeld de mythe van Cupido en Psyche, uit den roman van Apulejus. Giovanni da Udine had de festoenen van bloemen en vruchten geschilderd, die de verschillende tafereelen aan het plafond en in de lunetten omkransden. Tál van jonge schildersknapen - sedert Agostino Chigi, de eigenaar van het villino, de vriend van Raffaele, de schatrijke bankier, de minnaar van de schoone Imperia, de prachtige galerij en ruime loggia¹ had open gesteld voor jeugdige kunstenaars om te werken en te studeeren...

1 Thans het villino der Farnesina. Vroeger was de galerij een open loggia; voormuur en ramen zijn van lateren tijd.

Benvenuto, met ijver, schetste, teekende...Toch had hij telkens afleidingen, en kon hij niet zijn blik verhinderen even over het plafond en de goddelijke voorstellingen te dwalen. Ze waren ook zoo mooi, zoo heerlijk mooi, die fresco's van des grooten Raffaele's leerlingen, naar des meesters eigen kartons. Die groep hier van de drie Gratiën; en ginder, Mercurius, en daar Venus, in haar kar, door duiven getrokken, zoo lieflijk en zoo gratievol, en dan de groote plafond-schildering van den bruiloft in Olympos. Tusschen die goddelijke voorstellingen van de herleefde, antieke goden, zwom de blauwe grond als een hemelkleurige ether zelve...Maar na zijne afdwalingen kwam Benvenuto's blik toch weêr terug tot den Jupiter, die naar Cupido luistert en den knaap troost en omhelst...

En teekende hij weêr ijverig voort...Maar er was iets in de lucht, de lentelucht, die zwaar van geurgolven binnen walmd, dat hem niet zich geheel en al kon doen blijven geven aan zijn werk; dwaalde zijn blik niet af, dan dwaalden zijne gedachten, en zoo was het, dat hij, neêr glurende naar buiten, tuurde door de lange ilex-allee, somber van donkere schaduw zelfs in dit zonneuur, allee, die leidde naar het bevallige pavillioen, waar hij wist, dat Agostino Chigi Zijne Heiligheid Leo x wel eens onthaalde aan zóó schitterende banketten, dat geheel Rome er dagen en dagen van sprak; banketten, aan welke de schoone Imperia verscheen als de godin Venus zelve; banketten, waar eens een vischschotel was op gediend, die tweehonderd kronen kostte, terwijl al het vaatwerk, na gebruik, in den Tiber geslingerd werd, om Zijne Heiligheid te eeren en nooit meer iemand te doen eten en drinken uit de borden en bekers, waaruit Zijne Heiligheid had gegeten, gedronken. Hoe dikwijls had Benvenuto niet, aan den anderen boord van den Tiber, te mid van zijn vrienden, te mid van het volk iets pogen te bespieden van die schitterende festijnen, en wèl eens had hij gezien tusschen de plooienvan van scharlaken fluweel de parelmoêrige naaktheden van vrouwen, of de silhouet van den Paus zelve, die den beker op hield, welken een blonde page in schonk met een wijn zóó rood, dat hij tintelde als smeltend robijn,

terwijl tusschen amforen en bloemen de verhitte gezichten der gasten als faunekoppen hadden uit geglimlacht...En zóo, dwalende, af dwalende zijne gedachten, peinsde Benvenuto...of hij dezen morgen waarlijk Háar weêr zoû zien...of Zij tot hem glimlachen zoû...als Zij verleden gedaan had...

Of, dat hij, werkelijk dezen morgen, zonder verhindering zijn Jupiter-kop zoû kunnen voltooien...

Zij, die tot hem geglimlacht had, was de wonderschoone Madonna Porzia, was de wonderschoone gemalin van Sigismondo, Agostino's broeder. Want Sigismondo Chigi woonde bij zijn broeder Agostino, en vaak had Benvenuto Madonna Porzia gezien, als hij kwam teekenen in de loggia: soms was de heerlijke vrouw, als een witte godin, als een blanke nymf, de donkere ilexallee af gekomen...Soms was zij, prinsesse-prachtig, die trap daar neêr gedaald...en wel eens, of hij alleen ware, of zat te schilderen te midden van zijn kornuiten, had hare ondeugend zoekende blik, streelend strijkende langs die eerbiedig rijzende en groetende jonge schilders en teekenaars, getalmd langs Benvenuto's gelaat, zóo, dat hij er om gebloed had, gebloed had tot over zijn ooren...

Zoû ze weêr komen...of zoû de morgen zonder Hare verschijning voorbij gaan...

En, werktuigelijk, zijn potloodstift in de hand, gluurde en tuurde Benvenuto naar buiten, kneep hij zijn oogen dicht om de sombere schaduwen van de ilex-allee te doordringen.

Toen hij daarna zijn blik weêr op den Jupiter-kop richtte, schrikte hij. Want boven, op het portaal van den trap...stond Zij, Madonna Porzia...

Zijn potlood viel hem uit de hand. Hij rees op en zijn schets gleed op den grond. Hij raapte schets en stift op, en, staande, eerbiedig, wachtte hij, tot de edele vrouw de trap zoû zijn af gedaald en langs hem heen zoû gegaan zijn, naar buiten.

Zij had even een glimlach; zelfs hare ondeugende oogen glansden van den weêrschijn er van. En Benvenuto zag haar blauwe schoentje zoeken naar de lagere trede: zij daalde...

Zij daalde de treden af. Zij was slank en fijn, en op die trap was zij steeds als een prinses. Zij droeg dezen morgen een blauw fluweelen kleed, en het was doorweven met groote gouden druiveranken. Een weinig open aan den hals, schemerde de naakte rozigheid dóór de tulle van haar halsdoek en tégen het doffe goud van den hoogen, opstaanden kraag. Er waren om dien kraag en langs den blooten hals allemaal heel kleine strikjes van goudlint, het ééne strikje naast het andere, en op ieder strikje was een parel. Een gouden veter snoerde van voren haar keurs dicht en het blauw fluweelen kleed viel van voren open, over een onderrok van wit satijn, die glansde als email. Aan hare mouwen waren ook vijf, zes poffen van wit satijn, en zij waren er als tikjes blank email, vond Benvenuto. Terwijl een tulle kapje op het gegolfde, blonde haar vast gehouden werd door een gouden lint, met twee gouden strikjes aan de ooren: één lange peerparel drupte van het lint af, midden op het voorhoofd der vrouwe.

Wat was zij mooi, wat was zij prinselijk mooi, en wat keek zij lief en ondeugend. Ja, want bijna ondeugend daalde zij, voetje na voetje, de treden af, talmde zij telkens, als had zij er veel plezier in hem heel verlegen te maken. En hij, hij stond maar te wachten, recht, met schichtige oogen, de handen vól met zijn kapje, zijn schets, zijn teekengerei. Zoû zij dan nòoit die trap zijn afgedaald...om langs hem, na een glimlach, weg te glanzen in den zonneshijn van den tuin...?

Eindelijk stond zij in het midden van de galerij en zij glimlachte steeds en plotseling, terwijl Benvenuto eigenlijk maar wenschte, dat zij voorbij hem zoû gaan en als een vizioen zoû verdwijnen, hoorde hij, zilverig hoog en als met dartele klokjes tinkelend, hare stem, die zeide:

- Goede morgen, messer...
- Uw nederige dienaar, Madonna, antwoordde Benvenuto.
- Zijt gij druk aan het werk...?
- Ja, Madonna, met uwe vergunning...Ik kopieer den Jupiterkop dàar - hij wees naar het plafond - van den goddelijken Raffaele...

- Ja, wèl goddelijk is Raffaele's kunst, moest Madonna Porzia beâmen. En gij, messer, vroeg de schalke vrouw verder; wat zijt gij wel van ambacht: zijt ge beeldhouwer of zijt ge schilder...
- Noch het een noch het ander, Madonna, antwoordde Benvenuto verlegen; ik ben geen schilder en ook geen beeldhouwer: ik ben alleen maar goudsmid.
- Zijt ge goudsmid? vroeg Madonna Porzia verbaasd.
- Ja, Madonna...
- Hoe heet ge, messer? ging zij, nieuwsgierig, voort.
- Benvenuto, Madonna, om u te dienen..
- Wat een aardige naam...
- Mijn vader noemde mij 'Benvenuto', omdat ik een jongen was en hij eigenlijk rekende op een meisje, en toen de vroedvrouw mij hem toonde, zeide hij: al had ik een meisje willen hebben, hij is toch 'ben venuto', mijn zoon...
- En hoe heette uw vader, messer Benvenuto?
- Giovanni, Madonna, om u te dienen.
- Goed...Benvenuto, zoon van Giovanni...maar heb je nog niet een anderen naam?
- O ja wel, Madonna: wij heeten Cellini en wij zijn van Florence...Ik heet Benvenuto Cellini...
- Hoe oud ben je, Benvenuto?
- Ik ben even twintig jaar, Madonna...
- En weet je wie ik ben?
- O, ja zeker, Madonna, zeker...U is de wondermooie Madonna Porzia, de gemalin van den gezegenden Sigismondo, broeder van Agostino Chigi...
- Mooi zoo, Benvenuto, je weet het, hoor...En mag ik nu eens je teekening zien...
- Ja zeker, Madonna...
- En hij toonde, angstig, en met trillende handen zijn Jupiterkop...
- Je teekent heel goed, Benvenuto, zei Madonna Porzia. Je teekent heel móoi, voor een goudsmid...
- Ik moet wel mooi kunnen teekenen, Madonna, want vóór ik

iets smeed in goud of zilver, teeken ik het en maak er een modelletje van van was...

- En hoû je van je ambacht, messer?

- Dat zoû ik denken, Madonna...Mijn vader wilde maar volstrekt, dat ik muzikant zoû worden en ik speel ook wel goed op de fluit...

- Speel je GOED op de fluit?!

- Ja, Madonna, alles wat ik doe, doe ik nog al goed...

- Zoo, zoo, messer...Maar hadt je dus geen lust muzikant te worden...

- Neen, Madonna, ik werd liever maar goudsmid...Ik werk nu in den winkel van maëstro Santi...dat wil zeggen, diè is dood en zijn zoon heeft nu den winkel...dat wil zeggen, de zoon voert niets uit en het is Lucagnolo van Sesi, ziet u; die doet eigenlijk al het werk...

Het zilveren klokje van Madonna Porzia's lach weêrklonk.

- Is het nu heusch wel zéker, dat Lucagnolo al het werk doet? vroeg zij ondeugend.

- Ja ja, Madonna, ja ja, lachte Benvenuto nu ook; maar IK ben het eigenlijk, die hem helpt met de moeilijke, fijne werken, ziet u: hij maakt maar zilveren bekkens en gladde kannen...

- O, dus jij bent eigenlijk de PADRONE...

- Neen, neen, Madonna, dat niet, maar ik ben toch voor het fijnere werk, ziet u...

- En als ik je nu eens een gladde kan bestelde...?

- Wel, Madonna...

- Of een zilveren bekken, glad en rond, zonder drijfwerk?

- Wel, Madonna, dan zoû ik die voor u maken, zoo glad en rond als een spiegel, en dan zoû u, als u zich wiesch, zien als een nymf in het water, zoo mooi...

- En als ik je nu eens...

Zij riep plotseling aan de trap:

- Letizia! Letizia!

En klapte in hare handen.

Een kamervrouw verscheen boven aan de balustrade der trap.

- Madonna?

- Breng mij eens, gauw, mijn diamanten lelie...

- Dadelijk, Madonna...

Madonna Porzia, terwijl zij wachtte, glimlachte in Benvenuto's gezicht: het was of hij in de zon zag; hij kneep zijn oogen dicht en bloosde.

De kamervrouw haastte zich de trap af...

- Hier, Madonna, is het juweel...

- Kijk, Benvenuto, sprak Madonna Porzia; wat zeg je van die lelie...

En zij overhandigde hem de juweelen bloem.

- Mooie steenen, Madonna, maar zonder smaak gezet...

- Op hoe veel schat je de steenen, messer goudsmid en juwelier?

- Op...achthonderd...niet meer, Madonna...op achthonderd schilden.

- Nu, dat is nog al juist geschat...

Zij lachten in elkanders gezicht, de edelvrouw, blij omdat hare steenen niet minder waard waren; de jonge goudsmid, blij en trotsch om zijn goeden blik.

- Maar...zeide Benvenuto; de steenen zijn gezèt...of een hoefsmid ze bij elkander getimmerd heeft!

- Nu, zeide Madonna Porzia; als jij dat dan zoo vindt, heb je dan het hart, Benvenuto, dien hoefsmid zijn werk te verbeteren? Wil je de steenen dan voor me over zetten, en heel mooi, en heel fijn en heel kunstig?

- Dat wil ik héel gaarne, Madonna, antwoordde Benvenuto.

- En hóe zoû je het dan doen? vroeg Madonna Porzia, vol belang.

Benvenuto was gaan zitten, op zijn stoeltje. En uit zijn portefeuille nemende een velletje papier, schetste hij fijntjes een lelie, en teekende er precies het aantal diamanten in, dat de lelie van den hoefsmid bevatte en duidde nu met rood, met blauw potlood waar hij de steenen zoû bij werken met goud, en waar met email.

- Ziet u, Madonna...zoo ongeveer zoû het worden...

- Maar messer...dat zoû heusch heel mooi zijn!

- Dat zoû het ook, Madonna, en ik heb het zoo mooi al kunnen teekenen, omdat ù toe zag...

- Wat is dat, wat is dât? klonk boven aan de trap een stem, en er verscheen een andere edelvrouw - Benvenuto wist niet wie zij was: zuster of vriendin van Madonna Porzia? - maar wèl lette hij op, dat ook zij héel mooi was, een heel mooie, Romeinsche edelvrouw; zij geleek op een antieke keizerin, en zij was gekleed in het zwart brokaat met karmozijnen poffen, en haar kleed viel van voren open over een onderrok van karmozijn...

- Wat is dât?? schertste nu deze onbekende edelvrouw, en zij dreigde Porzia met den vinger en Porzia lachte terug en Benvenuto - de vrouwen stonden nu samen te schertsen in de galerij - hoorde háar, de onbekende, zeggen:

- Wat is dat voor bloemetjes-praat, o Porzia, bloemetjes-praat met een jongen schilder...

- Cht, toch! suste Porzia en zij vervolgde:

- Deze brave jonkman is een goudsmid, maar hij teekent als een schilder zoo goed - trouwens, hij zegt zelve, dat hij alles wat hij doet, héel goed doet...

- Zoo, zoo! lachte de andere edelvrouw, en de vrouwen lachten te samen, en zij keken Benvenuto lachende aan, en Benvenuto nu, blozende, zeide:

- Ten minste, als ik werk voor Madonna Porzia, zal ik mijn best doen haar te dienen zoo goed als ik kan.

- Hoor je? zeide Porzia. Waarlijk hij is zoo goed als hij mooi is, en hij is, daarvan ben ik zeker, zoo knap als hij goed is. Dus Benvenuto, zeer zeker wensch ik, dat je mij dient, en dat je werkt voor mij, o messer goudsmid en juwelier! Neem dus mijn lelie meê, en hier...

Zij tastte in de goudlaken tasch, die haar ter zijde hing, en vervolgde:

- Neem tevens deze twintig gouden schilden...Zet mij de steenen, niet waar Benvenuto, zoo als je ze gezet hebt in het kleine schetsje en breng mij het oude goud terug...

- Wat, Porzia?? schertste de andere edelvrouw. Vertrouw je zoo

maar aan dezen jonkman, omdat hij mooi is en omdat jij denkt, dat hij even goed en knap als mooi is, je lelie toe en je gouden schilden?? Wel, als IK hem was, dat verzeker ik je...ik ging, bij God, hoor, met lelie, diamanten en àl...en je zag me nooit meer terug!!

Maar Madonna Porzia zeide, schalks:

- Neen Madonna Lucrezia, deugden gaan zelden hand aan hand met ondeugden samen, en zoo deze jonkman, die er zoo knap als goed en zoo goed als mooi uit ziet, waarlijk zoo zwarte ziel had, zoû niets meer en niemand zijn te vertrouwen! Ik vertrouw hem dus...Ik vertrouw je dus, o Benvenuto, met het geld, als voorschot, mijn diamanten lelie toe...Addio, Benvenuto, addio...

En nu, arm in arm, gingen de beide bekoorlijke vrouwen langs den jongen goudsmid, Benvenuto Cellini, daalden zij de trappen af der galerij en verdwenen in de somberte der ilex-allee, als twee glanzende prinsessen in schaduw...

II

Dien avond, in den goudsmidswinkel van Lucagnolo, werkte Benvenuto, bij een koperen, langstavig olielampje aan het modelletje in was, van de lelie; den volgenden morgen wist hij het modelletje te toonen aan Madonna Porzia en hij beloofde, overmoedig geworden, haar, dat het juweel klaar zoû zijn binnen twaalf dagen.

Sedert, iederen morgen, werkte Benvenuto aan de lelie; maar de lelie was omgeven van kleine, antieke maskertjes in email, die kleine godjes vast hielden, en met beestekopjes, die eindigden in arabesken ook van email, en het geheele juweel werd zulk een wonderfijne fantazie van kostbare materiën, dat de diamanten veel mooier en schitterender uit kwamen, dan ze gedaan hadden in de grove, eerste zetting, zonder kunst en zonder gratie.

Ijverig werkte Benvenuto aan zijn tafel, bij het lampje, met tal van kleine, fijne instrumentjes om zich heen en potjes liquide

kleurstof voor het email en Lucagnolo, die met zijn hamers klopte aan een groot, zilveren bekken, glad en zonder versiering, was ontevreden, schuins nu en dan, tusschen zijn hël opklinkend getik, wèg ziende naar de antieke maskertjes, de kleine godjes, en de beestekopjes aan arabesken, die Benvenuto's vingers tooverden om de diamanten lelie heen.

- Je deedt beter, mopperde eindelijk Lucagnolo in zijn boersch dialect - hij kwam van de Campagna en was een simpele CONTADINO gebleven, ook al werkte hij sedert zijn kinderjaren in de BOTTEGA van maëstro Santi -; je deedt beter en je deedt nùttiger, en je zoû me meer eer aan doen, door te blijven werken aan de zilveren bekkens, die ons besteld zijn, en die ik nu maar alleen moet zien af te krijgen, sedert jij 's morgens je uren zoek maakt met dat nuttelooze geteeken, en 's avonds, tot laat in de nacht, - hoe veel olie verbruik je niet! - blijft knutselen en wriemelen en peuteren aan al dat prulletjes-werk, rondom die diamanten!

Benvenuto vloeyde hevig, telkens fel opwellend bloed in de aderen; zijn aandoeningen kwamen en weken als golven; om niets werd hij driftig, om niets zag hij rood, om het minste balde hij de vuist en sloeg er op in, of trok hij zijn dolk en gaf hij een stoot; in zijne zijlinksche, half dicht geknepen oogen loerde de altijd maar half sluimerende heftigheid...Zijn eerste opwelling nu ook was driftig, heftig te antwoorden...maar zijn kunst, zijn arbeid verhelderden hem, maakten hem zachter en deden hem zich temmen en overmeesteren, en zoo antwoordde hij alleen:

- Lucagnolo, waarde vriend, altijd, als ik het wil, zal ik kunnen smeden zilveren bekkens en vazen en kannen, eenvoudig en zonder drijfwerk en zonder eenige versiering, maar zùlk fijn werk, als ik thans bedrijf, wordt waarlijk niet iederen dag besteld, en ik geloof wel, dat er minstens even veel eer en voordeel meê is te behalen als met het smeden van spiegelglad vaatwerk, dat heel nuttig is en heel geriefelijk, maar verre blijft aan de verfijningen van onze kunst...

- Nu, wierp Lucagnolo tegen: kùnst, kùnst! Ik ben toch ook kunstenaar, als ik wil! Heeft Zijne Heiligheid Clemens mij niet

besteld een zilveren tafelbekken, om beentjes en vruchtenschillen in te gooien, en zal ik dat óók niet versieren met maskertjes en satertjes en rankwerk? Maar zoo een zilveren vaas, groot en zwaar, en dan nog gedreven en versierd, zal onze heilige PAPA mij goèd betalen...Maar wát zal Madonna Porzia jou geven voor al je geknutsel en je tijdverlies en de tikjes rood en blauw, die je om haar diamanten emailleert en waar je je avonden zoek meê maakt, en waar je al mijn olie om verbrandt!

Maar Benvenuto, zich temmende en overmeesterend, bleef kalm, trots Lucagnolo's minachting en balde geen vuist en trok geen dolk en sloeg niet en stootte niet, maar antwoordde slechts, een beetje tartend, en den kop in den nek en tóch wel goedmoedig, omdat hij eigenlijk geen twist wenschte met zoo een braven kerel als Lucagnolo was:

- Hoor nu eens, Lucagnolo: maak jij nu je beentjes- en schillenvaas voor den PAPA, dan maak IK mijn lelie en mijn emails, en als ons werk klaar is, breng jij het jouwe aan Zijne Heiligheid, ik het mijne aan Madonna Porzia...En dan zullen wij zien, Lucagnolo, wie het beste betaald wordt...

- Goed, goed, antwoordde, nog steeds ontstemd, Lucagnolo; dan zullen wij zien wie het beste betaald wordt...Als of de PAPA mij niet meer voor mijn tafelbekken zal geven, als dat geprùtsel van jou ooit op brengen zal!

Benvenuto antwoordde niet, kneep de oogen dicht en prutselde voort en Lucagnolo, mopperende, begon in eens te werken aan het pauslijke tafelbekken...

En met gemopper van Lucagnolo en ingehouden heftigheid van Benvenuto werkten de beide goudsmeden beiden even lang, tien dagen, aan hunne taak.

Toen was de lelie klaar en leek een wonder: een bloem uit het Paradijs, zoo als zij omringd lag door de maskertjes en de godjes en de arabesken...

Toen was ook het tafelbekken gereed en Benvenuto, oprecht, bewonderde het en hij zeide:

- Lucagnolo, het is héel mooi; het is sierlijk van vorm en dat

bladerenmotief is met smaak uit gevoerd...

- En IK ga het nu dadelijk brengen aan PAPA Clemente! riep Lucagnolo uit.
- Ik ga mijn lelie ook brengen, Lucagnolo, aan Madonna Porzia Chigi! riep

Benvenuto terug.

De beide goudsmeden, de een met zijn vaas, de ander met zijn lelie, verlieten den winkel...

III

- Benvenuto! zeide Madonna Porzia, terwijl zij de lelie hield in de handen en Madonna Lucrezia over haar schouder toe zag. Je bent twee dagen te vroeg!

- Het is waar, Madonna! verontschuldigde zich lachende Benvenuto; het is waar, maar ik heb ook met zulk een ijver gearbeid voor zoo een schoone, beminnelijke beschermster als gij zijt, dat ik mij niet in houden kòn!

- En hoe moet ik je daar voor straffen?

- Door de lelie eerst overmorgen te laten bloeien op uw borst, Madonna...

Maar Madonna Porzia hing zich de lelie aan hare halsketting. Benvenuto zelve, met trillende vingers, moest het knipje toe drukken.

- Het is mooi, het is mooi! bewonderde Madonna Lucrezia.

- Het is heél mooi! waardeerde Madonna Porzia. Maar Benvenuto, zeg mij...wat kòst deze bloem uit het Paradijs of uit de tuinen der goden!! Ik vrees voor de prijs, die je noemen zult! Want al zoû je mij vragen een kasteel voor je moeite, je smaak, je arbeid...ik zoû het tē weinig loon vinden voor zulk een wonderbloem en...een kasteel, caro Benvenuto, kan ik je toch ook heusch niet geven: ik heb geen kasteel, zelfs niet voor mijzelve, want ik woon bij mijn schoonbroeder Agostino...O Benvenuto, o Benvenuto mio, heb nù medelijden met zoo een arme vrouw als ik ben, en vraag nièt een kasteel, maar vraag mij slechts...wat ik je geven kan!!

Benvenuto bloosde rood onder de ondeugende oogen van de schalke Madonna, maar hij lachte toch en hij zeide:

- Madonna, als ik uwe SIGNORIA bevredigd heb...is dat mij het hoogste loon, dat ik zoû kunnen vragen...en ik wensch geen ander!

En Eenvenuto boog héel diep en wilde heen gaan...

Maar hem legde Madonna Porzia de hand op den arm en zij zeide:

- Lucrezia, ziet ge nu wel, dat de deugden gaan hand aan hand en niet samen gaan met de ondeugden? En jij, Benvenuto...heb je óoit wel eens hooren zeggen, dat als de arme geeft aan de rijkere...de Duivel er zijn plezier in heeft?

- Laat de Duivel, Madonna, van daag dan maar zich in zijn handen wrijven en lachen! antwoordde Benvenuto.

- Ik gun het hem niet, Benvenuto! antwoordde Madonna Porzia lachende. Ik gun den Duivel van daag niet zoo veel plezier, want ik ben veel te blij met mijn lelie...Benvenuto! Benvenuto...!

Maar de jonge goudsmid, kloppend zijn hart naar zijn keel toe van geluk, van trots, van voldoening, ijlde reeds de ilex-allee af naar de uitgang van het villino...

En kwam zonder geld terug in de BOTTEGA.

- Zie je wel, zeide Lucagnolo - en hij toonde in zijn palm de enkele stukken gelds, die PAPA Clemente hem voor het tafelbekken gegeven had; heb ik dus gelijk of ongelijk gehad...? Ik ben ten minste beloond voor mijn arbeid, en jij...: nóoit verdien je zelfs je dagelijksch brood, als je blijft door gaan met dat knutselen en wriemelen en peuteren...

Benvenuto antwoordde niet; met zijn handen in de zakken en zijn oogen toe geknepen, stond hij te fluiten, op den drempel van de BOTTEGA en binnen, hel hamerende aan zijn gladde, zilveren kannen en kommen, hoorde hij Lucagnolo mopperen en brommen, dat, terwijl Benvenuto des avonds hem zijn olie verbrandde, hij hem overdag nog op den drempel zijn licht benam, door daar te staan fluiten en te lanterfantten.

Maar Benvenuto bleef geduldig en antwoordde steeds niet, en

al fluitende glimlachte hij en hoopte hij, hij wist zelve niet wat...En er was in zijn dikwijls somber broedend en dan plotseling heftig ophamerend hart een zachte voldoening, een lichtende trots: er was een heel vreemd geluk in en hij floot steeds tusschen de lippen:

- 'En de Duivel heeft zijn plezier van daag,
En wrijft in zijn handen en grinnikt van pret!'

IV

Plotseling zag Benvenuto een deftig persoon in het zwart fluweel, met een zwarten mantel en een zilveren ketting, de straat af komen en zoeken langs de huizen en winkels, en de bureu wezen; de bureu wezen naar de BOTTEGA van maëstro Santi...

En Benvenuto herkende den deftigen man: het was een MAJOR-DOMO van den huize Chigi, en hij vroeg nu aan Benvenuto zelve, terwijl de bureu - kleine winkeliers en werklui - rondom hen bleven staan kijken en hooren:

- Is DIT de BOTTEGA van maëstro Santi...en werkt hier ook de jonge goudsmid Benvenuto Cellini?

- Dat is hier, messer, en ik zelve ben Benvenuto, antwoordde de jonge man, en ging den MAJOR-DOMO voor in den winkel, waar nu Lucagnolo op zag van zijn gladde, zilveren kom.

- Het is Madonna Porzia, die mij zendt, om je dit zakje te overhandigen, messer Benvenuto...

Benvenuto werd eerst bleek en toen rood. Het warrelde voor zijn oogen en toen golfde het bloed naar zijn hoofd. Hij had het zakje aan genomen, en voelde, dat het héel zwaar was...En heel snel wisselde in hem een blijdschap na een teleurstelling: de laatste, omdat hij gehoopt had...hij wist zelve niet heel goed wat; de eerste omdat het zakje zóo zwaar was...

De zwart fluweelen MAJOR-DOMO was al reeds heen, maar er was nieuwsgierig gekakel van bureu en buurvrouwen - allen wisten van wat zij de 'weddingschap' noemden der beide goud-

smeden, en de eene hield het op Lucagnolo, de andere op Benvenuto, en er was groote belangstelling en vooral groote nieuwsgierigheid: zij verdrongen zich nu in den winkel...

- Nu! riep Lucagnolo; heb je eindelijk je footje gekregen voor je geprutsel van tien dagen lang...

- Jawel, zeide Benvenuto talmende: hij keek in het zakje en van rood werd hij weêr bleek.

- Nu...en hoe veel is het?

- Hoe veel is het...hoe veel is het dan toch, Benvenuto? riepen dringend de burens en buurvrouwen.

- Ik, riep Lucagnolo zegevierend uit; heb ten minste DIT gekregen, voor mijn tafelbekken van PAPA Clemente! Daar, daar, daar!!!

En kletterende en klaterende deed Lucagnolo uit zijn zakje rollen vijf-en-twintig zilveren schilden met den beeldenaar van paus Julius: de groote, zilveren stukken rolden als wielen weg, hier en daar...

Toen opende Benvenuto, hoog zijn beide handen, het zakje, dat hem zijn beschermster had doen overhandigen...

- Oh...oh!! riepen de omstanders.

Het was uit de hoogte van Benvenuto's gebaar als een dunne straal van vloeiend goud: de gerande dukaten tinkelden fijn over de toonbank en bleven liggen als een schitterende stapel...

- Wat! riep Lucagnolo, stikkende bijna van ijverzucht. Zóó veel! Hoe veel wel? Hoe veel wel?

De burens telden: Benvenuto's footje was juist dubbel zoo veel in goud als Lucagnolo's loon was in zilver.

- Vervloekt! Vervloekt!! riep Lucagnolo. Als dan prutselen en wriemelen beter betaald wordt dan eerlijk goud- en zilvermeden, dan wil ik voortaan ook wriemelen en prutselen...

Toen zag Benvenuto plotseling alles rood...

Was het om zijne teleurstelling, teleurstelling, om wat hij zelve nauwlijks dorst uit denken in zich...?

Maar hij balde de vuisten, aan zijne slapen zwollen de aderen hem, en hij stond nu, razend, een stier gelijk, vóór Lucagnolo en

hij riep, terwijl de buren hem tegen hielden:

- Lucagnolo, iedere vogel zingt als hij is gebekt! Zoo prutsel Ik, als ik het kan, en word er met goud voor betaald! Goud, waarvan nog een derde, in goud!, aan jóu toe komt...omdat dit nu eenmaal gewoonte is, dat de PADRONE een derde krijgt...!

- Dat is waar, dat is rècht! riepen de buren.

- Maar jij, Lucagnolo! brulde Benvenuto, nu razend; jij zal nóóit anders zingen dan het liedje, dat je van buiten kent, en dat ik even goed zing als jij! Maar mijn geprutsel...is mijn eigen werk, is van MIJ, is van mij - hij klopte zich met de vuist op de borst - en dàt liedje, Lucagnolo, zal je nooit, zal je nooit me na kunnen zingen! Nooit! Nooit!!! Nooit!!!

Lucagnolo, driftig, wilde antwoorden, en de buren hielden Lucagnolo tegen, en de buren hielden Benvenuto tegen. Maar Benvenuto rukte zich los, stormde den winkel uit, en holde op straat, zonder meer om te zien naar zijn geld op de toonbank...

V

Benvenuto holde, holde...Daar waren de grassige vlakten langs den Tiber, en daar...daar rees het villino Chigi, waar Madonna Porzia woonde...

Plotseling wierp Benvenuto zich voor over in het gras. En hij bleef zoo, steunende op de ellebogen, de vuisten in de wangen gedrukt en op kijkende naar het villino...

De zon, achter de schermpijnen van den tuin, ging onder en de lucht was er als smeltend goud, als een smeltende schat van gouden, gerande dukaten, die maar vloeiden, vloeiden, vloeiden, en als een glorie uit smolten in de lucht...Tegen dien effenen, gouden glans waren de steeneiken zwart gedoezelde fluweelen boomgroepen, vol duister, waar in wel op dit uur een sater zoû kunnen uit loeren, daar bij de fontein, die zilveren stralen spoot uit antieke maskers, in antieke sarkofaag. Er rezen drie cypressen, als sombere pluimen en zij doopten de hoogste vederen in het vloeiende goud van de lucht.

Plotseling zag Benvenuto door de ilex-allee, komende uit het pavillioen, waar de prachtige festijnen soms werden gevierd, twee vrouwegedaanten verschijnen. Zij schemerden in de schaduw der steeneiken, tegen de goudene lucht, als twee wazige, witte silhouetten, bijna doorschijnend, om gazige sluiers, waar in het laatste licht brak en bleef hangen. Vooral de eene - Madonna Porzia - verijlde voor Benvenuto's starende, starende oogen - terwijl zij langzaam voort schreed aan Lucrezia's arm - tot een teedere, onwaarschijnlijk transparante nymfegestalte, tot een vage, zich in het laatste, goudene licht weg trekkende droom...tot een blonde, met het allerlaatste zonnegoud doorpoeierde damp...

Die zich in schemer en schaduw verloor...

Nu de nacht zonk.

Maskers, liefde, wraak en bloed

I

A.D. 1496

In die verre en diep verzonken jaren gebeurde dàt in het werkelijke leven wat wij nu slechts zien op het tooneel, tusschen de coulissen van opera of melodrama en daarom wil ik als werkelijkheid op het tooneel uwer verbeelding voor u op roepen:

II

De blonde wateren des Tibers op den achtergrond en blauwe heuvellijn der verre bergen. Nazomeratmosfeer van Oktober. De groene weiden van de Prati di Castello en een blijde, zingende, uit gelaten schaar van feestvierende, drinkende, etende soudeniërs, studenten, *contadini* en *contadine*, bij de herbergjes aan den stroom. Een dezer herbergjes heet de *Osteria* van den Grijzen Beer. Er zijn tafeltjes voor op het gras; om de tafeltjes zingen en klinken jonge schilders en studenten en zwaaien de petten en omhelzen de boerenmeisjes en er dwalen ook vele gemaskerden, en de waard met zijn twee dochters vullen telkens de kroezen bij met den lichten landwijn, die het harte verheugt.

En er zijn doedelzakspelers en pijpers en het is één uitgelatene feestvreugde omdat de Paus Alexander VI, samen met den koning van Napels, Ferdinand II van Arragon, de Franschen verjaagd heeft uit Napels en Kerkelijken Staat.

- Vreugde en wijn! zingen de studenten en schilders. Napels en Rome! Weg met de Franschen! Vreugde, vrouwen en wijn!!

Langs den Tiber drijft een bark aan en de roeiers schijnen huislui. En de bark houdt stil bij den Grijsen Beer en er stappen twee gemaskerde boerinetjes uit. Want het masker is geoorloofd en zelfs vele landslui zijn gemaskerd, omdat achter het masker grootere pret en ondeugendheid mogelijk is; alleen nooit zijn gemaskerd de jonge schilders en de studenten, want diè kent toch iedereen dadelijk.

- Vreugde en wijn! Wèg met de Franschen! Vreugde, vrouwen en wijn!!

Zoo zingen de dartele jongelui om de tafeltjes en klinken de kroezen en drinken.

De bark is verder gegleden. De gemaskerde meisjes zijn aan een tafel gaan zitten en de waard brengt haar te drinken. Maar...zijn zij wel boerinetjes? Zie die bevallige figuurtjes in de zwart fluweelen, zichtbaar over rug en boezem geregen, keursjes; het fijne hemd over de blanke borst; zie de roode en gele rokken van fijne wol, omzet met de banden fluweel; zie die veelkleurige, zijden schortjes; zie vooral dat fijne blonde en bruine haar onder den vierkant geplooiden hoofddoek; die sneeuw witte halzen, die mooie handjes, die mooie voetjes in lage schoentjes en zijden kousen! Zijn dat wel twee boerinetjes??

De jonge schilders en studenten kijken, kijken en fluisteren.

- Wel neen, het *zijn* geen boerinetjes; maar het zijn wèl courtizanen!

- Wel neen, het zijn geen courtizanen; maar het zijn groote dames, gravinnen of markiezinnen!

- Het zijn geen boerinetjes, het zijn geen boerinetjes! fluisteren, schuin kijkende, de jongelui.

De twee gemaskerde meisjes merken het wel, maar zij lachen en scherpsen met elkaâr, en nu de pijpers pijpen en de doedelzakspelers blazen...nu rijzen zij op en dansen met elkaâr en slaan de helle tamboerijnen...

- Brava! Brava!! roepen de studenten en schilders. Vreugde en

wijn! Vrouwen, vreugde en wijn! Mooie meisjes, toont ons uw lieve gezichtjes! De maskers af! De maskers af!

De twee danseressen zijn geschrikt. Zij dringen zich dicht tegen elkaâr, zij fluisteren verschrikt, zij zien uit naar heur bark, ginds zoo verre.

- De maskers! De màskers!! brullen studenten en schilders.

Maar het grootste meisje, bruin van lokken onder den hoofddoek, zegt:

- Het is onze wensch, o heeren, onze maskers voor te houden, hoe dankbaar wij ook zijn voor uw hulde, en wij hopen, dat gij, als hoffelijke kavalieren, ons niet zult dwingen te doen wat ons zeer pijnlijk zoû zijn...

- De maskers! De màskers!! brullen de studenten en schilders. Zoo gij een gravin zijt en een markiezin, *wij* zijn geen kavalieren! Wij zijn studenten en wij zijn schilders! De maskers! De màskers!

Er is een verwarring. De vrouwen willen vluchten. De studenten omringen haar. Een dronken schilder, Scorbaccio, zelfs heeft de hand reeds gestrekt naar het masker van het blonde boerinetje...

Maar tusschen hem en haar dringt zich moedig de student Giampaolo. Scheldwoorden over en weêr tusschen de twee jongelui, stok en degen gericht en hiêr geven zij den fieren Giampaolo gelijk en dàar den dronken Scorbaccio.

Maar Giampaolo biedt beiden vrouwen den arm en zegt:

- Edele dames, dit is geen plaats voor u! Duldt, dat ik u terug tot uw bark leid...

Zoo doet hij. Door de menigte, die toe juicht des jongelings moed, voert hij de vrouwen naar de bark; zij stijgen in en hij zegt:

- Hier hebt ge mij niet meer van noode; ik leg mijn hulde aan uw voet en trek mij terug.

- Neen, zegt het blonde boerinetje en hare stem is een betoovering: wij zijn niet ondankbaar. Gij zijt onze redder: volg ons...en gij zult weten wie wij zijn...

Giampaolo aarzelt...maar stijgt dan in: de roeiers bewegen de riemen: de bark drijft weg naar het breede van den vloed.

De blonde ziet Giampaolo aan: hij is niet alleen moedig en fier; hij is ook mooi van kracht en schoonheid: hij is beminnelijk van aanschijn, gestalte en manieren...

En de blonde...langzaam...neemt zich het masker af...

Ook de andere, de kastanjebruine...

Giampaolo heeft voor h ar geen blikken. Hij ziet de blonde slechts aan in de gouden en 'blanke' oogen en...hij raadt...hij raadt wie zij zijn...

Ja, hij w et nu wie deze boerinetjes zijn...en die wetenschap vervult hem met een ontzetting...

De kastanjebruine is zekerlijk Sancia...de vrouw van Goffredo Borgia...; de blonde...is Lucrezia, Lucrezia zelve...

Wat is zij schoon! Wat is zij blank en zacht en lief, deze dochter van Borgia, als een duif, als een bloem! Wat is zij bekoorlijk, wat is zij betooverend! Haar blik, haar glimlach, haar stem! Haar hand, haar voet, haar mond! Hare 'blanke' oogen, haar blonde haren!...

Aan den boord van het Borgo legt de bark aan; de vrouwen hebben zich gemaskerd en Lucrezia fluistert:

- Volg ons...

Hij volgt haar, als kan hij niet anders. Hare begeleiders openen een achterdeur van het paleis S. Maria-in-Portico.

Nu is hij met haar alleen in een vertrek, dat geurig is van bloemen en kleurig van fresco en gedempt van tapijtwerk...

- Weet gij nu wie wij zijn...Wie ik ben? vraagt zij.

- Ja, zegt hij en deinst terug; hij is bleek, hij beeft, hij trilt...

- En waarom zijt gij, zoo fier en moedig zoo even, nu zoo angstig, Giampaolo...?

- Omdat ik *bang* voor u ben!

- Bang?

- Ja.

- Bang, voor mij, die u dankbaar ben??

- Ja. Laat mij gaan. Laat mij u vluchten.

- Neen. Ik wil *weten*, waarom ge bang zijt en vluchten wilt.

- Hoor dan, Madonna. Ik heet niet Giampaolo...Ik heet...Guglielmo Gaëtani...

- Gij! Gij zijt...een Gaëtani!! schrikt hevig Lucrezia.

- Ja. Ik ben een Gaëtani. Ik ben de neef van Bernardino, die als kind geworgd werd door de moordenaars van den Paus Alexander, opdat het kind niet erven zoû van zijn vader Niccolò; ik ben de kleinzoon van Guglielmo, die slechts door een wonder ontvluchtte aan de dolken dier zelfde moordenaars. Ik ben...*de zoon* van Jacopo, dien de Paus deed op sluiten in een gruwbaren kerker van Castel St. Angelo en...vergiftigen; mijn verwanten zijn vermoord of voortvluchtig, hun goederen verbeurd verklaard, en dit alles is het werk van *uw vader*...Lucrezia di Borgia...!!

Zij zweeg; bang zijzelve, zag zij angstig rond om zich.

- Ik, ging hij somber door; opgegroeid in ons oud kasteel van Sermoneta, onbekend, ontweek steeds Rome; nù, nu dat ik een man ben, en krachtig, kwam ik naar Rome...om Rome te bevrijden van de schànde van zulk een Paus!

Zij zweeg; zij zag hem, hijgend, aan: hij was donker en schoon, een wraakengel gelijk.

- Het noodlot wierp mij op ùw weg...in de bekoring van ùw glimlach...in de betoovering van ùw aanbiddelijkheid...in het geheim van ùw paleis...Gij weet *mijn* geheim: doe met mij wat ge wilt: *ik kan niets meer doen*...

Zij naderde hem; haar blik was zacht; zij zeide:

- Guglielmo, hoor. Ik ben ongelukkig...als gij. Ik ben de gescheiden vrouw van Giovanni Sforza, dien ik wèl beminde...Ik ben de speelbal mijns vaders; ik ben de slavin mijns broeders, Cesare. Ik ben zestien jaar. Ik ben een kind en het schijnt mij toe, dat ik oud ben van weedom, treurenis, verdriet. Al zocht ik wat vreugde onder het masker, zoo ik eenzaam hier ben, snik ik van smart. Guglielmo...haat mij niet. Heb mij lief! Ik snàk...ik snàk naar liefde, ware liefde, geluk en troost!!

Er was de geurige duisternis al om hen heen: hunne armen zochten elkaâr, hunne monden kusten elkaâr, zoekende in elkaârs kus de bedwelmende weldadigheid.

Tegen den morgen toonde Lucrezia Guglielmo een kleine deur achter tapijtwerk, bood hem een zilveren sleutel, en zij fluisterde:

- Ga...Gij, wiens leven elk oogenblik het gevaar dreigt, gij zijt mij nu dierbaar, als een echtgenoot. Wees voorzichtig, ga...en *kòm*...als de nacht gunstig is...

Angstig hoorde zij naar zijne stappen, die verklonken langs de nauwe trap.

III

Die volgende nacht was het groote duo der liefde; zij, de blonde wonderharen los over het witte gewaad met de wijde mouwen, waar uit hare ranke, blanke armen zich wonden om zijn donkere hoofd; hij aan haar voeten en hunne beider zielen zich verliezende in de gestamelde woorden, de gewisselde kussen, terwijl door de gekleurde ramen des boograams de manegloor blankte langs hare blondheid en zijne donkerheid...

De schrik, het gestommel buiten; de vertrouwde kamervrouw, die binnen stort...

- Madonna...De Hertog!!

En dan zij op gerezen, hèm dringende naar den schuilhoek achter het altaar der kleine huiskapel...

- Blijf daar, beweeg niet: vertrouw op *mij*...!!

Dan Cesare di Borgia, haar broêr, haar meester, haar beul, haar dwingeland en die tóch haar lief heeft en wiens blik tóch verzacht van teederheid terwijl zijn stem dondert:

- Waar is je minnaar??

- Wie? zegt zij bleek. Ik weet niet, wien je bedoelt...

- Wien ik bedoel? Guglielmo Gaëtani...Spreek...!

- Hij *is* niet hier...

En dan Cesare's *capitano*: de vreeslijke Micheletto, die reeds rond zoekt, achter de gordijnen, onder het bedde...te vergeefs...

Maar Cesare, zacht:

- Lucrezia, is het dan niet waar...?

- Neen, snikt zij aan zijn voeten; je verdenkt mij...en ik ben onschuldig...

Hij kust haar nu, zacht; hij beveelt Micheletto wèg te gaan, hij gaat zelve...

Zij is alleen...Haar hart klopt naar haar keel...Het is of zij stikken zal in haar angst...Zij fluistert, bij het altaar:

- Blijf nog...Blijf...In Gòds naam, kom nog niet te voorschijn... *Wacht tot ik terug kom!!*

Zij slaat een donkeren mantel om; zij rept zich, met hare kamervrouw, geheime trappen af, uitgangen door...naar het Vaticaan...

Daar zegt zij tot de wachten, den kamerheer:

- Ik mòet dadelijk Zijne Heiligheid spreken...

Zij laten haar door...Zij is nu in haar vaders kameren...De Paus, aan tafel met drie kardinalen, verlaat hen, komt zijn dochter te gemoet. Hij is als steeds glimlachend, de demon Borgia, een reus; zijn roode gezicht is verhit van wijn; en hij is tòch machtig van betoovering, en zijn kind is voor hem *alles*; zijn beedschoone Lucrezia, en zij snikt nu aan zijn voeten en hij richt haar op en kust haar...en zij stamelt:

- Vader...vader, dien ik lief heb...Vergeef mij...maar hòor mij!! Ik *wil* dadelijk uw gratie...voor een, dien Cesare haat!! Ik *wil*, ik *wil*!!

- Voor wie? Zoo veel haast, ontroering, tranen...??

- Het doet er niet toe...Hij is ù niets!! Maar ik *wil* zijn gratie! Ik moet...hoort ge...zijn gratie hebben...of ik vergeef ù nooit zijn dood...Vader, ik zweer het, en al ben ik een zwakke vrouw...ik ben een Borgia...als gij en Cesare!!

Zij schrijft reeds zelve op het perkamenten vel...

- Vader, ik *wil*, ik *wil*: het mòet! Uw ring, uw zegels!! Ik wil het...

De Paus Alexander glimlacht, hij buldert het uit van het lachen; zijn Jupiterlach dondert de zaal door. Maar Lucrezia houdt reeds het goudlak aan de waskaars...

Enkele minuten later, ijlt zij naar haar eigen paleis...Een vertrouwde dienaar meldt haar:

- De Hertog...is terug gekomen; ik heb stemmen gehoord in de kapel en...

- En?

- De Hertog heeft zelve zijn vijand gevonden, achter het altaarstuk!

O Goden! O Madonna, o àlle Heiligen! Is dit een oogenblik om te bezwijmen!

Neen, neen, zij wil niet...

- Gauw, mijn draagstoel...Naar Castel-Sant'-Angelo...

Daar is het waar Cesare woont, in het versterkte fort, eenmaal de immense tombe eens keizers. En als zij aan komt en vraagt naar haar broeder, voert men haar voor hem.

Lucrezia staat voor Cesare. Zij is bleek, maar zij is zoo schoon als een dier marmereen, antieke beelden, die men dezer dagen zoekt onder de aarde.

En zij zegt, terwijl hij lacht bij zijn beker wijn:

- Cesare...zoo ge Guglielmo vindt in de kapel, waarschuw ik u...dat ik u hier breng de gratie van Zijne Heiligheid...

Sidderend toont zij hem het perkament...En hij lacht en hij kust de zegels en hij zegt:

- Zoo ge, o heerlijke zuster, de gratie brengt voor den Gaëtani...duld dan, dat ik u tot hem voer...

Zij herademt; zij meent, dat hij niets wagen durft nu, tegen den wil van hun Vader...Hij biedt haar zelfs de hand...Hij geleidt haar de viale's over, de trappen neêr, de duistere verliezen door...Nu opent Cesare een vochtig, kille spelonk en hij zegt met een spottenden grinnik:

- *Daar* is hij! Overreik hem zijn gratie en...neem hem in je armen meê!!

Hare blikken zoeken in de duisternis...Wat bleeke gloor van maan valt door traliën...En zij ziet nu...op den grond, in een plas van purper, een lichaam, zwart van hozen en wambuis...En zij ziet...van het lichaam àf...een hoofd, verwrongen van oogen...een afgehouden hoofd...het hoofd van haar Guglielmo.

Zij slaakt een langen, lansen, klagelijken gil...Zij wappert met het perkament, als gek...Zij deinst terug voor de verschrikking, voor het hoofd, voor het bloed...Zij deinst de treden op, achter uit, als krankzinnig...

En nu, zwijmende alle hare opgegierde zwakke krachten, valt zij achterover als in een purperen en zwarte nacht...

In de armen van wien haar een beul is en die haar tòch lief heeft, als geen beul zijn gemarteld slachtoffer...

IV

Zoo, in die diep verzonkene en verre jaren, gebeurde dàt in het intens werkelijke leven, wat wij nu slechts zien op het onwaarschijnlijk tooneel, tusschen de geschilderde coulissen van opera of melodrama en was wèrkelijkheid het mysterie der maskers, het bedwelmende duo der liefde, de wraak der ijverzucht, en de over steenen kerkervloer uitkronkelende plas van bloed...

Lucrezia

A.D. 1500

Jubeljaar van Paus Alexander VI

I

In den vallenden avond, zwijgzaam, moede en somber, ging de kavalkade den rotsigen weg op naar de hoogvlakte, op welke de stadburcht reeds hare twee immense ronde torens verhief, zwart duisterende silhouet van tweelingkolossen tegen den laatsten, zwijmenden gloor van de reeds weg gezonkene zon. Over den Soracte rechts en, verder af, de karteling der Sabijnsche bergen, trokken zich, het een na het andere, de nachtelijke wazen, dichte zwarte en grauwig sluiers, tragische flarden van duisternis: deze Augustusnacht was zonder gestarnte. Er was alleen de wind, de klagelijke wind, die op stak; er was de wind, die klagelijk aan hilde, hilde met lang uit gestootenen snik op snik; de wind, die woei om de steile randen der rotsige heuvelen; de wind, die plots wèg zonk, weg gezogen, in de vulkanische spleten van dat gebergte, terwijl bruischende stroom bij bruischende stroom zich langs die spleten weg baande met nijdig geklots en dof gebrom als van mopperende berggeesten...

De kavalkade, zeshonderd ruiters, ging in den felleren wind den rotsigen weg op, somber, moede en zwijgzaam, maar inwendig verheugd, dat Nepi bereikt zoû zijn vóór volslagene duisternis heerschte. Reeds struikelde een paard, door zijn berijder met een vloek op gericht; reeds aarzelden dáar de muilen, die, torsend

de kofferen en kisten, voorzichtiglijk aanstapten in het midden van den tros. De weg werd nauw en steil, de wind woei feller en feller; de wind woei als een furie nu rondom de zwarte figuur van Madonna Lucrezia, die, op zwarte hakkenei gezeten, het hoofd gebogen, geheel in haren rouwsluier omwemeld, van zóo droevige treurenis werd, dat de ruiters van haar geleide den blik niet af wendden van haar, betooverd door dien aanblik van de smart der weduwe. En de wind, die feller woei, rukte aan heur langen sluier, die op woei: hare geheel donkere figuur, te paard, werd, tegen dien laatsten gloor der zon, zoo beangstigend tragiesch, dat de ruiters zich kruisten, telken maal, dat er telkens een hunner angstig spiedde in de vulkanische spleten van dien ouden, Etruskischen grond, waar uit plotseling met helsche vlam de dof brommende berggeesten te voorschijn zouden doemen kunnen.

Tusschen de lansknechten, achter de weduwe, achter Madonna Lucrezia, reden zes harer vrouwen, eeredames en kamenieren, en zij waren allen zwart als zij; en de zwarte vrouwen omringden den draagstoel, waar in de gouvernante met het hertogelijke kind; achter de vrouwen reden de narren, drie dwergen, den zotskap op: vreemd potsmakerig hun silhouet alleen, daar zij, als allen, somber, moede en zwijgzaam, bereden hunne tè groote rossen. De stoere figuur van den hopman, ijzeren ridder, volgde dadelijk, en achter de sluier-wemelende teederheid van de zwarte vrouwen en de nuttelooze, bijna verlegene klucht der nõg op kleurende narren, was zijne gestalte er een van breedheid en kracht, van ernstige bescherming; zijn ijzeren schouders nu trokken als een wal tegen het allerlaatste zwijmende licht.

Een bevel klonk: trompetters toeterden: vreemd weemoedig huiverde hun signaal door het klagen des winds heen.

Van de torenhoogte daar ginds klonk het koperen antwoord en er waren dadelijk flambouwen, hier en daar, rosse flakkeringen, en er was plotseling, hoorbaar, het zware opendreunen der ijzeren poorten, het neêrvallen van ijzeren bruggen; in de poortronde verschenen pages; zij hielden brandende luchters op; van zoo verre nog waren hunne teedere knapengestalten heel fijn en zacht

aangelicht in het helle vlamgetintel hunner vele brandende, walmende kaarsen.

Langs de zware muren van cementloozen tufsteen, die nog getuigden van de Oudheid, was de kavalkade met het hoefgetrappel der rossen opgegaan en de stoet der vrouwen - om haar de lansknachten - achter haar de potsierlijkheid van de treurige narren, dadelijk gevolgd door de soldateske stoerheid des hopmans, was de poort nu binnen gereden en vulde den eersten poortehof van den stadburcht. Daar stonden de slotvoogd en de magistraten der stad; de eerste in volle rusting, de anderen fluweel getabbaard en zilver omketend en terwijl edelknapen de sleutels der stad aanboden aan Madonna Lucrezia - met een schijngebaar van ceremonie, gekniel op éene knie, in anderkleurige hoos dan die van het gebogen been - sprak de slotvoogd de hertogin toe, de vrouwe van Nepi...Heur bleek gelaat, het heel blonde haar ontgolfd aan zwart fluweelen reishoed, scheen als een moede maan in de wolk van haren sluier en boog en blikte toe naar den slotvoogd, in zoo een moede neêrbuiging en blik, dat op des krijgsmans lippen de klank der hoffelijke woorden verzachtte. Hij begroette haar met vele uitgekozene termen en zeide, dat allen van Nepi verheugd waren en zielsgelukkig in hun trouwe midden te mogen ontvangen de hertogin en de stadsvrouwe, Madonna Lucrezia di Borgia, hertogin van Biseglia, nichte (hij zeide niet: dochter) van Zijne Heiligheid Alexander VI, di Borgia, Paus der Christenheid en Opperpriester harer machtige Kerk, die hem met eigenhandige brieven - hij toonde het perkament en kuste de zegels - had bevolen Madonna Lucrezia te ontvangen als heerscheresse binnen Nepi's muren...Het witte hoofd der vrouw, van boven de hoogte, waar uit zij, te zwarte paard, neêr blikte over den toespraak, knikte moê en mat...nauwlijks murmelde hare mond enkele woorden bloemrijk antwoord, naar de gewoonte des tijds: hare vreemde oogen, het parelend wit zeer wijd om een droevigen, bijna gouden pupil schenen bijna te smeeken, te smeeken niet lãng uit te spinnen deze ceremonie van welkomst...het was of hare scheelen knipperden in het kaarsengeschemer van de vele zilveren

luchters, die op hielden de aardige page-knapen, allen rossig blond, als uit gezocht...En om hare dood-moêheid, bijna niet in courtoizie te verbergen, aarzelde de slotvoogd nu of hij de woorden van condoleantie zoû zeggen, die hij reeds overwikt en gewogen had...heel voorzichtige woorden van onaandoenlijk rouwbeklag om den dood des gemaals, Hertog Alfonso van Arragon, Hertog van Biseglia...woorden, die over gebracht aan Cesare di Borgia, Madonna Lucrezia's angstwekkenden broêr, toch geen ongenade op hêm, slotvoogd van onbeduidende landstad, konden doen vallen...

Hij zeide de woorden van rouwbeklag niet. De moord op den prins van het koninklijke huis van Napels werd hier, aan de burchtpoort van Nepi, waar zijne weduwe zich kwam terug trekken in rouw, stil gezwegen, als niet geacht, als van geen belang - zoo als die moord ongeacht was geworden en stil gezwegen in Rome, in het Vaticaan zelve, waar de ongelukkige gemaal van Madonna Lucrezia gevallen was ten prooi aan de demonische heerschzucht en geheime plannen van Cesare...De slotvoogd zeide geen woorden van rouwbeklag: hij hield alleen, na zijn welkomst, de handpalm op, opdat zij den voet er zoû zetten, de weduwe uit het zaâl. Zij glipte als op den grond, licht als een bloem en zij glimlachte. Zij had nu de kracht te glimlachen, aan het einde harer reize. En haar glimlach in het bleeke gelaat, met de vreemde, blanke oogen, waarover, even verward, viel het blonde haar en wemelde de lange, zwarte sluier, was zoo zacht aandoenlijk innemend, dat allen, die daar haar begroetten, er heen staarden als naar een verrassend lieflijke betoovering, als naar een innig zacht glanzend geschenk, dat hen geboden werd, vóór de vrouwe, tusschen hare vrouwen, dienende knapen, verdween, na het korte, gemurmelde woord nog aan haren eigen hopman, hem dankende voor zijn zoo zeker geleide en veilig sterke bescherming...

II

In de groote kemenade - reeds waren de notenhouten CASSONE's binnen getorst en geopend - ontkleedden Laretta en Giuditta hare meesteres: de twee kamenieren, die zich tijdens des slotvoogds verwelkomst gehaast hadden naar de bovenverdieping. In een aangrenzend vertrek sliep reeds het hertogelijke kind: de kleine Rodrigo...De kemenade was een groot, ruim, hoog vertrek, donkerbruin van balkenzoldering; boven de schouw het gebeeldhouwde wapen van Arragon en Borgia, onder de hertogelijke kroon; ARAZZI, schemerend van spookachtige figuren aan den wand, een groot bedde tusschen zwaar donkeren plooierval van fluweel, een Maria-schildering van Pinturricchio in een hoek, met de rood brandende lamp, de bidstoel er voor. Brandende luchters hier en daar op de consolen, en op een tafel van jaspis het waschgerei van zwaar zilver: de kan en het bekken, waaraan het toch schemerende licht de groote, doffe schampen ontwekte en nauwlijks helleren glans...

Nu hing zij als een lelie tusschen de armen der kamenieren. Het bestofte fluweelen rijgewaad, de bestofte fluweelen pluimenhoed, zij waren haar ontdaan; het ruime, slepende nachtgewaad van fijn lijnwaad met de gouden kant aan hals en lang vleugelachtig neêr hangende mouwen was Lucrezia omgehangen en zij kreunde in de armen van hare vrouwen, met de klacht als van een ziek kind:

- Mijn haren...Zij voelen mij stijf van de stof...Wasch ze! Wasch ze!

De kamenieren, voor de tafel van jaspis, beijverden zich, maar Laretta zeide toch:

- Madonna is zóo moê...Is Madonna niet te moê, Giuditta, om haar de lieve, blonde haren te wasschen?

- Neen, Wasch ze, Wasch ze! kreunde Lucrezia.

- Madonna is als een lelie...zoo bleek van verdriet en van moêheid: arme kleine Madonna! beklagde zacht Giuditta.

- Madonna is als een lam...Is zij niet als een lam? Zie, Giuditta, als Madonna, zoo wit, zoo kreunt met haar lieve stem, is zij dan niet

als een lam...een zacht, wit lammetje, dat blaaf?

- Ja juist, ja heel juist! viel half schertsend, half troostend, en sussend Giuditta in; Madonna is als een wit lammetje...

Lucrezia lachte moê door hare kreuning heen...

- Ja...als een lam! herhaalde zij. Een lam, dat zij slachten...Een lam, dat zij offeren!!

- Neen, niê offeren...niê slachten, Madonna, weêspraken de kamenieren maar zij wrongen ijverig nu de wonderblonde slang van het haar, waar over zij de flacons hadden uit gegoten, over het zilveren bekken, en zij dompelden den slang in het water...

Lucrezia lag nu te bedde, de kamenieren waren heen. Er brandde alleen de robijn van het Maria-lampje, daar ginds in den hoek van het kleine altaar. Aan de wanden spookten de ARAZZI-figuren en Lucrezia voelde zich bang. Haar hart klopte. Hare oogen vloeiden over van tranen. Hare mond trilde en op eens, onweêrhoudbaar, begon zij te snikken in haar kussen. Zij krampte het tegen zich aan en zij kustte het en zij riep:

- O Alfonso! O mijn Alfonso! O mijn zachte, lieve, sterke man! Hij was zoo mooi, hij was zóo mooi, er was niemand in Rome zóo mooi als hij was! Hij was zoo mooi als een bloem; hij was zoo blij als een zonnestraal; hij was zoo warm en zoo sterk als een heftige vlam! Als een vuur, als een vùur! O, wij waren zoo gelukkig, zoo jong waren wij beiden, zoo móoi waren wij beiden! Hij was zeventien, ik ben achttien; wij waren twee kinderen in een hemel, wij waren Eva en Adam in een Paradijs, maar van liefde! En zij hebben hem mij vermóord! O mijn Alfonso, o mijn Alfonso; zij hebben hem mij eerst door stoken, hier, daar, overal...en toen wij hem verzorgden in zijn bedde, mijn Alfonso, mijn armen, móoien, leliebleeken, rozebloedrooden Alfonso...toen...o Madonna! toen hebben zij hem geworgd, gewòrgd, gewòrgd...!

Zij herhaalde het vreeslijke woord telken en telken maal. Nu hijgde zij, zich wentelend van smart; hare tranen stroomden als twee telkens gevoede beken, en zij wrong de koude handen en zij zàg het weêr voor zich...

Zij zàg het voor zich...Het was nauwlijks veertien dagen gele-

den¹...Een zwoele Romeinsche nacht, geurig van de late jasmijnen in de tuinen van het Vaticaan en zangerig van de droppelende echo's der fonteinen...Zij, ze toefde in het Vaticaan, bij Zijne Heiligheid, bij haren vader: uit welvoegelijkheid, zeide zij, oom...Zij wachtte haar jongen man: hij zoû deel nemen aan het avondmaal...Want het jeugdige paar bewoonde niet het Vaticaan, maar het paleis van S.

Maria-in-Portico, vlak bij...De hooge, ronde ramen en poorten open, stroomde binnen in de eetzaal de lauwe wellust der zomergeuren...Het was bij middernacht; de Paus Alexander was gewoon aan zeer late uren...Zij wachtte, zij wachtte haar gemaal, haar zacht sterken Alfonso; hij was zeventien jaar en hij was zóo mooi als niemand in Rome...Nu zoû hij komen...Zij toefde, hare gedachte en verlangens van hem vòl, op het terras en met haar was Sancia, haar mans zuster en de vrouw van haar broeder Goffredo en met haar was Giulia Orsini-Farnese; 'la Bella' noemde men haar; zij was ook zóo zacht en innig mooi, Giulia, en...zij was de vriendin van haar vader...Drie jonge, mooie vrouwen waren zij daar geweest, op dat terras; hare drie blonde kopjes tegen elkaâr en Zijne Heiligheid had geschertst:

- De Drie Gratiën...of de Drie Godinnen...

Zij hadden gelachen, alle drie en Giulia had in een glimlach gezegd, met haar stem als weemoedig zilver:

- Straks komt Paris, in den vorm van Don Alfonso...

En Sancia had er aan toe gevoegd, wijzende op den disch:

- Dan zal hij een appel nemen uit gindschen bokaal, en ze bieden aan zijn Lucrezia, en zij zal Venus zijn...Giulia, - had zij ondeugend gefluisterd -:

- Ben jij tevreden met je rol van Juno...? En ben ik niet de verstandigste...en dus Minerva?

- Zwiig toch...zwiig toch! had verlegen Giulia gefluisterd, maar Zijne Gelukzaligheid had het vernomen en hij had gelachen, zoo als hij lachen kon, donderend enforsch:

- De lach van Jupiter...had Sancia geschertst...

Toen...toen plotseling...daar buiten, in de voorkamer, dat gestommel; de deur open gerukt, de verbleekte pages, de ontzette wachten en hellebaardiers, en...Alfonso stortte wankelend binnen...O, Madonna, die aanblik! Het bloed stroomde hem uit de keel; het rijke, roode bloed had reeds bij arm en dij zijn brokaten wambuis doorvloed en doorgloed...en zoo, zóo, bleek als een lelie, en rood als een roos, was hij verschenen en hij viel tegen den disch aan, zoo dat omkantelde een amfoor vol wijn en zich het stroomende purper met het stroomende purper mengde...

Zij, Lucrezia, ze had hare ziel als geslaakt in één gil; zij was bezwijmd neêr gestort aan haar vaders voeten...

Zij zag het nu àlles weêr, in de duistere, slaaplooze nacht der kemenade; zij zag het in den robijn glans van het altaarlampje...bloed, bloed, bloed...

Zij hadden Alfonso te bedde gelegd, verbonden; hij was niet dood...Een kardinaal gaf hem de absolutie...Maar hij was zóo jong, hij was zóo sterk; hij leefde...O, hij zoû genezen. Lucrezia en Sancia kookten nu zelve hem zijn spijzen; de Paus zelve stelde aan wie hem beschermen zoû...

Toen...toen was Cesare verschenen, hàar broêr, daar in de deur van die kamer...waar haar lieve Alfonso te bedde lag...En hij had weg gejaagd Sancia - zij, zijne schoonzuster en...zijn maîtres - en hij had Lucrezia de polsen omvat, toen zij de armen af werend had uitgestrekt...

En Lucrezia hoorde weêr zijn vreeslijke stem, de stem als van een spottenden demon, een demon nog verschrikkelijker in zijn half-geestelijk, half-wereldlijk gewaad, daar hij maar onwillig zijn kardinaalspurper droeg...

- Ga weg! Ga wèg!! Laat mij alléén met Alfonso!
- Alleen?? Wàt wil je hem doen? had zij gesmeekt.
- Mijn wil! Hij stond naar MIJN leven!
- Het is nièt waar!
- Hij stond naar mijn leven! Hij heeft naar mij laten schieten door boogschutters, terwijl ik ging door de tuinen van het Vaticaan!

- Het is NIET waar!! Waarom zoû hij staan naar je leven! Hij is goed...hij is mijn man; ik heb hem lief! Cesare, heb genade! Lâat hem mij!

- Ga weg! Laat mij alléén met Alfonso...Micheletto! Micheletto!!

Zij hoorde alles, zag alles weêr...Haar broeder had haar wèg gesleurd kermende, schreeuwende, over hare knieën weg gesleurd...en Micheletto, zijn vreeslijke Micheletto, zijn CAPITANO was verschenen...

Heilige God, heilige Madonna en Jezus! In zijn vreeslijke vuisten had Micheletto haar Alfonso geworgd...gewòrgd, gewòrgd!!

Nu snikte Lucrezia, op haar bedde, wanhopig...want zij zàg het alles weêr - geen drie weken was het geleden! - en zij zàg nu het lijk van haar Alfonso, zonder muziek, in somber stilzwijgen, op de zwarte baar getorst in St. Pieter, als in een donker schimmenspel van demonen!

En het was geweest of het gruwzaam geweld, of de verbijsterende onrechtvaardigheid, rechtmatigheid, rechtvaardigheid waren. Een prins van Napels en Arragon was vermoord door een Borgia...en nauwlijks - niet dan fluisterend - werd gesproken over dien moord..Zijne Gelukzaligheid - Lucrezia's vader toch! - hij had nauwlijks Cesare verweten...Het leven ging voort, als ware er niets gebeurd...De jonge vrouw bedacht het in haar kinderlijk brein met ontzetting: NIEMAND trok zich van Cesare terug; geen priester weigerde hem den toegang der kerk; alle kardinalen bleven òm hem, kardinaal, om den troon van Alexander; iederen dag ontving hij tal van prelaten, wie hij het kardinaalspurper beloofde, het opbiedende als op een verkooping..

Hij had zich gewroken! Cesare had zich gewroken, o vreeslijk, om den smaad hem aangedaan, want Alfonso's vader, de koning van Napels, had zijn dochter geweigerd aan den kardinaal, die het lastige purper van zich af wilde werpen, om openlijk in de wereld terug te treden...

Plotseling staakte Lucrezia haar snikken...Ontzet zag zij naar

de vaagbleeke spoken, op de ARAZZI...Zij bewogen, het was of zij naar voren traden, omdat op en neêr walmde het, niet voldoende gevoede, robijngloeiende altaarlampje...En in de, naar voren tredende, schimmen zag zij, leliebleek, rozebloedrood, Alfonso, en zóo, bleek en rood ook, haar vermoorden broeder, Juan, hertog van Gandia...vermoord hij, door Cesare, den zèlfden nacht, dat zich in den wijnberg hunner aller moeder - Madonna Vanozza - beide broeders hadden verzoend...vermóord, doorstoken door BRAVI, in den donkeren VICOLO, die Juan door had moeten gaan om zich te begeven naar een avontuur van liefde!

Daar stonden zij beiden, lijkbleek en bloedrood, en zij staarden haar aan en zij was opgerezen van haar bedde en zij schréeuwde het uit:

- Juan! Alfonso! Erbarmen! Heilige Madonna, bescherm ons allen!

En toen, omdat plotseling de duisternis in de kemenade volkomen werd - want de altaarlamp flikkerde uit - viel zij, als een getroffen, blanke vogel met het gebaar harer wijde armen en vleugelmouwen achter over, op den vloer...

En was de nacht geheel zwart om haar en in haar...

III

In den cypressentuin, af glooiende langs de rotsen, waar op zich de burcht verhief - de oude, zware, sombere boomen op veelvoudig om elkaâr verkronkelende, blankhoutige stammen omhoog strevende met de als zwartig fluweelen looverpluimen - dwarrelden den volgenden morgen de eeredames, de kavalieren langzaam de paden op en af, zich vervelende. Dit was de verbanning, de ongenade, om Madonna Lucrezia's te groot verdriet, te groote smart, te diepen rouw, - die geen maat hield. Dit was de verbanning en de verveling. Er zouden geen jachten zijn, noch met de valken, noch met de afgerichte hazewindhonden, noch met den gedresseerden panther. Er zouden geen komedie-voorstellingen

zijn, geene balletten, geen danspartijen. En de kavalieren, de eeredames - allen zwart fluweelen figuren, ridderlijk of edelvrouwelijk - dwaalden allen langzaam rond onder de zwart fluweelen cypressen. Boven dien rouw was de hemel zomerblauw en de zon scheen reeds bijna met middagglorie: waar zij doór de cypressen straalde, verhelderde het zwart fluweelen gelooverte tot lakkig groen, in de jonge bladeren, en over de zwart fluweelen wambuizen en vrouwesleepen glansden helle, blanke klaartes: de helle, blanke klaarte van git over een donkerte als van inkt, die vloeit.

De vrouwen gaapten en de kavalieren poogden te schertsen; soms wandelde een paar heimelijk weg, zocht schaduw en eenzaamheid, daar waar de beekjes watervielen murmelende de rotsen af; er bleef in dezen rouw als eenige verstrooiing alleen nog de heimelijkheid der liefde...

Op het terras, voór haar kemenade, lag Madonna Lucrezia op een rustbank onder een scherm, de oogen dicht en de blonde haren, waaiersgewijze, uit gespreid in de zon, om het nog natte haar te drogen. Zij lag vreemd en stil, als een martelares, en haar gewaad was als zwart floers over zwart floers. Giuditta en Lauretta, telkens, spreidden de blonde haren anders en weêr anders, opdat sneller ze zouden drogen en zij zwegen, want naast Madonna Lucrezia las de Spaansche monnik, fra Torribio, hard-op zijn brevier.

De gouvernante, op en neêr, liep, sussende in hare armen het kind, Rodrigo.

- Geef hem mij hier! beval klagend Lucrezia, de armen uit stekende.

De gouvernante bracht het kind aan zijn moeder, en zij richtte zich op - de haren verwarden - zij omhelsde het kind zoo hartstochtelijk, dat het luidkeels begon te weenen.

- Neem hem meê, neem hem meê! riep Lucrezia. O, laat hij niet huilen, ik kàn het niet hooren...

Zij voelde aan hare haren.

- Zijn zij niet droog? vroeg zij, weifelend.

- Nog niet, Madonna, beweerden de vrouwen.

- Het doet er niet toe, klaagde Lucrezia. Zij zullen wel drogen...Ik heb hoofdpijn van zoo lang achter over te liggen...Ik wil op staan...!

De vrouwen hielpen hare meesteres op staan en sloegen een zwart gaas over de lange, blonde haren.

- Het is hier warm, klaagde Lucrezia; ik wil den tuin af dalen, ik wil naar de koelte van die cypressen...Fra Torribio, vergezel mij...

Zij liep het terras nu over, daalde de rotsige trap af; de monnik volgde haar. Zij zag uit over de borstwering, die was in het rots gehouwen en hield voor de oogen haar hand. Vóór haar baadde de naakte vlakke in het licht. Spleten en spelonken groeven donkere schaduwen en het was een barre verlatenheid. Vlak onder hun blik schenen de rotsen naar omlaag getuimeld en stapelden daar in den bergstroom, die bruischte. Nu zij om keek, zag zij tegen den burcht op en de twee torens rezen somber en hoog in het azuur. Er hingen zware flarden van klimop tegen het steen; verder-op koelde de donkere schaduw van de cypressen...

- Het is hier verschrikkelijk...murmelde Lucrezia.

En zij herhaalde:

- Het is hier verschrikkelijk...Verschrikkelijk, verschrikkelijk...Fra Torribio, ga meê...

Zij daalde verder, de monnik volgde haar; omdat zij struikelde, bood hij haar de hand. Zij greep zijn arm, wat hij toe liet, met eerbiedig gebaar om haar te leiden. Nu viel de schaduw zwart over hen neêr.

- Het is hier kil, klaagde Lucrezia, huiverend.

De monnik zweeg stil.

Maar Lucrezia wrong de handen. Zij was nu, in de kille schaduw, een geheele zwarte figuur van wanhoop en vertwijfeling en alleen haar losse, blonde haar bleef een glans. Naast haar was de zwarte-en-witte Dominikaan ook een somberheid en een rouw, en het was niet te onderscheiden of hij jong was of reeds bejaard, omdat zijn mager gelaat in den kap zonder leeftijd scheen.

En Lucrezia zeide:

- Fra Torribio...ik kàn hier niet blijven. Wat zal ik hier doen dan weenen en bidden! Ik zal hier sterven van tranen en somberheid en verdriet...

- De eenzaamheid zal een balsem zijn voor uw leed, Madonna...Zoo dacht het Zijne Gelukzaligheid, onze heilige Vader...

Zij schudde haar hoofd, als een kind.

- Neen, weêrstreefde zij; neen. Hij heeft mij hierheen verjaagd, omdat ik te veel verdriet had om mijn Alfonso...Hij heeft zich af gewend, toen ik Cesare aanklaagde...

- Stil, Madonna; stil, Madonna; het is toch niet de Hertog geweest...

- Hij is het wèl geweest, hij is het wèl geweest! Fra Torribio...ik kàn hier niet blijven...Weet ge, ge moet naar Rome terug. Ge moet voor mijn vader knielen en hem zeggen, dat ik hier sterven zal...Ik kàn hier niet blijven, ik kan niet...

- Gij zijt hier nauwlijks aan gekomen, mijn Hertogin...Waarom niet rustig hier pogen te verpoezen, en veel te bidden, en te vergeten de ijdele wereld, en gelukkig te zijn in den lach van uw kind...Is uwe stad van Nepi u dan zoo hatelijk?

- Mijn stad? Zeg mijn gevangenis! Wat is mij de stad, wat zijn mij die enkele sombere huizen, die ik uit de ramen van mijn somberen burcht zie! Die flanken van naakte bergen, die getuimelde rotsen, die altijd bruischende stroom...die barre naaktheid daár...en dan verder niets, niets...Niets dan mijn knagend, knagend verdriet...Geen afleiding, geen jachten, geen feesten, geen kleuren, geen muziek om mij heen...Ik heb de schoonheid lief en de pracht en de vroolijkheid van spel, van zang, van dans; ik moet mij uit leven...ik moet mij minstens bewegen kunnen: wat kan ik hier anders doen dan dwalen in dit sombere cypressenpark! Wil mijn vader mij langzaam doen sterven daar ik te veel geweend heb om Alfonso? Was het MIJN schuld, dat ik mijn tweeden man hartstochtelijk lief had, en dat ik tranen vergoot, omdat men hem mij vermoordde uit wraakzucht om wat niet ZIJN schuld was? Ik ben achttien jaar! Ge vindt mij een kind, maar bèn ik niet nog een kind? Zeg mij, fra Torribio, wilt gij doen wat ik u verzoek: terug

gaan naar Rome en voor mijn vader knielen en hem zeggen, dat ik hier sterven zal?

- Ik zal doen als gij beveelt, Hertogin, antwoordde de monnik; maar beheersch u: wring niet zoo wanhopig de handen; hiér komen uw dames en ridders...

Zij dwaalden in der daad terug, zich vervelende onder de donkere cypressen. Maar Lucrezia, in stede van zich te beheerschen, snikte luid op en de edelvrouwen, bezorgd, naderden haar.

- Madonna, Madonna, wat is er!?

- Ik kan niet meer! snikte Lucrezia. Ik heb nù meer dan veertien dagen gesnikt en gebeden om den dood! Ik leef nog en ik kàn nièt meer! Al dat zwart om mij heen van uw kleederen doet mij telkens en telkens schrikken! Mijn eigen rouw doet mij schrikken en snikken! O, mijn Alfonso, o mijn arme, aàngebeden Alfonso, ik kàn niet meer leven! Hoe gaarne ware ik ook met je gestorven, met je samen! Hoe gaarne ware ik nù niet samen met je in het Paradijs! Wij zouden twee engelen samen zijn en elkaâr lief hebben in de hemelsche tuinen! Maar zóo te leven, in tranen en rouw, als ik deze twee weken geleefd heb! Ik kàn niet meer, ik KAN het nièt meer! Hebt medelijden, gij allen, met mij!

Zij stortte zich snikkende in de armen der edelvrouwen.

- Ik ga naar Rome, legde de monnik uit tegen de kavalieren; ik zal voor Zijne Heiligheid knielen...

- Mijn zachte, lieve Madonna, troostten de edelvrouwen; heb geduld, heb geduld en wees kalm...

- De tijd zal uw groote smart balsemen...

- Kom, de uren zullen gaan, het een na het andere...

- En ge moèt niet denken aan sterven...

- Mijn Alfonso! Mijn Alfonso!! snikte Lucrezia.

- De Heilige Moeder zij de ziel van den Hertog genadig: zij bloeit als een bloem in het Paradijs...

- Als een bloem, als een bloem, onze arme Hertog...

- Maar ge moet niet meer peinzen over sterven, o Hertogin...

- Ge moet pogen te lèven; kom, wij zullen u helpen; dezen noen zullen wij zacht zingen, rond om u heen...

- Wij kunnen zelfs dansen, rond om u heen...
 - O, alleén om u een poos te verstrooien...
 - Madonna, wat zijn toch uw haren blond, zoo blond...
 - Blond als de korenaren, schertste een der kavalieren.
 - Zij zijn nu wel droog, zeide Lucrezia.
 - Zij zijn droog, Madonna, verzekerden om haar de edelvrouwen en voelden aan de lange, blonde vacht van het haar...
 - Kom, geleiden wij u naar uw kemenade, opdat uw vrouwen u kappen?
 - Ja, kom, gaan wij...Fra Torribio, gaat ge morgen vroeg naar Rome?
 - Als gij het beveelt, Hertogin.
- Lucrezia had een snik.
- Ik beveel niets, klaagde zij. Wat kan ik bevelen?? Ik vraag alleen, ik vraag alleen...O, het beklemmt mij hier zoo: ik kan hier niet ademen zelfs, in Nepi...
- Tusschen de edelvrouwen steeg de Hertogin de rotsige treden op naar het terras. Plotseling barstte zij uit in een zenuwigen lach en zij wees...
- En, om haar, lachten de kavalieren en edelvrouwen, blijde omdat zij lachte.
- Zij lachten allen, omdat de Hertogin hen gewezen had naar de drie narren: die zaten, drie treurige, misvormde, rood-en-wit gedoste, oude dwergen, op de balustrade van het terras en bengelden met de groote voeten.
- Toen Lucrezia hen voorbij ging, naar binnen, rezen zij op en glimlachten, omdat de Hertogin had geglimlacht en omdat zij er betooverend bekoorlijk uit zag, in haar zwarte gazen gewaad, de zwarte gazen sluier over het heel lange, losse, blonde haar.

IV

De hel zonnige dagen wentelden om en de zware, zwoele nachten. Na de eentonige zomermaanden huilden de lugubere najaars-

winden en stortten de herfstregens over den burcht en de klagend buigende cypressen. Het nog eerst lakkig groene loover was reeds geheel dof zwart geworden en de zware wolken jaagden woest aan den blauwen afgrond van den hemel voort...

Oktober sleepte zich voort, met drukkende eentonigheid. In Lucrezia's ziel dempte een doffe moêheid hare eerst wanhopige smarten; zij snikte niet meer; zij weende niet meer; zij hing nu als krank in haren grooten, geblazoeneerden stoel, bij het boograam, dat uit zag over de barre, eenzame vlakte van rotsen. De eeuwige neêrstorting van den bruischenden bergstroom verdoofde hare gedachte. Zij dacht niet meer, zij leed nauwlijks nog en zij leefde van dag op dag, zonder hoop, zonder vreugde, in wat zij dacht een langzame verwelking. Fra Torribio, in Rome, had Zijne Gelukzaligheid niet kunnen naderen. Hij was reeds lange terug en las Lucrezia heiligen-legenden voor. Terwijl hij las, was haar moede geest bezig met bedenking over kleêrtjes van Rodrigo; over een lijkmis, te lezen voor haar armen Alfonso; over geld ook, en zij fronste pijnlijk de brauwen.

- Fra Torribio, onderbrak zij mat - de Oktoberregen sloeg tegen de kleine, ronde, groene ruitjes des boograams - ik heb zaken te behandelen met Christoforo: zend hem mij hier...

De monnik, gedwee, rees op, boog en verdween met zijn perkamenten boek; kort na zijn vertrek, trad de geheimschrijver, Christoforo, binnen.

- Ik heb te schrijven aan Vincenzo, zeide de Hertogin.

De regen ruischte tegen de ramen.

- Ik ben bereid, Uwe Uitnemendheid, murmelde de geheimschrijver, die reeds zat, stift ter hand.

Lucrezia rees op. En loopende op en neêr, sleepende den zwarten sleep, de vreemde, heel witte oogen met gouden pupil, vòl peinzing, dicteerde zij den brief aan Vincenzo Giordano, haar dienaar te Rome:

- Vincenzo, dewijl wij besloten hebben...de herdenking te vieren...van het overlijden...mijns heeren Hertog en Gemaal - de glorie der zaligen...zij zijner ziel deel - bevelen wij u...u te ver-

voegen tot den Alleruitstekendsten Heer Kardinaal van Cosenza...wien wij dit officium hebben opgedragen, en dat gene te verrichten, het geen Zijne Eminentie u zal bevelen...En gij zult toe zien op wat gij uit geeft...van de vijfhonderd dukaten...die gij hebt...terwijl ik zorgen zal, dat gij méer zult ontvangen, zoo noodig...

Uit den burcht Nepi, den voorlaatsten Oktober 1500...

- Onderteeiken, dicteerde Lucrezia: De allerongelukkigste Prinses van Salerno...¹

...Salerno, herhaalde de geheimschrijver en keek op naar zijn meesteres.

Lucrezia was hem genaderd, zij legde hem de witte hand op zijn mouw.

...Schrijf nu een anderen brief aan Vincenzo, fluisterde zij, met bedoeling.

- Ik begrijp, murmelde Christoforo.

- Niet dateeren, niet teekenen en...in het cijferschrift.

- Ja, Uwe Uitnemendheid...

Lucrezia, hartstochtelijk, dicteerde:

...Ik ben mismoedig en met smart vervuld...dat ik NÓOIT iets verneem over mijn terugkeer naar Rome...Ik kàn niet eten meer, niet slapen, zelfs niet meer weenen...

Zij dicteerde voort hare wanhopige woorden. Tegen de ramen kletste de regen nu...

Het was plotseling, buiten, over den stijgenden weg, een klatering van trompetten, kaatsende tegen den burcht aan. En de torenwachter, op de bovenste tin, de signalen zeker herkende, klaterde de zijne terug. Het was één koperen davering door den regen heen...

Lucrezia, de handen tegen de borst, was als versteend blijven staan.

Christoforo rees op.

- Het is de Hertog!! murmelde hij.

- Cesare! stamelde Lucrezia.

1 Een van Lucrezia's titels.

En zij stortte zich naar het raam.

Zij zag de trompetters, de vanen, banieren, zij zag de ijzeren ruiters reeds van de voorhoede van haars broeders strijdmacht. En zij had nog den tijd te roepen tot Christoforo:

- Verscheur den tweeden brief! Dadelijk!!
- Den eersten? vroeg Christoforo, reeds scheurende.
- Neen...: leg dien eenvoudig weg.

Christoforo deed als zij beval. De deur ging open; de pages, de edelvrouwen, de kavalieren kwamen binnen, fra Torribio...

- Het is de Hertog, Madonna!! riepen zij.

Er was binnen den burcht een verwarring; er was buiten het geklater van de trompetten, het geratel van trommelslag en het aantrappelend gedaver van de zware rossen. De slotvoogd kwam Lucrezia's bevelen hooren, haastte zich dadelijk weg... Binnen den burcht hoorde men de ijzeren ketenen des ophaalbrugs en der valpoort knarsen; om Lucrezia waren zij allen, bleek en bezorgd, niet begrijpende deze verrassing.

- Gaan wij den Hertog te gemoet, beval zij.

Een MAJOR-DOMO haastte de pages vooruit, opdat zij zich scharen zouden, onder aan de trap. De poort open, zagen aller oogen reeds, van de trap af, de poortehof zich vullen met de ijzeren ruiters en tusschen hen herkenden zij allen, dadelijk, Cesare di Borgia, Hertog van Valence.

Hij steeg af van zijn ommalied ros. Zijne bewegingen waren vlug, beslist, elegant enforsch; hijzelve was een elegant forsche figuur, in zijn volle wapenrusting van gecizeleerd zilver en verguld; in het open vizier van zijn helm, de pluimen druipend van regen, blonk uit zijn oogen de felle, snelle blik van een valk; zijn neus was recht; donkerblonde brauwen vereenigden zich tot één rechte frons-streep van jaloezie; in rossig blonde knevels en baar purperde een altijd even lachende, wreede mond, die de kleine, wreede tanden bloot liet.

- De Hertogin? hoorden allen hem zeggen, kort en gebiedend.

Er was plichtpleging van den slotvoogd, die met een sierlijk gebaar wees naar binnen. Daar stonden reeds de page's en toen

Cesare zijne zuster zag, boven aan de trap, dalende naar hem toe, fronste hij niet meer en ontlook zijn glimlach milder en blijder.

Het was de eerste maal, dat hij haar terug zag na den moord op Alfonso gepleegd. Toen ZIJ krankzinnig van smart dreigde te worden, had HIJ haar niet meer gezien. Nù woelde het in haar van aandoeningen, maar zij overmeesterde zich geheel, en het was met groote courtoizie, dat zij haar broeder naderde, omringd van haar gevolg van dames en kavalieren, voor hem boog in sierlijke reverentie en zeide:

- Mijn zeer beroemde broeder en Hertog! Welk een beminnelijke verrassing! Wees welkom in mijn burcht van Nepi! Zoo ik ièts waag te betreuren, is het dit, dat gij uw komst mij niet meldde, zóo dat ik u niet feestelijker ontvangen kan, dan mij, helaas, nù mogelijk is...

Zij boog voor hem diep, ten tweeden male. Zij was heel bleek in het zwart harer sluiers. Er was een vage vrees in haar voor haar kind, kleinen Rodrigo...Wat kwam Cesare doen??

Maar hij naderde haar glimlachend, de armen open en omhelsde haar teeder.

- Vergeef mij, beroemde en wonderbevallige zuster, zeide hij en zijn diepe stem klonk hoffelijk en teeder. En duld, dat ik u omhels in mijn broederlijke armen, niettegenstaande zij met het harde metaal bekleed zijn.

Hij omhelsde haar, voorzichtiglijk, om haar nièt te kwetsen en drukte een langen kus op haar voorhoofd. Zij sidderde, zij hoorde nu nauwlijks de hoffelijke woorden, die hij melodisch zeide. Zij geleidde hem aan de hand de trappen op.

- Hebt ge het koud? vroeg hij. Uw hand beeft...

- Neen, zeide zij, glimlachend. Zoo ik beef, is het van vreugde...dat ik u terug zie...

Hij was tevreden en lachte.

- Ge ziet in ons, zeide hij; den overwinnaar van Pesaro. Ik kom van Pesaro. O, over winnaar dit maal zonder slag of stoot! Pesaro heeft zich voor Zijne Heiligheid en voor ons, des Pauzen onwaardigen Gonfaloniere verklaard, en den Sforza, uw eersten niets-

waardigen gemaal, o Lucrezia, verjaagd...

Lucrezia schrikte.

- In waarheid? vroeg zij. Hebt ge Pesaro genomen...? En Giovanni Sforza??

Cesare lachte luid.

- Hij is gevlucht, lachte hij. Wees niet bezorgd, Lucrezia: ik heb uw eersten gemaal geen haàr behoeven te krenken...

Hare hand sidderde nu in zijn hand, terwijl zij voort gingen, de sombere galerij door, naar de zaal. En zij werd zich bewust geen wil te hebben, te gaan ZOO ALS ZIJ MOEST. Zij voelde naast zich den fellen valkenblik van haar broeder spotten op haar neêr en te gelijker tijd haar geheel teeder omwikkelen. Maar wil had zij niet: een doffe duizeligheid was in haar smalle voorhoofd als een te groot wiel, dat maar draaide, draaide...En zij zag de verledene dingen...die van haar eerste huwelijk...met Giovanni Sforza...Nauwlijks eên jaar had zij de zachte rust met hèm samen gekend, te Pesaro...Zij had hem wel lief gehad, hoewel nooit zoo hartstochtelijk als zij Alfonso had bemind...O, zij had gehoopt, zij een kind, een blond kind van vijftien jaren...toch eindelijk de rust te kunnen beleven aan de zijde van een sterken, dierbaren man...Haar vader en broeder, zij hadden haar altijd als een speelbal beschouwd, als een lokaas, hoe lief zij haar beiden hadden...Was zij niet op prilsten leeftijd, twaalf jaar, verloofd geworden, eerstens met Don Cherubino de Centelles, een knaap van vijftien; tweedens aan Don Gasparo van Anversa? En telkens weêr was de verloving verbroken en zij had nauwlijks begrepen wat er met haar gebeurde...Maar omdat haar kinderziel telkens weêr ontlook naar het leven toe in een gouden lach van onuitbluschbare, blijde vreugde, had zij niet na gedacht, zich geschikt, zich gevoegd naar den sterken wil van haar vader en de onbegrijpbare gril van haar broeder, toen kardinaal, en zij had alleen gedacht: aan wien zullen zij dàn mij geven...Zij hadden haar aan Sforza gegeven en eên jaar rust, te Pesaro, had zij doorleefd...Leven van vriendelijke liefde en kalme studie: de studie, die eigen was aan aanzienlijke jonkvrouwen van haar tijd; aan haar hof waren dich-

ters en Grieksche humanisten om haar geweest, en zij was onder hunne leiding bekoord geworden door de kunst van het woord der antieke Grieksche en Latijnsche schrijvers...Nù flitsten die lieve, kalme dagen snel voor haar geest...Maar toen...toen had hun beider eerezucht, die van vader en broeder, weêr andere verwickelingen gedroomd, weêr andere intrigue pogen samen te knopen...Sforza diende hen niet...Sforza moest ter zijde worden geschoven...en daarbij zijzelve...zij had dit rustige leven, in stillen stadburcht of eenzaam gelegene villa, wel eentonig voor hare bruischende jeugd gevonden...: haar man verliet haar vaak als zijn dienst als CONDOTTIERE in des Pauzen leger hem te velde riep...En zij had toe gegeven aan den wil van haar vader, zij was plotseling naar Rome gekomen, zij was in de nieuwe intrigue ingewijd: haar huwelijk moest worden ontbonden - Cesare moest het kardinaalpurper af leggen, opdat beiden, Cesare en zij, in het koninklijke huis van Napels zouden kunnen huwen. De theologische rechters, die haar huwelijk ongeldig moesten verklaren, onder voorzitterschap van twee kardinalen, ontbonden dus hare echtverbintenis, op grond, dat zij nog maagd zoude zijn. Zijzelve zwoer, dat zij maagd was. Zij deed als een lam, wat men van haar eischte. Zij bleef het willooze slachtoffer van haar vader en van haar broeder, die haar lief hadden op hunne wijze, maar vooral als het lokaas hunner eerezuchten...

Nu dat zij alleen met haar broeder in de zelfde donkere zaal was, waar zij kort geleden met Christoforo had vertoefd, flitste geheel dit woelige verleden der laatste jaren haar voor den geest. Maar vooral zag zij dit: haar nieuwe gemaal, Alfonso van Arragon, eerst Rome op raad zijner vrienden ontvlucht...weêr terug gekomen...toen vermoord...doorstoken en verworgd...om Cesare's wraak, wraak, daar Alfonso's vader hem - den vroegeren kardinaal - zijne dochter had durven weigeren! Dit vooral flitste voor Lucrezia, terwijl haar broeder haar glimlachend aan zag en buiten, uit een zwaar donkere wolklucht, het weêrlicht zigzagde...en het was, als zàg zij het verleden in dien eigenen bliksem, als doemde het voor haar op, in dien eigenen donderslag, die nu rommelde...

- Mijn teedere Lucrezia, zeide Cesare schertsend; in waarheid, ik verheug mij u weder te zien en veilig te zijn voor dat booze onweêrgeweld in uw burcht, want wie het oorlogsgevaar niet vreest, kan toch wel vreezen slag van regen en boos stormgeweld, dat hem zoo onvoegzaam voor de schoone burchtvrouw verschijnen doet. Duizend verontschuldigungen, teedere zuster, al ware het alleen voor mijn wèl heel treurige helmpluimen...

En hij zette zich den helm af, waarvan in der daad de roode en witte pluimen dropen.

- Wilt gij u niet geheel ontdoen van uw rusting, broeder, terwijl wij wachten, dat men het noenmaal ons kondt? vroeg, terwijl zij met haar eigenen zakdoek hem het zweet en den regen wischte van het voorhoofd, Lucrezia.

- Zij hindert mij niet, antwoordde hij; en ik wil gaarne dadelijk een oogenblik heimelijk onderhoud met u hebben, want wij zullen niet lang in Nepi kunnen toeven, mijn allerdierbaarste Lucrezia...

De regen kletste tegen de kleine, ronde ruiten; in het zeer sombere vertrek hadden deze beide menschen een sierlijke lijn van gratie, tegen de donkere tapijten en sombere meubels. De vrouw, zeer jeugdig, zeer blond, zeer blank, in haar sleepend zwart fluweel, in hare lange, zwarte sluiers, was als een vreemde, zwarte bloem met goudblank hart; de man, vluchtig nu en dan òp schitterend van het doffe gevonkel zijner gulden en zilveren rusting, had een wonderbaarlijke betoovering van ridderlijke bevalligheid. Zij waren klaarblijkelijk, zoo als zij daar zaten bij elkaâr in de hooge, gebeeldhouwde stoelen, twee schepselen eener fijne eeuw van overbeschaving. Broeder en zuster, waren de woorden, die zij wisselden, die van een hoffelijk, bloemrijk Italiaansch, waaraan het, slechts nu en dan hoorbare, Spaansche accent een meer keelachtige diepte gaf. Hunne hoffelijke toespraak, hunne bloemrijke zinnen wisselden zij als gratie-volle geschenken. Er was in hunne gebaren een aangekweekte zwier. Zij schenen twee uitverkorenen. Hunne geesten waren ook, zoo wel die van den man als van de vrouw, de overbeschaafden van hun tijd: de antie-

ke beelden wemelden voor die geesten uit in een vreemde wemeling, half Katholiek, half Helleensch-Romeinsch en zij zeiden, telkens, in hun gewoon gesprek van broeder en zuster, de klassieke toespelingen, natuurlijk-weg. Hunne blikken, waren, als onbewust, gewend aan schoonheid; zij waardeerden beiden kunst: de schoonheid der litteratuur, die van schilder- en beeldhouwkunst, en hun gevoel was geleid geworden door een schilder, die telkens hunne beeltenissen had geleend aan zijne heiligen en keizers: Pinturricchio...En in deze, zoo schijnbaar uitverkorene verfijningen, waren hart en ziel de oorspronkelijk barbaarsch onverfijnde der primitieve oertijden gebleven...In de ziel van den man was alleen de bruuft en ruw over alle hindernissen heen pletterende groothedsdorst, en het hart van de vrouw was dat eener slavin gebleven, de slavin van wie sterker dan hare bevallige zwakte was, de slavin van haar broeder, de slavin van haar vader...In de ziel van de vrouw was verder de futile smachting naar vroolijkheid, naar schittering, naar weg uit Nepi te komen, en in het hart van den man, die haar broeder was, verwickelde zich, heel vreemd, een bijna verliefde, glimlachende teederheid voor zijne blond-blanke zuster, die hij zoo schoon vond als hij nooit had een andere vrouw gevonden...

- Een oogenblik heimelijk onderhoud, herhaalde Cesare, terwijl hij zich gemakkelijker, trots zijne rusting, voegde in de kussens van den hoogen stoel. Zie, Lucrezia, ge kunt hier niet blijven. Moge Nepi eerst een weldadige somberte geweest zijn om uw rouw en om uw verdriet...nu de barre seizoenen naderen, moet het verschiet van die rotsen u droefgeestig stemmen, zelfs op een genadiger dag dan deze...

- Het is zoo...murmelde zij.

- Ge moet van hier, voltooid hij luchtig, ziende om zich heen. Wij zullen een anderen gemaal voor u vinden...

Er was in hare kinderlijke ziel bijna een plotse hoop en nog een snelle weemoed na, om Alfonso, haar beminden Alfonso...

- Ja, herhaalde hij luchtig. Wij zullen een anderen gemaal voor u vinden...En ik ben overtuigd, dat...Alfonso verheugd en geveleid zal zijn dien te worden.

- Alfonso?!! schrikte zij, niet begrijpende.

- O, zeide hij koud; ik meen Alfonso d'Este, de erfprins van Ferrara...

Zij bedekte in hare handen het gelaat.

- Wat doet het er toe, dat zijn naam gelijk zoû zijn aan dien van uw vorigen gemaal.

Het geluk hangt niet van een naam af.

- Ik wàs gelukkig met Alfonso van Arragon...stamelde zij.

- Ge zult wel niet twijfelen of Zijne Gelukzaligheid en ik hebben geen andere gedachte dan uw wèrkelijk geluk, Lucrezia?

- Wat weet ik van uw beider gedachten? streefde zij lichtelijk tegen. Ben ik niet altijd, telkens weêr, gegeven, beloofd, terug genomen...als een ding, als een ding...? Is mij niet telkens weêr ontnomen wat men mij gegeven had, eerst Giovanni Sforza...toen mijn Alfonso...en zal het zoo niet duren, tot...

- Tot wanneer? viel hij glimlachend in de rede. Tot gij, Lucrezia, IN DER DAAD uw geluk hebt gevonden, en dan...

Hij voltooide niet. Het weêrlichtte en dadelijk barstte de donder los, schrikwekkend.

- Heilige Moeder Gods! stamelde Lucrezia. Bewaar mij, bewaar mij!

Zij was opgerezen, zij hing als in de armen haars broeders. Hij kuste haar zacht op het voorhoofd.

- Het was niets, Lucrezia, zeide hij diep en troostrijk. Het was een donderslag. Waarlijk, Nepi is een somber oord. Als gij vertrouwen hebt in mijne bemiddeling, dan verlaat ge Nepi ten spoedigste...Wat denkt ge?

- Ja...ja...stamelde zij. Ik wil wèg van hier...wat het ook koste, wat het ook koste...

- Niets...glimlachte hij. Het zal u niets kosten; het zal u gèven een der schoonste en aanzienlijkste kronen van Italië, die van Hertogin van Ferrara...

Gordijnen werden ter zijde getrokken, deuren geopend; pages, dames en kavalieren werden zichtbaar: sombere schaduwen in de donkere voorkamer; de MAJOR-DOMO kondigde het maal aan.

V

De saluutschoten donderden van Castel Sant'-Angelo over Rome en het immense volksgedrang stuwde langs straten en pleinen om de Ferrareesche ambassade te zien. Zij was van de Ponte Molle af nu door de Porta del Popolo binnen gereden en begaf zich naar het Vaticaan.

Het was een schitterende kavalkade van meer dan vijfhonderd ruiters. Voór ging, te paard, de kardinaal Ippolito d'Este en Cesare di Borgia, die hem te gemoet was gereden, reed hem ter zijde. De Gonfaloniere droeg een geheel vergulde Fransche wapenrusting, over welke een goudlakensche wapenrok. Zijn eigen gevolg bestond uit zes pages, honderd edellieden te paard, tweehonderd Zwitsers, in zwart en geel fluweel, met den hellebaard, en de banier van den Paus: de Stier van Borgia onder de Mitra en tusschen de Sleutels. De gezant van Frankrijk vergezelde den Gonfaloniere, en onder het volk murmelde men, dat eigenlijk door den koning van Frankrijk alle bezwaren van het trotsche huis Este waren overwonnen, dat het eigenlijk Lodewijk XII was, die het aanstaande huwelijk aan de Este's had opgedrongen. Een legermacht van vierduizend soudeniers stuwde achter den Gonfaloniere aan; een legermacht van tweeduizend man volgde dan nog de stedelijke autoriteiten.

De Piazza del Popolo was te klein om geheel deze ontplooiing van trotschheid en kracht en pracht te bevatten; zij stelde zich buiten de poort op, waar eene grassige vlakte zich breidde.¹ Op de plaats zelve begroetten negentien kardinalen, negentien het purper slepende kerkvorsten, de ambassade. De begroeting, de toespraken, over en weêr, duurden twee uren, en de avond viel, en het volk, ongeduldig, om zoo veel bloemrijke woorden, stormde naar het Vaticaan.

In de groote loggia, tusschen een glorie van fakkels, stond de Paus, en men wees, schuchter, naar Alexander. Toen hij zijn zegen gaf, over het toeschouwende volk, maakten velen een afwerend

1 Later de Villa Borghese.

geheim gebaar, van wijsvinger en van pink. Want zoo hij niet de Duivel zelve was, was hij toch een demon der Helle en kon zijn zegen wel een stille vervloeking zijn. Toch waren de blikken als geboeid aan zijne verschijning. Hij scheen reusachtig, in zijn sleepend, sneeuw wit fluweelen kleed, de roomwitte kant neêr vallende tot aan zijne sneeuw witte muilen. Boven die zwaar plooiende blankheid blonk zijn felkleurig gelaat van majesteitelijke zege. Zijn fonkelende oogen waren als stralende zonnen; arendsneus, en korte zinnelijke mond, die lachte, gaven hem een profiel als van een verleider, een toovenaar; boven zijn maar even grauwend, nog donker, dik krullende haar kroonde de tiara en weêrlichtte van hare drie rijen juweelen in de glorie der fakkels, die walmden.

- Wat is hij mooi! fluisterden, in het volk, de vrouwen, en zij knielden nu neêr, toen hij zegende. Al dachten zij hem een demon, zijn blik en zijn glimlach deed haar allen vallen voor hem neêr en hem aanbidden.

De avond was geheel gezonken, toen, door de sbirren vrij geveegd in eene vluchting des volks naar zijstraten en naar hoeken, de plaats overvuld werd door den stoet. De gezanten stegen af; zij waren om kardinaal Ippolito nog vijf prinsen van Este, waaronder twee bisschoppen; zij waren voorts de aanzienlijkste leenmannen van Ferrara: Mirandola, Bevilacqua, Sagrato, Bentivoglio...

De Paus ontving hen boven aan de eere trap. Hij stond als een glimlachend blanke god, reuzig, in het licht van tal van gehevene zilveren luchters; hij straalde, een hostie in een monstrans gelijk. De Gonfaloniere stelde hem de gezanten voor en zij knielden op de bovenste trede en kusten hem beide voeten. De nacht was geheel geduisterd.

Buiten, was de plaats als herschape in een brandend woud van walmende fakkels. In een davering van zilver klaterende trompetten, geleidde Cesare de prinsen van Este en de andere gezanten te voet naar het ter overzijde des Vaticaans gelegen paleis van Lucrezia. Er hing uit alle ramen tapijtwerk; er waren lichten aan alle ramen. Achter de soudeniërs stuwde en duwde het volk, om

de Hertogin te zien, die, de dubbele poort van haar paleis open, de eere trap af kwam, in een stralende glorie van brandende luchters geheven, de gezanten en hare aanstaande zwagers en neven te moet.

Halverwege de trap stelde Cesare haar de prinsen en gezanten voor en zij waren allen zichtbaar getroffen door Lucrezia's schoonheid. Zij kuste hare aanstaande zwagers en neven niet, maar boog voor hen zeer diep, op de Fransche wijze, in zulk een bijzonder gracelijke lijn van betooverende bevalligheid, dat zij allen, de kardinaal, de bisschoppen, de prinsen, de graven, de baronnen glimlachten, bekoord, gewonnen. Zij droeg, de aanstaande bruid, een lang sleepend kleed van stralend zilverlaken, waar over een mantelvormig oppergewaad van zwartbruin sammeet met sabelbonten, breeden rand, en in dit licht en donker, in dezen glans en die schaduw, straalde hare eigene blonde, blanke schoonheid naar hen toe als een bekoring, een betoovering, zoo dat zij nauwlijks de bloemrijke woorden vonden om haar op de hare te antwoorden. Zij straalde daar als een glans zelve, in den glans van alle de luchters, die hieven hare rosblonde pages. De kaarsenschijn schemerde als een aureool om hare lieflijke blondheid, die een doorzichtig groen floers lichtelijk sluerde, vallende die sluier uit een zeer smallen band van goud. Er tinkelden parelen langs hare slapen, langs haren hals tot aan haren schoot. Er flonkerde spiegelhel op de sneeuw van haar boezem een ongevat edelgesteente, en dat zij geen van allen kenden bij name.

Lucrezia en Cesare geleidden den kardinaal Ippolito naar de groote zaal en deden hem zitten en zijzelve ging rond bij alle de prinsen en afgezanten. Zij had voor ieder een beminnelijk woord. En hare schoonheid, hare bevalligheid, hare gratie, hare ongeëvenaarde lieflijkheid won haar hun aller harten. Zij waren gekomen met tegenzin, met vijandelijkheid bijna, om deze bastaarddochter van Borgia als bruid mede te voeren naar Ferrara, naar hun erfprins; zij waren gekomen, gedrongen na een geheel jaar van intrigue, van uitstel en eindelooze onderhandeling over huwelijksvoorwaarden en bruidsgift; zij waren gekomen, eindelijk, omdat

de koning van Frankrijk het èischte...en nu zij haar zagen, zoo blank, blond, mooi, lief, bevallig, hoffelijk, waardig, gratieus, een prinses gelijk, geboren op de trede eens hoogsten troons, een tooverprinses gelijk...nu glimlachten zij maar, bekoord, betooverd, nu vonden zij eindelijk hunne bloemrijke antwoorden en sierlijke hofflijkheden terug; nu namen zij, glimlachende steeds, aan de kleine, bevallige geschenken van Romeinsche goudsmeêkunst, die zij hun deelde; nu dronken zij de bokalen uit, waaraan zij de lippen eerst zette. En de kardinaal Ippolito zeide:

- Het zij mij vergund, allerberoemdste Hertogin en Madonna, u bizonderlijk ook naast de groeten van uw aanstaanden schoonvader, Hertog Ercole en de liefde uws bruidegoms, Alfonso, over te brengen de genegenheid van mijn zuster, Isabella, markgravin van Mantua...

Lucrezia bloosde van genoegten. In zulk een oogenblik van wereldsche triomf was zij het schoonst, het bekoorlijkst. In de eerbiedige, maar onverholen bewondering van alle deze prinses en edelen, die haar kwamen voeren naar haar nieuwen bruidegom, haar derden gemaal, vergat zij àlle geleden smart en verschrikkingen. Heugde zij zich nog haar proces van schandaal om te scheiden van Sforza? Heugde zij zich nog de gruwbaarheid van den moord op haar toch zoo innig beminden, achttienjarigen, tweeden echtgenoot? Moord door Cesare zelve bevolen, door Cesare zelve bedreven...? Cesare, aan wiens arm zij hier rond ging, stralende, feeëschoon...? Cesare, die haar fluisterde aan het oor:

- Lucrezia...ziet ge dien jongen man, in het donkerblauw fluweel, die ginds, in den boog van de poort, staat te schrijven in een klein boekje...Doe niet of ge hem ziet, maar let tòch op...en ik zal u zeggen, wie hij is.

- En wie is hij? vroeg zij nieuwsgierig, omdat Cesare haar opmerkzaam maakte op dezen geringen edelman uit het gevolg van een der gezanten.

- Wel, zijn naam zegt u niets, zoo ik u zeg, dat hij El Prete heet, maar wie hij is, zal u belang inboezemen...

- En wie is hij dan? vroeg Lucrezia.

- Hij is een geheimschrijver van...Isabella van Mantua, en zij heeft hem hier heen gezonden, deze trotsche vorstin, wier groet u zoo even werd overgebracht, om...

- Om wat?? vroeg Lucrezia.

- Om haar getrouwelijk te melden een relaas van alle ontvangsten en feestelijkheden en vooral de beschrijvingen te geven van ùwe gewaden, Lucrezia! En ik ben overtuigd, dat, als wij eens vroegen zijn boekskes te zien, wij zouden lezen een nauwkeurige beschrijving van uw zilverlaken, bruinzwart sammeet en groenen gazen sluier, o zuster.

Zij lachte, klein ijdel en blij gelukkig, en, ja...in DIT oogenblik had zij geheel vergeten haar proces van schandaal, den moord op haar beminden Alfonso; de donkere, treurige rouwdagen van Nepi...

VI

Lachende, schertsende voerden, elk aan een hand, de twee kamenieren, Laretta en Giuditta, El Prete binnen een groote voorkamer om het uitzet der hertogelijke bruid in oogenschouw te nemen.

- Maar als de Hertogin mij ziet...streefde hij tegen, nieuwsgierig toch.

En zij schrikten werkelijk alle drie terug, want in de voorkamer waren zes hofdames, lijsten in de hand, bezig stapels linnengoed na te tellen.

- Het is niets, zeide de oudste der dames glimlachend; de Hertogin heeft verlof gegeven, dat messer El Prete haar uitzet worde getoond...

El Prete haalde dadelijk zijn boekskes ter hand om aantekeningen te maken en de hofdames leidden hem zelve de voorkamer rond. Zij toonden hem, meestal met bont omzette gewaden, met sabelbont en hermelijn; gewaden van glanzig brokaat en soupeler

satijn en zij noemden de prijzen: vijftienduizend dukaten, twaalfduizend dukaten...De kostbare hemden, die zij juist telden, waren tweehonderd in getal en er waren er bij van honderd dukaten; sommige der mouwen dier hemden alleen kostten dertig dukaten en waren met goudkant en franjes afgezet.

El Prete, koortsig, schreef op, maar omdat er muziek van tamboerijnen klonk en van violen uit het appartement der Hertogin zelve, vroeg hij:

- Is er ontvangst heden avond bij Madonna?

- Oneen, antwoordden luchtig de dames; de Hertogin vermaakt zich alleen met haar vrouwen te laten dansen...Kijk maar eens om een hoekje...

El Prete keek om een hoekje, langs een zwaar, donkerrood fulpen gordijn. Hij zag in het, hel met kaarsen verlichte, slaapvertrek van Lucrezia, en zijzelve zat naast haar verguld ledekant en klapte de maat in de handen...En omdat zij juist om zag, schalks, langs het gordijn, zag zij hem in de oogen en lachte en beval El Prete binnen te voeren. Hij verborg fluks zijn opschrijfboekskén en knielde nu hoffelijk voor de Hertogin maar zij wenkte hem op te staan met het gebaar eener koningin, lief, fier en genadig.

Achter in het vertrek stonden twaalf jeugdige Romeinsche vrouwen, den vierkanten hoofddoek op het haar geplooid, het zwart fulpen keurslijf zichtbaar geregen over het witte linnen hemd; het bonte schortje, fel kleurende, over den rooden of gelen rok. En zij dansten twee aan twee, zich begeleidende met haar tamboerijnen, en er was een vioolspeler, en toen danste een van Lucrezia's Spaansche edellieden met eene hofdame; en toen danste zijzelve met een der prinsén van Este. En El Prete, in zijn boekskén, schreef snel op, dat Madonna een Spaansche CAMORRA droeg van donkergroen fluweel met goudband afgezet, en wit satijnen, zeer nauwe mouwen, met kleine poffen van goudstof, terwijl haar kanten hemd te voorschijn recht streeppte over den boezem uit het open gesneden keurs; hij schreef, dat zij een LENZA droeg of haarnet, van goudlint en smaragden, en dat zij zoo aanvallig danste, dat aller oogen en aller glimlach geboeid bleven aan hare bewegingen...

Maar den volgenden dag, ten Vaticaan, zoû de plechtige ringenverwisseling plaats hebben tusschen de bruid en den, om etiquette steeds afwezigen, bruidegom. Geheel de ambassade van Ferrara haalde Lucrezia af, om haar, te voet, tusschen een eerewacht en een haag van flambouwen, te voeren naar het Vaticaan. En zij droeg een lang sleepgewaad van goudbrokaat over karmozijnrood fluweelen onderkleed, omzet met smal hermelijn; hare lange mouwen hingen neêr, vierkant, ter aarde; een hoofdtooi tulbandachtig, van goudgaas, karmozijnroode zijde en zwart fluweel kroonde haar blonde hoofd en zij droeg aan één enkel snoer van zeer groote parelen geen andere juweelen dan eên smaragd, eên robijn en daar tusschen eên peerparel, maar zeer groot.

Don Ferrante en Don Sigismondo, hare aanstaande zwagers, geleidden haar bij de hand naar de St. Pieterstrap en zij lachte gelukkig en sprak vroolijk en hoffelijk en er was muziek van strijkinstrument. In de Sala Paolina wachtte de Paus Alexander háar, die hij noemde 'zijne zeer beminde nichte en dochter in Christus'. Alle kardinalen waren om hem heen, en de Gonfaloniere, Cesare, zat op een schabel hem ter zijde. Lucrezia kuste den voet Zijner Gelukzaligheid, nam plaats op een schabel ter andere zijde. Achter haar stonden de gezanten van Frankrijk, Spanje, Venetië. De bisschop van Adria sprak de trouwrede uit. Maar Alexander fronste, ongeduldig.

- Maak het kort, maak het kort, beval hij, hoorbaar, den bisschop.

Daarop, achter een vergulde tafel, richtte Don Ferrante d'Este, als plaatsvervanger zijns afwezigen broêrs, den bruidegom, de verschillende vragen aan Lucrezia, die was op gerezen en nader trad. Zij antwoordde telkens toestemmend. Toen stak Don Ferrante haar den ring aan den vinger en hij zeide:

- Deze verlovingsring zendt u, o allerberoemdste Donna Lucrezia, de beroemde Don Alfonso uit vrije keuze en in ZIJN naam schuif ik hem aan ùw vinger.

Lucrezia antwoordde, zacht:

- En in vrije keuze neem ik hem aan...

Daarop las de notaris de akte voor en bood de kardinaal Ippolito d'Este de bruidsjuweelen der bruid aan. Alle aanwezigen luisterden aandachtig toe want allen waren benieuwd naar de woorden, die de kardinaal zoû kiezen. Het was voor niemand een geheim, dat deze bieding der bruidsjuweelen géene schenking was; alleen de ring was geschonken. Maar de kardinaal overreikte met zulk een zwier van woorden en zoo grooten takt de kostbare juweelen in openen schrijn, dat Alexander zelve zeide:

- Uwer Eminentie woord verhoogt den glans dezer juweelen...

VII

Feest volgde na feest, in één roes. Waren er des namiddags wedrennen, tornooien en stierengevechten, des avonds waren er danspartijen en tooneelvertooningen. Er was een stierengevecht geweest, waarin de Gonfaloniere zelve een stier met één houw van zijn zwaard den kop af hieuw; na hem doodden de Spaansche matadores tal van stieren en wilde buffelen.

Terwijl na deze middagvertooningen Rome's straten krioelden van volk - het was Carnaval, vervroegd om Lucrezia's bruiloft, en de gemaskerde courtizanen drongen in dichte stoeten de menigte door of zaten in de balkons harer huizen, - schitterden des avonds het Vaticaan en de St. Pieterplaats van girandolen: van flambouwen en luchters. In de zaal, die Pinturricchio had verlucht met de fresco's van de Levens der Heiligen, leunde in een troon Alexander, daverend van lach in aanhoudende blijdschap; rondom zaten op schabellen Cesare en Lucrezia en de gezanten en de hovelingen lagen op kussens, over den grond, naar de tooneelvoorstellingen te zien. Na de komedie 'dei Menechmi' van Plautus, werden allegorieën, eklogen vertoond, waarin door goden en herders het Huis van Borgia werd verheerlijkt. Of balletten, m o r e s c a 's genaamd, werden gedanst, en Lucrezia zelve danste, op verzoek van den Paus, met Cesare...

In deze dagen, plotseling, trok zij zich vaak terug in haar eigen

paleis en bleef onzichtbaar. Hare edelvrouwen meldden, dat de Hertogin zich de haren liet wasschen of zeer bezig was met haar uitzet. In der daad waren het plotse melancholieën, die Lucrezia overvielen en een dag in haar duistere kamer deden vertoeven of, gemaskerd, in eenvoudigen draagstoel, zich begeven naar de Piazza Pizzo di Merlo, waar haar moeder woonde, Madonna Vanozza. De moeder der kinderen van Alexander VI bewoonde aldaar een geriefelijk paleis, en hoewel zij nooit ten Vaticaan werd gezien, kwamen hare kinderen haar vaak bezoeken. En Lucrezia drong bij haar binnen, en zij had hare klagende, kreunende stem van bedorven kind, van blatend lammeke bijna, als zij riep:

- Moedertje...kleine moedertje!

En dan af rukte haar masker en dan zich stortte in moeders armen en aan moeders borst, en dan zat op een kussen aan Vanozza's voeten.

- Mijn lief, mooi kind! zeide Vanozza en zij streelde Lucrezia's zachte, blonde haren. Is het heden voor het láatst? Is het vertrek van den bruidstoet bepaald en...kom je afscheid van moeder nemen...en zie ik je nooit, NOOIT meer terug??

- Neen, neen! riep Lucrezia. Het is nièt voor het laatst! Ik kom nog terug, ik kom nog terug! Wij gaan niet voór Nieuwjaarsdag weg! Maar ik ben gekomen, moeder, omdat ik zoo treurig was en zóo moê en niet uitrusten kòn in mijn eigene kamers! Ik ben treurig en ik ben moê! Het is feest iederen middag en iedere nacht en hoewel ik feest bemin, vermoeit mij die eindelooze feestelijkheid, omdat mijn treurige gedachten mij tòch bestormen! En ik kàn zelfs ze niet uitdenken in mijn eigen paleis, omringd als ik er ben van mijn dames, mijn kavalieren, mijn narren, mijn naaisters en mijn borduursters! En dan kom ik, moeder, bij u, om te denken, om te schreien, om te klagen! Om mij uit te klagen over mijn vreeslijke leven! Waar klaag ik mij elders uit dan hier! Hier alleen, in dit stille vertrek, kan ik het bijna uit schreëuwen aan uw voeten...

- Stil kind, stil mijn arme kind!

- Dat ik moê ben en treurig en lijd om het verleden en verdoofd

ben door het oogenblik van het heden...en zoo bang voor de toekomst ben! O mijn verleden, dat mij zoo zwaar is, als ware ik oud! Als ik des nachts, overmoê, niet kan slapen, zie ik de schimmen er van òp rijzen...

- Mijn kind, mijn arme kind, POVERA CREATURA MIA!!

- Zie ik Giovanni Sforza...mijn armen, eersten man, dien ik toch lief had in de stille dagen te Pesaro, en ik zie MIJ, een meeneedige, die zwoer, dat zij maagd was...

- Om staatsreden, kind,...en Vader gaf absolutie...!

- En ik zie Alfonso, mijn armen Alfonso...En ik zie Juan, onzen armen Juan, mijn rampzaligen broeder, dien wij allen weten, dat Cesare heeft...

- O, zwijg kind, zwijg!

- En den volgenden dag zit ik in mijn loge, voor het tornooi of het stierengevecht, en Cesare nadert mij, mijn broêr en mijn beul, en hij glimlacht tot mij en ik hecht mijn sluier vast aan zijn helm en hij bekampt den stier tot MIJNE eer...en des avonds zit ik ter zijde van Zijne Gelukzaligheid, als een prinses, en het is alles prachtig en glanzend om mij en ik dans...omdat mijn vader geen schouwspel zoo mooi vindt als MIJN dans en ik dans, en ik lach en ben vroolijk en onderwijl denk ik...: over enkele dagen reis ik af...naar een derden gemaal, dien ik niêt ken...die, naar men zegt, somber is en mij reeds haat, mij de bastaarddochter der Borgia's, haat als zij misschien allen, de Este's, mij haten...en dan, o MAMMA MIA, ben ik zoo bàng, zoo bang voor de toekomst...Vooral, moeder, OMDAT ZIJ NIET ALLES WETEN...

- Zwijg, kind, zwijg!!

- Omdat zij niet alles weten! O, zoo zij wisten, zoo zij wisten! Zoo zij wisten, als ik en Sancia het weten, van Cesare...Zij vermoeden misschien: zij weten niet...Zoo zij wisten, dat ik, hun aanstaande erfprinses en dochter en zuster, mij in een klooster heb moeten terug trekken, omdat...

De moeder legde ruw de hand op haar dochters mond.

- Zwijg! zeide zij hard. Je wordt gek! Je weet niet meer wat je zegt! Zwijg DAAR OVER! NIEMAND WEET IETS!! Niemand zal ooit iets weten!

- En mijn Rodrigo! Mijn arm kind, dat ik achter moet laten! O MAMMA MIA, MAMMA MIA...soms, in het midden van dans of tornooi of banket komt het àlles in eenen over mij...en voel ik mij moê...en bang, zoo bang!! OMDAT ZIJ NIET ALLES WETEN!

Zij snikte nu aan Vanozza's voeten en Vanozza streelde de haren haar en troostte haar kind zoo goed zij vermocht. Maar zijzelve, de moeder, voelde haar hart vòl treurigheid, want zijzelve, ook, was bang voor de toekomst harer dochter, die zoo ver, ginds in Ferrara, voor hàar verloren zoû zijn...

En de nacht viel, de koude, kille Decembernacht, en Lucrezia lag met haar blonde hoofd, te slapen tegen de knie van Madonna Vanozza...Tot Lucrezia plotseling òp waakte met een schrik, zich herinnerde, dat er een feestmaaltijd was in het Vaticaan, ter eere van het gezantschap haars bruidegoms en zij zich, na een laatste, hevig hartstochtelijke omhelzing harer moeder, maskerde en wèg deed dragen, in dichten draagstoel, dwars door de joelende menigte, die vierde het Carnaval.

VIII Het was de 6^{de} Januari 1505, de dag der afreize, tegen drie uur des namiddags en geheel Rome stroomde naar de St. Pieterplaats of naar de Piazza del Popolo om de kavalkade en de Hertogin te zien en toe te wuiven. Lucrezia had afscheid genomen van haar vader en de Paus had haar toe geroepen:

- Heb moed! Heb moed, mijn dierbaar kind! Schrijf mij steeds, als je iets noodig hebt: ik zal meer voor je doen, dan ik ooit heb gedaan! En, gedurende de vermoeiende reis, schrijf mij ièderen dag, schrijf mij IEDEREN DAG, opdat ik wete hoe die dag was...

Hij was zeer ontroerd, de Paus Alexander. In die demonische ziel was deze menselijkheid: de liefde voor de zijnen. Hoe hij ook Lucrezia vaak had beschouwd als een lokaas, en gewetenloos als een speelbal behandeld, hij had haar lief met een naïve, onmetelijke liefde. Behalve aan zijn eigen politieke doeleinden, dacht

hij vooral ook aan hare grootheid, en grootheid, voor hem, was geluk. En nu, het zoû gaan gebeuren: Lucrezia, als bruid, ging den erfprins te gemoet van een der voornaamste Italiaansche tronen!

De Paus Alexander, de demonische Borgia, had vochtige oogen. Nu liep hij van balkon naar balkon om Lucrezia toe te wuiven, tot hij haar niet meer zien kon. Het was een koude dag van overbergschen wind. Lucrezia, te paard, wuifde den Paus terug...Zij bereed een blanken, goud getuigden telganger; zijzelve droeg een reisgewaad van zware roode zijde, met hermelijn omzoomd; een grooten hoed met roode pluimen, het blonde haar gevangen in een dicht net van gouddraad. Want de reis eener vorstelijke bruid naar haar bruidegom was een ceremonie, was een parade, die dit maal langer dan een maand zoû duren...

Om Lucrezia reden, in statie, de prinsen van Ferrara en kardinaal Cosenza, haar biechtvader en vertrouweling; de reisstoet telde meer dan duizend personen...Alle kardinalen geleidden Lucrezia tot aan de Porta del Popolo; de Gonfaloniere, Cesare, kardinaal Ippolito d'Este, de magistraat van Rome, reden meê tot aan de Ponte Molle, namen toen afscheid, keerden terug. En de bruidstoet toog voort, pas voor pas, in den fellen wind. Het was, met de narren, edelvrouwen, kavalieren te paard - allen hêl van felle kleuren, wuivend van pluimen - een onwaarschijnlijk gala, dat zich moeizaam, omslachtig nu voort bewoog, dat zich voort zoû bewegen gaan gedurende langer dan dertig dagen...De wind, heftig, woelde in de pluimen; enkele verdwaalde regendroppelen vlakten op de zijde en het fluweel der gewaden...Er waren draagstoelen voor de vrouwen, maar slechts om stortregen zouden deze hare paarden verlaten. En de bruidstoet, langzaam, plechtig, kleurig, bont, tusschen de zwaar gewapende ruiters van het escorte, trappelde voort over den weg. Vanen en wimpelen fladderden. Honderdvijftig muilen voor wagens gespannen, trokken de koffers en kisten der bruid. De boeren liepen uit om te zien en wisten niet welke vorstin daar voor bij trok...

Te Castelnovo, dien eersten dag, werd stil gehouden en overnacht. Om de plaatsen, waar de stoet overnachtte, niet al te zwaar

te belasten - want verplicht was de inkwartiering van het gevolg - gingen sommige afdeelingen van het geleide naar ter zijde van den rechten weg gelegene plaatsen. De breve des Pauzen, overal heen gezonden, luidde:

- Geliefde zonen, aan u Onzen groet en Apostolische zegen. Wij wenschen, en wij bevelen, ter gelegenheid van de reize Onzer in Christus geliefde dochter, de edele vrouwe, Hertogin Lucrezia di Borgia, die met een groot geleide zich begeeft naar haren gemaal, Onzen geliefden zoon, den edelen Alfonso van Ferrara, tweehonderd ruiteren van haar gevolg op te nemen en met eere te tracteeren, indien gij Onze genade op prijs stelt en Onze ongenade vermijden wilt...

Te Rome, St. Pieter, onder den Visscherring. December 1501...

De volgende dagen werd opgehouden te Narni, Terni, Spoleto. Den zesden dag bereikte de stoet Foligno. Lucrezia en hare dames en vrouwen gevoelden zich zóo moede, dat zij, zoo wel te Spoleto als te Foligno, een geheelen dag rust hielden. Bericht werd dadelijk gezonden, zoo wel aan den Paus, als naar Ferrara...De bruid zoû niet eerder dan 2 of 3 Februari Ferrara kunnen bereiken.

Was Lucrezia uitgerust en had zij zich de haren laten wasschen, dan toog de bruidstoet verder, statig, pas voor pas over den witstoffigen weg, nu door een regenbui, dan door een fellen wind, en het bleef steeds het onwaarschijnlijke gala, de vreemde parade eener sprookjesprinses, naar wie de boeren kwamen kijken. En iederen avond, in iedere plaats, was het de feestelijke ontvangst, waren het banieren en eerepoorten, triomfwagens met allegorieen, toespraken en vertooningen op de stadsplaats en werd Lucrezia in verzen verheerlijkt, in schoonheid boven Venus, in kuischheid boven de Romeinsche Lucrezia, waarna de heerschappen en magistraten der stad, in feestkleedij en lange, rood zijden mantels, de bruid ten laatste hielpen af stijgen en binnen hunne paleizen leidden.

Van stad tot stad bereikte de kavalkade Urbino, den 18^{den} Januari, en de hertog Guidobaldo en de hertogin verwelkomden Lucrezia. Zij had opgezien tegen de ontmoeting met dit trotsche paar, maar niet alleen, dat zij, door haar groote beminnelijkheid, hen voor haar wist te winnen, maar ook om politieke redenen kwamen zij Lucrezia zeer te moet, meenende door een minnelijke ontvangst hun wankelen troon te bevestigen. De bejaarde hertogin, aan Lucrezia's zijde, nam plaats in den Franschen draagstoel, die Paus Alexander opzettelijk zijne dochter geschonken had, opdat de hertogin van Urbino, aan Lucrezia's zijde, met haar naar Ferrara zou reizen.

Het ging naar Pesaro nu, en de weg was moeilijk; de kavalkade kwam des avonds de stad binnen, uitgeput zoo wel mannen, vrouwen als dieren, door wind en regen geteisterd, Lucrezia zelve in een toestand van melancholie, die zij niet overmeesteren kon. Pesaro! Hier had zij met haar eersten gemaal, Giovanni Sforza, het rustige, lieve jaar geleefd! En nu behoorde deze stad aan haar broeder Cesare! Hij had bevel gegeven haar feestelijk te ontvangen. Honderd kinderen, in zijne kleuren, wit en rood gedost, olijvetwijgen ter hand, kwamen haar aan de poort te gemoet en zij schreeuwden:

- Duca! Duca! Lucrezia! Lucrezia!

Zij steeg, met de hertogin van Urbino, uit voor haar vroegere paleis! De zelfde edelvrouwen van Pesaro, die geweest waren hare vroegere edeldames, begroetten haar, blijde haar terug te zien, want allen hadden haar lief. En zij wierp zich in hare armen, en snikte...

Dien avond, den geheelen volgenden dag bleef zij onzichtbaar, opgesloten in hare kamer. Zij gaf verlof, dat hare dames avonddans hielden met de edelen van Pesaro, maar zijzelve verscheen niet. Behalve, dat zij uitgeput was van vermoeienis door deze eindelooze, eindelooze reis, dit eindelooze gala, deze eindelooze parade, overviel haar een onoverkomelijke melancholie. Na zich de haren te hebben doen wasschen - zij leed aan zware hoofdpijnen, zoo zij zich niet telkens en telkens het zware, blonde haar

deed wasschen met geheel de ingewikkelde behandeling, die het vereischte - bleef zij rusten in hare kussens, en keek voor zich uit. Zij kende deze kamer: de fresco's, het beeldhouw werk aan ramen en deuren, de marmeren schouw, de ARAZZI zelfs waren de zelfde. Zij had hier geleefd met Giovanni...Zij had hem wel lief gehad...Zij had deze rust zelve verbroken, omdat zij haar verveelde...Ook had haar Alexander gedwongen plotseling terug te komen naar Rome, terwijl Giovanni bij Napels streed...En zij had gehoor gegeven aan haar vaders wil en haar eigen zenuwige onrust, en het proces van schandaal was gevolgd...

Uit de danszaal, terwijl zij mijmerde, bij twee hoog brandende waskaarsen in vergulde luchters, kwam de weêrklank der luchtig sierlijke dansmelodiën tot haar: een zang van snaarinstrument. Zij bleef alleen, in haar witte nachtkleed; er was goudkant om hare mouwen en zij had een wijden mantel van rood sammeet, gevoerd met hermelijn, omgeslagen, omdat zij het koud had. In de marmeren schouw brandde een stuk boomstam en zij strekte de kille, witte handen uit naar de flauwe vlam, die walmdde over den verkolenden tronk. Haar lange, blonde haar viel los, en zij voelde er telkens aan, of het droogde. Hare starende, groote oogen waren zeer wit, parelblank en glanzend, en de pupil, klein en goud, vol smeekende, lieve treurenis nu. Om haar de schaduwen van de kamer en de schaduw harer melancholie; over haar rood fluweel en haar blonde haar de bleeke glanzingen van de kaarsen, en de afschijn van de houtvlam. En zij zat steeds, onbewegelijk en de kille handen gestrekt naar de schouw, en in de nacht vedelde de dansmuziek nu lustiger op en zijzelve was heel droef en heel bang en voelde zich zeer verlaten.

Zij was twintig jaar, een kind. Een kind, dat soms niet wist wat het verlangde, wie het lief had. Alfonso...diën had zij, o innig bemind! Nu, haar nieuwe gemaal...heette Alfonso ook...Men zeide, dat hij heél anders was dan haar arme, eerste Alfonso...Men zeide, dat deze Este somber was, stilzwijgend, ruw, barsch...Zij had hem éens gezien in Rome, toen hij met een gezantschap uit Ferrara gekomen was...Jaren her: zij was even twaalf jaar ge-

weest...Zij herinnerde zich niet meer goed...Zij had niet opgelet, nooit gedacht, dat die zelfde donker uitzierende jonge prins van Ferrara...

Hoe zoû hij haar ontvangen, haar de bastaarddochter van Borgia? Hoe zouden zij haar àllen ontvangen? Haar schoonvader, Ercole? De trotsche zuster, markgravin van Mantua? Zoû zij ze winnen voor zich, als zij den kardinaal Ippolito had gedaan en don Ferrante en don Sigismondo? Of...

Zij was bang, zij was heel bang. Soms scheen het haar, dat zij oud was, omdat zij zich veel herinnerde, te veel, te veel misschien...Soms scheen het haar, dat zij een kind was, en verlaten door iedereen...Hier, in deze kamer scheen het haar, dat zij droomde, omdat zij hier terug was...Of gedroomd hād, in vroegere jaren, gedroomd had Giovanni Sforza en Alfonso van Arragon...Alfonso vermoord, wist zij, dat Giovanni, wraak broedende, was in Mantua...Zoû hij haar bruiloft komen verstoren...in Ferrara...??

Neen, neen, zij waren machtig, de Este's. Maar...dit huwelijk was hun opgedrongen, door den koning van Frankrijk, door haar vader, den Paus...O, zoo zij haar koel ontvingen...Haar wezen een ver paleis te bewonen; haar beschouwden als een indringster, haar misschien wel heimelijk martelden, kerkerden...wie weet...Maar zij zouden niet dūrven, die Este's...Was de Paus niet haar...vader; zoû hij haar niet te beschermen weten...O, zoo zij hen allen maar wòn, voor zich, dien trotschen, ouden hertog, Ercole, dien somberen gemaal, Alfonso, en hen allen, hen allen...Zij kòn niet leven in haat en in somberheid...Zij behoefde, als een bloem, zonneschijn, licht, lucht...Hare jeugd wenschte vreugde; haar hart wilde liefde; hare zinnen wilden kleuren, muziek, schoonheid, blijheid en hartstocht...Zij kon zich nu hier terug trekken in eenzaamheid en melancholie, maar die duurden niet - zij wist zèlve hare veranderlijkheid - en dàn zoû zij verlangen weêr naar wat zij nù te veel had: pracht, wereldschheid, dans en vreugde...

En in Rome bleven hare moeder Vanozza...en haar kind, Rodrigo...Zoû zij beiden nog ooit weder zien? En...haar vader? Zij

had hem wel lief: het was niet mogelijk niet lief te hebben een, die zijn kind zoó lief had, als hij haar...al wàs hij geen Paus, geen priester...geen vader bijna zelfs! En Cesare...

O, eigenlijk...eigenlijk - zij werd het zich bewust - was zij blijde wèg uit Rome te zijn...Ja, wèg uit hun macht en hun teederheid...Te zijn op weg naar de...Toekomst, haar nieuwen gemaal, Ferrara...

Zoo de Toekomst erbàrmen maar had, haar gunstig was! Maar zij zoû hem voor zich weten te winnen. Bekoorde zij niet iedereen...en dat zelfs zonder te willen, te weten...Hoe zoû zij dus des te meer bekoren, indien zij wenschte en wilde met heel haar geestkracht, met heel...

Een nieuwe energie werd in haar wakker. Zij was opgestaan uit hare kussens en zij zag zich plots ZELVE ten voeten uit. Er was een groote spiegel achter haar. En zij zag zich in het soupele, plooiende, witte, allerfijnste lijnwaad, met de tikjes goudkant over de ranke armen; zij zag zich in de witte nis van den hermelijnen mantel van rood sammeet, en zij zag haar blank gelaat, fijn als een bloem, als het hàrt van de bloem, die haar stralende haren waren...Zij schrikte eerst...en toen naderde zij...en glimlachte...en murmelde:

- Wat ben ik mooi...Wat ben ik mooi!!

En zij zuchtte heel diep op...Er was een zachte spijt in haar, dat zij niet mede danste, met de kavalieren en edelvrouwen...Zij hoorde steeds de violen...Maar het was te laat...

Toen, omdat de eenzaamheid haar woog, bewoog zij zwak de zilveren bel op een tafel, om hare vrouwen te ontbieden en zich te begeven ter ruste...

IX

Cesare, nu Hertog van Romagna, had overal bevolen, dat in zijn gebied de sleutels der steden aan Lucrezia werden aangeboden en het was toespraak na toespraak, ceremonie na ceremonie...Rimi-

ni, Cesena, Forli waren nu de plaatsen, waar de bruidstoet door trok. En de binnenkomst was steeds de parade, het nooit eindigende gala, langs de tribunes, opgeslagen voor de edelvrouwen, die welkomst wuifden, terwijl de magistraat aanbood huldegescenken, bestaande vooral in suikerwerken en waskaarsen. Na Forli omringde een nog sterker geleide den bruidstoet: duizend man voetvolk, honderd-vijftig ruiters deed Cesare's stadhouders, don Ramiro d'Orco, zich voegen bij den reeds talrijken stoet, want hij vreesde de rooverbenden van den bandiet Giambattista Carraro... Maar Lucrezia en der hertogin van Urbino werd mede gedeeld, dat dit geleide niet meer was dan een hulde van Romagna aan de zuster zijns hertogen Cesare. Faenza, Imola, Castel-Bolognese volgden. Bij Bologna kwamen alle de Bentivoglio's Cesare's zuster te moet: Ginevra Bentivoglio was de tante van Giovanni Sforza! Maar in groote courtoisie ontving de trotsche vrouw de aanstaande erfprinses van Ferrara, en er waren banketten en danspartijen.

Het was 30 Januari geworden en er was bepaald, dat van Bologna af de bruid per vaartuig langs het kanaal haar reis voort zoû zetten. Het was een mistig koude nacht en laat kwam Lucrezia aan op het kasteel Bentivoglio, twintig mijlen van Ferrara verwijderd. Aan beide zijden van het kanaal stuwde de talrijke stoet, te paard, het kasteel te gemoet, begeleidende het vaartuig der bruid. Lucrezia, met de hertogin van Urbino, steeg uit; en het was de begroeting des slotvoogds...

Toen Lucrezia afscheid wilde nemen van de prinses van Este, om zich in haar kemenade terug te trekken, zag zij, op den achtergrond van de zaal, een grooten, zwart gemantelden, gemaskerden man. Maar de prinses antwoordde haar niet op haar verwonderde, verontruste vraag, bogen diep, trokken zich glimlachend terug...

Haar hart klopte van angst. Wat beteekende dit? Wie was die man, die zich nu los hulde uit den zwarten mantel, die zijn masker zich af deed...?

- Vergeef mij, zeide hij en knielde op een knie. Vergeef mij, mijn

bruid en mijn Hertogin! Ik ben gekomen van Ferrara, onbekend en ongeweten, om u, Madonna, te zien en te begroeten vóór ik u ontvang aan de poort van Ferrara, als mijn gemalin, die ik binnen zal leiden in het huis mijner vaderen...

- Zijt gij Alfonso d'Este, mijn bruidegom?? vroeg Lucrezia verrast.

- Ik ben Alfonso, zeide hij, terwijl zij hem de hand reikte tot opstaan. Ik ben gekomen om kennis te maken met wie mijn vrouw zal zijn, vóór ik haar welkom heet tusschen ontplooide banieren en muziekgeschal, tusschen alle de mijnen, die ook de haren zijn zullen...

- Mijn heer bruidegom en beroemde Hertog, zeide Lucrezia ontroerd; het is een zeer beminnelijke ingeving van Uwe Doorluchtigheid geweest om mij te gemoet te komen in dit kasteel! Het is mij een innig groot geluk u te zien en te begroeten, voor ik mijn hand in de uwe leg, te midden van statie en hoogtijdspracht...Gij zijt dus...Alfonso?

- Ik ben Alfonso, zeide hij kalm.

Hij was hoog, streng, donker, een weinig barsch; zijn felle oogen fronsten steeds onder een zwaren staaf van zwarte brauwen; zijn zwart haar was kort; zijn korte zwarte baard was naar de Spaansche, overheerschende mode geknipt. Hij was gebruid, hij was zeer mannelijk, in zijn courtoizie eenigszins stijf, als een krijgsman, die moeilijk bevallig doet; toch glimlachte hij, toen hij herhaalde:

- Ik ben Alfonso, uw bruidegom...

Zij dacht aan haar eersten Alfonso...Zij zoû dezen Este niet lief hebben als zij haar anderen Alfonso gedaan had, haar bloem en haar vlam! Maar toch gaf hem nu aan te zien in zijn fronsende oogen, haar iets van eindelijk gevondene kalmte in haar angstig hart. Zij was niet bang meer. En zij zeide, betooverende, met die stem, wier klank reeds bekoorde:

- Herinnert ge u, mijn bruidegom: wij zàgen elkaàr reeds...jaren geleden...

- Ja, zeide hij kalm. In het Vaticaan. Ik kwam als gezant mijns

vaders...Zijne Gelukzaligheid ontving mij met hooge eer. Gij, Madonna, waart een beeldschoon kind, engelblond en met oogen, zoo groot en van een wonderschoone kleur...

- Men heeft altijd gezegd, dat mijn oogen 'blank' waren...maar ge zult niet meer mij herkennen...dat jonge kind van vroeger...in de vrouw, die nu de ùwe zal zijn...?

- Ik herken haar, zeide hij. Dus...schertste hij nu; gij zijt Madonna Lucrezia, di Borgia, mijn bruid...?

- Ik ben Lucrezia, zeide zij lief.

Zij keken elkander glimlachende aan. Hij vond haar wonderschoon, bevallig, bekoorlijk, betooverend...Zij had een aanminningheid, een innemendheid daarbij, die bizònder waren; zij had een natuurlijke vorsteljkheid, deze bastaarddochter van den Borgia.

- Hertogin en beminde bruid, zeide hij. Ik ben innig gelukkig u te hebben gezien en de hand nu te kussen en u te zeggen: tot weêrziens, spoedig, aan Ferrara's poort. Dit oogenblik mag niet langer duren. Wij zijn, helaas, slaven der etiquette. Wat ik deed, mag zelfs niet worden geweten. Mijn broeders en neven alleen w e t e n en wachten mij buiten. Mijn paard bleef gezadeld. Ik vertrek zoo dadelijk...Vaarwel, en tot ziens.

Hij kuste haar nog eenmaal in galanterie, op de hand, en boog.

- Vaarwel, en tot ziens, antwoordde zij ontroerd. Tot spoedigen ziens,...Alfonso.

- Tot spoedigen ziens, Lucrezia...

- Tot ziens, herhaalde zij; en mijn innigen dank...dat gij gekomen zijt...

Zij strekte de beide handen uit, hij kuste ze beiden, boog, en ging...

Zij haalde diep adem...

Het was in haar als een wijde, wijde verluchting; het was of zij adem haalde, na weken...

X

Te twee ure, den tweeden Februari, donderden de saluutschoten over Ferrara, ter eere der aangekomene bruid. Het was een zonnegouden, helkoude dag en duizenden scharden zich langs den weg. De bruid, die nacht, had gerust in het buitenpaleis van Alberto d'Este, 's hertogen Ercole bastaardbroeder. Nu, over de brug van den Po, reed de kavalkade de stad binnen.

Vijf-en-zeventig boogschutters te paard, in de kleuren van Este, rood en wit; tachtig trompetters en even zoo vele pijpers...De adel van Ferrara te paard; de hofstoet van Isabella van Mantua, zuster des bruidegoms en die van de hertogin van Urbino: beide prinsessen waren reeds in het Kasteel, om de bruid aldaar welkom te heeten.

Naast zijn zwager, Annibale Bentivoglio, volgde de bruidegom, Don Alfonso, omringd door acht edelknappen. De donkere, fronsende prins droeg een wambuis van scharlaken en zwart fluweel; zijn zwart ros was met scharlaken bedekt. Achter hem kwam dadelijk Lucrezia's gevolg: pages, Spaansche kavalieren, vijf bisschoppen, de gezanten en prinsen, die haar van Rome hadden begeleid; zes trommelslagers; dan hare narren; vervolgens hare edellieden en eeredames, alle te paard, sierlijk en zwierig; eindelijk zijzelve, aller oogen tot zich trekkende. Zij reed aan onder een baldakijn van purper, die Ferrara's doctoren droegen en meesters der kollegiën van rechtsgeleerdheid, artseni- en wiskunde. Haar telganger, sneeuw wit, was overhoesd met een purperen dek, gespleten over de flanken, door stalmeesters omgeven. Zijzelve droeg een breedmouwige CAMORRA van zwart sammeet, met goudlaken breed omzoomd, over een langmouwige SBERNIA van goudbrokaat, met hermelijn afgezet. Haar lange, blonde wonderhaar viel los over de CAMORRA heen, een tweede mantel gelijk, en over den kruin droeg zij een lang, ter beider zijde afhangend, net; LENZA van diamanten, robijnen, smaragden, als twee juweelen sluiers, die haar lieflijk gelaat nauw omlijstten. Deze juweelen, aangeboden door haren schoonvader, bleven het

eigendom van de Este's, even als de reusachtige robijnen en paarden, die zich rijden over haar borst en die de gestorven Hertogin had gedragen.

Veertien gala-wagens volgden, met de eeredames van Lucrezia; honderd muilieren, bont opgetuigd, torsten de, met fluweel overdekte, kisten en kofferen der bruid, tusschen een zwerm van dienaren en hellebaardiers...

De kanonnen donderden, ter eere. Plotseling, onder den toren van Castel Tedaldo, schrikte Lucrezia's telganger voor het eereschot, steigerde hoog; zij poogde te vergeefs zich te houden; zij gleed af, in de verwarrende plooiën van haar mantelsleep...

Vóór zij zich bewust werd te zijn gegleden in de armen van hare stalknechts en de oogen op sloeg, zag zij haar bruidegom, Don Alfonso, die voor haar stond. Zij glimlachte en murmelde:

- Het is niets...

Hij wilde een ander paard haar doen bestijgen; zij zeide...

- Neen, neen...ik ben niet bang...

En zij besteeg haar sneeuwvitten telganger ten tweeden male. Men juichte haar zeer toe, en zij glimlachte. Op de plaats voor het Kasteel, daverden nu alle trompetten en pijpers haar welkomst toe. Haar paard steigerde weêr, hoog, maar zij bleef in het zaâl, terwijl de stalknechts het ros bedwongen. Zij groette in het rond en glimlachte. En plots zag zij dàt - hier in Ferrara - wat zij in Rome ook immer had opgemerkt, als zij zich vertoonde in statie en de menigte groette: allen glimlachten, als of zij waren bekoord. Allen zagen haar aan en glimlachten. Uit de tribunen, uit de ramen van het Kasteel wuifden allen haar toe en glimlachten. Tal van gevangenen, op dit oogenblik uit de kerkers bevrijd en de vrijheid terug gegeven, stroomden haar toe, wuivende, juichende: Dank! Dank! en glimlachten. En Lucrezia werd zich bewust, dat zij allen glimlachten omdat zij bekoorlijk was: alleen reeds de allerliefste aanminning harer schoonheid won haar hun aller harten.

Alfonso, nu, stond voor haar, om haar te helpen af stijgen. En hij zeide:

- Lucrezia...in het middenbalkon van het Kasteel staat mijn zuster, Isabella...

Lucrezia, voor zij af steeg, wendde nieuwsgierig den blik in de richting, die Alfonso wees. En zij zag de markgravin van Mantua, de trotsche Isabella Gonzaga, Alfonso's zuster...En zij zag, dat Isabella glimlachte en nu haar toe wuifde met den zakdoek.

Toen wuifde Lucrezia terug, met den zakdoek, en met haren beider blik en glimlach spon zich op dit oogenblik de allereerste draad der vriendschap tusschen beide vrouwen...

Lucrezia gleed af van haar telganger en zij boog diep voor haar schoonvader, hertog Ercole, en de grijsaard voerde haar aan de hand binnen in het Kasteel, terwijl de schoten donderden, de paarden steigerden, de banieren wuifden, het volk juichte: DUCA, DUCA! en de bevrijde gevangenen om haar heen op de knieën vielen, schreeuwende: dank! dank! de handen geheven...

Terwijl de stoet der prinsen en bisschoppen en edelen en dames en knapen binnen vloeide in de, van starrelende lichten nu stralende, opening der groote paleispoort...

Het laatste venijn

I

A.D. 1503

De vader wachtte den zoon.

Alexander VI wachtte Cesare di Borgia.

De Paus, trots zijn meer dan zestig jaren, scheen een jonge, krachtige man, ook al grijsde zijn zwaar, dik haar. Maar dezen morgen was er een wolk van zorg over zijn anders steeds lachende, bijna demonische oogen, die de wereld met een blik beheerschten.

Hij liep op en neêr, op en neêr de lange galerij.

Plotseling openden zich de deuren en de page kondigde aan:

- De Hertog van Romagna...

Cesare stortte binnen. Hij was in zijn wapenrusting: zijn valkenblik was fêl onder den zwaren staaf zijner brauwen; hij knielde op één knie voor zijn vader, kuste de hand hem.

Zij waren alleen.

- Dus? vroeg de Paus Alexander.

- Camerino is aan ons, zeide Cesare dof. Ik heb Giulio Cesare di Verano er doen verworgen. Ook zijn beide zonen...

Alexander zweeg: hij liep op en neêr, op en neêr; de wolk van zorg klaarde niet op...

- De Marken zijn aan ons, ging Cesare voort. Ook Urbino. Ook Bologna. Romagna. Als de koning van Frankrijk het ons niet verhinderd had, zoû ik ook Toskane hebben overmeesterd...

De Paus zweeg.

- Vader, ging Cesare voort. Ik heb uw belofte. Gij hebt mij beloofd, als ik geheel Midden-Italië u had gewonnen...mij de koningskroon er van te geven. Het is niet mijn schuld, dat ik Toskane niet heb overmachtigd. Het is *uw* zwakte. Vader..ge wordt oud.

De Paus fronste.

- Onze vijanden worden machtig, mompelde hij met donkere, sombere stem. Al heb ik Vitellozzo en Oliverotto doen vergiften...hier in Rome zijn het de Orsini's...Zij steken overal het hoofd op. Zij heulen met Frankrijk. Breng hèn eerst...tot rede...

- Ik heb geen geld meer, zei Cesare.

- Gij zijt verkwistend, mijn zoon.

- Ik won voor u gehéel Midden-Italië...Toskane, door ùw schuld, uitgezonderd. Ik kan geen oorlog zonder geld voeren.

- Ik heb geen geld, zei de Paus Alexander.

- De kardinaal Adriano Castello, bisschop van Corneto, is schatten en schatten rijk, zei Cesare.

- Cesare, zei de Paus Alexander. Ik heb een somber voorgevoel. Het zijn twaalf jaren...bijna...

- Dat...?

-...ik den driekroon draag...

Cesare haalde de schouders op.

- Vader...ge wordt oud. En zwak. En bijgeloovig. Ik heb ook een voorgevoel. Als ge mij niet ten spoedigste...koning van Midden-Italië kroont...zullen wij *alles* verliezen...wat ik u gewonnen heb...

- Ik heb geen geld, herhaalde Alexander.

Cesare herhaalde:

- De kardinaal Adriano Castello, bisschop van Corneto, is schatten en schatten rijk...

De Paus knikte langzaam het hoofd...haalde de breede schouders, onverschillig, toen op.

- Het is goed, zeide hij. Overleggen wij samen...

Zij overlegden...

II

Het was de 10de Augustus, een brandende zomerdag. Ten vorstelijken paleize des schatrijken kardinaals, werden op een wijd terras, dat uit zag over diepe tuinen; toebereidselen gemaakt tot een banket. De Paus had gezegd:

- Mijn waarde Eminentie, het moet in deze warmte een genot zijn te avondmalen op uw terras. De tuinen van het Vaticaan zijn niet bij uw park te vergelijken.

De kardinaal Castello had den Paus aanstonds genood...

Terwijl de kardinaal zelve zijn MAJOR-DOMO aanwijzingen gaf en bevelen, kondigde hem een page aan, fluisterend:

- De vrouw Margherita...

- Wat wil zij? riep toornig de kardinaal. Ik kàn haar niet ontvangen...

- Zij dringt aan, Eminentie...Zij heeft *zeer gewichtige zaken* mede te deelen...

De kardinaal ontving zijn vroegere maîtres in een zijkamer van het paleis. Zij was nu de vrouw van den schenker des Pauzen. Aan de voeten van wien zij nòg lief had, fluisterde zij het vreeslijke geheim...De schenker, die Zijne Heiligheid ook vergezelde, zoo Alexander gast zijner kardinalen was, zoû een wijn van Chios bereiden...

- Ik moet *spreken* met je man, Margherita! beval de kardinaal ontzet.

- Hij wacht buiten, zeide zij.

- Voer hem hier...

Zij voerde hem weldra binnen, onherkenbaar, gepruikt, gemaskerd, gemanteld...Er was gezamenlijk overleg.

- Ik geef tienduizend dukaten, zei de kardinaal.

- Ik neem aan, zei de schenker.

Man en vrouw verdwenen door de geheime achterdeur van het paleis.

III

De hemel vol flonkersterren het eenige dak boven het wijde terras. De donkere cypressenpluimen zwart af stekende tegen het nachteblauw, dat dreef in den zilveren glans. Een wijd verschieft van, over geurige tuinen heen, zichtbare weiden, heuvelen en de kronkelende wateren des Tibers...

En op het wijde terras de rijk beladen tafelen: de hoogste tafel, als op een troon, enkele treden verheven. Daar troont en banketteert Alexander en hij is zeer vroolijk en even lager, naast hem, zit Cesare aan; ter andere zijde kardinaal Castello; enkele andere prelaten en ridders...Er is muziek van violen en luiten, die aanklinkt uit de parken, terwijl de dampende gebraden omme gaan op de goudene schotels, terwijl de robijnen- en topazen-wijnen vloeien in de goudene bekers. Er is in het zachte licht der rozige waskaarsen op goudene luchters de kleurensmelting eener wondere pracht: de diepe dofheid der gedempte fluweelen, de òp glanzende emails van satijn, de flonkering van felle juweelen aan ketens en gordels en dolkgevesten; de schelle vonken van het oplichtende vaatwerk...Alle die bonte kleuren zijn verzacht in der luchteren glans, smelten samen en smelten weêr uit en tusschen die fulpen gamma's van tinten en gloeiende reeksen van hellere glansen zijn de houdingen der banketteerende gasten die der onbewuste schoonheid van losse statie en natuurlijke pracht. Tot plots hooger òp snerpt der snaren zang, en een koor van stemmen uit rozen op klinkt en dan...als de dansende Horen zelve, twaalf witblanke, goudnaakte vrouwen in dans zwieren de bosschages uit en rozebladeren strooien, steeds rozebladeren strooien, zoo dat haar dans zich verliest in een gewemel van rozebladeren, die schemelen door die nacht van glans en smeltende kleur...En tusschen het purper en het donkerblauw en het goud verteederen de vrouwen tot schimmen, die verzwijmen in fijnere tinten als van zich uitwisschend parelmoêr...

- Het is bekoorlijk, Eminentie! prijst de Paus Alexander. Laat mij u danken voor dit feest met den dronk, dien, zoo gij het wel

vergunt, onze eigene schenker u schenken zal, om u groote eere te doen...

De kardinaal glimlacht en buigt: Cesare geeft den wachtenden schenker een wenk: de zeer groote goudene, Pauzelijke schenkan buigt zich over den beker des Pauzen en dien van den Hertog...

Uit kleinere schenkan, daarna, schenkt de schenker den kardinaal den drinkschaal in.

- Ik drink, zegt Alexander oprijzende; de gezondheid mijns gastheers en zeer beminden zoons: kardinaal van Corneto. Lange jaren van geluk zijn zijn deel.

Zijn demone-oogen lachen nu. Hij is reusachtig; hij is wonderschoon als een heros; hij is prachtig en zegevierende als een god. Hij drinkt. Cesare drinkt. De kardinaal drinkt en glimlacht steeds.

En de parelblanke danseressen gooien de wemelende rozebladeren op...

-...Zijne Gelukzaligheid is ziek!! roept men plots van alle kanten.

Het is een verwarring. De smeltende kleuren nu en flonkerende glanzen draaikolken woest door een. Allen storten zich naar den Paus. Hij is, hijgende, schuim op den mond, brieschende, vloekende, krimpene van pijn, in een gestort...Ook Cesare schijnt, paarsch, bleek, in den gulden luchterglans, te sterven...

Door de tuinen krioelt de verwarring, terwijl vader en zoon worden vervoerd, naar het Vaticaan...

IV

Het was het laatste venijn, het waren de laatste opaalkleurige druppelen geweest van het gif der Borgia's en het keerde zich tegen wie het mengden, en zoo zij niet doodden den sterken, jongen zoon, doodden zij den vader, doodden zij van den demon Alexander het menschelijke lijf.

Hij lag op zijn sponde, langzaam weg te sterven. Buiten het Vaticaan, juichte Rome...

En, wie om zijn sponde waren, hoorden hem fluisteren:

- Ik kom...Ik kom...Heb nog een pooze slechts geduld...De twaalf jaren zijn om...Ik kom...Sàtan!!!

Allen vluchtten hem, waar hij hikte zijn laatste adem.

- Hij heeft zijn ziel verkocht...om twaalf jaren de driekroon te dragen! fluisterden de kardinalen ontzet.

Na zijn dood zwol zijn lijk afzichtelijk op.

Timmerlui, die hem begraven zouden, wrongen het lijk in de kist...

Wierpen de kist in een kuil...

En spogen er op...

De laatste ure

A.D. 1519

De geneesheeren hadden geen hoop meer; zij hadden zich terug getrokken uit de slaapzaal der Hertogin en de Aartsbisschop had haar de H. Sacramenten der Stervenden toe gediend, hoewel men haar liet in de hoop, dat zij hare smarten te boven zoû komen...

Lucrezia lag, in een wit, bijna geestelijk gewaad, op haar bedde in de roode schemering van den zwaren plooierval der purperen fulpen gordijnen, die wijd open weken, zinkende uit vergulde, hertogelijke kroon. Het bedde vulde geheel het midden der zaal en verhief zich op een estrade enkele treden hoog. Een verguld bronzen hek van staartkrullende chimereën sloot het af van het overige gedeelte der zaal, dat met drie bogen, van welke de gordijnen open waren getrokken, toegang gaf tot een voorvertrek, waar zich meestal hare vrouwen ophielden. Bij het hek, ter zijde, onzichtbaar voor de moeder, knielden op de treden hare kinderen neêr: het was Ercole, elf jaar, de oudste, de erfprins van Ferrara; en dan waren het Ippolito, de kleine blonde Eleonora, en de jongste, blonde Francesco. De beide oudste prinsjes baden, bewust van de smart, die hen wachtte, maar de twee jongste, blonde kindertjes, drie en vier jaar, hoewel achter hen een gouverneur en een edelvrouw hen zacht dwongen de handjes te vouwen en hen vóór zeiden de Latijnsche woorden, prevelden ze, verstrooid, na, met groote oogen vragende wat moeder daar zoo lag, over dag, op bed, en waarom zij niet tot haar mochten gaan...

Lucrezia, een oogenblik, na de heilige bediening, onderging als een verademing van hare smarten. Een week geleden had zij een

levenlooze dochter gebaard, en leed zij sedert onduldbare pijnen. Zij dacht aan den dood, trots de hoop, die men haar gaf...Toch, rustiger nu, zag zij voor zich uit, in den rooden schemer van de gordijnen...

Er viel door het boograam, waarheen haar blik staarde langs de gordijnen, een zonnestraal, en er poeierden gouden stofjes over de purperen plooiën, die donkerden tot bijna zwart in de diepte der zware vouwen. Door het opene raam zag de Hertogin de torens van het Kasteel, en de kerkspitsen van Ferrara, en er blauwde naar den horizon toe een kronkeling van de Po, in een verschiet van ijl olijvenloover, dat vagelijk stippelde tegen een bleeke, blauwe Junilucht, waarover doezelden enkele grauw-witte wolkjes.

Een dienende edelvrouw naderde, zeide zacht:

- Wenscht Uwe Uitnemendheid, dat ik het raamgordijn trekke...?

- Neen, kreunde Lucrezia; laat ik de zon zien...

En zij bewoog even het hoofd naar de edelvrouw en fluisterde, met veege stem:

- Verzoek den Hertog tot mij te komen.

De edelvrouw boog, trok zich terug.

Lucrezia wachtte, sturende naar het opzonnende stadsgezicht, nu de grauw witte wolkjes verdreven. De zonnestofjes wemelden zelfs tot over hare witte handen; er was een korte glans, trillende aan het gouden kruis, dat haar deinde op de borst. Hare blonde haren, nu zij los lagen gespreid om haar heen, grijsden zichtbaar aan de fijne, blauw-aderige slapen.

Alfonso d'Este trad uit de voorzaal nader. Hij naderde zijn vrouw en zette zich op de schabel naast haar bedde, op de estrade en vatte haar hand. Hij zeide:

- Lijot ge nu minder, Lucrezia?

Zij woelde met het hoofd over het kussen. Zij fluisterde, in een stem als een zucht:

- Ik lijd...Ik lijd...Toch niet meer zóó...schijnt het mij toe...Maar de hoop, die zij mij geven willen, kan ik niet aan nemen...Ik sterf, Alfonso...

- Neen, Lucrezia, neen...

- Ik sterf...Ik weet zeker, dat ik sterf...Ik ben de laatste: zij zijn allen dood...Zij allen, van mijn vroeger leven, zijn dood. Alfonso, toen vader stierf...toen de Paus Alexander stierf...heb ik gedacht, dat gij en de uwen mij...zouden verstooten...omdat ons huwelijk u door hèn was op gedrongen...Maar noch uw vader noch gij...hebben mij verstooten...

- Lucrezia, zeide hij zacht, zijn ruwe stem temperend; waarom zoû ik verstooten hebben de vrouw, die ik lief kreeg...?

- Ons leven was moeilijk, ging zij door; gij zegt, dat gij mij lief kreeg, maar...zoo wel gij...als ik...helaas...o helaas, Alfonso! Wij zijn groote zondaren geweest!! Wij zochten in anderen, dat wat te vergeefs in elkander...

- O Lucrezia, blijf kalm, dat de koorts niet keere...Denk niet aan de tijden, aan de menschen van vroeger...

- Zij zijn allen, allen dood. Moeder Vanozza is gestorven, vroom, en na goede werken. Cesare sneuvelde, hij was éen-en-dertig jaren. Mijn broeders zijn allen dood...Sancia is dood...En dood is mijn eerste man...Giovanni Sforza, van wien ik scheidde na meeneed, zwerende dat ik maagd was...En dood is mijn zoon, mijn arme Rodrigo, mijn ongelukkig, lief kind van mijn éersten Alfonso, hem, dien Cesare verworgde, verwòrgde!! Mijn kind, dat ik verlièt...om Ferrara! Laat de zon binnen! O, als ge de zon niet binnen laat, zie ik niets dan schimmen, rijzen àlle hunne schimmen voor mij op, en word ik bang, word ik bang! Want, o Alfonso, wij zijn groote, groote zondaren!!

- Lucrezia, wàt hebt ge u te verwijten, dat ik u niet heb vergeven? Waart ge niet de lieve moeder van mijn kinderen? Deedt ge niet de vrome, goede werken, jaren, jaren lang?

- Alfonso, waarom zijt ge niet nog barmhartiger? Waarom vergeeft ge niet wat u misdaan werd? Waarom laat ge uw beide broeders, Ferrante en Giulio, die eens mij tot u voerden als bruid, in den toren dáar, verkwijnen?? Ook al stonden zij naar uw leven! Ware het niet barmhartiger geweest hen te doen onthoofden op het schavot, waar gij hun het leven onverwachts toe stond, maar

niet de vrijheid, nièt de vrijheid...O, Alfonso, wij zijn zondaren! Wat geven de goede en vrome werken, als de ziel de zondige blijft! Als wij niet vergeven, vergeten! O, ik wil alles vergeten! Ik wil vader en Cesare alles vergeven, wat zij mij aandeden! Ik wil vergeven, dat zij mijn armen Alfonso hebben geworgd; ik wil vergeven, dat zij mijn armen Giovanni zijn leven hebben vernietigd en een meineedige van mij hebben gemaakt, die zweren moest, dat zij màagd was, opdat ik scheiden kon van hèm!! Ik vergeef, ik vergeef alles en allen!! Heilige Moeder Gods, vergeef mij! Alfonso, gij, mijn tweeden Alfonso, vergeef mij! Ik was u niet trouw! Gij waart somber en Bembo's zachte, dichterlijke liefde...zij troostte mij, als ik mij verlaten gevoelde! Strozzi...ge hebt hem doen vermoorden...omdat ge ijverzuchtig waart op mijn liefde...op uw eer! Alfonso...o Alfonso...ik vergeef ù...Maar vergeef mij!! Vergeef mij!! En bid...en laat àllen bidden voor mij, dat de Hemel mij vergeve!!

Zij was half op gerezen van het bedde...Zij hing, bleek, om zijn hals. Zij staarde, als wanhopig van angst, in zijne oogen. Hij zeide: - Lucrezia, ik vergeefu...En ik zal voor u bidden en onze kinderen zullen voor u bidden...Hier zijn zij...

Hij had haar neder gevlijd in het kussen. Hij wenkte de vier kinderen nader, en zij traden de treden der estrade op, en zij knielden voor het bedde hunner moeder, die stierf: Ercole, Ippolito, de twee donkere prinsjes, en dan de blonde Eleonora en de blonde Francesco, die niet begrepen...

Lucrezia wendde hare smartelijke oogen naar de kinderen en vouwde de handen als smèekte zij hen...

- Kinderen, zeide Alfonso d'Este. Bidt. Bidt voor moeder, bidt de Heilige Moeder Gods, dat zij moeder vergeve alle zonden...àlle hare zonden. Zegt mij na: Heilige Moeder Gods...

-...Heilige Moeder Gods, prevelden de kinderen.

-...Koninginne des Hemels en Voorspraak der berouwvolle zielen...

-...Koninginne des Hemels en Voorspraak der berouwvolle zielen, prevelden de kinderen na.

-...Vergeef, bidden wij, moeder alle hare zonden...

-...Alle hare zonden...

-...Amen...

-...Amen...

De blonde kleintjes stamelden het allerlaatste: amen...En er klonk om als een echo van engelestem terug, in den zonnestraal, die over het bedde viel...

Lucrezia, achter over in het kussen, hield de witte hand uit en zij zegende Ercole, zij zegende Ippolito en de vader bracht haar de twee kleintjes, die zij zegende. Alfonso wenkte de kinderen te gaan; de twee groote, donkere prinsjes geleidende de blonde kleintjes...

Lucrezia lag heel kalm nu...

- Lijdt ge nu minder, Lucrezia? vroeg Alfonso.

- Ja, zeide zij. Ik lijd minder.

- Wilt ge rusten?

- Ik zoû gaarne Zijne Gelukzaligheid een schrijven willen doen toe komen...Wilt ge den schrijver roepen...

Alfonso gaf een bevel: de geheimschrijver naderde; hij zette zich op de schabel, terwijl de Hertog aan het voeteinde stond.

En Lucrezia, met veege stem, dicteerde:

- Zeer Heilige Vader en Allergelukzaligste Heere.¹

Met grootst mogelijken eerbied kus ik de heilige voeten Uwer Gelukzaligheid en nederig aanbeveel ik mij in Uwe genade. Hebbende ik door een moeilijke zwangerschap groote pijnen geleden, gedurende twee maanden lange, behaagde het Gode ten laatste mij den 14den dezer een dochter het daglicht aanschouwen te doen, en hoopte ik te zullen verlicht worden van mijne smarten. Maar het tegendeel geschiedde, en onze Allererbarmendste Schepper heeft mijn geest verklaard met de wetenschap, dat mijn einde nabij is, en dat binnen weinige uren ik zal heen gegaan zijn, ontvangen hebbende de Heilige Sacramenten der Kerke...

Als Christinne, hoe groote zondaresse ook, vat ik moed Uwe

1 Brief van Lucrezia Borgia aan Leo x, in het Staatsarchief van Modena.

Gelukzaligheid af te smeeken, dat Zij eenige verluchting mij schenken moge uit Haren geestelijken schat van weldaden en aan mijne arme ziele Hare heilige benedictie niet onthoude: zoo bidde ik Haar vroom en nederig.

En in Hare heilige gratie aanbeveel ik tevens mijn dierbaren Gemaal en mijne arme kinderen, alle Uwer Gelukzaligheid trouwe dienaren.

In Ferrara, 22 Juni 1519, ter 4de ure...

Van Uwe Gelukzaligheid de trouwe dienaar...

- Wilt gij teekenen? vroeg Alfonso.

Zij knikte mat het hoofd. De geheimschrijver bood haar de stift. Zij teekende, moeizaam:

- Lucrezia...di Borgia...da Este...

En viel achter over...

Zij lag heel wit, heel stil in de nu zwartende schaduw der rood fulpen gordijnen. Het gouden kruis op hare borst deinde niet meer. De zonnestraal geheel vergleden, de wolkjes afgedreven, was de hemel buiten - boven de torens van het Kasteel, de kerkspitsen, de kronkelende Po - geheel blauw geworden, met het diepe blauw van laten middag...

Gebed prevelde zacht op uit de voorzaal; hier en daar klonk smartelijk een snik; kaarsen werden ontstoken...

Verantwoording

Op 1 februari 1911 vroeg Couperus aan zijn uitgever Veen of hij naast de reeds voor dat jaar geplande bundel *Antieke verhalen* nog een bundel feuilletons en verhalen wilde uitgeven. Als Veen er niet voor voelde, zou hij de bundel elders aanbieden.¹ De uitgever antwoordde: 'Ongaarne zie ik natuurlijk dat je met je boeken naar een ander gaat [...]. Er komen [...] dit jaar reeds twee boeken van je² en heusch, kerel, dat is al veel voor Nederland in één jaar. Om er nu nog een derde bij te geven zou bepaald de markt overvoeren zijn.'³ Volgens Veen had de boekhandel geen zin in de bundels en hij gaf Couperus de raad een nieuwe roman te schrijven in plaats van reeds gepubliceerde feuilletons en verhalen te bundelen. Couperus reageerde op 17 februari 1911: 'Je zachte jeremiade heb ik mogen ontvangen: we zullen dus maar niet meer denken over "nog een bundel" voor dit jaar. Alleen had ik gaarne, dat je *dit* goed begreep: ik schrijf *geregeld* feuilletons en kleine verhalen (ik moet wel leven van mijn pen) voor *Vaderland* en *Gr. Nederland* en ik zoû gaarne geregeld die verhalen nog eens willen herdrukken, al is het maar voor een modest honorarium.'⁴

Drie maanden later kwam het tot een breuk tussen Couperus en Veen. Volgens Couperus had de uitgever hem in een brief van 4 mei 1911 'bespottelijke' voorstellen gedaan voor de uitgave van

- 1 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*. Ed. H.T.M. van Vliet. Utrecht/Antwerpen, [1987]. p. 125.
- 2 *Antieke verhalen* bij Veen en *Korte arabesken* bij de Maatschappij voor Goede en Goedkoope Lectuur (Wereldbibliotheek) te Amsterdam. Beide bundels verschenen in maart 1911.
- 3 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 126.
- 4 Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 127-128.

de roman *Antiek toerisme* en enkele bundels feuilletons.⁵ Daarop wendde Couperus zich tot uitgeverij Van Holkema en Warendorf te Amsterdam. Hij kende deze uitgeverij goed. Zij gaf sinds januari 1903 het tijdschrift *Groot Nederland* uit, waarvan Couperus redacteur was.

Op 13 juni 1911 sloot Couperus een contract met Van Holkema en Warendorf. Hij verkocht toen het *volledig* auteursrecht van *Antiek toerisme* en van twee bundels feuilletons en verhalen voor f 1000,-.⁶ Ruim een jaar later, toen de relatie met Veen hersteld was, zou Couperus bekennen dat hij de drie boeken 'voor een prikje' had verkocht.⁷ Een ervan was de bundel *Schimmen van schoonheid*. Hij werd in augustus 1912 door Van Holkema en Warendorf gepubliceerd.

Bronnen

Voorzover ons bekend, zijn van de verhalen in *Schimmen van schoonheid* de volgende door de auteur geautoriseerde bronnen overgeleverd:⁸

A. voorpublicaties in tijdschriften:

'De nacht van Ishthâr'. *Het vaderland* 9 september 1911, Eerste Avondblad A, p. 1-2.

'Het raadsel'. *Het vaderland* 2 september 1911, Eerste Avondblad, p. 1-2.

'Frynè'. *Het vaderland* 24 september 1910, Eerste Avondblad A, p. 1-2.

5 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 129-133.

6 Het contract bevindt zich in het Letterkundig Museum te Den Haag.

7 [Louis Couperus]: *Waarde Heer Veen/Amice; Brieven van Louis Couperus aan zijn uitgever*. Ed. F.L. Bastet. 's-Gravenhage, 1977. 2 dln. Dl. 1: 1890-1902. Dl. 11: 1902-1919. In: *Achter het boek* 12 (1973), afl. 1/3 en 13 (1974), afl. 1/3. Dl. 11, p. 128.

8 Op de achterkant van blad 57 van het kladhandschrift van *Aan den weg der vreugde* (1906) staat in het handschrift van Elisabeth Couperus de onvoltooide openingszin van 'Uit de jeugd van San Francesco van Assisi'. Op de achterkant van blad 95 staan de doorgestreepte titels 'De Heilige van Assisi' en 'Francesco Benardone van Assisi'.

- 'De apotheoze'. *Groot Nederland* 8 (1910). Dl. 11 [juli], p. 32-38.
- 'De gladiator'. *Het vaderland* 17 september 1910, Eerste Avondblad A, p. 1.
- 'De naumachie'. *Groot Nederland* 8 (1910). Dl. 11 [juli], p. 13-31.
- 'De doop'. *Het vaderland* 11 juni 1910, Eerste Avondblad A, p. 1-2.
- 'De meditatie'. *Het vaderland* 22 oktober 1910, Eerste Avondblad A, p. 1-2.
- 'De obsessie'. *Het vaderland* 20 januari 1912, Eerste Avondblad A, p. 1-2.
- 'Uit de jeugd van San Francesco van Assisi'. *Groot Nederland* 5 (1907). Dl. 11 [december], p. 613-629.
- 'De bezitting van Messer Donato'. *Het vaderland* 29 oktober 1910, Eerste Avondblad A, p. 1-2.
- 'De samenzwering'. *Groot Nederland* 10 (1912). Dl. 1 [maart], p. 289-298.
- 'Benvenuto'. *Groot Nederland* 9 (1911). Dl. 1 [juni], p. 633-648.
- 'Maskers, liefde, wraak en bloed'. *Het vaderland* 22 juli 1911, Eerste Avondblad A, p. 1-2.
- 'Lucrezia'. *Groot Nederland* 9 (1911). Dl. 1 [juni], p. 649-657; dl. 11 [september], p. 253-286.
- 'Het laatste venijn'. *Het vaderland* 29 juli 1911, Eerste Avondblad, p. 1.⁹
- 'De laatste ure'. *Het vaderland* 19 augustus 1911, Eerste Avondblad, p. 1.

B. een uitgave in boekvorm: Louis Couperus: *Schimmen van schoonheid*. Amsterdam, Van Holkema & Warendorf, [augustus] 1912. De gebonden exemplaren verschenen in een getekende band waarvan de ontwerper niet bekend is.

Weliswaar is er geen correspondentie tussen Couperus en Van Holkema en Warendorf over de productie van *Schimmen van*

9 Dit verhaal werd in 1922 nog eens afgedrukt in het Kerstnummer van *De Amsterdammer* met tekeningen van Otto Verhagen. (Louis Couperus: 'Het laatste venijn' In: *De Amsterdammer, Weekblad voor Nederland* nr. 2375, Kerstnummer 1922, p. 53-54. Blijkens een noot onder het verhaal is de tekst overgenomen uit de bundel *Schimmen van schoonheid*.)

schoonheid overgeleverd, maar het staat vast dat de tijdschriftpublicaties van de feuilletons en verhalen als kopij hebben gediend voor de boekuitgave. Een aantal zetfouten komt zowel in *Het vaderland* en *Groot Nederland* als in de boekuitgave voor. Deze fouten moeten uit de krant en *Groot Nederland* zijn overgenomen en door Couperus over het hoofd zijn gezien. Bovendien had Couperus de gewoonte de nummers van *Het vaderland* zorgvuldig te bewaren om ze bij bundeling van de feuilletons als kopij naar de uitgever te sturen.¹⁰ Verder ligt het voor de hand dat Van Holkema en Warendorf als uitgever van *Groot Nederland* de desbetreffende nummers van het tijdschrift naar de drukker heeft gestuurd.

Couperus heeft zelf de proeven van de boekuitgave gecorrigeerd, want de volgorde van de verhalen en de wijzigingen in de tekst van de bundel ten opzichte van de tijdschriftversies kunnen onmogelijk aan de zetter of de corrector van de drukkerij (of van de uitgeverij) worden toegeschreven. Couperus had trouwens de gewoonte de proeven van de voorpublicaties en van de eerste druk van zijn boeken zelf te corrigeren. Er zijn geen aanwijzingen dat hij voor de eerste druk van *Schimmen van schoonheid* van deze gewoonte is afgeweken.

Daarentegen bemoeide Couperus zich vrijwel nooit met de correctie van herdrukken. Dit zal hij zeker ook niet gedaan hebben met de aparte uitgave van het verhaal 'Lucrezia' die in oktober 1920 verscheen bij uitgeverij Em. Querido te Amsterdam. Deze uitgave werd gepubliceerd in De Literaire Luxe-reeks. Het welverzorgde boekje was verkrijgbaar in vier verschillende uitvoeringen: ingenaaid, in linnen gebonden, in groen leer, en in peau de suède.¹¹

De herdruk van 'Lucrezia' is ongetwijfeld zonder enige bemoeienis van Couperus tot stand gekomen. Enige zetfouten uit de

10 Vgl. *Algemene verantwoording van de Volledige Werken Louis Couperus*. Utrecht/ Antwerpen, 1987. p. 25-26.

11 Vgl. A.L. Sötemann: *Querido van 1915 tot 1990; Een uitgeverij*. Amsterdam, 1990. p. 34.

versie in *Schimmen van schoonheid* zijn ongewijzigd overgenomen en daarnaast bevat de herdruk een aantal nieuwe zetfouten. Het boekje kon bovendien verschijnen zonder Couperus' toestemming, omdat hij in 1911 het auteursrecht van *Schimmen van schoonheid* had verkocht aan Van Holkema en Warendorf, in die tijd het moederbedrijf van uitgeverij Querido.¹²

Van de oplage en verkoop van *Schimmen van schoonheid* zijn geen cijfers bekend. Volgens Van Booven was de bundel in 1930 uitverkocht.¹³

Tekstkeuze

Voor deze uitgave van *Schimmen van schoonheid* is de eerste en enige tijdens Couperus' leven verschenen druk als basistekst gekozen: hij vertegenwoordigt de laatste door de auteur actief geautoriseerde versie. Couperus heeft de kopij ervan geleverd en de proeven ervan zelf gecorrigeerd. Voor de tekstsamenstelling is gebruik gemaakt van het exemplaar van de eerste druk dat zich bevindt in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 966 c53).

Correcties

In de tekst van deze uitgave zijn, mede op grond van een woordvoor-woord vergelijking van de tijdschriftversies van de verhalen in *Schimmen van schoonheid* met die van de eerste druk, de hieronder volgende correcties aangebracht. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de verbeterde lezing gegeven; na de 'Duitse komma' (/) volgt de oorspronkelijke, foutieve lezing. De laatste is voorzien van een asterisk (*) als zij ook in de tijdschriftversie voorkomt.¹⁴

12 Vgl. A.L. Sötemann: *Querido van 1915 tot 1990*, p. 21. 48.

13 H. van Booven: *Leven en werken van Louis Couperus*. Met een nawoord van F.L. Bastet en een register op titels en personen. 's-Gravenhage, 1981. [Fotomechanische herdruk van de eerste druk: Velsen, 1933.] p. 212.

14 De inhoudsopgave van *Schimmen van schoonheid* is in deze uitgave voorin geplaatst. Niet overgenomen zijn de asterisk waarmee elf titels in de inhoudsopgave van de eerste druk zijn gemarkeerd en de opmerking onder de laatste titel: 'De met een * geteekende Schetsen verschenen in Het Vaderland.'

Het jaartal 1505 in het verhaal 'Lucrezia' (p. 185) is onjuist. Deze feitelijke onjuistheid is overeenkomstig de uitgangspunten van de Volledige Werken niet verbeterd. Vgl. *Algemene verantwoording van de Volledige Werken Louis Couperus*, p. 81-82.

9,33	poëemen/poeëmen*
12,18	lshthâr, de/lshthâr, de
18,5	raadsel.../raadsel...
19,20	cameeën/comeëen*
23,15	ontsteeg/onsteeg*
27,16	stad:/stad, mozaïek:
40,16	al/als
41,10	die Aquilius/de Aquilius
42,20	quadriremen/quadiremen*
43,23/24	gehurkt, of/gehurkt (gehurkt of, GN)
44,13	gewapende,/gewapende
45,10	allen./allen,
45,19	patricische/pratricische
48,13	Rhodezische/Rodhezische
51,10	vier-en-twintig/vier-entwintig
51,11	liburnae;/liburnae
51,31	katapulten/katapulten*
51,32	katapulten/katapulten*
52,33	met/men (en GN)
72,22	voelde/voedde*
92,21	hij sprak met zijn vader, hij sprak met zijn moeder;/hij sprak met zijn moeder;
94,31	troostte/trooste*
96,18/19	crucifix. Het was, boven het eenvoudige altaar, een eenvoudig houten crucifix, geschilderd/crucifix, geschilderd
97,6/7	onverstaanbaar/onverstaanbaar*
100,12	duldde/dulde*
110,3	Doorluchtigheid,/Doorluchtigheid
116,7	Giuliano/Giuliano's
116,16	is/het is

120,30	'Palle!','Palle!'
121,9	Mediceïsche/Medicëische*
121,9	Dom,/Dom
124,9	beroeringen./beroeringen,
125,4	de/de <i>mèt</i> ¹⁵
125,27	Apulejus/Apelejus
125,30	lunetten/lunetten
129,15	'ben venuto'/'Benvenuto'
129,33	Madonna/madonna*
130,20	helpt/help*
131,16	al/als
154,19	hield/hielp*
154,28	vóor/voor
164,24	troostten/troosten
174,27	koste/koste*
174,28	koste/koste*
183,3	melancholieën/melancholiëen*
186,30	fladderden./fladderden,
195,33	omlijstten/omlijsten*
198,3	A.D./A ^o .D ^o .*
202,13	zegevierende/zegenvierende

Variamen

De eerste druk van *Schimmen van schoonheid* vertoont ten opzichte van de tijdschriftpublicaties van de verhalen de hieronder volgende woordvarianten. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de lezing van de eerste druk gegeven; na het 'ontstaan-uit-teken' (<) volgt de vroegere tijdschriftversie.

7,9	hief de Toren van Bel de < hief zich de Toren van Bel met de
8,29	aan die van Assur < aan Assur
10,2/3	over de landen van < over

15 Waarschijnlijk was '*mèt*' een zetinstructie in de marge van de drukproef, die per vergissing in de tekst van het verhaal is opgenomen.

12,1	die hier < hier
12,28	gelijk < als
13,8	blankten < geurden
15,18	dralende < wachtende
17,16	opdat < omdat
18,12	welft < weeft
21,5	haakte < wrong
30,12/13	met Etruskische < Etruskiesch
32,1	naar < nu naar
33,31	omhoog < op
34,13	wentelden... < wentelden om....
34,21	om eindelijk < om
37,33/34	dien vetten < den vetten
42,29	treurig < haastig
43,18	met de lijsten < van de lijsten
46,32	aan...: < aan...en...
49,19	dronken, of zij < dronken of
49,34	of een < of er een
53,10	Sicilianen < Siciliaansche
56,30	bemachtigen < vinden
57,29	haar < hun
65,9	gedacht had < had gedacht
67,18	de heerscheres < heerscheres
68,2	zonscherm < purperen zonscherm
68,19	kussen < purperen kussen
69,9	getuigden < getuigden zeer zeker
69,32	antiek < heidensch
70,32	gebedeboek < missaal
71,7	haar boek < het missaal
71,24/25	kraken hoorde den olympieschen < het kraken hoorde, de olympiesche
71,30/31	historie-schrijver < historikus
72,22	zich < hem
75,12	vroeg Galla < zei Galla
77,8	boograam < raam

81,5	Ook u < Ook gij,
81,5	ook u < ook gij
81,29	Otto < Hij
82,4	verorberen < verslinden
82,11	zijn geen bloedroode luchten < is geen bloedroode hemel
88,22	tenger-fijn < tenger-klein
89,9	groote < grootste
92,34	wapens, op een geharnast < wapens op geharnast
94,29	ziekten < ziekte
98,20	Francesco < hij
99,34	beminnelijk. Hij < beminnelijk. Hij is altijd zacht en beleefd. Hij
103,17	ik terug < ik hem terug
105,28	hij, < hij plotseling,
117,25	plooien < vouwen
117,25	vouwen < plooien
121,20	dat < dat er
122,1	ruw < ruw bij
122,1	beet hij < hij beet
124,23	en de prikkelend groene aroom < en er waren de prikkelend groene aromen
125,12	slank < slank en
125,35	Thans < Thans heet
126,18	neêr < weêr
128,4	open aan < open het keurs aan
128,4/5	rozigheid < rozigheid daarvan
129,18	nog niet < niet nog
130,29	u, als u zich < u zich, als u u
132,7	in het < in
133,3	dat < dan
133,10	niets meer en niemand < niets en niemand meer
133,25	van < met
134,31	als < dan

135,7

je je < je

135,8	waar je al < al
136,19/20	halsketting. Benvenuto < halsketting en Benvenuto
136,32	en vraag < en vraag mij
137,8	zeide: < zeide tot Lucrezia:
143,14	De gemaskerde < De twee gemaskerde
143,15	tafel < tafeltje
143,18	de roode < die roode
145,6	blikken < oogen
146,35	tapijtwerk, < een tapijtwerk;
148,26/27	Cesare!! Zij < Cesare!! - Maar mijn kind!! Zij
149,28	plas < meer
150,11	de < het
150,11	plas < meer
151,20	berggeesten < bergdemonen
152,13	waar uit < uit welken
153,28	Het witte hoofd der vrouw < Het hoofd der witte vrouw
153,32	parelend < parele
154,29	vrouwen, < vrouwen en
155,16	de groote, < groote
157,29	En < Want
159,31/32	want Alfonso's vader [...] had zijn dochter geweigerd < nadat Alfonso's vader [...] zijn dochter geweigerd had
160,8	beide < de beide
165,23	rood-en-wit < blauw-en-geel
176,17	gezonken < gevallen
176,33	overzijde < andere zijde
177,13	oppergewaad < opperkleed
180,19	maar < en
182,20	zaten < zaten, gemaskerd,
183,22	moeder < o moeder

188,11	Ferrara < Ferrara verder
188,25	edeldames < eeredames
190,6	markgravin < hertogin
191,17	den < haar
195,12	Kasteel, < Palazzo de'Diamanti
195,25	overhoesd < overdekt
195,28	een < een zeer
196,11	van haar < harer
196,19	plaats < Domplaats,
196,20	Kasteel < hertogelijk paleis
196,27	Kasteel < paleis
196,28	de kerkers < den kerker
197,1	Kasteel < paleis
197,12	Kasteel < Palazzo de'Diamanti
197,14	om haar heen < voor het paleis
201,16/17	de òp glanzende < der òpglanzende
206,29	vrome, < vrome en
206,33	den < dien

Afbrekingstekens

In deze nitgave van *Schimmen van schoonheid* moeten de volgende afbrekingstekens als een koppelteken gelezen worden:

17,3	karbonkele-	75,9	keizerin-
18,17	blauw-	77,18	Duitsche-
18,27	zilver-	108,17	knape-
51,30	over-	127,13	ilex-
59,32	Fucinus-	128,33	Jupiter-
67,8	marmer-	192,12	Castel-
71,30	historie	206,17	en-

* Voor de bibliografische gegevens werd onder meer gebruik gemaakt van het *Bibliografisch Repertorium Louis Couperus*, een door zwo gesubsidieerd project, onder redactie van G. Borgers, E. Braches, K. Reijnders, uitgevoerd door Marijke Stapert-Eggen.

Zie voor de editieprincipes van de Volledige Werken Louis Couperus: *Algemene verantwoording van de Volledige Werken Louis Couperus*. Utrecht/Antwerpen, 1987. De editieprincipes zijn vastgesteld door Ernst Braches, Jan Fontijn, Karel Reijnders, Marijke Stapert-Eggen en H.T.M. van Vliet.